

PP-133

817/82

K34/82

392

"married life" 838

838

rec 5/49

Handwritten notes and stamps, including a box with "30" and "2592-20011".

M. Mohlabe,
Bethany Mission,
P.O. Trichardtstad,

-15-6-1949.

Tema ya 8.

Go/oka le mediro ya basadi.

Tema ya 1: ^mChopano ^{le} ya Monna.

Mosadi o tlohapha monna wa gagwe ge/efe mosadi wa go/oka, o swanetse go direla monna wa gagwe di^o ka moka. Mosadi a swa nêla go letsetse monna wa gagwe lentha e/le gore a ba omame. Ye a efa/monna wa gagwe b^uu^ušwa o swanetse go kwatama ka dikhusu, goba ke meti le ona o swanetse go dira bjale.]

Mosadi wa mahuta o we ke mosadi wa go/oka. go/bjale ka ge a ka kgopšama le monna wa gagwe, ge motho yo mongwe a ka fitlha mosadi o swanetse gore se fathogo sa gagwe se/ele, monna le yena a be bjale ka mosadi. Ye a ~~se~~ m^ondama, mosadi a/pe a thabile, motho a bee a tloge, e/be gona a ka šalago a bupulugile. Mowe se/ethuta seema se se/ego, "Se/bone tholwana boreledi, teng go yona go a baba."]

Motho yola wa meti o tla tsama a bolela gore mosadi wa mokete a seka go/oka. Matthamong ba šala balwa, goba e/be ballwe-

le pele. O ile a tloga a sa tsebe selô, ka morago o kwa ba balêla gore gape lona tsaki le la o le kowa, e be ba lwele, ke moka a thōma go makala.

Mosadi wa gore go kgarametsana le monna, wa hwetsana a tshê lapa, yo we a se mosadi wa goloka, ke gore le ge batho ba ka fitlha a napa a kwata go fitisa le motho yo a sa di tsebe go batho ba ba fapana ba ba baditšeba. Mosadi wa motšha o we, ba mitsa gore ke mosadi tšhego. Ke gore ke yena mosadi bjale ka ge ele motho.]

Lentšhi le la tšhego, ke gore le šupa ge motho ele modidi a seba selô, bjale mabapi le mosadi le šupa gore ke yena mosadi bjale ka ge batho ba hwile ba fedile. Bahwile ba fedile ka baka la gore o ntšhitšê dikgomo o monyetšê ka go tšale mowe a ka seke a kgona go moka. Mowe sa hwetsana motšêdô, e kabe e be tša matšebô ke gome ke safe tšeleng goba ntšhō nka be e be e dupa, n kabe ke sa matšea.]

Ke moka ke le bjokô la gagwe, a ka seke a kgona go dira selô, a ka seke a moka, ka gobane a moka molato o tla o fana dikgomo a ka seke a ya a digapa. Ke morwa lô wa gagwe, o tšaba a hwa a owele, go se motho yo a ka motšhūyo.

Mosadi o swanetše go tšhaba ba bogadi, ke gore tšhabo ya mosadi ke go ba tšhoga ka polêlo, bakeny sa go šumiša motho ka otee, ka lentšu le; "wena", o ~~go~~ šumiša lentšu le "lena" goba "bôna", ge a riale mowe a šumiši bakeny sa batho o šumiša bakeny sa motho. Bakeny sa batho ba monna wa gagwe le dikgaitšedi o šumiša lentšu le "lena mokete", bakeny sa mogolo wa monna wa gagwe le bathwadi le bôna-mogolo le bo-rangwane o šumiša lentšu le ka polêlo ge a bolêla le ba bangwe maina a bôna a gopolwa ope "bôna mokete". Empa ge e le mabapi le goba/bitha ope "lena".

Mosadi o swanetše go tlhompsha Kudu ba bagolo, ke gore, ga a yo tšea mollô kgorong, ge a fitlha o swanetše go fitlha a seke a ba dumediša ka molomo, a fitlha a kwatamê ka dikhuu, ke moka a inamisa tlhōgō ya gagwe a losê ka diatla, ba modumêle a kgōne a e misa tlhōgō, ke moka a tšea mollô, a boêlê ka lapeny.

Ge a goditšê mollô a dutši, gwa fitlha mo-kgokolo, ke moka wa molōša, ka gobane mosadi o dutši fase, a ka seke a kgōna go kwatama, o fo inamisa tlhōgō, ke moka a losê ka diatla. Mokgokolo yo we a swanêla gore a dirê ka mokgwa o we go dirago ngwetši ka ôna, fêla

le yêna o swanetšê gore ge a mofumêla a lošê, ka mongwa wo, o namolla menwana ~~te~~ ya tsôgô la mphapa le seatla, ke mona seatla sa tsôgô la goja a hupa a mofloša a hupile. Motlhomong o mofloša ka wtle ga seatla, ka gofiale mowe bašê, ba tihuba gore ba ka mofenola ka gobane ke yo manyana. Ge a hwetšâne ditlaka tša gagwe, tšona a difošê, o fofba dume diša fêla.]

Karabô, mona ke tlhomphô ya go araba ge motho a bitšwa, karabô ya basadi, ge mosadi a bitšwa ke monna, a swanêla goletšâ le ngwane, ake, é. lentšû le a le ratege, ke iumišwa fêla ge o bitšwa ke mogwêra wa gago. Ge a araba, o swanetšê gore, "ke a dikwa" goba "o wa araba". Ge mosadi a bitšwa ke monna goba matšwala wa gagwe wa monna, le ge e le wa mosadi goba mosadi yo mongwe le yo mongwe/yo mogolo a re é, ge a fitlha go yêna a ka seke a mfoledišâ ka gobane o mofwabišitšê. le yêna o tla swaba, ka gobane a mfošâ se bitšêšâ

Ke thutô e kgolo, batšwadi ba ruta bana ~~ba~~ ba safe malapeng a bôna e safe ba tlhankana le barsetsana. Mosetsana o swanetšê go araba ka mantšû a a ka godimu. le le ngwe a ka re, "papa" goba "mma" ge a bitšwa ge a ka arabêla ka gore é, o tla fofitlha

a êna go fitlhêla a lapa a tloga ka tle le go mpledisa.

Karabô ya batlhankana, ke gore "tama, papa" le "mna". Le ge efe lesogana goba monna yo a šetšego a na le lapa la gagwe. Mabapi le monna wa lapa ke gore o riale ge a bitša ke yo mogalo.

Sebitšetšwa le ka mogêto, motho wa gobitšwa o go bitšetšwa go gofha seto, bjale ge a gofha o swanetše go a mogêla ka diatla tše pedi, ge o ka amogêla ka seathla ka sešee, ge motho yowe a gofago ge a na le swele, a gottia ka sôna sa wa fase wa tôpa, ke gore a se wêna motho, ke wêna mpya. Yo mongwe a ka fogofa empa a gobotšwa gore o swanetše go a mogêla ka diatla tše pedi.

Motlhankana o fo a mogêla fêla ka diatla tše pedi a sa kwatama, ge efe mosetšana, yêna o swanetše go kwatama ka dikhuru a geletšô ka diatla tše pedi. ge efe mosadi, yêna o swanetše go rôba khuru, ke motšha a amogêlê ka diatla tšepedi.

Bjale ge ngwana a ile a gola a dira medirô ewe a le ga gabo, bjale ge a godin le, e ka seke ya motšwenya, ka gobane o e tlwae tše. ge bjale ka yêna mosetšana ge a le bogadi o tla hwetšana efe gore a e moimele.

Tema ya 2: Modirô ya mosadi wa lapa.

§ 1. Modirô wa ka gae.

Ngwetši mola ba motlhatleêlago tša gagwe/di-pitšä, ke moka go fidile o tšusile baolong ya matlwala wa gagwe, bjale ke mosadi o na le lapa la gagwe. Modirô ka moka ya lapa o swanetsê go sepônêla, a šômê bjale ka basadi ba bangwe ba malapa. Mabothata a bjale ka a goffêla ngwako le lapa, go dila ngwako, merututu, go kga metsi, go tšaba dikgona, go kga morôgô, go apeu le go tlhatšwa di bjana, Modirô e we ka moka e lebeletšê yêna.

Goffêla, ke modirô o mogolo wa ka moswanynana, mosadi pele ga gore a gotsê mollô o swanetsê gofêla lapa la gagwe, le go ntšha malora ka sebesong. Mosadi yo mongwe le yo mongwe o swanetsê go tihokômêla modirô owe, ga se tšutô ya gore ba e tšuta bogadi, ba ruta ke batwadi e safe dikgarebe.

Mosadi wa bôna a šita ke modirô owe ke moka di mošitile, a tša mošita bogadi di mošitile a safe gagabo, motlhomang o tla hwetšana efe go se batwadi ba gagwe, ga batšana tihokômêlô ya malapa. Ka gofêla le mowe ngwana le yêna a tla a ba bjale ka bôna batwadi. Mowe re e tšuta seema se, "a le dume le tšwa ntšhung."

Yona le seêma se, ba re "Ya mafisi gale e tawale", mona se emeng se, ke gore o ka hwetšana e le gore motho oha le modirô o mogolo bjalo a bêlega ngwana, ngwana a seke a etsa motswadi wa gagwe. Ya ba se bodu, ke mawe re hwetšanago seêma sewe. Ngwana wa se bodu ka tsiki le lengwe ya eba serotlo.

Se rotlo, ke gore motho wa gofika mošomong, a dira mešomô e megolo. Ge o lebella se bala sa motho wa hwetšana se swana le sa batwadi empa a dira medirô e tse batwadi ba sa e dirigo. Ngwana wa serotlo ya ba se bodu, se bala sôna a tswana le batwadi. Lapa la gagê le fadula e le ditšhita, ge ditaba di kanywa papagwe a re, "ngwana a se madi a-ka, magê a re, ke bobodu bja papage, ngwana a bêla nna."

Mosadi a bolêla a le bjale yêna o a tseba, gore malato keng, empa a ka seke a dira gore taba e tsebe ke batho, ke boloi bja gagwe, madi a monna wa gagwe a gatiha ne le a monna yo mongwe, bjale madi a monna yo we wa ka tseko a dirile marapô a ngwana, ka gobane bobodu bja motho bo tšwa marapong.

Motho ge kgopolô ya gagwe e ka gopola modirô, bjale marapô a kgwêle kgwêthi, ke moka pelo le yona e a lapa, ke moka modirô o

we o mōsitile, o gotā mollō godimu gamelō-
ra.

Ke molaō wa gore mosadi ge a gotā mollō
a lekē ka maatla go tlošā melōra sebešong
a Kgōnē a gotā mollō o moswa. Yōna le ditlha-
re, batho a bafatane, motho yo o lwago naē, a
ka fātla a fakhēla motshure ka gare ga melōra,
ke moka wa gotā mollō godimu ga ōna, bjale
ka morago wa fo bōna tefapanu le mosadi/le
etwa.

Motlhare wa mofuta o wa bafe, ke phatanya,
ge motho a ka e fakhēla, bjale mosadi a gotā
mollō godimu ga yōna, ke moka la tsepela
ke moši wa yōna, phupano e kgauzi le na ba-
ōri ba mollō, ka morago le allwa. Ge batho ba
nyaka go tšeba gore le lwetšeng, ke moka tšewe
ba dibolēlago, wa hwetšā e/le gore a sefaba
ewe e/ta dirago gore balwe.

Godila ngwako, le ōna ke modirō wa mosadi,
ngwako o dilwa ka bolōkō bja ditgomo, bjale ge
mosadi a bōna gore ngwako wa gagwe o kgubugi-
ke, o swanetšē gore pele gagore ditgomo ditšwe
ka sakeny, a/le yo mongwe wa modišā, a mo-
ntšhetšē bolōko, ke moka a bolbee, etlape ka
morago ga mo a feditšē modirō wa gagwe, a
bo tšee/ke moka a dilē ngwako wa gagwe ka
byōna.

Ge mosadi a bōna gore ngwako wa gagwe bo-

lôkô a bo mamarele, o swanetsê go tseba gore
nqwano wa gagwe o kgubugile, bjale, o swanetsê
go thôma a o ritêla ka thitêlo, ka morago a
kgone a tse^vtsêha bolôkô o tla bona bolôkô bo/mar-
marêla.

Merututu, ôna le ôna ke modirô wa basadi
empa epeny basadi ka moka, gona le basadi ba
bakônago godira, ba we ba ba bitšago gore ke
basila. Bjale mong lapa ge a sa/kgone, o swanetsê
godira mapoto, ke moka a bitšê mosadi wa/mosila
a tlê a modirêle. Mapoto a we ke ôna tšhapišê
diatla tšê mosila.

Go/kga metši epale wôna modirô wa mosadi, moa-
di o swanetsê gore metši ke setlhare, a/nyane go
tlhôtšêga motšeng. Goba ge nqwana a/lla bošego a
re o nyaka metši o swanetsê gore a huetsêne
e seny gore a tšame a kôkôtêla batho bošego
ka metšakong a bona a nyaka metši a gofa
nqwana tšê gagwe.

Mosadi o tšoga e sa/le bošego ge a/yo/tšho-
bola tšê goja, bjale ka go/riale mowe o swane-
tšê go/ha tšêna metši a go/tšhapa, a kgônê a
setla di/thôrô. Ka morago ga mo/afeditšê go
setla, ke moka bo sete, bjale o tšêa pitšê ya
metši o kgal/metši. Ye letšiki le ditšêla a gopo-
la ga bošê gore ana metši gae, o swanetsê
go phakišê a gôrôga. Ye a fitšha/ke/moka a
tšê/pitšê a e nošeng.

Dikgong le ôna ke modirô wa mosadi, ge mosadi a bôna gore, letsâhi le ile ka mēriting, ke yona ka meriti, o swanetšê go rōba dikgong, bjale ge a feditšê lengata la dikgong, o a lefletšema, ke moka o a leflogela. O Thōma go kga morōgō, basadi ba bana merōgō go kga baredi ba bōna, bjale wa go tlhōka ngwana medirô e we kapotla ga yōna e lebane yēna.

Go apea le go tlhatswa dibjana, medirô e se ke moka ga yōna ke medirô ya mosadi. Mosadi o apea morōgō pele, ke moka ka morago ga mo morōgō o budulē, o a tlhatlola bjale o tlhatlele pitsā ya byusūwa. Ka lebaka la mo a tlhatleile, ke moka o tlhatswa ditswana. Dibjana di tlhatswiwa ka mogaudi, Mogaudi o ya o ntšha ke dikgarebe ka tšabeng ya šakeng la budimū, mosadi yo a sehugo ngwana wa mosetšana o phela ka go kgopela, goba go feka ka ditlao goba masōka.

Mongale le mosadi yo Mafase, Mafase o be a seha monna, ke mo tlhōlogadi, bjale a šegalana le Mohale. Ka morago ke ge a tlhanogela Mohale a šegalana le Mongale. Mohale afe ba gologolo ba se seša ge ba ke mo tlabo ke pho-ka, mo tlhōlogadi le yēna o bjale, ke moka a mo tllogela.

Selemetšê go gōra, se seatla se setelele. Mohale o ile a kwa botlhoko ka gobane/yēna

le-ratho e safe le legolo. Ka tšhiti le lengwe, Mohale, a ya a fahela phatanya moloreng wa sebešo sa Mafase, e be e le tšhiti la majalwa a dikgwale tša Kōma. Ba ile ba boya magetong ba nwele.

Mosadi a ka a gopola go tšhita molora, ka baka la gore o tšhile, ke moka a gotsa mollō, ba dula ba oira le monna. Matlhare o ile wa ba tšhela, ke moka ba thōma go fapana, balwa, a gwa/ka gwa ba ntwa nyana, ba ile balwa ntwa e kgolo. Monna a ba a ripa mosadi tša pele ka mphaka.

Mohle wa ga Mabakane o kgole nyana le motse wa malefiso, bjale ba ba bakwa mokgoši o tšhabe, ba phalla mokgoši. Ye ba fitlha ba hwetšana gore monna o goba tšhite mosadi, ke moka ba mofwara ba moflōma, ka moswana ba tšh mogala, ngaka ya tšh ya tšh mogoba tšhwa ga mōgō le mogobatsi.

Go kwagala gore monna o ile aya tšhakaneng menqwaga e meraro. Makgowa ba tšhba dintso kudu ba alafa mosadi a fōla. Monna le yēna a fetsa/kgati ya gagwe, ke moka a boya, a re, o boela mosading, mosadi a gana monna, a boela a dula le Mahale.

Ka mokgwa wa mohuta o we, basadi balaiwa gore ba tšhokōmēle dibeso tša bōna, mosadi a seke a fōgotsa mollō godimwa ga

molôra, ka gobane a tsebe gore ka fase ga ôna gôna leng.

Taba e e fêla e tlhaga gobatho ba ba fapanago, Hudu phapanô ya mubapi le basadi. Bjale ka monna yo Matlepe le Sâai, ba baka mosadi; bjale mosadi a futa Sâai e fegore o be a dula le Matlepe pele. Batho ba ne bana ba mosadi; ~~Matlepe~~ Matlepe ne mogolwane, ~~ba~~ a šegêla mosadi wa go šia papagwe, ka morago mosadi a tlhanogêla mogolo a ratana le moratho.

Matlepe a leha ka mantla golwa le moratho, moratho a fenyâ mogolwane, bana ba mosadi yo we e ile ya ba mija le phisi. Mogolwane a gopola tšela e we a ka boluyago moratho ka yôna a seke a e bôna. Ka tšatši le lengwe a nekhella motšeng wa bôna, bôna ba sa ile bjatšeng, a fitlha a êpa ka fase ga molôra, a fakhêla kolo a goma.

Mosadi o ile ge a boya mabjatkeng, a rakiša le-tšatši ka gobane o tlagile gae go sepa metsi. Keina la mosadi bafê, ke "Mawase, Modimo o gôna", a fitlha a gotsâ mollô ka lebelô, ke moka a tšea pitšâ a ya nokeng, ge a e-tšwa ka maforo kowa morago o kwa go thunya, a thôma go tšhaba a latlha pitšâ, a baka/mowe monna wa gagwe a mošilego.

Le bôna modumô e be ba šetšê ba o kwile, ba phatêla mowe modumô o kwetšêgo, ba

ga tllhane le mosadi tseleny, mosadi a batlha-
 lošeta, ge ba fitlha lapeng la mosadi ba hwetā-
 na gore dišā ka moka dipalukane, ba hwetāna
 thoko. Matlhatse mose a wafha wa swa, thuto
 ya gofeēla ya tšwela pele gore mosadi a swanēla
 go nwa bjalewa bjale ka monna, melōra e swanetšē
 go kgopiwa go kgone go gošwisa mōlō o moswa, o
 tla tloša dibi le manaba a gago.

heading § 3. Mosadi wa go tsešā oga modirō wa ngwako
wa gagwe.

Mosadi o swanetšē go tllhōkōmēla ngwako wa
 gagwe, ge ~~mosadi a sa tllhōkōmēla ngwako wa~~
~~gagwe mosadi go we~~ (ke sebatu. Ka gobane go
 tllhōkōmēlwa ga ngwako ke ga dila le go feēla
 gore ngwako wa sepe wa dula oha le ditšhila.
 Monna wa gagwe o tla no mōtā gore mosadi
 bōna ngwako wa xena o kafe godula dikolobe;
 ge pulane nefe go a šišimisa, o ke o leke go
 thakga ngwako o.

Mosadi a sepe a kwa se we monna a mpha-
 go rōna. Dišō tšā gagwe o tla ntlhwetšana
 dipwana le lapa la gagwe e le ditšhila. Ge
 monna a botšā mosadi mabapi le tllhōkōmētō
 ya lapa le ngwako, mosadi mowe ke phetolō
 ya mosadi yo mangwe le yo mangwe, ge a mōtšē
 ditšhila tšā lapa le ngwako, o mōfethola ka
 gore sepele mowe go se nago ditšhila.
 Goba ke mabapi le dišō, phetolō ke yōna.

Ye monna a ka kwata a tsa mosadi, mosadi a tshaba, bjale ba batisa mosadi gore molato keng, mosadi a ka seke a utu, o tla ba botsoa gore, nna ke hwela gore ope ke nna lešadi, le gona mašwa a ka ke ditšhila. Ke mona ba bita monna, monna le yena a bolela gore re fapanela go setlhokomela lapa gōmōgō le ngwato, ka ngwato le lapeng go fopwana.

Ke mona. ba swanetše go tšisa monna gore a na taba, sebedu a ba bolae, molesetše o tla sega ke baqwe ba gagwe. O motšere o mona gore ke sebedu, leho ke mang ya we a go botsoa gore mosadi wa gago ke lešadi. Ye o bona gore le tenane go kaone go mšisa ga botse go ena le gore o bolae.

Ka morago ga mo monna a tšile molato owe, ke gona ba bita monna le mosadi, bafre go monna, "O seke wa fora ke basadi ba banna ba baqwe bafre, bolaya mosadi wa gago, ba tla go sega bafre monna wa setlaela o bolae mosadi wa gagwe." Go mosadi ke mona ba mšisa gore, ^o bona mosadi, o swanetše go kwa monna wa gago se a go botsoa, o seke wa fora ke bopudi tša tšela bafre, o seke wa kwa se we monna wa gago a go botsoa sōna. n.o.

Bo thanga ke bja bo botse motšeng, mo we go dulago ba tše go a bona, epeny wa hwetšana e ka go dlula dikolo, ka gobane dikolo ^o a ditšebe

ga difna bothanga, malaong a bōna dīnyēla ma-
sepa, He/moka tša goma tša rōbala godimo ga
ōna. Mosadi o tšhōkōmēla lapa la gagwe gumōgō
le ngwako, ba gwēra bagago ge ba fitthile ba tla
thaba. r.o.

Monna wa gago ga fagotia, aowa, gobjalo o
kšāedi, bjale ge ba gwēra ba gagwe ge ba moš
tete o a swaba. Yena a ba tšela a hwetšana
gore malapa a bōna a botse kudu. Tša Kangwa-
kong moeti a ka seke a dībōna ka baka la gore
ka ngwako moeti o tšentšha ke mang wa
moše. Mosadi ga teimi malapi le go se tšhōkōmēle
tša lapa le ngwako.

Gotšwafa go faga buušwa, epe gore mabēle a
gōna, ena ke tšaba e nqwe. Ngwana o tla
tšhwa a tla ka baka la go tšhōka buušwa ka
ka la bobodu bja mma-bōna, dithōrō dīlegōna
ka sešego. Monna a ka nna a tša mosadi ka moš
kwa o a ka kgōnago, le ge a ka tloga a ya ga
gabo, monna a fitlha ~~ke~~ a tšhalōša ka mošwa
o a teile mosadi ka ōna, gore ke mošietšē bana
a tšapeēla.

Batswadi ba mosadi yo we ba swanetšē go ma-
nya ngwana wa bōna gore le motlha ka o tšee,
tšaba e we a se nyane go ešwa, o swanetšē go
apea dijō, o ka seke waapea dijō ge go se na
mabēle, mowe ga gona tšaba, ke baka la go tšhōka.
Molato a o gōna, ba swanetšē go fa monna moša-

di wa gagwe ka ntle le tefo. Ke Kgorong a di diti-
ba tša mohuta o we. Ka gobane batho ba ka ba seja,
bafre ba emella bobodu bja ngwana wa bona, ke gore le
bona ke dibodu.

Mosadi ge a seba ngwana goba leje aha le bana,
ge a tlo tšwafa go apha, o swanetše go huduŋela
monna wa gagwe mapoto, mabapi le bana a swane-
tše go bona gore melatšhi e gona ewe ba swane-
tšego go ja yona. Ia gona mosadi yo a seba go lešo-
ko mabapi le bana, mosadi o swanetše goba le lešo-
ko go fetiša monna.

Ngwana ke selo se segoa kudu, o swanetše go
fepiwa. Ye gopena mabêlé a lla bathwadi ba kwa
botlhoko kudu. Ba ka tšwa bošego ba tšama ba
utwa mabêlé a batho mašemong gore ba tlê ba
pōlošê bana ba bona.

Monna wa Mothakgati, o be a bêtšeka Maburū-
ng, bjalwa e nwa bjalwa kudu, ka lapeng la gagwe
gobe gona le tlala ka muatla, bjale bare go ngolla
a tšeka mabjalwa a e nwa, a sa gopole mosadi le
bana ba gagwe. Ka tšatši le lengwe la Motibêla bafre
go tšhaya ke moka monna a tšatšana a e nwa
mabjalwa.

Ye le tšatši le ditšetšê ke moka a gopola go ya gae,
a ya a fitlha gae ge le sufi le tšwara. A
hwetšana mosadi wa gagwe a go tšikê mollô, bana
balla, bjale mmago bona le yena a ke mo mogokgong.
Monna a fellwa ke bjalwa ka sebakanyana.

A butšiša mosadi wa gagwe gore molato Keng, mosadi a mōša gore ešale bdeša, bana e šu ba jēse-
lo.

Monna o ile a šita go kgotlella, a goma le bošego a boēla le burung, a fitlha ba sa etiša, a fitlha a kōkōta, ba buba, bafu go yēna o nyakēlang, monna afe, "Morena bana baka ba šitegile, ke kopa saka ya busipi ke tla e berenekela." Le kgowa le ile la kwēla monna bakthoko a mofu. A hwalaboTM se/bokae a fitlha a fe mosadi, ke moka mosadi a faga le bošego, bana ba ja, ke moka ba thāma go bapala.

Monna yo we go kwagala gore o ile a napa a latlha bjalwa, ke moka a bōša mosadi wa gagwe gore re swanetše go kolobetswa. Bōna Mangowa ba mpha tšhalete ke nwa ka yōna bjalwa, kgopotō yaka mabana e putikē gore Modimo o tla phakisa o mpitšar ka bana la go se tlhōkōmēle bana. Monna o ile a napa a sokologa a tšena ke rēnē, o ile a hwa dle lejakane.

Ke tšwanelo ya gore monna a tiē mosadi wa gagwe ge a ka folesetša mabēlē a le gōna a seke/a peēla bana. Motlhare o gola ka di-
thabi, ke gore bafa gore mōtho ge afe o godile era ka bana. Jo bjale ka bobodu bja go tšwar-
fa go lema, basadi ba bangwe ke moka ge ba e-ya mašēmong, aha taba le goya mašēmong o tšea lesaka a fela.

"Mokhaba tlala o tshaba a/inamile", ba botela gore yo mongwe le yo mongwe gore o tshaba tlala o tla mōna a/inamile a lema, e seng gore a robale morithing e/le gore mekoto ya ba lini e a/phadima. Monna a ka na a lwa le mosadi wa gagwe le ge a ka tshaba a ya batswading, batswadi ba ka seke ba tshokomela ditaba tša moredi wa bona, ba swanetše go ēma le motgonyana.

Ge mosadi a ka fa tšwela pele le bobodu, a šita monna wa gagwe a mofia bjang le bjang. Monna o swanetše go mofesetša, ka gobane a kapa a bolaya, a rwala mokato wa lefela, efela mosadi o šitile. Modiro ka moka o swanetše go rwala ke monna wa golema, yēna a mofesetše a lebjale. Bagwera ba gagwe batla naba ba mokwera, efela se bodu le ge ba ka no sekwera bjang le bjang a sekgathale le yona a se na ditlhong.

Bjale ka mosadi wa Manyane, monna wa gagwe ke Seriri, bjale Mosadi ka lapeng ke se bodu gamfōgō le ka ngwathong wa gagwe. E ke go robala dikolobe, bjale mowe monna le yēna a kgone go aga ngwatho, ngwatho e ke ke se se tututu sa dikgogo.

Monna o na le matla a magolo modirong wa golema, bjale mosadi wa gagwe o tšwafa le golema. Monna a lwa le mosadi wa gagwe,)

Mosadi a seke a kwa, monna a mofesetša a le/bja-
le, a tšwela pele le golema, o be a saleme ka
dipholo, a owa, a lema ka letshepe, a fetsa
tšhemo e ~~aga~~ kgolo. Dipholo o re dipelanya maše-
mo.

Go tlhagola le gona monna a katana nago, mowe
mosadi o be a lekella monna ka marula, ke moka
a sape batho ba yo tšhwa monna go tlhagola.
Go buneng, mmago mosadi o be a diotla a tšhwa,
le yena mosadi a likiša. Mabêlê a we a goba a
sa tšwape go a buna ke mabêlê a lehea, ona ka
gobane a tšwenye. USAT

Mosadi wa sebody ke sebody sa gago, o ka
seke wa kgona go motlhale, wa mofesetša batšhwa
di ba gagwe ba ka seke ba gofela ditšhomo, ka
gobane ba ka seke ba gopola bobodu bja moredi
wa bōna, ba tla fo gopola fêla gore wena o
di/mofesetša. Mogolo-golo yo mongwe o re mowe kgwatta
ya pele e gatilego nthe le ya morago e tla gata
gona.

Ke gore o bolêla gore ge ona le mosadi wa le-
tlhanya, lešadi, swete le sebody, wa motlhale,
goba wa ntšha ditšhomo wa tšea yo mongwe,
le yena o tšiloba bjale ka yo nola wa pele.
Yo mongwe o re batho ga ba swane, a bathwa-
la ke pōō ka etee, yo mongwe o tla dira
bokaone. Ba ka swana fêla ge motho a ka re
a tšea mosadi a seke a lebaleba.

Ngwetšhi ge a filwe dipitšha tša gagwe a swanê-
 la goja a kôna matwala wa gagwe, o swanetšhe
 go mōtšholêla. Monna wa mosadi yo mogolo ke mutswa-
 la wa gagwe, ka gobane le motlhang a bekhwago o
 laiswa gore o swanetšhe go swara matwala wa ga-
 gwe ka diatla tšhe pedi. Ge a ka ja dijô a kôna ma-
 twala wa gagwe, monna wa gagwe o swanetšhe go
 mōtšhisa gore molato keng o kôna mōtgekolo tša
 goja.

Ge mosadi a ka fōhomola, ka lebaka le lengwe mo-
 nna wa motšha, a re, wa bōna batlame nkaabe o
 kôna nna wa fa mōtgekolo. Yo mangwe monna o
 botšha batwadi ba mosadi gore nna ke makatšha ke
 nqwana wa lena o ja a kôna mmame tša goja.
 Ge batwadi ba mosadi ba lakile, ba swanetšhe go
 omanya moredi wa bōna. Ge afile a šita ba-
 twadi ba mōmanya, gōna ba swanetšhe go fo-
 mōlesetšha. Sa diatleng tša matwala wa gagwe le
 yēna a ka seke a se bōna.

Monna yola wa gošha ge ~~wa~~ mosadi a kôna
 mmagwe tša goja, ge a ile a tšhaba, ke moka
 ditaba tša sekwa, ba swanetšhe go lefišwa mo-
 nna, ba mōtšhe gore mōlesetšhe, o seke wa tša,
 fêla ke mpya, wa re, o elêlana le gošha o tla
 balaya. Matwala wa gagwe a ka seke a mōla-
 ya melaô ya sesadi, ka gobane, yēna ka nōzi o
 nyatšhise matwala wa gagwe, melaô o tla fōya
 a laya ke batwadi ba gagê.

Moradi wa go nyatsa matswala wa gagwe le/ge a tihalefite o fetoga setlaêla, ka gobane bakeng sa gore matswala wa gagwe a mômêmêllê ge batho ba mofêpa, a ka seke a mômêmêlla. Le yêna o napa a mofêpa gofêtiša, afe lena dingomo tša bana ba lena di**bolokegile**, ka gobane le kwana le **betši** ba lena.

Ge a kafe ba sa mofêpa a nyarêla, ke moka ba homola ba tšea magone a mangwe. Basadi bala bangwe ke moka ba yo botšà dingwetši tša bōna tuba e, ke/moka serêpō se tšwêla pele, ka mora gō ga serêpō ke boloi. Matswala wa moradi ke **kōtê** go ngwetši ya gagwe, o tla mofihisi seletšà di lang ka moka.

Ge o bōna batho ba nyama kudu ka lapeng la ngwetši yo mangwe, ka ga ngwetši yo mangwe ba sa gofate, gōna le/bōna moka wa gore ngwetši yo ~~wa~~ o nyatsa matswala wa gagwe. Yola o bōnaga ka moka ba leloko ba fittha ba tšena ka lapeng la gagwe, ke ngwetši wa gofwanana le matswala wa gagwe.

Se tšhōka-botšhi sela sa ngwetši zōna se tšha fa kwana fêla le motho yo a go moflaya/gore o seke wa kua **sewe** matswala wa gago a gobotsago" le gore moradi yo mangwe a tšobelelwe kuisiwa, go tšobelelwa monna. Dithōrō tša matswala wa gagwe le **tšahi** ka letee a ka se tšogê a mofile.

Monna letšatš'i ka letee a dumêlwa go tša mosadi wa gagwe ge e/le sebedu, goba a šita ke go tšolela matšwala wa gagwe, o swanetš'e go fofotšha matšhō a mlebelle. Ge a kahe o élê-lana le gošia o tla ba a bolaya le gōna kgōrō e ka fofotšhwa/le mofefišā.

5.4. Go oka bolwetš'i.

Monna ge a babja, maōki ~~wa~~ bolwetš'i ke mosadi wa gagwe, ke yēna yo we a swanetš'ego go mofotšhwa mollō le go mofogēla metsi, le go tšhōkōmela go mofihapishā. Mosadi a swanēla go tšhaba go kgōtla tšhila ya monna wa gagwe, ka goba ne bolwetš'i ge bogochile, molwetš'i ga kgone le go e tšhetšā.

Go otella ke bolwetš'i, ke gore, bolwetš'i bjo bogolo bjowe molwetš'i a sa kgone go ya ka ntle, ge ba mofišā ka ntle ge nke o a kgōna go kōkōmala ka noši ba dišwala, ke moka a fitšha a setušā, ba goma ba mofiwala ba mšuišā ka ngwatšong.

Ditšhila, gōna le bolwetš'i bjo bošega gošwara motšho a seke a kgōna le go kōkōmala a fofetšhwa go a robetš'e, bjale mosadi o tšena modirong o mogolo, go ošla ditšhila tšā molwetš'i, ke/moka a e-ya a dilatšha le fofetšeng. Mosadi o swanetš'e go fēla a mofakara, ge a o kwa molwetš'i a tsetla ka maatla. O tša mofōka kašona mokgwa o we go fitšhela a mofogēla ditšheng.

thā gagwe.

Bolwetšī bja ntléré le bjōna ke ~~bolwetšī~~ bolwetšī bja boima ka maatla, ka ngwakkong wa molwetšī, mosadi o swanetšē go rorēla morole, gore ge molwetšī a gōtlhōla a kgōnē go tšwēla godima ga ōna. Ka moswama e sape gosasa, he moka o ōla molora o la, o nyakēla o mongwe o moswa, a o tšhélē ka ngwakkong.

Molwetšī o ōka ke mosadi wa pelo ya bodiba, fēla le ge a tšhaba a ka seke a tšhūšū/zelō ka bana la gore ga gōna motho le ka otee, yo a ka ~~gōna~~ ōkago manna wa mosadi yo mongwe. Yēna ka noši o swanetšē go tlēma pelo ya gagwe a ōkē molwetšī.

Monna wa basadi ba bantšī, basadi gaba ile go tlala, mosadi wa gagwe o gōna yo we e fego ~~mosadi~~ yo mogolo. Mosadi wa malome wa gagwe goba ge a se gōna mosadi wa go mothēa pele o gōna. Ke yēna yo we a swanetšē go go ōka molwetšī, le ge monna a be a se mothate, ge a be a sa tshabile, ga go kgathalege, moeki ke yēna.

Mafotha o be ana le basadi ba bantšī, bja le mothang a tshabēgago oile a tshabēga a le ka ngwakkong wa mosadi yo Mogatlī, e le gore gōna go tshabēga motho a le ka ngwakkong wa mosadi yo monna ga go tšhēe molato, ba swanetšē go morwala ba mošē ka ga mosadi yo mogolo.

Mosadi yo we a goba a swanetšé gore a moške ke Thobêla, ngwana wa malome wa gagê. Bjale mošgalabje, a babja letšatšê a/le ka mowe, go fitlhêla letšatšê la bobedi a ehwa. Bajile/ba mošwala e/le setoto ba mošša ka ngwathong wa Thobêla gore ge ba mošša le bitleng ba moššhê ka ngwathong wa gagwe. Ke yêna ke mosadi wa gagwe e mpa molaš ga a dumele gore, ba ntšhe mohu ka ngwathong wa mosadi yo manyana ba mošša le bitleng.

Go bjale ka ge monna a ka tlogêla mosadi wa gagwe, ke/moka a kgêtha mohlaba, matlhano, matlhabo a bôna gore, monna o a babja, o swanetšé go mōša gore a/je ~~gona~~ ga mosadi wa gagê a yo mošša. Ka thātšê we o tla gobotsiša gore sepela mosadi wa gago, kyanthe mo o/pe o/pe thabile taba e we e be e se/gona, bjale go bapile o go ~~š~~ mosadi wa gago.

Je moššhê a ka palêlwa mowe motlabong, go fitlhêla a ehwa, ba gabo mohu ba swanetšé go mošwala, ke/moka ba fitlhê ba/mmeê ka ngwathong wa mosadi wa gagwe, ba kgônê ba moššhê gore a/je le bitleng. Molaš o we ke gore ge ba ntšha mosadi ka ngwathong wa mosadi wa gagwe, mosadi wa gagwe o swanetšé go tšêna ka ngwathong le basadi ba ba molašêlago, ba llê lehu la monna wa bôna ba le/ka gona. Ka/gobane mosadi yo mogolo a ka se/ke a kgônê

go l'êla monna wa gagwe ka nqwamong ga mosadi
yo monyana. le ge monna wa gagwe afile a hwe-
la motlabong, ba mofusala ba moisa le bitleng, mo-
sadi a ka seke a ya a tšena ka nqwamong wa
mošegêla a l'êla monna wa gagwe ka nthe. Ga se
monna wa gagwe, mosadi a ka seke a kgôna go
lla lehu la monna wa gagwe.

Bjale ka monna yo monnye wa bogologolo, oje
a ba le ~~monnana~~ monnana wa gagwe wa monna, a
seke a nyaka bo-nqwana^{bo}, ga/môgô le ba gabo
ba leloka. Ye mosadi wa gagwe a dirile bjale
ba gabo ge ba fitlhile, a sa nyake go ba fa
bjalwa. Moketaxiti efe mosadi wa monnana
wa gagwe, efe yêna yo we a thokolago
mabjalwa, ebile e le yêna mmei wa diphi-
tlhō.

le mosadi wa monnana wa gagwe le yêna
a le bjale, a sa nyake ba gabô, go thokolla
mosadi wa gagwe. Bo-nqwana^{bo} bôna le ge ba-
ekwa gore goha le bjalwa, ba sa dume goha
ka bakka la gore ba ka seke ba fiwa ke motho
bjalwa. Monnana wa gagwe ge a bôna ba
ngwanabô monnana, a ba kgalema bjale ka ge
e/ke a se batho, empa yêna kowa motšeng
wa gagwe bo-nqwana^{bo} ge ba fitlhile o ba fa
bjalwa.

Monna a dula ka fase ga moriti tšutšile
lenqwe a gopola, a hwetšana gore go thoya

bo-nqwanabo ke phōšō, bjale a nyakêla maanō
a gore a tlê a kwane le bōngwanabō. Bo-
ngwanabō e be ba tšhaba le go tšena kamoteng
wa gagwe.

Maanō, monna afe, go mosadi wa gagwe, "Dira
bjalwa", mosadi a dira bjalwa, a bafthōtla, bjale
monna, a bitšā mosadi, ~~ke morago gomo bjalwa bo
fedile go tthottina, a re go yēna,~~ "Mosadi ^{o a}
bōna bjalwa bjo ke nyaka gore bo-nqwanabō ba
tlê ba bophiwe." Mosadi afe, "Go ~~wa~~ ^{lela} kwala, ~~hate~~
bo-nqwanemo ba ka seke baftha, ka gobane monka-
na wa gago o tla a ba ubêla, ba dio tloga fu
ka go tšhaba."

Monna afe, go mosadi, "Maanō keng?" mosadi afe, "A
ke tšebe. letšatšhi le tšōma go nyarešā nkhō, mo-
nna, afe go mosadi, "Motho a/a tšeba o ratšwa
a saphela, ge a hwile a rate ke motho, le wēna
o ka seke wa robala ka nqwakong le nna o
mpōna gore ke hwile, ka moka batho baftha
tla ba robala kgakala, ka nqwakong ka ro-
bala ke noši. O tla robala ka nqwakong wa
mohu ge ba šetšē ba mošitšē le bitleng, ke
gona o tla kgōnago go tšena. r.o.

Ja go motho le ka otee o leloko le lengwe le
ge efe monkana wāka yo we a ka tlogo a
tšena ka nqwakong a swarella tihōgō ya ka
ka ntle le ba leloko la ge šu, ga mōgō le
bo-nqwaneshu. Mosadi afe, "Mowe ^{o a} kwala

nna ke makatšh'a ke wena ge o/tlhôya bo/hwana-
neno."

Monna afe, "Ehono ke nyaka go/hôna monkana
wa/ka bjalwa," wa mpôna ke a robala, bo/hô/hô/bjo
bjaka ke hwile, wena sepela o romé ngwana
a kitimé a/yê go monkana wa-ka, a môtšê gore
ke rumile ke mmame gore, ba gobitšh'a, bo-papê
ba hwile." Ke moka monna a robala, mosadi a/tšh'a
ka ngwakanng.

Mosadi a bitšh'a moredi wa gagwe, a-re go/yêna,
"Papa go sa-phela, o hwile, bjale kitima ga
na bjale o tsibitšh'a mokete gore, ke a môtšh'a, o
mohlalôšetšê gore papa o hwile." Ngwana a
kitima ka lebelô a le mo mogôkgong, a fitlha
ga monna, a-re, "Ke rumile ke bo-mina ba le
bitšh'a," matlhô ga mosetšh'ana go éla megôkgô,
monna a tšhoga afe, "Molato Heng? mosetšh'ana
afe, "Papa o hwile."

Monna a botšh'a mosadi wa gagwe tuba e, mosadi
le yêna a thôma go makala, Monna afe, go/hwana-
na, "Ga le mang, ngwana afe, "Ga gona motho,
ke mma fêla," monna afe go ngwana, "Kitima ka
lebelô o botšhê bo-mmago, ba bitšhê mokete le
mokete, nna nka seke ka kgôna selô, beng ba
Ithôgô ba se/gôna." Monna a sala a e-tule-
tšê gae gagagwe.

Ngwana a goma ka lebelô, a bifitlha, a botšhê
la mantšh'a a monna yo-we, bjale mosadi a

tšena ka nqwako wa mohu, a mothhalošetsä mantšü a montšana wa gagwe, monna afe, go mosadi ke go batšike, Sepela o bitšü bōna batho barwe, o tla bōna ba etla."

Mosadi a goma a roma bana ba gagwe gore kitimang ~~ng~~ lo bitšü mokete le mokete, le ba botše gore re-umile ke mma, bošpapê ba hwile. Bana ba kitima ka mabêlô. Ba fitšha ba ba botšü mantšü awe, banna a bakha ba sinya sebanna, yo we a kwilego pele a thakgo a thōma a ya mowe pitšō ešego gōna, yala le yēna bjale, bjale bjale.

Monna wa pele ge a fitšha a dumedišä mosadi; mohu, a bula lebatš; a mo dumedišä, a re dula ga mowe ke sa apara, wa go latêla yo we ke yēna a fitšha, mohu a tšwa ka nqwakong a ba dumedišä. E rile ge ba bōna gore lekgothwane le a nyarêla mohu, afe go bōna, "le seke la mōtšä selô, fêla le mōtšê gore ~~wa~~ phela, o ka mo nqwakong. Ke moka mohu a thakgoga a tšena ka nqwakong a tswalla lebatš.

Moratho wa bōna a fitšha, a ba dumedišä, a ba butšišä gore molato keng, ke bone nqwana kowa o mōtšä taba ya go befa, ~~ba~~ mo dumedišä la gore go bjale, empa ga gōna mōtho yo a hwilego mo, ebe re dutšü nâê ga bjale o sa tšwa go tšena ka mo nqwakong. Monna a ka a kgōlwa a feta a bula nqwako, a hwetšäna monna a eme, ka maoto a e-nwa bjalwa.

o ile a šita le go mofumedisa, yaba mohu
 afe go yena, "Dumela ngwana wa mmame, tla o
 nwe bjalwa ke bjo." Monna oile a gapola gore ke
 botlhola, a gomela morago ka pela a tswalla
 le bati, ha ntle ke gore a mofetole.

Mohu a tšwa ka ngwanong, a dula fase a
 mofumedisa, monna oile a dumela pelo ebe
 yona. Monna afe, go mosadi, "Tšhela pitsa otlisê
 mo," Mosadi a dira bjale, ke moka a fitlha a kwa-
 tama a bea pitsa. Mohu a ba bea bjalwa,
 ke moka morago a thômô go bathella, pelo ya
 gagwe ya ngona e wa. Monna yowe wa mo-
 hu, afe, "ke lebitšetsi, bjalwa bjo." # r.o.

Monna yola monkama waŋka ke ramile motho
 elege ngwana waŋka gore a yo^mmitšä, a mōtšē
 gore ke hwile, a gana gōtla afe ke swanetšē
 go bitšä bōtlena. Le ge a kaŋtla mo le seke la
 mo/kgēla, ke zla mofaka. Aka mosadi/bolaya
 kgozo, a dira buušwa, ke moka a ba fa bajja, ba
 ntšha legata balwa.

Ka morago monkama a kwa gore gōna le bjalwa,
 a gwa hwa motho, o be a go bitšetsä bjalwa.
 Monna a thômô go tloga le mosadi wa gagwe
 ba libile ga bo-mohu, e ile ge ba nyaišela ba bōna
 ba kašōšela bjalwa lapeng. A fitlha a hwetsāna
 efe sena mona, a fitlha a dumedišä, mantšū
 ge a yo tšena ga mohu, mohu afe, "Yowe le seke
 ia mofa bjalwa, le gōna a ke nyatše go mōna mo

moteng waŋka; moteng a tlogê Kapela. Monna
dile a Ihango a tloga Kahtle le go bofwa galmogô
le mosadi wa gagwe.

Mosadi afe gomonna ~~wa gagwe~~ "Phôô e nago,
motho afe go a go bitšô wa ganna, monna afe, "E
be ke sa tšebê gae wa mpitšâ". Mosadi afe, "Ma-
tlhō ke diala a tšee sa motho, ekaŋbe o foŋa o
bōne ka matlhō gae efe wēna ka noŋi, afe mosadi
sepela o bitšô mokete le mokete." Nkaŋbe e fitile
ke mōka bogwea bja fêla. Monna a kwana le
boŋwanabo.

Ga gōna motho le ka otee, yowe a ka êmêla
go lehu la motho wa bo mangwe, motho yo mo-
ngwe le yo mangwe o bōna ke baŋgabo. Motho a
ka êmêla lehu la bo yo mangwe ge bale Mangwe-
ng, ngwanabo mōhu a se gōna. Mose re thlata
seéma se seŋe, "Senwa-bo nopi sa Boŋgalaka,
se mpōnê molomo mpōkōbōkō pele ga lehu go
êta beng ba lōna."

lehu le lengwe ke le, lewe mosadi afe go a
thāba go oka monna wa gagwe. Monna oje
a leka go foŋa a go potšê go tšia yo mangwe ka
tladi. Bja le mōngalabje yo wa ga tšelane a ya
a wa maforang, mang wa motšê a mōna, a mōtia
kudu, afe kowa a #idibetšê ke mōka a mōkwala
a ya a mōlatlhêla ka gae ga metšhi. O be a mōkhu-
tšê ka fase ga mōkgubus ka motokola, monna a
tšoga a a bula a lebile gae.

A fitlha a ba molwetši, mola ba mo tlhabilego ka morokola, gusadira setšō, a bitša monna yo mongwe wa ga Mongale gore a tle a mpele setšō, manna a gona, mo kgalabje, a mo gapeletša go fitlhela monna a phula setšō. Bakeng sa gore go tšwe boladu gwa tšwa mala, ba leka gore re a hatela a šita. Molwetši a foga karêla mala a gagwe go fitlhela a ešwa, mala a gagwe a le ka kgakala.

Pele ga gore a hwê, o ile a bolêla gore, "e seke la sala le tšwenya monna wa ga Mongale, ke dišimša". Ba ba bitša ngaka ya Mangowa a fitlha, ngaka ya bōna gore motšo a ka seke a phela, eja mšiša ha monna yowe a dirilego tabu e, mohu a bolêla gore a na molato, ke moka ngaka ya tloga, ka morago ga mo bafšišu ba sobella kgole ke moka a hwa.

Mosadi wa mohu, o be a tšhaba le go tšena ka ngakong wa molwetši ka baka la gore mala a molwetši a ba a le kgakala. O ile a ba a hwa, mosadi wa gagwe a sešwa a ke a mo tšhekgu, le gōna yo a ya go gošimša a dula kgole nae.

Moški wa monna, ge mosadi wa monna a babja, monna o swanetše go ōka mosadi wa gagwe, o mo nyakella dikgong le go mo gela metsi. Motšo wa go kgōna go tšhōkamêla molwetši ke motšo wa mosadi, morago mosadi

o a tšibisiwa, ke yēna yo^owe a tšilogo Kgōna go ōka malwetšī. Monna a hwethana lebaka la go tšama a kgopella molwetšī ditlhare, ge mosadi a sepa mmagwe, matswala wa gagwe ke mooki.

Mosadi a dumelwa goya ngakeng go nyakela ditlhare tša monna wa gagwe ge a baba, le ge a ka fotlogu a ya, ngaka e ka seke ya molumela, e tla mōtha gore o swanetše gore a tle le yo mongwe wa leloko la bo molwetšī wa monna goba matswala wa gagwe wa mosadi, ge matswala wa monna a se gōna.

Ba tšhaba gore, mosadi bakeng sa gore a fe molwetšī ditlhare tša go tšwa ga ngaka a ka seke a mofa tšona, o tla mofa dišele tša go fetšha molwetšī. Molwetšī o tšhōkomela ke wa gabo, ge batwadi ba monna bahwile, kgaitšedi e swanetše go tla go tšhōkomela bolwetšī bja ngwanabo, mosadi wa molwetšī ge a feya ngakeng, o swanetše goya lekgaitšedi ya molwetšī.

Polêlō bafē ba tla gakkolana ge yo/mongwe a lebetše se ngaka e se botetšego. E le gore polêlō e kgolo ke ela ya gore a ka tla a fa molwetšī ditlhare dišele. Ga se ga ntšī mosadi a ka tšhabago go ōka monna wa gagwe. Wa bōna a tšhaba batla

mogopolêla gore ke yêna a loilego monna wa gagwe.

Tema ya 3: Mošomô wa mosadi wa moagô.

Monna, o ripa diphate tša legôkgô tša tlala, ka morago o ripa matlomo, ka morago ke dipallô le dinti. Bjale ge dilô tšewe ditletšê, ke moka o thōma go thala ngwako, mowe mosadi o swanetšê go dira mapoto a phufutšā, gore monna a bitšê monkana wa gagwe a tle a mpedišê ngwako.

Modirô wa mosadi lebaka lewe ka moka ge monna a ripa diphate, meki a monna ke mapoto. Ke yêna mosadi o swanetšê go se-
kêla bjany, gore ge monna a êpêla ngwako a o thaba, a napê a rutêk. Tsati le-
we ke moka ba tlhwa ba êpêla ngwako ba fêla ba e-nwa mapoto.

Ge ba ile ba phakišā go fetsā go êpêla le-
gokgo, kemoka, ba thaba thaka. Thaka
ba e thabêla fase, ke moka a dia mapo-
to a mantšinyana, monna a bitšā banna
gore ba tle ba mothušê go wešā thaka.
Bafê go wešā thaka, ke moka, ba napa ba
balla maballô ba fetsā, bjale ke moka ba bea
senna segolo le notlong, ke moka modirô wa
bōna o fedile, bjalo ba ya ka lapeng, mosadi
o ntšha bjalwa ba nwa. Ke moka ba pala-
kana.

K34/82

Monna He mona o sala a rutela ngwako wa gagwe. Ge a seha ngwana wa mothankana yo we a ka mogogelago lenthi, o swanetse go rutela le yena mosadi wa gagwe. Mosadi o ba ka gare ga ngwako, monna a namela ngwako ka kgakala, He mona a rutela.

Ge modiro wa go rutela o fedile, He mona monna o gana le baki. He mona modiro wa monna o fedile, monna o sutella mosadi wa gagwe.

Mamoduwaduwane, He gore He mosadi, empa leina le la mamoduwaduwane, He leina la nti, bjale nti e na sethaga sa yona, e dira ka mabu, e bota ga botse wa kwetsana e le kgokolo e botse, ge o pyatla o kwetsana ka gare ga bana ba ona, ba diboko. Bjale bafa ba sadi bafe He botmamoduwaduwane ka baka lewe.

Mosadi o tsena modirong o mogolo wa go bota ngwako. O epa mabu a rutela ka gare ga ngwako, ge a bona gore mabu He a mantshi, He mona, He mo o khoma o kgella/metsi a etla a tshela godima ga mabu. Ka lebaka lewe metsi a baba kudu go mosadi, monna ge a thapile a swanela go falatsa metsi a we a ditshila, o swanetse go tshela godima ga mabu.

Ngwana ge a ha bōna ditšhila a difalatsā, mmagwe o swanetšhe go motša, a mōtšā gore metši a na le/modirō, o swanetšhe go afalatsēšā kowa godima ga mabu, ge a bōna gore a kolobile, ke moka o dira mapoto, o/bitšā bankana ba gagwe ba tlilo mo/kēla go/bōta.

Ge a ile a rarēla mabu o mantši, ba bōta le bōtō la mathōmō la fēla. Ke moka ba lesetšā la ōna, ge le bōtō le la le sa ōma ke moka o rarēla mabu a magwe gape. Ge le bōtō la mathōmō le ōmile, ke moka, ba bōta gape. Ba goma ba leleretsā la ōma, ke/moka le bōtō la boraro ke la mafellō, ba dira gore mabu o be le metši a mantši, ke moka ba di/šga kganpha.

Le bōtō le fedile, bjale moadi wa sokologa o/dira lebatō, o pyēla fase ka mabu, ke moka gwape kowa go kolobile, a thōma go/bata fase ka patšō, mowe a bōnago gore ke se-kgese ke/moka o ntšha mabu o a tšhēla o/ba bata.

Ge a feditšhe go bata, ke/moka o bēa thitšlō o ritšela lebatō ka yōna, a go lesetšā gwa ōma. Mosila wa go/dira merututu o a retšwa a dira merututu e we monqwa wa ngwako a e nyakago. Ka morago ga thitšlō, ke moka ba di-la ka bolōkō, ke moka modirō wa ngwako o fedile.

Ga go mosadi yo we a swanets'ego go tšwa-
fa go bōta ngwako wa gagwe. E mpa ge/monna
a ka/ya, mosadi a seke a bōta, monna ga na
tuba naê, o tla fo mofebella, bagwera ba/ga-
gwe ba tla mofega. Ngwako o sa botiw-
go ke wa dithiba.

Dithiba ga dibotiw, ka baka la gore, ge se-
thiba seka tšhagela ke kots'e, kengore kots'e ya
mollō, banna ba kgona go a mola legōkgō ka
tšhekō, ke/moka ba gōga sešego.

Lema ya H: Modirō wa basadi wa golema.

SI. Dirapa tšh motlhaka.

Ngwetš'i mola a bekiwago o swanets'e go fiwa
dirapa tšh gagwe tšh motlhaka. Dirapa tšh
motlhaka difema ke basadi f'ela, monna a/ke
a lema motlhaka. Motlhaka o na wa/moga #
geš'u o/na ke/metsi, ke gore ke seretse, bjale ba kma
ba bulana tšhela gore metsi a hitimē ka tšōna.
Ditšhela tšhewe ga ba dširi gare ga serapa,
aowa, ba/dira ka matšhekō, ke/moka gana mowe
ke mosela.

Masetšha le ōna e o/le motlhaka e mpa ō-
na ga o/na metsi, le gana mowe matšwala
wa gagwe o swanets'e go mofa serapa. Le
tšōna go fo lema basadi f'ela.

Mašemo a molapong, le gōna ba swanets'e go
mofa tšhemo, ge matšwala wa gagwe a foka
le tšhemo ka etee, o swanets'e go monga tšhela.

Ye gona ke mo monna wa gagwe a ka mothe-
thelago, o tla fo ba a thetha efe gore o le-
ma mowe matwala wa gagwe a mofgathesego,
e tlahe ge monna wa gagwe a feditse se,
thetwa ya ba gona a kayago a lema gona,
matwala wa gagwe a sala a lema tshemo
ya gagwe ka/moka.

Masemo a molapong ga se diapa, ke masemo,
ona ba lema ke banna. Ka banna la bogolo
bja ona, mosadi o a ba a dira bjatwa, ke moka
a rapa letšema la fitlha la motšusa. Masemo
a a ka molapong a leminiwa ka dipholo, a leminiwa
ka diatla, le gana lehono a sa fofiniwa ka
diatla.

Dirapa tša ditloo, ditloo-marapò le ditšhe-
kgene, tšona ga difliniwi fetò go tše. Basa-
di ba fo bona moko o mongwe, ke moka ba ha
ba lema ngwaga o otlago ke moka ba lesetša
ba yo lema ga o mongwe bjale bjale, kowa bafe
go sala go butšwetša, ngwaga o mongwe ke
moka ba boela ba lema.

Mosadi yo mongwe le yo mongwe o a ekgé-
thela mowe a gašago ditloo tša gagwe, bjale
ke yena nywetši o bjalo. Dirapa tše tša bō-
na dipwanetše gofo bapela. Ye yo mongwe
a ka lema theko ke ba bangwe, phuti e ka
fatša, ka gobane phuti e nyakana le ditloo
ka maatla.

Všemo ya molaleng matlwala wa gagwe
o swanetše go mngathela. ~~Mašemo~~ Mašemo a
molaleng ke mašemo a golema ke dipholo.
Modirō wa basadi gōna ke gothagola/le/go-
buna.

Go thōma golema, basadi ba thōma golema
motlhaka, ka morago ke masetha, ka morago
ke molapong, bjale a mpele ke mašemo a go-
lema ke dipholo. Ke moka basadi ba apeela
dipholo tša goja. Ge a fitlha a bea dijō tša
dipholo o a feta o ya motlhaka gothagola
dirapa. Ge ba fetsa go thagola dirapa
tša motlhakeng, ba yo thagola tša masetha
ka morago molapong, ge ba feditse molapong ba
tla mašemong a molaleng, bjale ka lebaka le-
we moula wa rāša, basadisadi ba tōpa ma-
rula ba thaba mkgope ba rapa batho/ba
tlo ba ekela.

Dirapa a ba thagodiši ka mabjawa, a owa, ma-
sadi o gothagola ka noši a fetsa, ke gore ke
dirapa tša motlhaka le dirapa tša masetha.
Dilō tša go thagodišwa ka bjawa ke mašemo
a molala le a molapo.

Basadi ba bangwe ba rapa bana gore ba
yo ba ekela go thagola. Ba apeela bana
ditlhaku tšewe ba dibitšago gore ke tšhima,
ke moka, a huduša mapoto, ba twala banya
nayo mašemong a molapong. Ba yo thwaa

ba tthagola ba eñwa mapoto, yo mingwê wa
bôna o bešetsä ditlhaku. le letšatš^ä kya ma-
ditšelo ba kgomolwa, ba dula fase bajja, ke
moka tšë dipšalago ba rwala bajja natsö/ma-
gae.

Bana ba kgale e be ba sañwe bjalwa, bañya-
ka mapoto le tsä goja fêla. Bana ga bana
bo tse ba bjale ka bagolo, bana wa rapa bô-
na ba yo gošomêla. Basadi ba banqwe ba e
peêla bana marôtse ba ba fagêla kgodu, ge
ba fitlha gae, ge batwadi ba bôna ge ba tla
thaba, ba nyaka go bôna bana ba bôna bale tšwa
bafwele dijô, gona o tlakwa bale, šowa, ke mo-
sadi, o bahušitšë." ↑ confused

Bjalwa bjôna go tthagola ba bagolo, ke gore ka
molapong ba tthagodisä ka mabjalwa. Mašemo a
molapong a batape letšema la bakgonyana, efof
ba fêla letšema la go tšusana.

Mašemo a gošema ka dipholo, gona ke mašemo a
magolo, motho ka faisi a ka seke a fetša bjale
madira mabjalwa a bakgonyana. Mosadi o dira
bjalwa a ya a rapa mogadibô wa gagwe, mo-
gadibô wa gagwe ke yêna yowe a tsamago
a rapa batho, ke moka ba tšogêla tšemong
go tthagola. Wa bôna ba sa tšogele ke gore
mong wa tšhemo o boletšë gore gona tsä goja
yôna ba tšoga ba faga tsä goja epale gosasa
ke moka bajja go tšhwa ba tthagola letšatš^ä kamoka

Mong wa tšhemo marega o swanetšhe go ba
dišela bjalwa bjowe ba tlogo bapwa ba dutš' ka
gare ga ngwako. Ke yēna tšhisanō ya basadi
go tšhagola mašemo.

Je mosadi a ka seke a dišela ba ngonyana
na bjalwa bja marega, selemō se se tlogo
ge a ka se o tšhara ba ngonyana a ka se ke
a ba bōna. Mogadibō wa gagwe yēna a
ka se ke a kgona go gona empa a ka se
ke a bōna le tšhema, o tšhara ke a ba tšhara
ba gona. Ba matš'a gore, "A re go nyatšhe; bja-
lwa bjola bja pete ba kae?"

§ 3. Mašala le matlole a mosadi!

Le bana la punō, bjale mabêlê a budutê
basadi ba swanetšhe go a buna. Go buniwa
lehea pete, efe gore mosadi yo mongwe/le yo
mongwe o swanetšhe goba le lešala la gagwe la
bunêla mabêlê a gagwe/ka gōna.

Mogadi wa mašala, ōna ke modirō wa monna
monna o aga lešala la mosadi wa gagwe, ke
moka le yēna monna ga a na le tšhemo ya ga-
gwe, o aga la gagwe. Mabêlê a monna a
swanêla go phatlhagana le a mosadi. Go
buna gōna le a monna a buna ke mosadi
wa gagwe.

Le bana lewe la punō ya mahea, mosadi o
tšhaga e sa le bōšego a swala seoto se sego-
lo a ya mašemong. O boya a ruele mahea

a fitlhe a tšhêlê ka lesaleng, a kgônê a fa-
ga tsá goja. Ka morago ga dijô o boêla ga-
pe, o gôrôga naô ka seroto o a tšhêla ka
lesaleng bjale bjale go fitlhêla mabêlê a tšhemo ya
gagwe a fêla. Ka morago a thôma ya monna,
~~wa gagwe.~~

Ge a feditšê go buma mabêlê a dirapeng, ma-
setlheng le ka molapong, ke mona bjale o tšhe-
gêla mašemong a gôkosiwa ka dipholo, mowe go
gašiwago lôtša ka mâtla. O thôma ka gôkwa-
tša mabêlê a lehea pele, yaba gônâ a ka rôbago
a lôtša.

Monna o swanetšê go aga lešala la lôtša ga
nakowa mašemong kgauri le mowe mosadi a
nyakago gôdia sebaya. Mosadi o swanetšê go rô-
ba mabêlê a bea godima ga sôna pele ga gore
a ~~banafole~~ lešala le la lôtša a le swane le
la lehea, lônâ ke boalô, ka mathekô ba tšhomêla
ka lônâ lôtša.

Dibodu tša go tšwafa go lema ga difhe difihôka
dinofêla diba gônâ, re ba bitšâ gore ke ba-
šikidi, ke bôna bawe ba yago ba tšhêla ba-
lêmi go buma mabêlê le go fola. Ge a bôna
gore lešala le tšhêlê ke monna bjale ba fola
ka mefola.

Pele ga gore mosadi a fole, o kgola fole mowe
a swanetšê go tšhêla fola gônâ, ke monna a
bata a dila ka bolôkô gore go be mabotse.

A re mowe gare ga sebaya ke moka a dirê
 mokhupyane, mokhupyane owe ba fanêla dikôhō
 ka gare ga ôna, o sale tala gore ge o ôna o
 sware dikôhō.

Kudu ge ba fola lotā ba nyaka go lefola tātā
 le gona le phefonyana, gore mōkō o tlē o kgō-
 nē go tupa ge mosadi a lotā ka leselo. Ma-
 bēlē a wēla kgaufi e maoto a molutī, bjale
 moko o tšea ke phefō. Molutī o swametšē go
 tlhōkōmēla gore a sepe a ēma ka mowe phefō
 e yago, ka gobane moko o ka mōtšēna mmelemo
 wa tloga wa motlhotlhona. Moko o tlhotlhona
 bjale ka boletla.

Kgaufi ga maoto a molutī go wēla ditšhōrō
 le ditlhoka, bjale ditlhoka ke metutu ya dipha-
 te. O a goma o dikgopella ka leselong, o a
 ditlhokola dikgobakana felō go tee, ditšhōrō di
 ba ka fase tšona diba ka godimo, ke moka o di o
 kola ka diatla. Ke moka ke ôna modirō wa tšea
 moegare ka moka.

Ge ba gōrōga, mong tšhemo o fa mošikidi bu-
 ušwa ka leselō, o tla ya a šilēla bana ba gōgō.
 Mong tšhemo o swala ka seroto, mabēlē a lo-
 tā a sa beiswa mojongwe, ge a fitlha o swa-
 netšē go a tšhēla ka sešegong. Ka moswana mo-
 šikidi o a boya, yēna ke moka ke modirō go fi-
 tlhēla tšhemo e fēla. Ka tātā lewe mong wa
 tšhemo a mōfe buušwa o swadišā mong wa

tšhemo, o iša gae gagwe, ka/moswana o o la-
telago ke/moka o mofa bušwa bja gagwe. Ka/morago
ga mo ba feditšhe go fola mabêlê a tšhemo, mo-
šitidi o fiwa lesata. Ke/moka go/fedile, ke yôna
tefô ya gagwe.

Modirô wa go fola o fedile, bjale basadi ba boya
magae. Ba/thôma modirô o mongwe wa go kgotgo-
ša mabêlê. Modirô o ba thikisana basadi ba
motse le bana lehono ba/tha ba/kgotgoša a yo
mongwe mosadi, ke/moka ka moswana ba thôma
a yo mongwe. Pitšhâ e/kgolo ya ditlhaku e apeilwe
ditgong tra gôna ke digotgothi, yo we e/kwago tla-
la o fo ntšha a ba a eja.

Monna o na lepešego sa gagwe, mosadi le yêna
Bjale mabêlê a mosadi ke ôna a thômago go
apeiwa. A monna ga a peiwi, a letile lebaka
la ala a basadi gore ge a fêla ke/moka
a kgônê a tholla sa gagwe sešego. Ye e/le/mo-
nna wa mosadi ka otee, a owa, gago/tšhe-
nye. Mosadi a ka fofa a ntšha a sila bu-
šwa, bjale ge e/le monna wa basadi, o swa-
netšhe gore a ba bitšhe ke/moka a bakallê/ka
Kêlô ya gotekana.

Ye monna wa basadi, ya/ba mosadi yo mongwe
gare ga bôna ke sebody, a fêla ke mabêlê,
ba bangwe basadi ba sa/le naô. Monna a ka
se/ke a ya a ntšhetšhâ mosadi yowe, a owa, o swa-
netšhe gonapa a ba bitšhâ ka moka, a ba/ntšhetšhe

K34/82

le ge lebaka lebe lepešu la fitlha la gore
a ntšhagantšhe basadi ba gagwe. A ka sethe a mo/
fa ka maatla ake ka gobane a na selo o swanetše
go mofa go fetiša, ka moka ga bōna o bafa ka
golekana.

Mabêlê a monna ge efe nqwaga wa molato, mo-
nna, a ka ntšhu a fa mosadi yo magolo a mō-
tšhe gore a modirêle jaluwa, ke/moka mosadi o tla
yêna mabêlê, go šila mmele basadi ba monna
yo we ba swanetše go šila ka/moka ga bōna.
Modirô o we wa jaluwa ba swanetše go šoma
ka/moka ga bōna. Le ge ba bofhotholoi ba swa-
netše gaba ka moka.

Ge monna a ka sethe a aga lešala gore mo-
sadi a bunêlê mabêlê ka ga lōna, mowe/molato
a se wa mosadi, molato ke wa gagwe, mosadi a
kgone go aga lešala, modirô wa gagwe ke go/buna
mabêlê. Mabêlê ge afile a fa falana monna
yêna a swanetše go tšeba gore o swanetše go
nyakêla tša goja.

Molato wa mosadi ke ge a ka/lesa mabêlê
a lōba tšhemong, a sethe a buna. Le gōna
monna ge a bōna gore mabêlê a gōna tšhe-
mong mosadi a tšhokomele go buna mabêlê,
monna o na le molatô wa gore a tiê mosadi.
wa gagwe. Le ge mosadi a ka kwa mmele
gobaba a tšhabêla ga gabo, ga gōna molato
ba swanetše go magala.

Le saedi la mosadi le tseba ke badisi, ka gobane, basadi bafre go fetša gobuna mašemoang ke moka batlhankana ba tlhagela dingomo. Bjale ge dingomo difula matlhaka, ke moka batlhankana ba kwatša makwatšo. Mosadi yowe a tšama go a gateletša mabêlê a gagwe fase ka loto a fetša. Badisi ge ba kwatša makwatšo, o tla bōna ba e-tšwa ba swete ka maatla, e/gore a mangwe ba llê madišang.

Ge ba fitlha kgorong le mabea a magolo banna ba ba butšiša gore, "Mabea a magolo a le tšō a kwetša kae?" a fa a tšutšwa, "Ke moka ba batlhalošetšê gore, "Bowa, a ra utšwa, re bere kwatša tšhemang ya mokete tšhemo ewe e na le makwatšo a mantši." Monq mosadi o tla kwa botlhoko, a bōna ga bohe gore mabêlê a mantši a lobile tšhemang.

Monna go swanetšê go kgalema mosadi. gagê Mosadi o tšhaba go inama o fonyaka go tšō ba fêla mabêlê a go êma, a go wiša ke mokotogane a na tšaba naō. Ngwaga o monqwe le o monqwe ge dingomo diklhagela batlhankana ba kitimêla le tshatšeng la mosadi yowe. Go bjale ka maibeng a ditloo, mosadi yo a sa bupulego ditloo tšā gagwe ka molaō, batlhankana ba fonyaka kudu go seka ditloo serapeng sa gagwe. Ka gobane ~~the~~ tšê dingwe ba fo ditšopa kgakala dipêka fase.

leimō ya molapong eina le mabêlê ka maatla
a lehea le marōtse a magolo. Bjale e tšhwenya
ka diji tšê bjale ka ditšhwene, ditšhwenyama
le ditkolobê. Mola motho a thômugo go leina gōna
ke moka a khuduga gae, o dula ntse ka motse, mo-
segare o leta ditšhwene, bošego o leta ditkolobê.
Molêti wa ditšhwene ga rōbale, wa rōbala di
a ja.

Lebana la morula go leta ba setšana le/batla-
nkana, ge letšatšê le ditšêla ba bagolo ba swanetšê
gofa, ka gobane ba banyana ba ka boifa. Modirō
owe go khutšû ga ôna e sege, ba buna mabêlê
le go iwala marōtse ba kgone ba khutšana le ô-
na.

Mowe mašemong a molapong go agiwa ditšhopa,
yo mongwê le yo mongwê o aga sethopa tšhemong
ya gagwe, gore ge pula eina molêti a kgōnê go
tšhabêla ka ga sōna. Ke moka o tla go tšê
mollō, a nyakêle diphate tšê tala a go tšê dife-
šê, gore dipdipê mōši o magolo ka maatla, ditšhwe-
ne di bone gore gofana le mōtho.

Le gagole bjale, molêti a swanêla go homola,
o swanetšê go fêla a tšhaba mōngōši, a salthi-
bêle gore dikka seke tšajja, ka marekong kgole
le sethopa o tla hwetšana dilê. Ge gobana pula
molêti o swanetšê go kitima a montšha tšhemo-
gare ga tšhemo manna o swanetšê go aga se-
thala, se we molêti a re go ga a le godimo ga

sōna a bōna ka moka mowe tšhemo ya bō e fē-
lélago.

Sethala se, a se diri gore malwetš'i a fojna-
mēla a dulē godimo ga sōna ke moka a homolē
goba go kgomēla. Aowa, o swanetš'e go tšwēla
pele le go tšhaba motgoš'i. Ye a ka kgomēla,
ditšhwene di botlhale kudu, dija fitlha tōu ma-
kamēla ya kitima godimo ga ditšhase e ya kowa
le kowa yaba ya likišā le go folaga. Ya bōna mo-
tho a sa sikinyege le go kgowella a sa kyo-
welle.

Dipekē di mone kgale gore motho o kgometš'e,
ke moka dija folaga ditšhena tšhemang, dija ka
motgwa o dija kgōnaga, e mpa tšhodi mala e ro-
bago leha ka letš'e goba ka mabedi ke moka
e boēla godimo ga setšhase ka pele, yo du-
la mowe e swanetš'ego gore ge e dutš'i ke
moka e lebane le molēti.

Ntsana^{na} e be e le masetšama wa go tšhoya ke
borōkō kudu, ditšhwene dija go fitlhelā difitlha
mowe sethala se nago utšhe. Ka tšhōi le lemmē
a dio tšōya ke ge dilla, bjale wa o kwa dilla
ke moka dihoš'e. Selō sa go kgōna go leta ditšhwe-
ne ke mpya, ka gobane a e na borōkō bjowe pelō
sa ka tšlago sa sinyana kuantle le gore e se tšwe.
le ge molēti a kgometš'e, yōna e tla dira gore
e mo tšōš'e, ka baka la gore o tla o kwa mpya
e lwa natš'o.

Dinonyana difkaone, mabapi le gofeta, ka gobane dinonyana difletwa e safe go sasa le ka/meriti moegare ditshaba ghiso, diya/dinokeng go tlhapa le/golwa meti. Ditshwene tšona ga dijale, mo-segare ka mota go fithele letšati le dikela wa kgona o khutša. n klu

Dikolobê ge mabêlê e safe a manyana ga ditla, ditla mola mabêlê a lekgaufri le gore a ômê, mowe ke/moka dikolobe digana kgane. Le tšona diya/kgônêga ge motšo a/na le moya, ka gobane ke dilô tša bošego. Ge motšo a kgometšê ke mota tša a kwa e/le gore ditšene ka gore ga tšemo ya ya difrakisa. Moleti ge a e/ka ke mota le yêna o tšoma go sasetša a fša le ka diša.

Ka moswana o swanetšê go lebêlla mowe ditšene-go ntše, ke mota a tšibe teta tšewe tša tšona ka digwara. Ka tšati le lengwe ditlare di/boya ka yôna tsela e/la ke mota moêta-pele a swariwa. Mabêlê re buna re kiwile na ô botlho, ka go riale mowe modirô o/wa/dikolobê ke wa monna, ka gobane mosadi bošego o a be-ufa. Ba kgona fêla ge ba tšoga ba e-ya go lôyana. Mosadi a ka lesetša mabêlê gore a lobê ditlhakeng, bakeng sa modirô o magolo o/we, monna ke molaô wa gore a tiê mosadi. E šita le ngwana ge a ka kgomêla ke mota tša tšona tša ya, ka bakafu borôhê, o a/te/niwa.

S 4. Go fela ga mabêlê.

Ye mosadi yo mongwe a ka fella ke mabêlê pele ga babangwe, monna a swanêla gore a mntshetšê bjale ka ge ^{setse ke} ~~ke tshalañitšê ka matlaneng a ka godi-
nan, o ba ntshetšê ka golekana.~~ Bjale mo tshogô ya ditaba ke gore ge a ka mofa a letse, monna o tla bontsha gore ke mamoratwe. Bôna ke bofma monyadiwe.

Ka gofela mowe ke moka go tšoga dipapanô magareng a basadi le monna wa bôna. Ka leba-ka lewe ba ka seke ba bolabola selô, ba tla fo homola. Le bana la bôna la go bolabola le tla fi-ttha, ke gore le bana la golema le go tshagola le punô ya tšhemo ya monna. Basadi bala ba tla gana go tshagola le go buma mabêlê a mo-
nna wa bôna.

Mosadi yola wa mamoratwê yêna o swanetšê go difbôna a le noši, ka gobane le mabêlê o a bône ge a aja a le noši. Monna gafna maatla a go tšê basadi bawe, ka gobane a batšê kgôô yo motšwa, ka gore o batšêle ka phôšô, maatla a motho yo mongwe ga lewe, wêna e ka be o ba tšhelle ka golekana, le hono e ka be re sola ba-
sadi ba gago.

Selô se elega sa monna, ke selô sa basadi ba gagwe ka moka, o seke wa tshala ntšhi ma-
~~ana~~ fšing, gobane basadi ka moka ke bagago. Go bjale ka ge mosadi afa le selô, a ka seke a ja

a go/kôna, moradi yo we e/ka/ba ke lehuku
di. ke yêna manna ge ba ile ba/tt/ha/ba kgamo
 moteng o mowe, ke moka a ya e/Kobêla ana
 molaô wa go/tla a fa moradi ka o/tee. O swa-
 netšê go/bôna gore ke na le basadi ba bantšî,
 ke moka a ripelle ka noši a pee kgorong, gaba
 a fê moradi yo magolo a pee, bjale epe kowa
 e budulé a ba solêlê.

E šita le ge go/le/bjale, dipelaêlo ditla ba/gôna
 tšâ gore, nama e ntšî ba e šile, sena se fo
 tšhêlwa metšî fêla. Yaba mowe ga gopa molato
 ka gobane a wa ba/kôna. Dipelaêlo tšâ motšô o
 ka seke wa difetšâ.

Mokgalabje yo mongwe wa ga Mohlabe o/be/ra/na
 le basadi ba bantšî, bjale ka lebana le lengwe la
 tlala ge a bone šeleng a bôna gore basadi nka
 seke ka ba e/netšâ, a šêka buupi, a bokira gore
 bo fagise kgorong, o tšebe gore mafagi wa buu-
 swa ke moradi, a bitšâ moradi yo mongwe gore
 a tle a fagê. Ge moradi a fagile, ke moka a kgobâ-
 kanya basadi ka moka gore yo mongwe le yo ma-
 ngwe a tle a hwetšane le Kgakgonyana ba dira
 bjale.

Mokgalabje yo we o be a leka gore o kgodišâ
 basadi, basadi a bakka ba kgodišâ ke/ta/ba e we.
 Ba ile ba thôma go thâma ba bolabola ka mathe-
 kô, empa moradi yola wa go/faga yêna ba pa
 mguttele, ba mšotšâ gore tlala ya lenyaga go/tla

phela bo-mamoratwê, bawê ba^{peago} manšwa.
 Mosadi ge a ba fetola gore naa le bone ke/wala
 bja gofeta a/lena. Ba ^{mōtā} gore, ^{MoKa} e tlatā
 ke meethāna, bōna, o gorile lefēt^{hō}, ka/morago ke
 lehō, ka morago ga mowe o fala pōtō. Bjola/othu-
 dilego o bea ke/poba ya ka mabanyana, Mosadi a
 homola.

Le mosadi a boēla ge, a botā monna ditaba
 tšē gore basadi ka ~~moKa~~ ba bēlaēla, bafe le
 ge o bōna gore buupi a bo/bokae, o seke wa fra
~~na~~ mosadi yo mangwe gore a fagē, o ba ntšhaga
 nye gore yo mangwe le yo mangwe a seritēle ka
 noši. Monna a bōna gore gofēna buupi a le
 tla a ba ntšhaganya le gōna e sa foba ditšhē-
 le. Le a bōna gore ke mašelang a a beba lēga-
go, ke moKa a tope seke a fē mosadi yo mangwe
 le yo mangwe.

Le yē^{ntšh} monna ge a dutšī ka kgorong o/la no/pe
 kwa gore basadi ba thabile, lesegō la ntšhe le
 fapana le la/ka matsāhī. Monna o kgonne golaba
 ka gobane, ke dilō tšē difekhanago, Mangowa ba
 tla/ya ba tšhēla buupi bja gofēkana ka tenētēkē
 ya bōna. Le ge monna wa lebēntšhēla a ka/ya
 a tšhella mosadi yo mangwe bjo bantšī a se/mo-
 lato wa monna, ~~o bōna~~, ke gore ba tla gopolēla
 mosadi gore ke motlabo wa gagwe. Le gabofe
 bjale ga se/ta/ya e ba ka epālayo ntšhago le/
 bōna ba/nabo/ba tlabo.

Ye monna a sa sele tlala, fela a se napselō, monna a Hhoke molato. O swanetsē go loka ka ma-atla gore a tšamē a holota dikōlōto bathong. Ye a ka fo phutha matšogole/bjale ka basadi a owa, basadi ba gagwe ba tla mōtlhala, ka baka la go tšhaba tlala.

Kgale mosadi a go tlogela matšogong a gago o be o sa boele go batwadi, ba mosadi wa fitlha wa re, "Ke nyaka dikgomo tšāna, ka baka la gore mosadi wa lena o tlogelē. E be ba mōtšā gore rena re go file yēna. Sepela o mōnyamela, mōtlhomong o bolēla o tle bjale o bolile ngwana wa rena, o dio mōtšāna."

Ke mōtšā monna o lobile mosadi a ka seke a tšōna le dikgomo a ka seke a dīšōna, yēna monna o swanetsē go tšhaba maatla a tšame a nyamela mosadi wa gagwe. Bjale ka gobane kgale e be go seha Mosolantane, o be a tšibja ga botšegore o tlogile le Mosotho, bjale Mosotho o na le molaō. O swanetsē go tšibšā batwadi ba mosadi gore mōnyamellang mono ngwana wa lena ke naē, e be gōna ba tšebago gore a bolaiwa.

Ke mōtšā ba fetole sebaka gore re go kwile, mosadi o na le mong wa gagwe. Ke lōna le baka le, we monna a swanetsē go hwetsana dikgomo tšā gagwe. Ye ba bōtšā mosadi gore, "Molato keng o tlogela monna?" wa gago, ke mōtšā o ba botšā ka mōtšā o we a tlogileng ka ōna. Gore,

"Nna ke tšhabile tlala," bjale mowe molato/ke wa monna.

Monna wa bobedi, ke mona o ntšha dikgomo o a nyala. Bjale ke moka ba bitšha motšgonyana wa kgale ba mofa dilô tšā gagwe, o tšāma a lla a boēla gae. Ke tšāsanēlô, ga gona motho/ho a ka kgōtlēlang tlala.

Tšāti ano a boleho, mosadi a gōtlogēla o tšebē ga botse gore mosadi, a tšhaba ke monna wa Mosotho, mosadi o ile Polantane. Mapolantane ga ba lefisišwi, ka jobane ba bolēla polētō e efiogo, "Nna ke motšgopile tšeleng, ge ke mšutšišā gore a oha monna, ke moka o mpošā ge yēna a seha monna, bjale gore wa mphora nna/ha se tšebe. Tšea mosadi o a gagwe o tloga naē, nna a ke natšaba".

Bjale monna a tlogēla ke mosadi wa gagwe, a sa tšāma a mōnyatšela, bafie, "Motho o nyane lwe, go nyatšelwa kgomo". Monna o fošōpa le para a ya go batšwadi ba mosadi, a fitšha a ba botšā gore ngwana wa lena o tlogile, bjale ke/moka le bōna ba topa la bōna lepara ba tšāma ba mōnyatšela".

Mosadi a tšhoga a tlogile le/lepolantane ke moka ba ka seke ba mōkgōna, ke moka o sepe tšē. ke ge ba kalya ba mothwētšāna ba boyafnaē a ka seke a tšela dula mōgae. ke ge bakā mōtia bjang le bjang ga go tšhūsi selō, a bafii

pelo, batha mele. Ge ba molesetsä o a tloga:
 Batswadi ba mosadi a ba sapa goba ba sa bolêla
 setô, ba swanetšê go ntšha ditšomo ba fê mokgonyana
 wa bôna. Molaô ola wa gore mosadi o tlogile
 diatleng bā monna o fedile. nkle
 Ge e safle kgale, mosadi a go tlogêla, monna
 yo mangwe ake, o pa mo nyala, motlhadiwa o be
 a huma le dinala, ka baka la bo-mammalane.
 Matsāti a bolelono Mangowa ba thibetšê molaô
 wa bo-mammalane, ba gofa fêla tekanyô ya
 ditšomo tšê wa go nyala ka tšona.

Tema ya 5: Gottloparitšha ga basadi.

Taba kgolo e we mosadi a tšêlwago yôna, ke gore
~~mosadi~~ o swanetšê go bêtšêga bana gore keloko le
 golê ka yêna, ~~mosadi~~ go, ka pêtšêgô ya gagwe.
 Mosadi gore a bêtšêga batswadi ba ~~mosadi~~ ba dula
 ba tšhele ditšêbê tšê gore re tla kwa bape moredi
 wa bôna o fetogile. Ge lentšhū la mofuta owe
 le ba fitlhelä, batswadi ba tšhaba Kudu gāmpšgô
 le ba bogadi.

Mosadi yo a sešago pēpō, go madimabe go yêna,
 ka gobane keloko le ka sešhe la nyarêla, le madi a
 gwe a ka sešhe a šala lefaseng le motlha a hwile.
 Mosadi wa mohuta owe, a kwele ke motšho ka
 o tee, batho ka moka ba motšwêla botšhošo Kudu.
 Ge e le batswadi ba ~~mosadi~~ bôna le go bolêla
 ga re bolele ga mšgô le batswadi ba lesogana.
 Ke taba e setšhogo Kudu.

Mosadi le yêna pelo ya gagwe e botlhoko/kudu, o tla ndbôna e ôtile, ga se yêna o otisa/ke pelo. fe e safe la mathômô mosadi a ka sêhe a ôta, ka gobane monna o tla leka ka maatla go kitima le dingaka gore a lafisê mosadi wa gagwe, bjale mosadi le yêna o ja ditlhare, a halofetôe gore motlhomong a ka atleaga a bôna a feta ke kgwedi.

Lebaka ke we monna a lapago le gofella ke/ditlaka tsâ gagwe tsâ go tsâma a efa dingaka, bjale ahego go mosadi, ~~wa gagwe~~ "ke lapile, ke kiti mile le dingaka ka moka, a ke bone mohola, ke moka go nna maatla a fedile." ka lona/letsatî/le, we mosadi o kua botlhoko, le ja go ja ga di m motsefete. E tla re ka morago ga lebaka a kgôna a lokologa, a boya madi a m^mele, m^melelwa gagwe a bôna e ke o/mogolo. O bone gore gôna le ge nka no kua botlhoko bjang le bjang ya modimo ga o rate go mpha nwanana ke tla thušang, ka gobane le ditlhare tsâ dingaka dipitilwê.

Monna le batwadi, dipelo tsâ bôna dibabêla gore dikgomo tsâ bôna diflobile. Madi a morwa wa bôna ba ka bôna, ka gore ba tihôphe tšê dingwê dikgomo ba tsêe mosadi yo mangwe. Batho ga ba swane; mngongwe yo we mosadi o tla ba/lethuri, monna a šia madi a gagwe le fuseng a we ba bapheleago ba tla šala ba bolêla bafe ke morwa motete.

nke ↑

Matšating a botehano go na le gobotlwa ga gobotlwe,
 ka gobane mosadi nna otee wa monna, bjale ke/moka
 ba tlega banya Mangweny ba ya banyadisana, bjale
 mosadi a tlhōka pēpō ke/moka, monna le mosadi ba
 tlilo hwa ba lebjale. Mo we go kwisāgo botlhōko
 Kudu bedi ga bōna ba hwike le maina a bōna. Mo-
 nna le/ge a ka no utswa mosadi wa monna ya mo-
 ngwe a mēlegiša ngwana ga go thuse selō, fela
 madi e tla foba a gagwe, bjale ngwana o pana ditso-
 mo. Ngwana yo we le/ge a godile a ka seke a
 ana ka monna yola a/gopnisa mmaqwe, o tla/dana
 ka leina la papagē.

Molaō ~~wa~~ o/dumela gore monna a ka fo
 tšea basadi ba bantši, empa ka seke a ba
 tšea lebaka ka tee. Gona le mosadi wa pele,
 yo we batsego o ntshitse lesogana thakeng.
 O swanetše go dula naē, go fitlhela a/ba
 le bana ba bane goba ba batlhano, a kgōnē
 a tšea mosadi yo mongwe.

Monna a dumelwa gore a tšea mphathō
 ka otee, e/te gare wēna mong ga o/na le di-
 kgomo o ka fo tšea ka mongwa o o/ka kgōna-
 go, tšaba kgolo bafre, "Phio tšā tlou a di
 phaklhagane." O ka seke wa tšā wa ba-
 kgōna ka gobane ke thakha ka e/tee. Yo
 mongwe a ka seke a tšeletšā yo mongwe.
 Kgantše ge o ka tšea mosadi wa bobedi yola
 o bōna gore o/godile, ke tšē dibotse ka bakala

gore ya monyana o swanetše go tlhampaha
ya magolo, le melaō ya gagwe o tla/mo^vthele
tša.

Mphathō ka o tee o tšea ke Kgoši, ka goba-
ne Kgoši ke selō se segolo. O na le ditlhare
tše dingolo tša go rōba batho ga/m^mōgō le bō-
na basadi di^a ba imēla. Kgoši e hwetsana
mašene a batho ka moka ka baka la go tša
kōma. Dingaka ka moka di kgopela ditlhare
tšewe ga Kgoši, motha yo we wa ngaka a
fiwago tšona ke mogwera wa Kgoši, ke gore Kgo-
ši e kwana le ngaka e we. Ge ngaka e sa kwana
ne le Kgoši a ka se mo fe.

Ditlhare tšewe ke mesobō ya badikana le
dilō tša basadi, buke go ba bolotsā ke moka
ba di kwala di ga ga Kgoši, ke moka Kgoši yo
bala tšona, ka moraga a di boetsē ka mphatho-
ng tšō Simēla kgorony ya gwašē. Ka tšona
o tšea gore go na le ba bondi ba/bakae, ka mo-
rago ga afe ke a di bala a hwetsana e fe
gore a di ballekana, o tla ba a tšebe go botse
gore ba di futsiwe e mpa ga go na molato ka
gobane moutswi/aboniwa.

Ka baka la go tšea mosadi, motha u dula
naē, ke moka afe go bōna u godile, ke mo-
ka a tšea yo monnye, botlhōla bja gore mo-
na a imiše basadi ba gagwe ba ba swa ka
ba bedi le baka ka letše, e šu boke botlhagu.

Mogollemogwago Kudus, ke gore monna g^aph^a
 le basadi ba babedi, monna o swanetš^e go
 tlhókómela Kudus, gore basadi^{ba} ba gagw^a a
 seke a ba imisa lebaka ka letee, gore ge
 ba tlilo b^el^ega ba b^el^eg^e tš^hti ka letee, e
 we taba ke botlhola. Ga e nyakege ketš^hti
 ka letee, modimo le ona eke wa tš^hti,
 o ba fapantš^hha gore go ima ga bona ya
 seke ya ba tš^hti ka letee.
 Le gona motšeny wa mošate taba ya mohu-
 ta owe a e ke e dir^ega. Le ge go tš^hbj^a
 ga bothe gore, motšeny wa mošate g^aph^a le
 basadi ba bantš^h. Masadi yo monywe le yo mo-
 nywe oha le monkana wa gagwe. Bjale gore
 ba dia le bana ba tl^e ba b^el^eg^e le tš^hti ka letee
 ga go diege.

Taba e bagolo-golo ba goba ba sa e nyakege
 le, monna o be a swan^ela gore a gatš^ele
 ngwana yo monyana, e sa le yo monyana, o
 be a dumellwa gore a gatš^ele ngwana kawa
 a šetš^e a e-ya ga dikgomo, a kgona go kitima.
 Le we lebaka e be ba tš^hba Mapono go-
 re, mmago ngwana a ka seke a kgona
 go tš^hba nab^o. E we taba go kwagala gore
 ge monna a ka e dira o be a fiwa
 molato.

Phifall^o, monna wa motse owe wa go fi-
 fallwa, mela^o ya gagwe ya boetš^hwaro.

Monna, a dumêllwa, gore a ka kakola ngwana, pele ga gore ngaka ekle e mofalafe, ka gobane a ka gobatša ngwana. Gobjale ka/moka ba we bajilego ba swaiêla mohuyê ge e lle ngaka, ditaola tša gagwe le tšona dififalêšwe, ka lona lebaka lewe a difaole. Le ge motho a ka tšwa a fokolla ke motho afitsha galngaka e ka seke ya mofalafa.

Monna yo wa gofifalwa, a swanêla gobala sepela le metse ya batho, ka/baka la gore a ka ba a swaiêla ditwana tša batho. Le ge ngwana wa gagwe a le/ka kameng, a swanêla gore a yo swaiêla dijô tša kōma. O swanetsê go a lafiwa pele a kgōnê a sepela, ka lewe le baka a ka kgōna go/kakola ngwana wa motho molato wa seke gōna.

Pele gagwe a mōkakole, o swanetsê go tšholla motšoko, a o tšhêlê diatleng tša gagwe tšê pedi, bjale a difapantšhe, mmago ngwana a latwe motšoko diatleng tša gagwe, e/bê/gōna a ka kgōnago a mōkakola. Le mosadi wa gofifalwa le yêna o bjale, empa yêna o togêla e sa/le bošego, ke mōka a fitsha a dira bjale ka monna, ka morago a mōkakola, o swanetsê/go/mōkakola a sešu a tihape.

Go tsoma, ge monna e le motšami, a swanêla goya go/tsoma pele ga gore a lafiwe. Le a/kafya, ka gobane o sa/nga lehu, diphoôfôlo dikafya

tšū mōgobatšā, ge dīpa mōgobatšā le ka seke la
bōna phōōfōlō ka tšhō.

Monna a swanēla gōrōbala le mosadi wa gagwe
ge a safe phifalong. Mosadi wa gagwe a ka tš-
lafatšwa ke bakka la phifallo. Basadi ba na le madi
a bogale, go kwagala gore mosadi yēna a ka seke
a dira ke setō, e mpa monna wa gagwe o
tla ba le ditgobadi tšā gopefēle.

Ge gōna a ka se a robetšē le mosadi a tšeba
ga botse gore o mōna phifalong, a seke a leka
a ya go tšomu, diphoōfōlō dikaya tšā mōpaya
goba tšā mōgobatšū.

Bjale ka monna yo Tsatabelē, o ile a hwēla
ke moratho wa gagwe, bjale mosadi wa Tsatabelē
o be a fitile ke kgwedi ka e tee, bjale monna a
kitimēla go robala le mosadi wa gagwe, pele
gagwe ngana e mōlalafē.

Mabātšā a se makae, gwa tšwa letšolo, buya go
tšoma, monna yo we e be e je motšumi yo
mogolo kudu, batšami ba motšhepile, a pa le
lebelō. Ba sepela, ba ile ge ba fitlha nonteng
ya Kubjaname, ba hwetšana tšau, efile ge di-
mpya dikitimēla, le yōna yaba e kwile, ya
thōma go tšōra.

Ditau ge dibōna batho dip tšhaba, ewe a
yaka ya tšhaba, ya thōmō go tšōra e lōbile
mōla ba nago gōna, ba rigobakana felō yotee.
Tau efile ya galefa kudu, e fofa e fya e fba

tshêla ka leretha, e katêla nthago, tša gojja
 masepa digana ge tau, e ya ga beng ba tšona,
 ka banna la gore ke phoofolô ya mantla e dikuku.
 Monna yo mongwe afe gobona, "Ke nna motšami,
 a ke šu ka bôna taba ya mohuta o, yo mongwe
 wa rena o na le mokgwa."

Monna afe go bôna, "Ga gojja le yo a nago le/mokgwa,
 o swametšê go bolêla, letla bôna se batana se
 se se tlogêla". Ba ile ba fo hamola ka moka, empa
 ka dipelo tša bôna ba gojja yêna tsatšabêlê. A
 ba kgone go bolêla ka gobane ya gojja monna yo
 a ka tšego ditô tša ngwana wa yo mongwe.
 Le yêna ka nši a ka a ošêla selô, o ile a
 fo hamola.

Mafêlô tau e ile ya kwata ka mantla ya fi-
 tliša ya kgarametšâ banna ba wa fase, ke/mo-
 ka ya dula tsatšabêlê godimo, bala ge batšo-
 ga le yêna ya/ba e fofile kgale e eme kgale/le
 bôna. Tau ya gôthôla gatee, ke/moka ya
 tloga.

ke tšolo le ile la phumêga, ke moka ba rwala
 mohu ba boêla gae. Ye ba fitliša le/mohu ba
 laodisâ ka mokgwa owe motho a bolailwego ka
 ôna, mokgalabje, yo mongwe wa motse, afe, "Ke
 ngwana magana go botšwa, tšwetšê dikomeng
 afe, dikôma ke tšesü. Ke ile ka môtšâ gore
 o ya kae, o bôna o fifaletšwe le gôna mosadi
 wa gagwe o thôma go ribuga. 20.

ya ka a nkwa, bjale lehono keng tša natsē.
 Mongalabje a tšwela pele le gobolabola aye,
 "Lejafkwa bana, moise mogolo-golo a goboletshego
 le seke la gopola gore ke maaka, ke thersō.
 Bafie senete se efila, kefnete, sefajila. Ka
 basweny bjono lefe ke tša kgale, a le bone
 bana kgale e be gona le bangalabje, ga lehono
 ga ba gona ka bana la gataboga melo ya
 bagolobolo."

Kgale mosadi wa gophwela ke monna, ebe wa
 leloko a sa tene ka nqwakong wa ^{gagwe,} ~~mosadi~~
~~wa~~, bafie bafshaba thakga. go swanetshe go
 re monna wa leloko le seke a fitlhe a tšene
 le gona a kitimela go tšena mosadi a sake mo
 phifalong, aowa, ka morago ga mo ba tšai-
 the meriri ya mafelo. Monna yo we bafie o tšoa
 thakga, ke madi a seke, a ka seke a mamareka
 ke bolweši bja moho.

Gore thakga e tlogile, mosadi o ba le mpa,
 ke moka a belaga nqwana, bjale go fedile.
 Ye nqwana a godile, bjale ba dira bjalwa, ba
 tšaba kgomo ba bika, monna ba mogafela di-
 lo ka moka gore difaola ke wena. Bafnaga
 ba mptša gore ka gofiale moise re a gotebo-
 ga, fela lehono o boetshe marho nthago,
 mony wa mosadi šo.

Bolweši bja bagolo bja go fetella motho ke
 bolweši bja sehuba se segolo, malehu a

mantš'i apha molato, e mpa le ge a seha molato, motho a seke afe a sa fisaletšwe motho a kiti mēla, a owa go fēla go banna dikotšē tš'a go sefēle.

Lehu le na le maatla, taba ena e tšhaya kudu ga batho ba ba se nago gae, mahu a re go a e hwa ya ba ga banna. Ye motho a le Ma-kgoweng, yo mongwe wa le loko la gabo a hwa, o tla nobōna gore gae a gwa loka, le kgowa le ge e be le mofata le tla morago la mofhōya kudu ga mōgō le batho ba tla mofubēla, motlhomong a gobala.

Le yēna o swanetšē go gopola gore gae gae-šū ga gwa loka, dikgata difatšile, nnete ka morago ga matsāki a se mako, o tla bōna le nqwalō le fitšha le mōša lehu, gore a tsebe. Ke mōka o tlo bōna a kwana le batho ga mōgō le kgata la gagwe.

Ba tšami le bōna ba bjale, ge ba tšwile le tšolo ka morago gwa šala gwa hwa motho, ba ka seke ba bolaya selō, ba tla fo baya ba bjale. Motlhomong ba bōna ba kgatla ke ditšhwene ka pelē, dimpya tš'a dikakiša, ke mōka tš'a ba dinapile diša, le mawe dihwetšego gōna babekke, ba dibōna, ba le bēlla gore dimpya dišaboya, ba bōna letšāki le dikēla. Ke mōka ba swanetšē go rwala marumōka kanna ba boēlē gae. Ye ba fitšha gae ba

tla hwetšana lehu.

Banna ba/kile ba tšwa letšolo, ba yo toma ditumuga molaleng. Yona le monna yo mongwe bape ke Nkgwedi Morei. Ditumuga e be ba ditšoma kyote, Le pelle le mokeng ya Makhutšwi. Nkgwedi oile ge a tloga ya/ba ngwanabo o a babja, o be a babja bolwehi bja bathong, go sa gopolwe lehu kgaufo.

Ba ile ba tloga bošego, gore ba seke ba bōna ke motho, ha gobane gona le seēma se sešego, "Mama moja sa gwe o a itama". Go bjale le ge ba sathwa, ga bahate gore ba boniwē, go swana le maboyong. Bjale ba sepela bošego go fitlhelā ba feletšā mehi ya batho ba tšena leganateng. Ba lebella felō, ke moka ba rōbala.

Matla gosa kowa gae moratho wa gagwe ke moka o a/bhwa. Yona le nonyana e/ngwe ya go tšibisa batho ge gae go sa/oka, nonyana e we bape, ke monyane. Ba bōna nonyana e dutšē godima ga setlhare o ba/ukametšē e/lla, e/ve, "Monyane, monyane," yo mongwe wa bathami a/ve, "Banna; nonyana e e a/llhōla, gae gagwa loka, ke bōna gore go/kaone gore re gomē."

A bakka ba dumēla mōledi, bape, "ke nonyana e a/lla, ga e/na taba". A/ve go bōna, "Banna a ba ganetšane, fēla nonyana e/balēla nnete".

Ba rwala dilô tša bōna ke/moka ba thōma, no-nyana le yōna ya foba šala nthagō e tšama/ella, mōna yola a gōbolēla afe, gōbōna a dutš'i fase, afe, pelo yaka e lapile ka bana la nōyana e, "Bake go yēna, "Ga gōna selō wēna; arie, Ba goma ba thōma.

Ka lōna le bana lewe monyane wa bjelajela wa sepaqwala gōlla. Ba sepela baŋa pele ba tšela le-ōpē, ba ile ge bafe, ba namēla mōto ke moka dimpja tša thōma ka lebelō, ga ba bōne gore ditš'ang, ke/moka ba kitima ka morago ga tšona. Ka moragonyana ga mo ba kitimile ba o kwa dimpja digabēla. Ba kitima ka lebelō a ba theletš'e gore ke/phōōfōlō mang.

Mōna yola a gōba botš'a ba keng sa monyane o kitima pelo ya gagwe e lapile, a ēna a theletš'a, a kwa go gōma mang wa naga, ke tlou, afe go bōna, "Bana' gomang! digobala tlou," E ile ge bafe, ba ēna go theletš'a, ya ba tlou e fitlhile, ditlhare ditrobiswa diphošiswa pele, ba ile ge ba goma ba tšhaba ya ba e bone Nkgwālli ya motakisa, a fitlha a fofēla ka lo-ōpeny. Modimo o yōna, ke a bōna o ile a tšhabēla ka mōphēfo ya sang go tlou, ya seke ya mōkwa, ke moka ya goma.

"Bana ba/kgaka ba bitšana ka molodi," ka morago ga mo ba o kwa gore dimpja ditš'o e gomēla kgole, ke moka, ba bitšana ka dinaka. Kagobane

Ke molaô gore motsami yo mongwe le yo/mongwe o swanetšê goba le/paka. Ka moka ga bona ba tso-
bakana, bjale gwa šala Morei. Ba tšela pele
le/goletša naka, ba kwa naka ya gagwe e kwala
ka gare ga moedi.

Mpya ya gagwe ya kitimela mowe naka ya
mong wa yôna e llago gôna, le bôna balya *
Ba hwetsana gore manna o phitlegile letsôgô,
leoto le lona le kwile batlholo. Ke moka ba mo-
ntšha. Letsolo ke moka ke senyegile, ba boela
gae. Monna a balbotsa gore, "Bjale le a bôna,
mola se gomê ka nonyana e la ya tšhebi, tu-
ba e nka/be e se/gôna, bjale la gana lafre ke
nonyana." ro.

Bjale le bane gore nonyana e na le/pnete, bôna-
ng, gôna le nonyana e ngwe ke/le, bane ke tšhe-
tlo, a ge o ka kwa e/lla, o ka se/ke wa letsêša
bane, se/ka letsêša, bjale le hono lena lefeng le
sankgolwe ka manyane. A rieng gae, le/lla hwe-
tšana seka." Ba sepela ba fitlha gae, ba hwetsa-
na lehu, ya/ba gôna ba kgolwago bane, "Ke/pnete,
lehu le na le/maatla."

Makgoma ke ôna/la/ila, ôna a ile go tšomeng
fêla, ga/môgô le di/janeng, Makgoma ke gore
moedi wa monna yo mongwe a feta ke/kye-
di. Monna yo we a swanela go ya go tšoma,
goba go kaka/bana ba batho, ga/môgô le mo-
sadi wa gagwe, ge motho wa makgoma a/ena

bjalwa ke ditwana tša batho, o swanetšē go bo-
lêla gore lešeke la Mgoma mowe, matgoma a na
maatla. Go bjale ka monna wa mohami, a
swanêla gojuta matgoma a gagwe, o swanetšē
go a bolêla. ~~Go gona selo se seka le tlhagêla~~
go, ge monna yo monqwe le yo monqwe a ile
a bolêla matgoma.

Matgoma a bogale kintu, monna yo monqwe wa
ga Saai, ke kjanane, thutō e ile go fitlha
mo lefaseng le, ke moka a sokologa, bjale a tšena
kêrêkê ya Masionq. Kêrêkê yêna ga e na di-
thhare, ke gore ga ba dumele gore ke ge motho
a babja, a swanêla go a bafwisa ka ditlhare, ba mo f-
sapêlla a fôla.

Ka tšatši le lenqwe ba tšwa le tšolo bafa ka tha-
beng, go tšoma, bjale ka ge e ile molaō wa batho
ni, wa gore ba batšise yo a nago le matgoma, ba
ile ba le tšatšeng la badimo, ba batšisana, bjale monna
yo we wa ga Saai afe go bōna, "Dilō tšewe ke
tšū ba golgōlo, a rena taba natō. A ge o ile wa
imisa mosadi wa monna yo monqwe, o swanetšē go
bolêla gore ke na le matgoma se tšeba gabotšegore
mosadi wa gago ke motwetsi."

Monna yo we wa ga Saai e be e ile yêna yo
mogolo gape ga le tšolo ke we. Ba ile ba homola,
ke moka ba sepela, ba fitlha ka thabeng ba tlhwa
ba tšoma, ba sethe ba bōna selo. E ile gore pele
ga gore ba fitlhe ka thabeng, ba ile ba bōna ditšo-

lobe tšá naga, ba seke ba diparetšá ka/gobane a di kolobe.

E nile ge batsoboya ba hwetšana dikolobe tše nne di thibile tsela ya bōna. Dikolo e be di seka morung, di be di le mōtong, ke/moka dimpya tšaba ya go makatšá tšá fopdikebella, le tšōna tšá seke tšá tšhaba, tšá kgobakana felō gatee. Le bōna ba ile ba fo etšá dimpya tšá bōna ka moka ga bōna, ba fohomola gwa tšhōka le/mo- zho ka otee yo a ka diparetšago.

Ka morago ga sebakanyana, ke moka kolobē e ngwe ya tšwa motšhapeng, ke moka ya tšōna go rakišá mpya ya šaai, bōna ba sa nohomola. Dikolobē tšá go šala tšá fo šala dipalame, le batsami le bōna ba fiyo éma ga/mōgō le dimpya tšá bōna. Ela kolobē ya sobella le/mpya ela ka moeding, a e bolciela ka ntšhe, ya go- ma, ya baka kowa gohago le dikolobē tšá ga bōna, ya fitlha ya tšēna gare ga tšōna, ke/moka ya tšwa ya dipēta pele, kamoka tšá e šala nthago.

Dikolobē di ile ge dipobella ka letšing yaba gōna batsami ba boledišanago. Ba ile ba makala kudu gore molato e ka/ba kenq, ba seke ba tšeba. Monna yo mongwe wa bōna aye, "A tšēng robōna gore mpya ela ya go sobella le kolobē gore e dirile/biang, a baka ba dumela, empa yēna a ya a hwetšana gore

Kolobe e boldile ^{kek} ~~mapya~~. Monna yo we wa ga
sadi ka pelong o a gapola gore e sebe e/leba-
ka la mangoma.

Ye ba fitlhile gae, ka gobane ke molaō wa/ba
tsemi gore ge ba ile ba bōna mongwa letsolo-
ny la bōna ba swanetiē goya ngatheng gore e
balade. Ba ile ba ya, ba fitlha ngaka ya tshela
dituola ~~tranyōna~~ fase. Ke/moka ngaka ya ba
botsā gore, "Molato ke mangoma, Mangoma a
mosadi yo a kilego a hwelwa, mong wa mangoma
a ka a bolēla." Ka moka ga bōna ba/hōlwa,
le yēna mong wa mangoma a se/thabōsa gore
kelna. r.o.

Mangoma a šitšila a maatla gagolo, le seke la
fēla le utamēlana, motho o swanetiē go bolēla,
Matlhatshe a lena ke gore, a legara, la seke la
ngōna le gobolabola, le dimpya le tšona tša
gariwa. Mola a seke a legara, e/kabe lefile ka
gobala, matlhomong yo mongwe wa bolena o
be a/ta bolaiwa."

Go/bjale ka ge ba yollwa ntwa le dira, motho
yo mongwe ke yo mongwe o swanetiē go bolēla
ka mongwa o nago ka ona, goba a tšhōka gobolē-
la manaba a ka/ya a fetōa lesāba. Ye e/le/mo-
tho wa go/fifalwa yēna ke goya a/ye, ba/mothibē-
la.

Pêlégō ya mosadi, ~~mosadi~~ o bêlégélwa ka/ngwa-
kong, ngwana a dula ~~ka~~ ngwathong o fitlhela

a gola, ^{ke} gore ^{ge} ngwana o godile, ba ^(m)monna, ka gore
 le kobori la omale, ke/moka ba le/pipa, ge le fodile
 ke moka ngwana o godile. Ba mo/tshetša ka ntle.
 Mola mosadi a tswelafalago, monna a sa tsena
 ka ngwathong, le mosadi yo a sa belegego, ~~ge motwe-~~
~~tsi a sale ka ngwathong,~~ monna yo monwe le yo
 monwe, ~~a tseme,~~ ga ^{gote} mōgo le batlhapi ke gore (ba
 we ba bōnago kgwedi) le ba go tshela ke/kgwedi,
 le bane ba gore ge ba belega, bana ba bōna ba ba
 le/pitifa.

Ka morago ga beke, ngwana o godile, ba mo/twe-
 tsā ka ntle. Ka ngwathong bjale banna ba banwe
 ba ka tsena, ka ntle le papago ngwana. Morago
 ngwana o swanetše go dira mapoto, ge papago
 ngwana a tla tloga a tsena ka ngwathong, yafe
 ge ngwana a tlhapologa ke moka morago ngwana
 a ge letšā motlhapologō wa ngwana ka sebjana wa
 robala ka mowe sebjaneng.

Ka morwana epale gōasa le tsātsi le/pa/hōma
 go/tlhaba, ke/moka ba tshela motlhapologō wa
 ngwana ka telong ya papage, o kya mapoto o wa
 tshela, ba tshela le tsātsi ya mo/tshō wa/ngwana.
 O huduwanya ka letlhaka gore di/pa/hagane, ba
 bitsā monna, ge e/le ngwana wa mo/setšana monna
 o ēma ka ntle, ge e/le mo/tlhankana monna o tsena
 ka ngwathong, mosadi a tswela ntle. Ke/moka
 mosadi o kgōtla mapoto ka morwana o/tloša monna
 ka dikgatong.

Ge modirō ^{wa} ~~wa~~ ~~gotlotšā~~ monna ofedile, ke/moka monna o Kwatama fase ka dikhuru, mosadi le yēna o Kwatama ka dikhuru, ge o/le motlhanhana gothōma gohwa papagwe, mosetsana ke mma-gwe, ke moka ba tloga, go fedile, monna a ka tsēna ka/nqwakong.

Monna o ile go tsēna ka nqwakong, a/nwa mapoto, ~~hwal~~ go fedile, o swanetšē go ja dijō tsā motswetši, ge mosadi e safe motswetši, monna a swanēla go ja dijō tsā motswetši. Empa le ge ba dirile gore a jē dijō tsā mosadi wa gagwe, monna a swanēla gore a robe le le/mosadi wa gagwe. Molab monna o swanetšē go ja malaong ga mosadi wa gagwe ka morago ga nqwaga.

Go bōna nqwana wa gagwe, o swanetšē go lala a/mōna, e seny gore a robe le gogō ~~ka tee~~ le motswetši, a owa o/moalla la gagwe le gogo. Pēba ga e lebane le di-thōhe, ke bana ba bōsweng bjono, ba sita go e tswana, ba/nyaka go robe la le motswetši malaō o se šu wa ba/dumēlla gore a ka batagana le mosadi wa gagwe. Ka go riale mowe ke moka monna o swala boamo, goba ge lebaka le fitlhile la gore monna a ka bathagana le mosadi wa gagwe, o tla/hwa ka batwadi. Ba swanetšē go nyakēla ngaka e/tšē e/kgalē dithathō.

Ye ba kgatšhō dithatō^h ke le baka la gore monna a ka kopana le mosadi wa gagwe. Basadi ke baloi, empa ka tšhekō e nqwe re ba bitšhā gore ke baloi, e le gore go dia tšena banna ka noāi. Ye ba sešū ba lefihakanyam, monna a nyaka gōya malaong a motswetšhi, motswetšhi e tla gana, monna a thōma go lwa le mosadi a sa lwe ntwa ya gōtia, ~~mosadi e fōba ntwa fēla ya maloš.~~

Mosadi o tla ba a ka kōla ngwana, ke moka monna a leka ka maatla gore a mogē mosadi ngwana a motobadišē, mosadi a gane ka ngwana, ka morago, ngwana o tšhōma gōlla. Mmago go ngwana a ka seke a homotšhā ngwana o tla fōhomola, gōfitlhēla matšwala ~~ba mosadi~~ a dikwa, ~~matšwala wa mosadi~~ A ka seke a tšhōbala, o swanetšhē go tšoga a fitlhē a kōkotē lebatšhi, ake molato keny le/kgamēla bjung ngwana a fōlalago a lla. Mosadi ga mōgō le monna ba ka seke ba fetola, ke moka ge a gōma mmago ngwana o ~~homo~~ homotšhā ngwana wa gagwe.

Mmago monna o kwile gore ngwana o be a lla ka baka lang. Ka moswana mmago monna o tšoga a botšhā morwa wa gagwe, gore, ^{ta} ba e o e dirago e, ga ke e fute, o tla hwa e safle wēna ngwana, ngwana o sa boroga, re tla bitšhā nyaka ya tla ya lepatlhanya.

wa Kgôna o e-ya malaong a mosadi, "O tla mo
 ômanya kudu, ba ka sehe ba mottibêla go tsêna
 ka nqwakong wa mosadi, gore o kwile ba tla /
 kwa nqwana a ralle bošego le ge mottihomong
 a lla, ba tla kwa mmagwe a mthomotša, ke gore
 nqwana o folla.

Boamo, ke mogwa o re sefego banna ka
 lebaka bôna ka noši ba fofwala boamo, bjale
 tša re kwa dibaba, sa fa basadi boloi, mosadi
 efe gore o ile a gana, bjale monna ka noši a
 thiba ditšêbê. fa gona mosadi ke ka o tee a
 kahego ge a bôna gore a êma ga botse a
 dumella monna gore a tsênê malaong a ga-
 gwe. go foganella monna, mosadi wa bôni a
 fe monna efe gore mosadi yo we a loka, mosadi
 yo we ke moloi, o nyaka go bolaya monna yo we
 o ile a mottihokêla setlhare, sa gore a mplaê, bjale o
 nyaka go mplaya ka malaô, ka gobane mosadi a
 gobolaya ka malaô, mosadi gona molato, bafere
 mpya e hwile lefeking, ge ba riale bata monna yo
 a hwilego.

Go boroga ga nqwana, Nqwana ge bafere o ba-
 ragile, o swanetšê go fetša nqwaga ka monna
 monna a sešû a batayana le mmagwe. ka mora-
 go ga nqwaga gôna, ke gôna ba nyakêlago nyê-
 ka ya go ba gattihankha. ka lona lebaka le-
 we e tla ba efe gore, mosadi e šû a dulêlê
 nqwana. go dulêla nqwana ke gore mmago nqwana

a bōna Kgwedi.

Go dutêla, ke bokhata bjo bogolo, monna a swanê-
la gofikišā gore a ~~gō~~ malaony ~~o~~ mosadi ka gobane
ne mosadi o bōne Kgwedi. ~~Ge~~ monna a ka tēna
malaony a mosadi, a nape a ntšhe ngwana le
tsweleng, ka gobane mmago ngwana o tla/ima
gape.

Monna o lēla ngwana, baka gore ~~ge~~ mosadi wa
gagwe ge a ka dutêla ngwana, monna o nape
a kgaogana le mosadi wa gagwe, ke/moka a ba
a fokatašā ka batlaba, ka mathekō, ngwana wa
gagwe a gole ka mokwa wa molaō. E tla/pe
kōwa a bōna gore ngwana wa gagwe o godi-
ke, ke moka a botšā mosadi ~~wa gagwe~~ gore a
ntšhe ngwana letsweleng.

Mosadi o swanetšē go ~~ntšha~~ ngwana letsweleng
ka molaō wa monna ~~wa gagwe~~, bjale mowe/mo-
nna a ~~gatlhama~~ le ^{nae} ~~monna~~ wa gagwe, bjale ba
nyaka ngwana wa bobedi. Ngwana ga sahana
ga gona ditšhila tšē dika tšenago go ngwana.
Ge monna a ka rōbala le mosadi wa gagwe epe
gore o duletšē ngwana, a saka a mofitšha le-
tsweleng, ngwana o swanetšē go gobala, ka me-
kgatō, ka gobane mekgatō ya mmagwe a efa/le
mekgatō, e a tōka.

Ge ngwana a ile a tšhaba ke letswêlê la mmagwe
bolwêki bja ngwana ~~yo~~ ke bjo bogolo kudu,
ba nyaka ngaka-ngaka, Ga tšhi bana ba go tšha-

biwa ke letswêlê, ga ba a tšiši go phela. Go tšhaba ke letswêlê, mmago ngwana o foke le ge a bôna gore ke dulebe ngwana a robala le banna, a fo mamisa ngwana go fitlhelâ a feta ke kgwedi. Ke moka mekgatô e gobatšhê ngwana.

gona le mohuta, wa gofo mamisa ngwana le ge mmagwe a fetagile, mohuta owe ke wa ga Moeng, bôna ba bjale ka dipôkôlô. Pôkôlô e fo mamisa efe gore ngwana yo mongwe o gona ka tšeng. A sefthago ya bôna, ba fa basadi ba bôna ditšhare tšû gore banna ba bôna ba seke ba gobala.

gomana ga ngwana, ke gore gobakwa ke batwadi. Ke gore mmago ngwana, o kitima kudu le banna, bjale madi a banna a tšhuba ngwana. Ngwana wa mohuta owe o hwetsana a goletsê ke/mpa, maragô a ponne. Ngwana o swanetšê go alafa ke manna yo we a go imisa mmagwe pele gona o tla hwetsana efe gore ngwana o bakile a seha mokgwa.

Monna ge afile a imisa mosadi wa gagwe, ke moka manna a tloga a ya Matgaweng, mosadi a šala a bêlegu ngwana, mosadi a swanêla go phala a robala le banna, ka gobane a ka gobatšhê ngwana. Tšatš; lewe a diô robalago le monna yo mongwe, ke moka ka moswana ngwana o tšena ke letšhollô, ba tšlaba ba šetšê ba dišone gore

mosadi o tshengile.

Mosadi o swanetše go kgōtlêlla go fitlhêla monna wa gagwe a boya, a kgōnê a dira ditōtšwe. Ge monna wa gagwe a ka napa a eya bogwasa-gwasa, mosadi o swanetše go lêla ngwana wa gagwe a polê. Ge ngwana a godile, ma^{mm}twala wa gagwe ke yêna yo we a swanetše go go mofa molaô wa gore a m^{mm}tšhe ngwana letsweleng. Ka morago ~~ga mo~~ ^{ga mo} ngwana a tshitswe letsweleng, bjale ~~morago~~ ^{mm} ngwana a ka sepela, molato ke wa monna yo we a sepelago nê. Ngwana a ka se sa gobala.

Ba kgale bōna, mola mosadi a tshetšhalago ke moka ke tšhita re kbane ke tswelêla la kgaitšedi. Ge se a lekisa go butamela, o lesetsa mosadi wa gagwe a lêla ngwana wa gagwe go fitlhêla, morago ngwana a dulêla ngwana wa gagwe. ~~Mo tshang~~ papago ngwana a batagana ke mosadi wa gagwe, ke gore o tla bōna ge ngwana a kitima.

Mosadi o swanetše go tšha tšhila ya botswetšigabedi, ka morago ga mo a bōna kgwedi ya boraro ke moka tšhila ya botswetši e fedile. Tšhila ya botswetši e tšwa ka gore mosadi a tšhapa (go bōna kgwedi). O papole monna epale ge ngwana a bêtšga a sa ba tagane/ke morago ngwana, go fitlhêla ge ngwana a kitima dilemōtšê nne dikaffoba gōna. Basadi ba metsheng eno

bahe, motswetši ke wa mpya.

Ge monna ba na mofalafa a seke a ya malaong a mosadi, ke moka mosadi o thama gofapanana le monna wa gagwe. Monna o gopotšhe gore mosadi wa gagwe ke motswetši, kgathe mosadi yena gajjale. Onyana gore monna a tlê malaong a gagwe. Ke lebaka lewe ba kitišimêlago go ba gatlhanya, ba gatlhane, bjale ditšhila ka moka tša botswetši e šu ditšwe, monna a kgatlegela bodibeng bja motswetši.

Ditšhila ka moka tša motswetši ditšena madi uy a monna. Ditša seke tša tšwa, ditšhare tšwe dingaka dijofago tšona ke tša go diogatisa. Banna ba mathiši a a bobehano ba hwa e safe ba banyana, ka baka la gore ba tabagile melaš ya bagolagolo, kgale e be gofana le/bangalabje.

Monna wa basadi, monna ge a na le/basadi ba babedi goba ba/bararo, ge mosadi wa gagwe yo monqwe e le motswetši, bjale o šobala ka kowa ga yola monqwe mosadi, yola wa motswetši o swanetšhe go mo lebala, go fitšhela mosadi yo we wa bobedi a fetogu. Motlhang o we mosadi a fetago ke kgwedi ya mathômô, o swanetšhe go botšha monna gore a seke a thama a kakola bana ba batho.

Bakeng sa bana ba motšeng mosadi wa gofeta ke kgwedi o swanetšhe go tšoga e safe jwasa a

sešū a tšhapa, ke/mōka a tšāma a ekgametšī
 ka malapeng a basadi ba motše, a muma a go-
 ma a boetsā ka pitšeng, ka goiale mowe ke/gore
 o/alafēla makgoma, gore bana ba motše ba seke
 ba/kgoma. Ka gobane kgwedi ya muthōmō a ba
 bole te ya bobedi ka gobane mōponqwe ba ka fere
 ba bola yaba ba bola maaka ka kgwedi ya bo-
 raro, ba bōna mosadi a bōna kgwedi. Kgwedi ya
 nnete ke ge a fetile ke/yabararo, gōna baka kgōna
 gabolu ka gobane ke mōho bjale, a e safle ma-
 di.

Monna o swanetsē go tšhōkōmēla kudu, gore ge
 mosadi wa gagwe a šetšē a fetile ke kgwedi
 a seke a kakola bana ba batho, ke gōna a seke
 a leka a rōbala le mosadi wa motšwetšī ka baka
 la gore a ka kgamisa ngwana, makgoma a we
 bafē, ke makgomēla-tee. Le ge a ka hwetšana mo-
 imana go we mpa ya gagwe e/lego e/kgolo
 a rōbala naē, ke/mōka o bolale ngwana ka
 tee. Ge a bōna gore mosadi wa gagwe o feti-
 le ke kgwedi, o swanetsē go napa a dula gōna
 mowe mosading yowe.

ka morago ga kgwedi tšē nne, ke/mōka makgoma
 a fedile, bjale a ka kgōna go sepela le basadi.
 Mosadi le yēna o bjale ge a safa le tšōna
 dikgwedi tšē a swanēla gore a robale le mo-
 nna yo mongwe ka gobane, a ka kutla monna
 yowe. Go/kutlwa ke mpa, go mokutlwa a ka

sethe a phanisa a bolêla, dišia marumuke
mona ba epêla.

Ye mosadi a na šala a feta ke kgwedi monna
a se/gona, a ile Mhangwenq, afe, a sa/tšwa
go feta ke kgwedi, monna a fitlha, mosadi o
swanetšê go fagêla monna wa gagwe bušwa
a mofê a šale a ija, ke/moka mosadi a tšhabê-
lê ga motgethola yo mongwe gore a yo moroma
gore a yo mo/apêlla.

Mosadi o dira ka motšwa o we] o dirêla gore,
a tšhêka go dira bjale, a ya a rûbala k monna,
~~wa gagwe, o tla gobatša monna wa gagwe.~~

Mosadi wa mokuta o we a se moloi, o dio
sinyana fêla, ka ge gošinya gona eke ga ba-
tho. Basadi ba bangwe ga ba dirêle ge/monna
balmôna gore a babje, ba fitlha ba mofa malaôx.
Ke moka ka moswana o tšaga a babje, mosadi
o tšhêka gore o tšwa a babja mowe a goba
a k gona.

Go bjale ka ge mosadi a na šala a ima, bjale
ka mošagô mpa ya phumêga goba a ntšha, mos-
adi afe, a sa/tšwa go dira dilô tšewe, monna
a fitlha, mosadi o swanetšê go tšhabêla/ga/mo-
kgethola yo mongwe wa mothe gore a moromê
ga monna ~~wa gagwe~~ gore a yo mo/apêlla.

Ke molaô, o dirêla gore monna ~~wa gagwe~~
a sethe a gobala. Ye eke monna yo la lokile
go ge/swanêla gošia/mosadi.

Monna wa basadi, o swanetsê gore ge/a rōba
la ga yola mosadi a fetšê kgwedi a rōbala
ka ntšhe. Ge bošpa o theletšā madi a gagwe
gore a sepela ga bōke, goba madi a mosadi a ma-
atla. Le gōna o fetšā kgwedi ka kowa ngwan-
ng wa mosadi yola gore a tšē a hwetšāne nne-
tē, gore mosadi o fetogik goba aowa, a seke
a gobatšā bana.

Ya bōna gore mosadi o bōne kgwedi, ke/moka o
a tšā o ya ga e nwe ngwanō le gōna mo-
laō ke ōna wa gofetšā kgwedi. Ge monna a
ka seke a dira bjale, mowe a gobalugo gōna
a ka seke a go tšeba, ka gobane basadi le
bōna ga ba mofete, ka mathetšō bana na le
batlabo ba bōna. Ge a ka bōna mosadi a feta
ke kgwedi bjale, o/a le bebō ya gore o/a le
matšoma.

Mathetšing a bolelano, monna wa basadi a sa
dira bjale ka bagolōgolo, ba bala mathetšī a matšha-
no ka ga yola mosadi, ke moka ka tsātsī le kgwe
ga yola mosadi. Ya bage ka gošwana, ba ba-
ngwe ke mathetšī a mabedi goba a mararo. Ka-
tsī le lengwe o/a, a sešu a fetšā mathetšī a
gagwe ka ga yola mosadi, ke moka yola a dira bja-
lwa, a seke a ya ga yola, a rōbala ka kowa
ga mosadi wa gošira bjatlwa, ke moka monna
o gantšhitšē mathetšī a gagwe.

Mosadi yola mangwe le yena o swanetsê go/dira

bjalwa, bja galebana matsati a yola mosadi a nyaka gobona gore monna o tla dira bjang. Monna ge a ka nisa bjalwa bja yola mosadi a seke a robala ka ntsho, gona mowe go tsoaga phapano ya gore nna ga. Ke ratiwi, Ke omethe bjalwa bja ka ke moka o tla a khibela yola mosadi, kgantse maloba o omethe, ke moka a nwa a robala ka ntsho.

Go dulela ga basadi ga go swane, ba bangwe ba dulela bana ba bona e seke ba banyana, ba bangwe ba dulela bana ba bona ba setse ba kitima. Ka gofiale mowe gohile gona ke basadi ba we ba hwe-tanago mpa eke kgale, ba bangwe ba di o ila go batagana le monna, yaba ke moka mpa e nana-retse. Basadi ba we ba phakiso go ba hwetana mpa ke basadi ba go phakiso ba dulela bana ba bona. Basadi a go di ega go dulela bana ba bona ba tseba ke bana ka gobane nywana o a/ba a gola, magwe a se su a mo dulela ka gofiale mowe yola a go bhele ga nae a ba a ba ke moratho.

Go getlêla, mola monna a ntshaga ngwana le tsweleng, ke moka monna ga nyake go fapana le mosadi wa gagwe, mo a sepele go sepele ke monna wa gagwe. O bona gore ge a ka fapana nae, bana ba bangwe ba ka mo tshalefetsa. Ke morago ga mo afetile ke kgwedi, gona, o tla bona a sa mo tshokomele, o wa tseba gore

modirô wa gagwe o fedithê, le ge monna yo monwe a ka gatlhana naê a ka seke a disa selô. Go rōbala gōna o tla rōbala naê gofitihêla ka kgwedi ya seripele, ka gobane kgwedi ya šupa ke mōka monna a sa rōbala le moima, gofitihêla kgwedi ya mōkōkōtlêlo, ešego kgwedi ya go phêtha menwana e medi, kgwedi ya monwana o tee o tēna ngwatšong.

Mosadi ge a ile a tšea leêtô, mōšeng owe a o etetšego, a swanêla gore afe gofitihêla ke mo-ka ba mōfa ngwatšo wa gore a rōbale a e noši, a owa, o rōbala le mosadi yo we a mōtšetšego. Ge monna a na le mosadi ka otee, gōna mosadi yo we a moeti o swanetšê go rōbala le monna go lesogana. Mosadi wa bōna ba mōfa ngwatšo wa gore a rōbale go ôna, o tšaba ešego o tšwa le monna wa gagwe. Le gōna ge monna a tšê a tšene afe o nyaka go dira ngwana wa babedi a ka seke a dumêlla mosadi wa gagwe a tšea leêtô a e noši, a owa, yēna le mosadi wa gagwe bakka tšea leêtô.

Mosadi ge a bōne kgwedi, gōna monna a mōfaga-
khale, ka gobane o a tšeba gore ga gopa monna yo a ka disago selô. Ka lewe lebaka a ka lokolla mosadi wa gagwe ge a nyaka go tšea leêtô, a ya a e noši. Ge mosadi a bōne kgwedi, monna a ka seke a rōbala naê, ka gobane monna a ka kutlêga.

Mosadi yo mongwe ke yo mongwe ge a bone kgwe-
di o a tšeba gore o swanetše go tšea matsātsi
a matšae. Molaō mosadi o swanetše go tšea
matsātsi a mabedi, ka letsātsi la boraro mudi a
gagwe a fēle. Ua bōna mosadi a tšea matsā-
tsi a matlhano, go feta mowe mosadi oha le
bolweti. Ba swanetše go mōlafisā. Pele ga/gore
a lafisise a ka sepe a hwetsāna ngwana, afe
tse matlhomong a dira bjale yaba ke kšika la leloko
le gōna taba kgolo a sa lome ka/mala. Taba/kgolo
mosadi wa gopira matsātsi a matlhano goba gofeta
a hwetsāne ngwana, ke gore a/jimi, kante le gore
ba mōlafisē.

Go bjale ka ge mosadi a ka/ke a bōna kgwedi
a loma ke mala, ke bolweti, mosadi yowe
monna wa gagwe o swanetše go mōlafisā a
kgōnē a hwetsāna mpa. Bolweti bjowe ba/bu-
tšā go ke phati, ka tšati ke lengwe a ka fe-
ta ke kgwedi tšepedi, batho ba holofēla gore
a owa ke motša ke mpa, ke/motša ka kgwedi ya
boraro a thōma gōbōna kgwedi le gōna ge a
e bōna o ksa/botlhoko ka gobane ka teng go
a/tloga gōwaba/gōloma ka/matla, mowe e bago
molweti.

Go bōna kgwedi ke basadi, basadi a ba bōne kgwe-
di letsātsi ka ~~matla~~ le tee, gona le basadi ba ba bōne
godi kgwedi ge ngwedi o sa/thōma gobalama ba
we bafe go/ke ~~ditšhōneng~~ ke basadi ba ba bōna
~~ditšhōneng~~ x

go Kgwedi ka molaô, ka gobane Kgwedi ge eja
thôma gobalama, môtô yo a e bônago pele otha
kwa afe, "Kgwedi mankhalaleng," bjale ge bôna
ke batho ka moka, mabana e bône ke ditshwene.
Bafa basadi ba gobôna Kgwedi e sa tšô balama.
Ba/bangwe ba e bôna efe godima, bangwe ho
wa ngwedi efe o/mogolo, ba bangwe ge Kgwedi e
ho komoga, ba bangwe ba e bôna ge ngwedi oja
Tšufing.

Monna ge a kafe a bôna gore mosadi wa gagwe
o môtšô gore ke a babja, efe gore ka gotšale mo-
we o bôna gore matsatšô a gagwe a gobôna tšwe-
di a Kgaušai. Monna a foganella ka maatla
a gagwe, mosadi o swanetšô go botšô matswa-
la wa gagwe tšaba e, afe "ka moswana le
seke lafe go bôna ngwana wa lena a/ba-
bja ka moswana lafe kenna molai, ge/mô-
tšô gore ke a babja a kwe." Bjale ba swanetšô
go mofananyo.

Ge lebaka la gore mosadi a bônê Kgwedi, a swa-
nêla gotobala ke monna wa gagwe ke gogo ka
letee, mosadi o róbala ga la/gagwe, ke gogo monna
le yêna bjale. Ngwako ôna ke ngwako ka
otee. Go fitšêla madi a mosadi a fêla,
ke gôna a swanêla gore afe, go fêla leho-
no monna a kitimêlê malaony a mosadi, o
swanetšô go mofesetšô matsatšô a mararo
goba a mane a Kgônê a eja.

Beinna ba bangwe, mosadi a fêla le hono ke moka
 ka mabanyana ~~hona~~ robala le mosadi. Fu ba
 ewe a se molaô, goba pitã e nqwe le e
 nqwe ge ba ile ba faga buušwa ka yona
 e swanetšê goba le magôgô, le gona mowe go bjale
 go saha le magôgô. Motho o swanetšê go tse-
 hã mosadi, a loke ga botse, dilô tse re tãa
 gagwe ditšwe ka moka ga tãna, difêlêlê, monna
 a kgônê a eya.

Madi a basadi a lekane, madi a basadi ba bu-
 nqwe a maatla gagole, a ba bangwe a bogale
 go fitiša. Basadi ba bangwe ba ka fêla le hono
 ka moswana a tloga a tšhapa, monna a ro-
 bala naê, empa a seke a dira ke setô, ya ma-
 nqwe mosadi o tšea seke ka moka madi a gage
 a fedile monna a se mpatamele.

Bjale ka nna Motantane, taba e Hejilo ka e
 bona, ka motlabo wa tãa. Ka tšatši le tengwe e ka
 mšiša; ~~goba~~ mosadi bjale ka ge ebe ebe gure ga
 batho, ebe ke mšiša ka matšhō, yena a mphetola
 ka go lebêlla godimo, ka seke ka kua gore mo-
 sadi o diêla goreng. Aowa ka boeletšã ka
 mšiša a dumetšã ka matšhō, bjale ka tloga
 ka leba mowe a swanetšêgo gore re tšha-
 kane gona.

Ka fitšha ka dula yaba mosadi o a fitšha,
 a dula fase, ahe galina, "E kahe o mpitšetsang"
 kahe, "ke go tšhologetšê", Mosadi ahe, "Oa kua ka bjale

thologêlô ya gago ke a fêla, nna ke a babja.
 Ke fuytla mo fêla go gobotšh gore ke a babja.
 Phetolo: "go thôma neng," ke bešhe e ya go fêla, empa
 ke tšhapile ka la bokete." Gobe gošetš e le matšh
 tšh a matšhano ge madi a mosadi a fedile, ka
 re, "Aowa, mosadi, gobe ntšhagala gore ošho
 nšhona."

Mosadi a tšhaloša gore, "Ana ke fetšh bešhe
 le matšh tšh, ka morago ga mo madi a-ka a fedile,
 ke Kgônê ke kôpama le manna, ke nnete gošhja
 ke, le monna wašha e šu ke rôbalê naš." Ka
 sekgodišhe ke polêlô ya mosadi, yašha ke swara
 mosadi ke motšhishêšha fašhe, mosadi ašhe, "Ošh bôna,
 tšha e ga se yôna, gana bjale ke tšha gošhona
 lla," Mowe kašhe go mosadi, "ge o nšhwešhla, kešhore
 go bontšhagala gore lešh tšh le fedile," Mosadi ašhomola
 fêla a bolêla polêlô e ešhego, "Ošhla dišhwa ošhe
 nošh."

Mošomô wa šamiwa, ke mšha ra šapana ašha
 ka gae, lešha kašha ka gae. Šapšh tšh la dišhela
 ke le mšh tšh ka ba ka robala, ešhlo matšha gošha
 bjale ka kšwa mmele wašha ošhka mšhgwana o
 mšhgwane, ka gošhala dišhpolêlô tšh mosadi. Ge
 bošhe lešh tšh le tšhabile, ka swara ke mosadi
 kešhka go šitšha le tšhahoring.

Madi a ba a le maatšha gagošh, a dišha gore ka
 sešhe ka Kgônê gošhepešha, ke dišh sepešha kešhina-
 mile, ge ke ya ka kšhakašha. Mosadi yowe a dišh

Kwa gore ke a babja, a bu lesetha ka/mo
 ba tšwa bafya mašemo, ka šala le/mmane.
 Mosadi yo-we a nehele mosegare a hwetsane
 ke robetš, a fittha a dula fase a ntumedisa
 go/mogô lemmame. Ka tsoga ka dula fase ka
 marago ka thoma go bolabadiša mosadi tš
 nkego ga ke babje.

Motgetholo mmame a phakisa a bana gore
 mosadi yo a tlilego yo ke motgethe wa ngusa-
 naka, ke mota motgetholo a tloga a etha
 mela nokeing, a diela gore mosadi le mmame
 ba šalê ba bolabala ditaba tša bana.
 Ka gobane wa bana mosadi a yo bana mo-
 nna mosegare, ke gore ke motlabe wa gagwe,
 ke mota o we motgetholo a gofa mosadi se-
 baka.

Bahe, kemolaô gore ge mota a babja ka
 maatla gwaatla motlabe wa gagwe yo a mpha
 tago kudu, o swanetš go tsoga a mpediš.
 Ka nnete ka dia bjale, motgetholo ahe go
 tloga, ke mota mosadi ahe, gona, "Bjale leha-
 no gobjang? A o kwe ke jile ka gabotsa, bjale
 wena ga o kwe?" A ntha ditšhila tša madi
 a gagwe a mpha.

K34/82

Ka morago ga mo mokgethelo a buile nokeng,
 Ke moka mosadi a laela a tloga, ka šala
 ka šupa mmame, bjale mokgethelo a lebo-
 ga kudu, gore nyana wa mosadi yo ke/mo-
 tho, a se moloi (Ba bitšā ngwana ya tla
 ya tšea ditšhila tšā mosadi ya phatlha-
 ganya le ditlhare tšā yina, a ntihabēla
 se sengwe ka nwa. Mmalō a ka ke be ke kai-
le ke yēna, ka lona le bakanyana le we
 ka napa ka fōla.

Ka nwa babelēla molaō, bape, ke swamets'e
 go tlohōkāmēla gore, mosadi a swamēla gore
 a se go fēla madi nna a rōbala nāe ka
 lona lebaka lewe. Lona le basadi bawe ba
sa tšego matšāi a matelele ba diago
ti a madi, bawe madi a bōna a na maatla
a mapo.

Menōtla, menōtla ke batho, bawe bapego gabētē
ga ba mela mēnō a mašēka, bjale batho bawe
ke mašēka, ba go lona ka mēnō a bōna ke mo-
ka gababa mgo tšafalego, go fōlaga go tšhō e
we e se gore ba go pēle mēnō a menōtla o we
ntšhō e ngōnē e fōla. Ka ntšhō le mowe go gofale
ge le monwana o a ba wa ripēga.

K34/82

Bjale basadi ba masēka madi a bōna a bogale kudu, le gōna go kgolwa gore ke bōna baewe, ba tšego matsāti a matelēle. Ye gona e le gore ba ile ba ntšha mpa basadi ba mohuta owe, monna a tsēna madi a bōna a sa fisa a tiēla segolong, ke monna ba dio ya bafwala ba tliša ka gae. ↑ n/kle

Go bjale ka monna ge a ka wēla matelung, a saka a lafina, ke monna monna yowe oswa- netšē go tsēna ke mongōtlhwanane, ke gore sehuba se segolo. Batha ba bantši ba fetša ke oina malwetši a basadi, ke le banna lewe o karago banna ba le basadi ke baloi. n/kle

Mosadi a ka fapa le madi a kgomo empa ge e se lesēna, ga gona mlato, madi a gagwe ga bogale kudu. Madi a kgomo ke gona ke ge mosadi a bōna kgwedi a ntšha madi a magolo a matlhole a bjale ka matlhole a kgomo. Ke gore bolwetši bja mohuta owe ba se ke ngōpē.

Mosadi wa ngōpē o nyatša nyatša ya nnete ya go tšeba bolwetši bja yōna. Ke matlha- the ge mosadi wa ngōpē a ka hwetšana ngaa- na. Ke gona go kwagala ga botse gore go

Kaone ge ba ka tšeba bolwetš'i bja mohuta o,
e sape kgarebe gōna bape bapya bja a lafēga-
ye eke gore o tšē e ile a tšobala le/manna go
baima ka maatla.

Lebana la mosadi ge a bōna kgwedi, ga go
tšibji lebana la nnete, gore mosadi o tla bōna
kgwedi ka lebana mang. Ka tšatš'i le lenqwe
o e bōna bošego, ka lebana le lenqwe mo-
segare, goba e sape ka moswanyana goba ge
le tšatš'i le dikela, magonqwe ka ma tšōšša
goba lebana la nnete.

Manna a ka fotšobala le mosadi, mosadi a
sa tšebe selō, gore ke tla bōna kgwedi empa
a mahlala ge monna a sa khjetšikē goba ba
robetš' e tšwa madi. Bjale ke gōna/pele
ya gagwe e tlogo thōma gababa, o tla bōtš'a
monna gore ke a mahlala, ke bōne kgwedi. Ke
moka monna a nape a fiwe setthare ka tšona
sebaka se. Botlhošo bja nōga bo nape bo tšwe
mading a monna.

Gōna le basadi ba ba tšebago, gore ke tla
bōna kgwedi, ka lebana le, ke gore basadi ba
bangwe pele ga gore ba bōne kgwedi ba thōma
ke gōma nka teng. Bjale ka ge e ke pethwa

êlo sa mosadi, o swanetšê go botšâ monna
gore lehano o seke wa mpatamela ke a bāja.
Manna ge a ka fagapletšâ mosadi, molato
ke wa gagwe mosadi janna molato magobane
o muthikê. Moko yo monqwe le yo monqwe
o theba monqwa wa gagwe, manna a swanetšâ
la gabanetšâ mosadi. Basadi ba bangwe ba
kwa ka dinoka hâ bōna ge difišâ, bjale o theba
gore go tla bonaba.

Mosadi wa gobona kgwedi bošego, ke selaga
ya manna wa gagwe. E šita le mosegare
ke selaga ya motlabe wa gagwe. Empa
o swanetšê gore go nakatšâ ke dilô tšewe
hâ gagwe, ke motša a phakišâ a botšâ monna
wa gagwe, ge eke motlabe a bōna gore se-
baka ga rogōna, o rona monkana wa gage
gore a yo botšâ magwera wa gagwe gore
ke bone/dibi.

Ke motša mosadi o tšaya, a fitlha a mōtšâ gore
"Monkana wa gage o re: o thebê gore ephile
tšahi lela re fapana, ke motša ga ke fitlha/gae
ka bōna ke bōna kgwedi." Manna o tla napa
a botšâ morumiwa, gore "Sepela o botšê mo-
sadi a nthusê ka setlhare," ke motša o theba se

tlhase o fa moxumina, moxumina wa rualo
o fa motlabo. Dilô tšê we ka motla ga bōna
dibāmina ka sephisi.

Basadi ba bangwe, bawe re balbitšego gore
ke baloi, ge a ile a fapana le motlo a re
ge a tšena go, a bōna madi, a na taba ya
gore a yo tšusa, motlabo wa gagwe o fo
homola, ke motla manna le yēna, a bolele o
fohomola, a babja, dingata difeme di bolēla
gore motlo o gabatšitšē ke dinare, melwetš
a seke a bola motlo yose, a nggabatšitšego, ke
motla ngana e šita go alafa, motlo go fitlhelā
a tše e hwa.

Dingata mowe diang tšê abafa mosadi, gore
ge a bōna kgwedi ge kgwedi e kokomoga ya
ba mosadi a bōne ngwana, bjale monna wa
gagwe a ya dingateng. Mosadi ya ba e sa le
ngwetš, ngwana e batšiša mosadi gore ga
o sa le kgwedi, a kgwedi la tšha ge o e bōna
o e bōne kgwedi e kae, ke motla a bolēla.
Ge la tšha a ile a e bōna e sa tšhama gabala
ma, ke motla a tšwela pele go mšutšiša gore
bjale o e bōna e le kae, a tšaloša gore
ke e bōna e kokomoga.

Mowe ngata e swanetše gore pele ga gore
a fê mosadi ditshare tša le fofelô, a kgade
tifa ya mosadi gore a boele a e bone ge/ba
bjale ka la/mathômô ge a thôma go bôna kgwedi.
Ka morago ga mowe a kgôné a mofa ditshare
tša le fofelô. O tla bôna mosadi a/etha ba-
sadi ba bangwe a/kgala/mpa.

Yona le basadi ba bangwe bawe ba bônago kgwedi
ka etee ga raro goba gabedi, ke gore basadi ba
mohuta o we a ba ~~eximi~~, bjale mangwa mos-
adi o swanetše go nyatšela ngata e thibêle di
pônô tše we ka moka a boele a e bone gatee
empa sekeny sa gape sa mathômô, ge ngata
e ka kgôna taba e we, aowa ngata ke/matšepa
ke ~~mpa~~ ya gore mosadi o tla/ima.

Yo se bone kgwedi, ge mosadi a ka/pe a bôna
kgwedi, ke moka ka morago a se/pe a bôna
kgwedi, taba e ya/ba ya hotofetša batho gore
mosadi o/na kpelô, empa ka morago ga mowa
a tsâma a se/pela le batha gore a/kewe gore
molato keng, ba hwetšana gore mosadi a
feta kgwedi ya gore ke/mpa. Ke bolwetš;,
dingata di/kgôna kudu gore dife mosadi ditshare
tša gore a/gama a bone kgwedi.

Mosadi wa go se/bâne kgwedi ke mokgokolo, yêna
 a/na taba ka banna la gore, o godile, fêla lefêna
 bafê ge a kafe a bôna gore o godile a nyaka
 banna kudu, ka le banna lefengwe o bôna kgwe-
 di. Go seng bjale bafê, madi a banna a/ta
 gobatã mokgokolo ka gobane, a têna a tene
 bjale a fôya a kgobanana. . . .

Mosadi ge a godile a se/bâne kgwedi, o swa
 netšê gore a kgogamê le banna, kudu banna ba
 ba swa, ge nke molthomong o raloka fêla
 le mokgalabje wa gagwe, bafê go l'akile. E seng
 mokgalabje yo a se/ba go le matla, a swa, mokga-
 labje-kgalabje. Madi a bôna a/lekana, a kafe
 ke a dira yo mongwe kabe. Go/bjale ka yêna
 mokgalabje, a swanêla go nyaka malaô a
 basadi ba ba swa, banna mgobatã, ka gobane
 madi a yola noswa a/na le matla, bjale ka
 go/iale mowe a fenyala.

Mogana le yêna o tanna gore a/ta/ke
 a rōbala le mosadi yo mogolo, ka banna la/gore
 madi a yola mogolo a/ta mgobatã. Ka
 gobane madi a mosadi yo/we, a/na le madi
 a banna ba bagolo, ka go/iale mowe a ka
 ya a tihuba madi/a/mogana.

K34/82

Yo tshaba ga mosadi ga a bone/hywedisi;
 a tshabe o tshaba gore monna wa gagwe
 wa motšwenya ka nqwakong. Mosadi e ka
 seke a nopa a tšwa ka nqwakong wa gage
 a ya a robala ka nqwakong wa mosadi yo
 mongwe, a owa; gatlwa gona ka nqwakong
 o tla tšwa, taba kgolo o swametšhe: gatlwa
 mollô lapeng la gagwe, ke moka a robale lape-
 ng.

Yo mongwe wa mabe ge a e tšwa bo-
 sego o tla fohwešana mollô o tuka empa
 a ka seke a mledisa, o tla fohwešana ke
 moka a baêla ka nqwakong. Fêla ka
 moswana gona o tla tšwa a mledisa,
 a mledisa fêla efe gore mohato o a o tš
 ba bjale ka ge ke yena efe mosadi a tšeba
 moloi owe.

Ka moswana ga bapele, ge mosadi a tšaba
 ba gatlwa matšwala wa gagwe, oya ga
 motšwenya yo mongwe, ke moka gore, "Sepela-
 ng le botšhe matšwale, monna ~~wa~~ ga ntha-
 badiši; le ge ke moka gore ke a babja le
 go kwa gatlwe, bjale ke ka gore ka moswana
 ba seke bape ke moloi."

Mmago monna, ge monna a/na le/papagē, o
 swanetšē go botšā papagē, gore a yo
 botšā morwa ya gagwe tuba e, gore a
 seke a dira tuba ya mohuta o, ka mōago
 moadi o tla mofenebā, ke/moka a tsēna
 malaong, a ba a/lla. Dilō tšewe ke/mattha
 tšwa wa matkopi, ke mathefa le gobaba. Pa-
 pagē o swanetšē gore a yo mōtsā gore, "O
 tšwenya ngwana wa motho yo. Mosadi wa
 bōna a gana, mofesebē, ka gobane yēna
 mang o sa/ha gore o a ba/ya," ge e/le ngwana
 wa motho, o tla kwa; a ka seke a tšoga a
 ba/leba.

le yēna ngwetšā, ge a sa/šwa gabikwa,
 tšala monna a nyaka gōya malaong a gagwe,
 ka ntle le gore a ntšhē tšō, o fo tšoga
 bošego, ke moka a gotšā, mollō a dula, ge
 a o/ka gore o swara ke borōkō, ke mo-
 ka o ntšhā dithōrō o ba a tšhobola, o
 di/la gore ba motse, ka moka ba/likwē
 ba tšogē ba/aya/ngwana wa bōna, gore a di-
 se/ mowe banna ka moka ba di/ago gōna ga
 ge ba sa/šwa go tšea moadi. Ke/moka a
 dira a bōna moadi a sa/matšhwenye. A ka
 n kle ↑

seke a tshabêla ka ngwathong wa mosadi yo
 mangwe, mowe ke phosô
 ya se basadi ba bantši bawo bapyanago go
 bolaya banna ba bôna, bafego ba bôna bobe
 ba nyaka go utamêla banna ba bôna. Mosadi
 wa bôna a nyaka go tamêla monna wagagwe,
 o tla hwetšana efe gore mottlhomong monna o
 be a sešona gae, bjale ke mowa a šala a jima.
 Mowe basadi ba bantši ba nyaka kudu go utamêla
 banna ba bôna.

Ba utamêla banna ba bôna fêla kgore ba
 nyaka go phimisa gore mottlabe yose/wa
 gošala a dira ditô tšewe nae, a seke a
 kwala. Basadi ba molutz owe ba nyaka
 go bala banna ba bôna ba holofetšê bale
 fona gona ga banna kgopolô ya sekô
 ka gobane monna wa gagwe o tla bašja
 a ba a utulla, ka go riale mowe o chiešê mo-
 tlabo wa gagwe molato o moggolo, kgantše ma-
 la a botêlê mgogongwe molato go mottlabe wa ga-
 gwe o be o ka sešona.

Batho banna seke ba gopola gore phosô e na
 le mosadi, ba tšare mosadi o kwile, monna o ile
 o fahomola a hwê se tla šala se sešelane.
 u tše

Kganthe mōgongwe, monna a ^{mōtsā} taba ewe
go/tirēla mosadi ka bo-yēna, o tšhabe go sēnya
leina la gagwe/gomonna/ka/gagwe. *nkle*

Mosadi wa gafela monna wa gagwe, monna
~~wa gagwe~~ a tšēna malafōng a mosadi, ke/mōka/mo-
nna ~~wa gagwe~~ a babja. Mafelō mosadi o swanetšō
go tšhoga ke mōka a bohē monna ~~wa gagwe~~ sebe
sewe a se/diilego. Monna yo we o tšhōfisišima
ka mōkgwa o we banna ba bangwe ba sa lefego
ka ōna, ga se molato wa monna, molato o
godišeditšē ke mosadi. *nkle ↑*

Mosadi ge afile a sēnyana a le lapeng la ga-
gwe, batwadi ba mosadi ga gopa selō se/ba
sentšhago, sa gore ba yo rapela mōkgonyano
yo we batwadi ba yago ba ntšha, ke kgarebe
ge ile ga ina lapeng la monagwe, batwadi
ba kgarebe ba swanetšē go tšhoga kgomo ya go
alole magōgō. Mong mosadi a kgōnē a yo lifi-
ša sethōtlōlō. *nkle ↑*

Kganō ya mosadi go monna wa gagwe, kantie
ke/lebaka, monna o tšhō dula a ^{nal,} o tšhō le mosadi wa
gagwe, bjate Mafellō, monna a ba a bohē ba-
twadi ba mosadi, gore le se/ke la manala
ga ke dula ke lwa le mosadi waka, ke/baka la

gore kepe go mosadi, mosadi ba mosadi bjale
 mosadi ojana goba mosadi. Batwadi ba monna
 ba tla leka ka maatla go batšiša mosadi gore
 "Molato Keng o jana monna wa gagwe" ke moka
 a fo homola. Ba swanetše go mofesetsū
 a le/bjale.

Ba gopola gore motlhomang o bafkwile, nge
 nthe a bafwile, ke monna ba bōna ditaba di
 tšwela pele, tša go sekwane ga monna le mo-
 sadi. Batwadi ba monna ba swanetše go
 tšiša batwadi ba mosadi. Ge efe/batwadi
 ba monna, bōna ba fedile maatla ba gopetše
 gore mosadi a sefota, ngwana wa bōna, ka
 gobane ga gona mosadi yo we a swanetšego
 go jana monna wa gagwe efe gore bapetše
 ba kopane.

Batwadi ba mosadi, bōna, ge bafkwile taba
 e we, monna o tla roma mmago mosadi
 gore, "Sepela o kua ditaba tšewe tša moredi
 wa gagwe". Mmague o tla ya, gona moredi
~~ware molato keng o jana monna,~~
 Ge a fitlha ja dula fase, mmague o
 dumediša ba gonyana, ba batšišana
 maphelō.

Ka morago matwala wa mosadi o tla
 botša mmago mosadi gore, "Lebitša kefuna
 ka baka la moredi wa gago, kgwana wa
 lena o fapana le monna wa gagwe, ja-
 le kefikele go m^mhisa gore motato keng,
 a bolele selo, o fo homola, motlhomong
 lena o tla le fetola."

Matwala wa mosadi le mmago mosadi
 ba tla bitša mosadi kefuna a dula
 nae, ka sephiring. Ba m^mhisa baki
 le we, o batšisa ke mmagwe. Matwala
 wa gagwe o tla fofheletša, ge a ile a
 homolêla mmagwe, gona go thathafile.
 Mmagwe o tla mofetola ka gore go ka-
 kile, ~~o~~ ke dikwile, ke sa yo botša pa-
 pagê.

Mmagwe ke mota wa goma o botša pa-
 pagê. Papagê, mosadi a ka seke a ya,
 a tla goma a ra yona mmagwe gore
 a boêlex ka letšati le we, mosadi a ba-
 ele a letee, o swanetse go bitša ditga-
 di gamfôgô le baga matgolo ba mosadi gore
 ba yo kwa gore motato keng, ge mosadi
 a sa kwane le monna.

Ba we o swanetše go ba fetola, ge
 a naya a ba hamolēla, gōna ngwana ga
segafēla, o loilwe. Ka letsāti le we o
 swanetše go bolediša ke mangolo wa gagē
 Bantsi bja batho ba fiye homola, o tla bu
 fora afe, "Mna ba makatšā monna ke
 a mojata, ke makatšā ke yēna ge afe,
 a ke mojata." Ba mōtšā gore, "Ge o bolē
 la o tšitšē, re peke ra kwa pelaēlo,
 ke mōka re a tloga, Ba kwa pelaēlo o be
 bē gore gōtlatla/papago."

Ke mōka ba laēla, ba tloga, ba fitlha
 gae, ba botšā papagē mantšū a mōedi
~~wa gagē~~. Ba tla fopula ba theile di
 tšebe, ge a ile a lla monna wa gagwe
 ke mōka go fedile, ge a sa ka a mofalla,
 ga lefikele la ka moayana ba tla bōna
 pampanyane a etšwa a hitšina gore mōe
 di wa lena e boletše mōka, ga ba kwame
 le monna.

Ke mōka go fedile go basadi, Ba papage o
 swanetše go bitšā monna go mongwe a yē
 nā, gā/mōgō le mōago ngwana. Bjale
 ke taba, ge a fitlha, ke mōka ba kgobakana

Ka lapeng la matlwala wa gagwe, ba bitša monna le mosadi. Papago monna le banna ba motse ba swanetše gore ba bē gōna.

Ba thōmē go batšiša gore molato Keng, bathōma ka monna ka gobane ke yēna m^m laēdi. A batlhalošetša ka motšwa owe mosadi a ganago ge afe go yēna oswanetše go ba mosadi, a gona. Ka letšatši lewe mosadi le ge a ka bolēla maana, banna/ba ka seke ba motšwa.

Papage mosadi o tla motšwa ka motšwa owe e ka ngōna, a tii otiela go ba laya, mawe ba bogadi ba bago ba kwa botšwa. Empa ba ka seke ba fetola selo, ba tla no/homola, ba theletšitše photo-lō ya motšwa ge afe, "Ke dikwile, nka se sa gana, ke monna wa nna" ba ngōna ba se a e tšwe marapō.

Ka morago ga mo afe o dikwile, ke gōna ba molesetšago, ba m^m batšiša gore, "Molato Keng?" Ka lewe le banna o tla ba botšā gore, "E fiyo ba pelo ya nna, ge e mōna e e mo tšhaba". Monna o swanetše go mpepelēla le

banna gore ba mafê ditlhare, pelofa gagê
ya seke ya mathaba.

Taba ya mohuta o ya gore mosadi wa
lapa a fagana monna wa gagwe, ke taba
e e dulago e dišega. Empa bantši ba
bafia ba boela go banna ba bōna ba
kwana nabō.

Bjale ka mosadi yo ngwana Lothweng
a tšere ke monna wa ga Moeng,
ke mosadi wa pele, monna yo we wa ga-
gê, a tšea mosadi wa bobedi, mosadi
a seke a ba lefaba. Ka morago papago mo-
nna wa gagwe a hura, a šia basadi ka
gobane o be a na le basadi.

Motlhōlogadi dna le maborošo, monna a
šegela mosadi yo mangwe wa go šia pa-
pagê. Motlhōlogadi gape o a pea, go fetiša
basadi ba gago, mapoto a pya ka ngwathong
wa motlhōlogadi, monna a napa a panolla
ka lapeng la motlhōlogadi, ka malapeng a
basadi ba gagwe a sepele ka matšhētšhē
rêkwane.

Mosadi wa pele a thāna mokgwa, ge
monna a ile ka ngwathong wa gagwe.

a gana ge monna wa gagwe ge afe mo-
sadi "Eba mosadi," Monna a makhala, empa
a gopola gore ke lehufa, epe ke tla ^mmona
ka mabanyana a a^utlago, ka mabanyana a
a^utlago, monna a boela a robala ka ngwako-
ng wa mosadi, epe, ~~go mosadi, mosadi~~ "Eba
mosadi," mosadi a gana.

Monna a ka a fela pelo, o ile a robala
ka ngwako^ung wa mosadi mašego a ma-
khano, empa ge monna a efa mosadi ^{gore}
mosadi "Eba mosadi," mosadi a gana. A seke
a m^otho selo a fohomola a boela a roba-
la ka ngwako^ung wa mosadi wa bobedi, yola/a šala
le ngwako^u wa gagwe.

Mosadi a direla monna wa gagwe mekgwa
o na le banna ba bangwe. ka tšati le le
ngwe go ile gwalba le mabjalwa motseng wa
ga Moeng, bapusa mabjalwa go sepa le Taba.
Letšati la ba šia, ba ya matlong, monna
a ya a robala ka ngwako^ung wa motho-
lōgadi.

Mosadi yola wa go ganela monna wa ^šga-
gwe malaō, k^gathe o kgethile banna ba
ba bedi, o tebe mosadi wa gokgetha banna

ba babedi, monna yo a hwetsamago nnete, ke
yo a tsenago pele ka ngwatlong, wa ka morago
mosadi a mulele ngwatho. Monna yo mongwe
a ya pele, yo mongwe le yena a fetlha, mo-
sadi a gana go ^mutlêla, mengwatho ya kgale
e be e seha tša go ^mgilela, ge ba robala ba
tsingga ngwatho ka mafsi. ?

Monna yo we wa ga Moeng e be a sape
pele le mangwatho a gagwe bošego a ro-
bala dlobetšê, bjale banna ba we ešego ba
utswi motšeng wa gagwe ba ^mdiša kamowe
a robalago, ke moka ba kgina ba e ya ba-
sading ba gagwe. Monna ga sepele bošego
le dimlô tša gagwe, a sepelele gore, o
nyaka gore a gatlhantšhe basadi ba gagwe
ka gobafrobala, a o sa, o sepele fêla
go nyaka go bôna tša bošego.

Monna yola wa ka morago a bula
le bati ka kgang a tsena, ka gare ga
ngwatho, a hwetsama monna yo mongwe.
Ke moka ba thoma go tšwa, ka ngwatlong
go fitlhelê ba tšwilešana kgakala, ba
ba ba roba le mafate a mosadi. Ya ba
monna wa dikwa.

Monna a apara di Hobô tša gagwe, a ya
 e hwetsana gore banna ba tllemanane, He/moka
 a tshaba mokoši; banna ba motse, ba tšoga,
 ge banna ba otkwa mokoši He moka ba lese-
 tšana ba tshaba. Mosadi o ka ngwamong
 wa gagwe o robetše.

Ge ba motse ba fitlhile, a ba šupa gore
 banna e/be ba elwa mo, ba robile le ma-
 fate, ge e/le mong wa lapa a re re tsebe
 gore o go ka e. Monna wa gagwe a banna
 bule ngwako a hwetsana gore mosadi
 o robetše, a tšosa mosadi a/le go yena,
 "Batho ba ba tšwela?" mosadi a/le, "Ba/kae?"
 monna a/le, "Ba tshabile" Mosadi a/le, "A/le tse-
 be."

A magela a boela malaong. Kapo-
 swana ge ba baya ba hwetsana gore ka-
 ntle ke dinyane, kgathe ka gae ga ngwa-
 ko ba robile le bati ba pyatlile le ditswana.
 A bitša ba motse ba tša ba bona, monna
 a ba šupa le ka ngwamong.

Monna a/le go mosadi, "Batho ba ba go/ba
 ba elwa mo ke bo-mang?" mosadi a/le, "Ma-
 le go/dikwa a ka di/ka, e/be ke Tagilwe."

"Ke motšogō mang owe motho a ka seheng
a kwa le ge batho ba pyatlanya le di'bana."
Mosadi ope, "A ke ba thebe."

Monna a bitša ba gabo, ba kgobakana
mowe lapeng la mosadi yowe, monna a
khōma go batlhalosetsā ka mokgwa owe a
ilego a bōna ka ōna. E rile ga banna
ba batšiša mosadi, mosadi a fo ēna ka lentha
la gore a ba thebe, a gona ope, monna o
seng a batšiša nna, yēna ge batho bawe
ba senyana ka mokgwa o ka mo ngwakangwa
gagwe, o be a ile ka?"

Monna a fetola ope, "Ke na le mosadi yo
mongwe, yo mongwe mosadi ke wa gošia
para, ke be ke robetšē ka gōna". Mosadi
ope, "E nna ke monna yo a goba a tšhe-
getšē, bjale o hwetsāne motlabo wašha
ka ngwakang wa lwele."

Monna ope, "Le akwa barwa ba Mzeng,
mosadi yo ope, kwane ge ke tla ka ngwa
kong wa gagwe, ka re go yēna o swanetšē
goba mosadi, o a gona, kgantšhe o fora,
ke bōna banna bawe ba pyatlilego di-
twana tšāka". Ba batšiša mosadi, mosadi

afre, "Go thoma neng, a ge mosadi a safwane
le monna ~~wa gago~~ a kepe o swanetše go
botša ba bangwe! Taba kgolo monna ga sa
nthata, bjale nna nka sepe ka fopula ke
letee."

E nile banna ba sa homotše, mosadi ~~are~~ afre,
"Le a nka, banna, batla Moeng, go tloga le
hono, monna, o swanetše go tlogela ~~moše~~
gela a lebele rena, basadi ba gago, "Mo-
nna afre, "Taba e we e ka sepe ya diraga,
le yena o tlele ka dikgomo, nka sepe ka
lesetsa kgomo tša papa ditaba; le yena ke
mosadi waka."

Ba ile ba a tihola ditaba tša puding, ba-
keng sa go sōla mosadi, ba rweša mosadi
di mathotše. Bafre go monna, "A fa wa
bala mathatši a mo o pepela mo/mengwan-
ng ya gago?" Monna afre, "A ka lebitšetša taba
e we." Bafre, "Gape o ka kwa gore mosadi ~~wa~~
gago o belaela ka maldō." e.o.

Lehono rena re ka sepe ra kgona go tle-
ma mosadi ~~wa gago~~ gore afre botše banna
ba we ba goba ba etwa fa, bjale kape o
maka gore afre a bathebe, o be a tagilwe.

O swanetšê gôbala matsâti, nywako a mongwê le o mongwê o tsebê gore ke rôbala matsâti a gôgoma ga gore. Monna afe, "Aha tseba gore ke lena bawe la goba le tswa fa, le hano le mpalago matsâti gore le tsebê/gore ga eka/kowa o fetsâ matsâti a gore, o tlê o tshênê ka gôgongwe, ntlagedeng banna ba ga Moeng." Banna ka moka ba thango, ke moka ba tloga.

Monna a ya ka nqaattong wa mosadi, ^{yêna} mosadi a ya ^{mo} a kôna monna wa gagwe mala-ô. Bana a bitšâ batwadi ba gagwe, batwadi ba fitlha, monna afe, "Ke fapana le ngwana wa lena, ke go yêna: e-ba mosadi, bjale wa gana". Batwadi ba nyaka go tseba molato go mosedi ya bôna, mosedi wa bôna afe, "Monna yo ke waka ga ka gôb-gana le mosadi yo mongwe, bjale wa makatšâ tšê a dipotšêlago."

Koša e biniwa bôšêgo, mosegare ye šoma medirô ya matsôgô, epong ya dinoka, gana bjale le sa dutšî mo, epong ke alê legôgô, ke tla bula lebatšî, le bônê ye nke ke tla/gana. Papagwe afe, "Oka kwa, ngwanatša, ke

Kgale o dula le monna yo, ke tšiti lefe
 lewe a kilego a go phara ka maaka a rego
 go wena wa mojana, Taba e we ke tšerešo,
 le hono wena wa phogo, le yo mmago ga o
 tšebe gore ke go tšwetšē, ge o re botšā go
 se tšwalle / ngwana. r.o.

Monna wa ga Moeng, ga na molato, o swa-
 netšē go dula le basadi bawe. baga Moeng,
 ke basadi ba gagwe. Taba ya bobedi a wa
 swanela go laola monna, ke monna yowe
 a swanetsēgo go go laola mabapi le modiro
 o we o botšāgo nna papago. A ke nyatle
 taba ya mohuta o we letšiti ka letšē,
 nka go bolaya. r.o.

Ke kwale gore wena o kile wa bitšā
 banna wa tšhatšela ka mo ngwana
 wa moeng, a bōna a banna na basadi
 le basadi, basadi ba bōna ba aped magadi
 a bōna. Ye nka tšoga ka kwa ditšhile
 tšē bjale ke tšatšā ke go bolaya tšotho
 ra gōga ra Epēla. Go tšoga ka tšiti lewe
 moradi a kwana le monna wa gagwe, yaba ya
 mahola nyatle. Monna a yo ga magolo wa ga-
 gē go tšibisa gore ke a kwana bjale, bafe ke le-

bagile.

Mosadi o ka bōna a gana goba a fapana
le monna wa gagwe, goba lephethi ka gare.
~~Bo~~ Bahe monna wa bogologolo le yēna o be
a sahwane le mosadi, ~~wa gagwe, mosadi a~~
~~batla monna wa gagwe~~ Ge monna ahe go
mosadi, "Eba mosadi," ke monna mosadi a nofela
ahe, "Ke bone/kgwedi," ka khama le lenqwe ahe,
"Ke a bapja." Ka morwano ke monna o bōna
mosadi a šona a seha taba, ge a se o
bola badisa mosadi, ke monna mosadi a kwa-
télé monna ~~wa gagwe~~ a sa nofetole,
monna a nohamola.

Ge go fitlha mosadi yo mongwe a mbedisa
empa a sa thabe/kudu, ka morago go fitlha
monna a no boléla empa a sa thabe kudu.
Ka morago gwa fitlha monna yo mongwe, mo-
sadi a thaba kudu go fetisa le thabo, mo-
nna wa mosadi le yēna a thaba kudu.
Monna ahe go mosadi ~~wa gagwe~~, "Mogathāka
o ke e diri bušwa ka/pela nna hwethā-
na mokete a nthile," se kwane go ripa
mohudi ka thabeng. Mosadi a faga bu-
šwa.

START HEKE ja

Monna a ~~the~~ dija le monna yola, ba dula ba ba bathere magane, bjale mong motse afe go monna yola, "Ana a ke gotshabe, ke ya ka thabeng gotripa motgudi," monna afe, "Dowa le/na ke kgaolêla ka go," monna yola a tloga pele ga mong wa motse. Mong wa motse le yêna a sala a tloga, geja utama ke gore gotshirêla a namêla setihare sa golebana tlogae.

A dula a lebêlla motšeng, ka morago o bôna monna yola a tš'boya a fitlha a thêna motšeng, monna a lebêlla ga botse, ka morago o bôna monna o tš'ba tš'ba ka motšeng o sepela a thâma a lebêlla nthago. Ka morago nyana ga sebakanyana o bôna mosadi a peputšê ngwana, a sepela, a lebile mola monna a sobeletšêgo gôna.

Monna a tloga setihare a sepela a thâma a manalla a lebile mola ba sobeletšêgo.

A kwa bakwala goholabola, ke monna aya, ge a fitlha, ba mîna ba tš'haba, monna a ka a ba leftaba le monna, a rakisa mosadi. O hwetšane gore mosadi o peputšê ngwana, bjale ka ge motho a peputšê

ya mongwe motho a na lebelô.
 Monna a kitima a swasa mosadi, a hwetšana gore motho yola a gopepula ngwana a se mosadi, ke monna yola a goja naê dijô, ngwana ka nthago a hwetšana gore ke ngwana wa gagwe. Mong mosadi o be a swere se-
 lèpê, ~~o afe, gomanna~~, "A re sepele seje gae, le ngwana yo wa gagô", Monna o tšaba sepele, ba sepele ba fitlha ka gae, ba motse ba thoma go makhala ke monna a e tšwa a peputše ngwana, a bile a tšwere ditšwarô tša mosadi.

Mosadi o utamile, ka mathô ~~o a~~ ba bina, le ge ba fitlha ka gae, bjale mosadi o tšwere maruqwe a monna, a na ditšwarô tše dimpe tše we a ka ditšwarago. Mosadi a bina gore go kaone gore a mpê aje, ga gona thuso ge epe molato e fêla ke molato; ba bina mosadi a tšwella le maruqwe a monna, a fitlha a dula.

Monna afe go ~~mosadi~~ ^{yena,} gagagwe, bjale ke yona taba e o e nyakago e, wa mpotša maaka wa re o bone kgwedi, ka gopola gore motlhomony o duletshe ngwana, ka go batšisa gore o dule-

K34/82

tšé ngwana wa seke wa mphetola, bjale le-
hono ngantše o be adira ke yōna taba e."
Mosadi a/ka a saba selō, ka baka la/gore
o bōna gore o dirile phōšō.

Monna a/ke, go mosadi le monna yo we, "Sepelang
le tsēnē ka ngwana le tšole ditšwarō tša lena,
tša monna di/boēle maneng, tša mosadi di/boē-
le mosading." Baka ba dia bjale; bjale ba/šwa
ka gare ga ngwana, monna a/ke, "Ebe le dia
taba ya mohuta o le gapotseng," Monna a/ke, "Mo-
šena wa/ka, ebe ke/ke ke bōna ge/nke di/ka
ntšwanela," mosadi le yēna a/riale. Monna a/ke,
go monna gata, "E o nyana go mōtsēa mosadi yo?"
Monna, a/ke, "Bawa mošena, ebe re re re a/ku-
tšwa."

Moutšari a lokologa, ke mōka a tloga a/ya/gae,
a fitlha gore, a bolēla taba e, ka gobume o/ke
a ka seke a e utā. Ke mōka a romela se-
baka go rapēla, sebaka sa/ya, sa fitlha gore,
"Ke romile ke morwa mokete, o itšé ke/tšé/ke
rapēlé, o go/senyetšitšé," Monna a/laodiša
ka mokgwa o a ba/kiwetšane go ka o/na, le
šona sebaka sa bolēla bjale, bjale Monna
a/ke, "Lebāki ka letše, monna yo we a seke

a tloga a boeletšā taba ya mohuta o, ga/ke rate. Ya ke kwane le mosadi wa/ka ka/bana la gagwe, sepela le ^mmōtē molato ga ogāna fēla ga/ke rate ketāhī ka letee.

Yela e/be e/ke ke batho ba bozweng bjano e/ka/be a bolailo, ge a sa bolaya nka/be a molifisitšē go fetišā. Batho ba/kgale e be ba sa/nyane go/senya maina a basadi ba bōna ka gobane mōtho a swariwa ba ^mmōtā gore, "ketāhī ka letee, a/ke rate go/ka leina la mosadi wa/ka le tšama le bolelwa ditšeleng le mabjalweng."

Kgarebe ge e tšhaba monna wa yōna, ~~monna~~ o loša kgarebe ba-ratana, empa ka morago ga mo mōgana a/nyetšē, ke mōka a ya bogweng, ge a fitšhile ke/mōka kgarebe ya tšhaba monna wa gagwe, ga/na/moure monna o swametšē go/ta le pela/elo, empa bjale ka ge e/sale kgarebe, a ka se/ke a mōledišā selō, o tla bitšā sebaka, gore a/^mmōtē.

Go tšhaba ga kgarebe, ke gore kgarebe ge e bōna monna wa yōna gore o/tilo bogweng, ke/mōka o fo éma, a tloga a dira

838

91
Nkle K34/82

116

gore a yo bitsa ditsetšana, ge ditsetšana
dile, Kemoka yena a safa, o napile o robala
ka mogongwe. Ge ngwana a dira ka/mogwe
owe, Kemoka sebata sa botsa batwadi, ba
t^{bona} twadi ba swanetse go ^{mo} manya ngwana wa
bina, ge eke a furini, o swanetse go ya/ka
ngwatlong wa manna wa gagwe go robala le
ditsetšana.

Ge moetsana a furina ke ba bangwe, a
kafre go tswa gore batwadi ba mo manya ke
moka a tloga, a ya go yo mongwe wa gabona
kgole, Kemoka a fithele a dire the nkego o
tlole ba bona, ba tla sala ba mopyakela ba
seke ba taba gore o ile ka, go fithele mo-
kgongwe a tloga.

Tabane e kgole ya hwetšwa kgorong ya
Phašuku e atlolwa, eke ya monna wa ga
Mabakane, a/be a tša mosadi ga Raganya,
leina la mothepa eke Mokopane. Bjale mo-
thepa o, monna a ka a mofosa, ke ga mala-
me wa gagwe, bjale batwadi ba fiyô isa
pôo fela.

Mothepa o ile ge a godile, a bona gore
monna wa gagwe o befite, bjale monna eke

bogweng, mothepe a re go bona gore ke yena
 monna wa gagwe, ke moka a napa a tloga, a ya
 a robala ka ngwanang o mangwe, monna a lebella
 gore ke tla bona mosadi wa yena a re ke a monna.
 A batšiša methapa e mengwe gore, "lena ke a
 le bona, e lego mosadi wa yena o ke?" le bona ba re,
 "ke a makala ga re sa mone, kgantšhe ke yena
 a bitšitšego".

Ba lebella ba bona letšatši le bile le/dinela
 ke gore letšatši baya matšho a bona ge a
 kgamela, ba robala, ba bona bofesa. Mo-
 sogana a bitšā sebaka gore, "ke tle mo
 go bona mosadi wa yena, bjale ke a makala
 ga ke sa mone, ke bona ba radi ba
 ba bangwe".

Mosešana o ile go tloga e pale bošego ma-
 we a gaba a robetše ntšhe, ke moka a
 napa a swara tšela ya gaga matloume-
 ng ga ngwanabo. Mosogana a tala a
 ngala a tloga. Ka morago yola mogolewa
 gagwe wa matloumeng, o ile a makatšā
 ke ge ngwanabo a tšea leētšā le leka/pa/te
 noši, a mo tlišā.

Mogolo wa gagwe o gopola gore ba di-

motia, le yêna a/mmatšê selô o fitlo/homola.
 Ba fitlha gae, batwadi ba thêma go matala,
 empa ba sepe ba balêla selô ba fo homola,
 ba bathišā moredi wa bōna yo magolo ma-
 phelô. Ka morago moredi wa bōna a/re,
 "Ke/tlišitšê yo morathe wa/ha, o ntšharitšê
 ge a fitlha kowa a fapa tee, bjale ku go
 pola gore le sepe le matšite."

Batwadi ba/re, "Le rena re matšitšê, a/re
 tšebe gore ngwana o go/hae, yêna ka
 noši a gobotšā selô?" Mogolo a/re, "Dowa, a
 mpotšā selô." Batwadi ba thêma go/motšā
 gore, "Ngwana yo ke phoofolô, o tšhabile mo,
 gobe gatlile monna wa gagwe, bjale o tšha-
 bile yêna."

Monna a/re, go fitlha gae, a romêla se-
 baka gore, a yo botšā ba go magolo wa
 ka le balbotšê gore bjale ka ge ngwana wa
 bōna a sa mfrate, o nyama di/kgomo tšā
 gagwe, monna a nkgang, o nkgā le/pagugê.
 Se baka sa ya sa fitlhetšā mantšhi a
 we.

Mogolo wa moetsana a sa/le gona, bjale
 ba/re go yêna, "O a dipōna tšela ra goba

re gabotšā, bjale/mmatšišē matthomang o tlogo
 botšā, ke/moka a/mmatšišā gore molato keng,
 afe, "Ana a ke mōnyatše, monna yo we o
 bāfile", mogolo ~~wa gagwe~~, afe go yēna, "O
 kile wa bōna motho wa gōbe fa?" afe "Ee,
 yo nowe o bāfile".

Mogolo ~~wa gagwe~~, afe, "Ešolle ke ba gōna
 nna nkešū ke ke ke bōna motho wa gōbe
 fa, motho a befa, motho o befa a/kwile ka
 gobane, motho yo mangwe le yo mangwe ka le
 bana lewe a mōrate. Ke gōna ge pelo ya
 gaga e bolēla gore motho o a befa, a motho
 yo we o tla sepele o mōpeputšē? Afe, e
 o sepele ka agaga motho le yēna o sepele
 ka gagwe?"

Mosebana a sepele a fetola mogolwane,
 mogolwane a nyama gore a mōfetole, afe
 "Ke re a ke mōrate, ke lebana la mo Manggo
 wa ba/tšebetšē gore motho a swanēlwa
 go gapeletšwa". Batwadi bafe go sebaka,
 "Ke na a re, tšebe monna yo mangwe wa
 gagwe, re tšeba (šēla yēna)."

Mogonyana a tšala ke pelo a isa ditaba
 ka kgorong ya Phasūku, monna o kitimetšē

gaya Kgorong, bathwadi ba se bolêla le moredi wa bôna. Bajile ba bitšwa ba fitlha Kgorong, ke moka ditaba tša tšena mothopa a bolêla gore a mnyame, bafre go yêna, "Bjale o tšea ke mang?" a motšo wa go motšea a tlhâka.

Papagwe afe, "Morena le Kgotla le aKwa, ke êna fa go seba taba e ke swanetšego go e bolêla. Motlogolo o dirile phošô go kitimêla go tla ka Kgorong, mosadi yo ke wa gagwe, yêna le ge afe a mnyame, a re monna yo we a mnyamaga bayê ba nyalane ba lebababedi, e seng ka lipeng la tša ga gona ka mokwa o mongwe, o swanetšego a peêla motlogolo."

Bana ba Kgôrô bafre, "Mongalabje o tša kwala, Kwama, o swanetšego kwa sewe bathwadi ba gago ba gobotšaga sôna, gina le ge o kafe o nyaka go tšira ka beethatêlo, mongalabje a seke a tla lipeng la gago, goba wa seke wa ba le bana o tla dibotšâ mang?"

Monna ge a tšea mosadi a motšeele/babotše tšela, o motšeele gore a tšea albelle

bana gore mong wa ditgomo le yêna a thabê. Mosetsana a kua dipotelo tša banna a dumêla gore, "dowa goflakile. Ke tlanya keapea". Mongonyana a twalla Kgôrô, ke/moka battloga. Kamorwana gale eya bogweng, a hwetšana gore mosadi o lanalagile. Ke moka ~~monna~~ a tšea mosadi wa gagwe.

Monna yowe a goba a fora gore o nyaka go tšea mosetsana a napa a utama. A ka a tšibwa, go tšea mothepe o mofhadiša monna wa gagwe o swanetše go kwana le batwadi, ge o sa kwana le ^{bōna} batwadi o swanetše go napa wa utama go ~~o~~ bōna gore batwadi a ba kwane le dipotelo tša moredi wa bōna, ka gobane wa utuluga ba tla gollefišā ba ba bašā moredi wa bōna bogadi bja gagwe.

Go ota ga ngwana, ngwana a otiši ke papage, o otišā ke madi a banna ba bangwe ka baka la mesepele ya mmage. Go/gola ga ngwana ga go tšwenye, ge mma go ngwana a se swana ga botše le gōna

838

K34/82 | 22

o tla hwetšana ngwana a nalle/m^mele o m^mtse,
le maduma a ka sepe a/m^mothōya.

O ka bōna basadi ba gabefa bawe orego
ge o/ba/bōna, wa makala ga ba^meputi^e nwa-
na, wa gopola gore ngwana ba m^mhwetsāne
ka m^mkgwa mang, goba monna yo we/a/goba
a/robet^e le mosadi a/na matl^hō. Le bēlla
ngwana wa mosadi wa mohuta o we,
o tla hwetšana e/le gore ngwana a/na/le/m^me
le o m^mtse. n tle t sumat!

Bana ba gabēlēga pele gagagwe o t lilo
ba feta, a ba a ngōna g^mkitima pele ga/bō-
na ge e/le ngwana wa mosadi wa g^mkitima
kudu a bēlēga n^e, ge ba bolēla gore
ngwana yo ke mogwera wa yo, m^mtho a
ka ganetsā, a bōna yota, mpana e e/le e/ngolo,
marago a swebegane.

Monna yo Molemo Riaganya o ile a ba
le mosadi, bjale mosadi wa gagwe a feto-
ga, monna a bōna gore bjale mosadi
wa gagwe a/na le mpa a/lloga a/ya
M^mkgoweng. A ya a dula M^mkgoweng di-
mō t^e pedi, bjale ka selemo sa boraro a
boya gae.

Taba ya go makatša a hwetšana ngwana wa gagwe a manne, a sešu a Kgone go sepela, modirō wa ngwana e naba go abula. Morago a ngwana a swebegane, mpana ya ngwana e ke ke senana, monna afe, "A molato wa ngwana keng? Mosadi afe, "Ngwana o ile a tšwenya ke maduma Kudu."

A hwetšana bana ba we ba bolélago gore ba belegile nae, ba tšebē ba kitima, monna a thōma go makala afe, "Aha ngwana wa nka, o manne Kudu le go sepela a Kgone, go bontšhagala gore ba ^{mo}toile ngwana wa nka ba mdirile se rētēle". Ba mōtsa gore, "O a bōna ngwana a mana ke gore morago ngwana a Kgone go se tswara, o kitima le banna, bjale madi a banna a tšhubile ngwana."

Monna a kgolwa Kudu ka dipelō tšewe, afe ge a boetšē gae, afe ga mosadi, "Kantle le ntwa ke nyaka gore o mpošē ga boetše gore molato wa ngwana keng afe ka mokgwa o." Mosadi afe, "A ke tšebē, le nna ke a makala."

Monna a thōma gofha mosadi, mosadi ope,
 "Éma ke gobotsē, ke bana la banna ba ke
matlala," Ge monna ope, "Ke nyama gore ke thō-
 ma Matlala," ke moka mosadi ope, "Yo mongwe
 ke Ratgobadi," ka morago ga Ratgobadi
 a thōma gobala banna ba bantši, bjale
 monna a gakanēga, a bōna gore e fēla
 mosadi ke moya, o tla thōma mang gwa
 šala mang. Mosadi wa go sepware, ^{ngwana} ~~mosadi~~
 wa gagwe o tšea lebanna le lebetelele go
 sepela.

Mosadi wa motšwetši a swanēla gore a
 tšefēle ke gofōbalana le banna, le banna le
 gagwe la gofōbalana le banna le tla fitšha
 ge ngwana wa gagwe ge a tšvile tšwe-
 leny. ~~o~~ owe ga goha molato ngwaneng.
 Kgane ke go tšhōkōmēla monna wa gagwe
 gore a seke a mopwara.

Le yēna papago ngwana ^{ge} a dīsa gore,
 mosadi wa gagwe, ge a kafe a sallē
 la ngwana, ~~wa~~ gagwe, ke moka monna a
 (kitima kudu le basadi ba bangwe) madi
~~o~~ a basadi ^{ba} tšhuba ngwana, Monna
 o swanetsē gofedisana ngwana le mmago

ngwana. O tla bōna ngwana wa bōna
 apha le bophelō bja bobotse, ka gobane maduma
 a ngwana a bōna ke madi a batwadi ba
 gagwe. Ngwana wa maduma a boroge/ka
 pela.

Maduma fēla a bolwetš'i a sware ngwana,
 dingana gore di/mofalafē' ke mofa ngwana a
 fōlê, o tla bōna mmele wa ngwana apha
 kiša o boya, ka gobane le twêlê la/magwe
 le lokile.

Mosogana wa gobeka ngwetš'i, o swanetš'e
 go šoma mošomō wa gagwe go fitlhêla ge
 mosadi wa gagwe a ima. Ge mosadi wa
 gagwe a seš'u a imō, mosogana a swanêla
 go tlogêla, mosadi wa gagwe o swanetš'e go
 leka ka maatla gore a mofalafiš'e. Ka mora-
 go ga ngwaga goba menqwa e medi gōna mo-
 nna a ka nna a kgopêla sebaka sa goya
 thakgwenq ka gobane o feletš'e ke tšhepō
 ya gore mosadi wa gagwe o tla ima, muna o
 tshagalethwe.

Manna wa gobeka ngwetš'i a dumêlêla go
 tlogêla mosadi wa gagwe a ya ntwenq, ka
 gobane mosadi wa gagwe e sape yo morwa.

K34/82

Monna wa basadi yêna le ge a ka beka
 ngwetš'i ga gona taba, ge ntwa e tšugile mo-
 nna o swanetš'e go tšwa a e ntsweng. Ke mo-
 nna ana taba, madi a gagwe lefaseng le ge
 a kaya a hwa a tšh'e. Mosogana, yo we
 wa gobeta ngwetš'i a swanêla go ya go tšoma,
 ka gobane phoôfôlo e kaya ya molaya a batšela
 ngwana wa batho bomadimabe e sale yo monya-
 na.

Mosadi ge e sale yo moswa ke gore gela lehu
 ebe letšibja gore letšwa lekae, o be a sa
 swanêla gore a hwêla ke monna, ka gobane
 e šu a tšebe tš'a basadi, monna le yêna
 e šu a tšebe tš'a bona, bjale lehu a letš-
 dji gore letšwa kae, le gona ga le bônwe gela
 ebe e sale le a bônwa batho e be baka leka
 go tšaba.

Monna wa basadi, monna wa motse, a swa-
 nêla gore bošego ka botee, a enetš'e basadi
 ba gagwe ka go ba robata, ka gobane a ka se-
 ke a tšeba mowe a gobetšego ntšhe. Gore
 pela gona a ka nna a sepele le motse wa
 gagwe ka motšwa o a ka kgonago, fêla ge
 a sepetš'e le motse wa gagwe o swanetš'e go

838

K34/82

127

boêla a robala ka kowa ga mosadi yola a goba a robetšë go yêna.

Mong wa mothe bošego a robale, olala a sepele le mothe wa gagwe, bjale e tlilore matla gosa ya ba gôna a robalago. Mong wa mothe ge a hare a robetšë a sepele a kua tšantle monna wa mohuta o we bare, ke monna seka mosadi, ke gore tša bošego a ka sepele a dikwa o tla ba a phala ke mosadi, a kua mosadi wa gagwe a motšê tšewe a dikwile go bošego.

Monna a diri ka kgale o etile ke basadi pele, e se gore a game a boêle dingakeng tša malukisa gape gôna o tla kua a kgale go kua tša bošego. Mosadi a še wa go fenywa moko, kudu mosadi ge tše o fenywa monna ka maatla, monna ya we a di bôna o tshakile, go bjale ka ge a ka go eta pele mo beng.

Yona le monna ya mongwe wa ga sekgobêla, o fenywa ke mosadi ka maatla a mo ba elwa, mosadi o kata monna, bjale monna o a ba a rapela a le ka fase. Yona le basadi ba bangwe barego le ge ba fenywa

monna ba seke ba rata gore ba supa ba-
kha gore ke fenywa monna, monna a ego ge a
ekwa bjalewa a lekhisa go tsa mosadi ke moka
mosadi a tshaba.

Basadi ba banywe a ba bjale, le ge monna
a sena taba ke moka o a kgarametšwa
fe a ka leka are o dira swela ke ma-
ka o a tšwa, ganna kowa gare ga batho.
Taba e wa hwetšana ele gore ga setaba
e boke.

Monna yo wa ga Sekgabela, mosadi wa
gagwe go bontšhagala gore o mofenywa ka
maatla a tša bošego ke gore o moetile pe-
le motšeng. Go bolēlwa ka motšwa o we ka
gabane magalabje yowe o maatla gagwe,
lesogana a le thome, o duta a swabisu
masogana ba bona basadi bare ba tsa, ke
moka a dia kakola a lathe kowa ena
a šale a eme. Lesogana ge letsoga mowe
lentšago a lebele.

Motsholo ke mo mosading wa gagwe, le ge
batho ba bolēla gore ga gona monna wa
go fenywa mosadi, ee gabjale empa mosadi
a ka seke a dira ka bo ethatšelo, gware

monna a laolwa ke mosadi. Mosadi wa gagwe ona le bana, bjale batho ka moka ba lema molapony, mabêlê goletla batlhankana le ba setlana, ba bagole ba leta dikolobe bošego, mošegare batlwa ba enwa mabjalwa le busudi ba bôna.

Mosadi wa mokgalabje yo we o dira gore monna a yo leta ditšhwene, barediê le batlhankana ba šale gae, le matšatšê gona le mabjalwa ka ntle le gore yêna mosadi a lokologê gore lehono a re tšame re kgopêla bjatwa magutšatšê, a kgone gore a hare lehono gona le mabjalwa ke nyaka go kgopêla mabjalwa.

Le ge bjatwa bole motšeng wa gagwe gôna o a ya a roma bana ba gagwe gore ba yo leta ditšhwene papa bôna a šale a enwa bjatwa, o dira bjale fêla kabukala go tšhaba go segiwa ke batho. Le gata la la bjatwa le laola ke monna, bjale mowe motšeng o we lelaola ke yêna mosadi ka noši. Monna wa gagwe ga laole seto, e ke ke mokgopedi.

Monna wa mohutša o we ke gore ge

a robetšē bošego a tsoye, ke mosadi yo we
 a tsoyago a bōna tšā motse, bošego ka mika
 go sepele * yēna mosadi; ke motšwa o we mo-
 nna a bušiwago bjale ka regutela. Ka tšatšī le
 lenqwe go kwagala gore mosadi o ile a tla-
 molêla monna wa gagwe dira ditšwile
 tšō mmolaya.

Monna yo we wa ga sengobêla,
 mphathō wa gagwe ke matuba, bjale di-
 ra tšewe tšā goba ditšwile dia go molaya
 ke dira tšā bošego, mosadi a thiba mafurong
 a se go tšōna a le tšeme ba kgopela mosadi;
 mosadi a gana, ke moka dira ka moka tšā
 goma.

Pele ga gore mosadi a botšē monna
 wa gagwe, gwa fittha mokgalabje yo mo-
 nqwe wa ga Mabakane, mokgalabje yo a
 kgathale ge a bolabola. Ke yo monqwe
 wa dira, a fittha a se go sengobêla o tšwa-
 se mosadi wa gago ka a tla tšē pedi, mosadi
 wa gago o bogale, o ile a rephuma se
 e tla go gobolaya. Monna a ka a êla tšoko
 taba e we, ka motago o kwa mosadi ya
 gagwe a motšā. Ke lebaka le we monna a

Tshabago mosadi wa gagé.

Monna bjale ka ge go ngodilwe gore ge ana le basadi a swanêla go kitima le motse wa basadi bagagwe bošego ka bakala malaô a te ka bošego ka botse a robale nabo ka moka, bôna basadi ba ka seke ba gana batla dumêla, empa monna mafelo ge a yo gobala a ka seke a tseba mowe a gobetšego gôna.

Basadi ba gobelêga bana le maletšhi a a sa felego, ka bakala la ditifa tša bôna, madi a basadi ba bagwe a bogale kudu, a we a ba go a dira monna gore a gôtlhôle sehuba se segolo. Sehuba sena sekothe gagolo, wa bôna motho a sesetšê setšê a gôtlhôle sôna ke madi a tseba ga botse gore ke behu la gagwe.

Bolwetšhi bjowe a bona ngama empa go na le dingaka tšê dingwe tšê we dirego ditseba ditlhare tša bjôna, le bona bakgona go alafa motho bo sa tšwa go mosenana.

Kudu gape le go tseba motho yo we a gore go robala naê, a tseba ke bolwetšhi bjo. Ba tla nyanaka ditifa tša mosadi tšê we di

Kilego tša dišega.

Ka goriale mo we ke gore ngana e kgone gonyakela xithare sa golebantšha tifa e we e gobatšhēgo monna. Ditlhare tša goalafa ke tšona dilo tša basadi, mosadi a ba letifa kemotla be kgokolo ba boloka dišala nthago tša mosadi yo we.

Ditifa tše we ba bolokago dišala nthago ke tšena =, mafatšha, gophuma, gantšha mpa, bjale ge motšha a ile a gobala ka tifa e nywe ya tšona, a ba o tšeba ga botse mosadi yo a gobetšego go yēna, a ba o tšeba le gore mosadi o kile a ba letifa ya mohuta mang, ngana ya kgona goalafa.

Ge monna a sa tšebe mosadi yo we a mogobutšhēgo le gōna a sa tšebe le gore ke tifa ya mohuta mang, ngana e šita gantšha bolwetšhi. Ke motšhepe o we ba kgale e be ba bolēla gore monna o swanetšhe go kgetha motlabe ka otee, goeleletšha matšhepe a mohuta o, ka goriale o tša tšeba lelehu la gogo.

Thangga yōna ga gona ngana e eka likišago, thangga bjale ka ge e tšhalušitšhane gore e

hwetswana mosadi yo we a ilego a hwela
 Ke monna, monna wa gagwe a go tshabja
 le yo mongwe wa leloko a kitimela go tse-
 na malaô ya mosadi pele ga gore monna
 wa leloko le šele a utšhe thanga. Ke lehu
 ga gona ngaka e e ka alafago, monna o dirile
 ka kgale o dirile a ditseba gore go aila.
 Mowe re hwetswana seema se, ngwana
 o wetšhe meloereng wa mohwelele arena
 gaka ga gona.

Mosadi yo Matsatši monna wa gagwe oile
 a hwa ka bolwetši bja sehuba, ka gobane
 mosadi wa gagwe o ile a wela madibeng
 ke gore a bèlega mafatšha, bjale monna are
 tšela ke tša kgale, a fo tšena mosadi ka-
 ntle lekalafô. A tšena ke bolwetši bjome
 a ko tšea kaya kaya sa go mothusa sa
 tlhoka a lopa ka tlhōgō.

Monna o šele wa ga seerame a tšena
 nqwakong wa mosadi, a dula le mosadi a
 dira nqwana le mosadi, mosadi a seke a bo-
 ya letifa. Baleloko la bo mosadi a buka ba
 kganyoga mosadi, monna a napa a dula nae.
 A gama a moimisā, a dira tife ela monna

838(67)

134-258

PP.134-258

838

 134
K34/82

wa gagwe a gohwa ka yona.
 Mosadi a le moga gore monna waka o ile
 a hwa ka tifa ya mahuta o, are, goma-
 una o seke watile kgunfi gaka, ke a ba-
 bja, ka baka la gore ke wets'e madibeng.
 Monna a seke a kwa mosadi, are ge kile
 ka hwa molato ga agona, a ba bawile-
 go bona e be e se batho, mosadi are go
 yena kakwa o sinya lehu, ka gobane nna
 ke a gobots'a.

Monna a robala le mosadi, monna o be
 a sa dule gae, o be a berena Maburung,
 Kgole le gae, bjale ts'ats'i le we a dirago ka
 ba e se, e be ele ts'ats'i la Sontaga, a
 tloga ka lona lets'ats'i le we a boela ma-
 burung le monkana wa gagwe. Ba fitlha
 ba robala.

Ka moswana, ba ya mošomang, monna a
 kwa a tshabile kemadi, a foberena a ba-
 bja, bjale a bots'a monkana wa gagwe go-
 re o seke wa bona ge ke tona ke a
 babja.

Letšatši la dikêla, ke moka ba boela Kompong,
 monna a golêla ke bolwetši, bjale a bots'a

Montkana wa gagwe gore, ke polaile kanoši.
 Ke gobetšē motlabong waka fêla nqwane wa
 moradi yawe nka seke kare ke moloi a wa
 o boletšē bjale gware nna ka gana. Montka-
 na wa gagwe bjare gosa ke mokka a ya
 mošomong.

Molwetši o ile a pallwa goya mošomong a
 tlhwa kompong. Ge monna a baya mošomong a
 hwetšana gore bolwetši bo gotšē kamaatla ka
 moswana a moeketša a motliša gae. Kemo-
 ka yaba o tlisitšē lehu gae. Bana ba gose-
 ke, bana ke era banna ba go sekwe ba hwa ma-
 tšatši a bōna a sešu a batamela mēnō a bō-
 na e sale a maswa.

Baradi ba baloi, moradi wa moloi, ge a
 bōna gore a êma ga botse, ge monna a
 bolêla naê, o fodumela a seke a botša
 monna gore a ka êma ga botse. Monna a
 tšeba gore ke gobatšitšē ke mokete, a seke
 a uti, ure dokwa gore ke a babja a babo-
 tša gore ke gobetšē ga mokete.

Bjale ge ba roma mokgekolo gore a ya
 motša gore yola montkana wa gogo o a
 babja, bjale ketlilo mokgopella setlhare.

Mosetana ke moka wa gana o re nna
 a ke mothebe goba ke mosadi o a gane.
 Basadi ba mohuta o we ke baloi, bara-
 ta gobalaya batho ka bopele bja bōna. Mo-
 nna yo wa gobabja a ka seke a phela
 ka gobane mosadi o ganne le setlhare sa
 go moalafa.

Ge monna a gobatitē ke basadi, ba ro-
 ma motšo wa goya go kgopela setlhare,
 a ba rone mosadi yo manyana, ba rone
 motšokolo yo mogolo, ka gobane ke bōna
 ba we ba nago le molao le gona ba kgona
 gauta diphiri, ka gobane taba e ya go
 kgopela setlhare ke taba ya sephiri
 kudu.

Le ge mosadi a ile a fa motšokolo se-
 tlhare, a se taba e e ka bolélwago a
 owa ke sephiri. Le ge monna wa mosadi
 yo we a le gona, a ka seke a tšeba
 selo. Monna wa go kutliwa, motšo wa
 gagwe wa tšibana, a seke a rota.
 Le bjōna bopele bja gagwe bare bo a
 hunyela. Ge monna a hwile ba hwetšana
 go le bjale ba tšeba gore ke basadi.

Lehu la banna le tšwa basading, ge
batšo ba bolle, mothang ba logago bjale
ke banna, mosadi ba ka rōbala nāe, bjale
banna ba batlabela molaō o, bare go-
bolle gōna le bolotšē tšela ya lehu ke e we
malobisē. Tšela ya lehu bara bōna ba-
sadi.

Mphatšhō wa gonyana basadi, o a fēla,
ke nnete o a fēla, bjale ka mphatšhō
wa rena, re bolotšē ele rena ba buntši
ka maatla, ge babolēla bare e šu ge ke
go bolle kōma e ntši go feta e. Gore
re a logē, ba gwēra ba rena ba wēla ba-
sading.

Ba hwea ka buntši, ka gobane le ge a
o kwa gore ke gobetšē e be ba sa bole gore
bolwetši bja ka ke gore ke dirile ke gore.
Ke a ratwa e aja, ga šetšē marasāna
a we a goba a sa ratšwi buntši bja
bōna bahwile.

Batlabo, monna o swanetšē go botšā
mosadi wa gagwe mothlabo wa gagwe.
Kudu mothlabo wa monna o apišā ke
mosadi wa gagwe le gona monna a ka

K34/82

seke a rama mosadi wa gagwe aya a mo-
apisešū mosadi yo ba sakwanego, ge monna
a morama ga mosadi wa mohuta o we, mo-
sadi wa gagwe o tla mofetola a se naa
gobjang ge ho go apisešū mokeke, monna ge
a sa morate o botšā mosadi wa gagwe gore
a ke morate.

Mosadi o tla foya go apisa yo nowe a
ratago ke monna wa gagwe empa ka pe-
long ya gagwe yēna mong a sa rate. Ta-
ba kgolo monna o swanetsē go dumēla
mowe goratago mosadi wa gagwe gōna
o tla utana le mosadi yo we matsāti-
nyana batho ba sešū ba diheba, ka gobane
o ratela mosadi wagago.

Motlaba wa gorata ke monna, mosadi e
yēna a sa morate, mosadi o foya go mo-
apisa ka bama la gore o a fenyiwa.
Mosadi yo we ge a kaya a dumēla
gagona taba, mosadi ge a mōna o swa-
netsē go moalla diatla.

Mosadi yo we a ka seke a utiwa go ya
kae, ka morago ga matsāti-nyana a se ma-
kae, batho ba tla moheba ka moka ga

bōna ka sōna sebatanyana se se monna
ke mosadi ba fapanago. Mosadi o folébēla
monna wa gagwe, monna a ke tšea ke a
kgotlella le gorapēla mosadi wa gagwe
mosadi a fo tšwela pele ka mokgwa o a ke
kgonago.

Mosadi o nyama gore monna a motšē,
ke moka a tšhagishe motšabo wa monna
wa gagwe, ba motšhe ka moka ba mokwe
ga mōgō le bawe ba agilego kgaufo le
bōna. Monna o tšaba a tšala ke pelo
aišši mosadi se atla, gore ke tšōna mosadi
o tla tšhaba.

gotšhaba mowe ga mosadi onyama go
zma we a tšwego ge a bolēla mang
le mang a mokwe. O tla lla are, joo
ka hwa ke bolaisša ke mokete, arego a
mpolae' ba šale ba dutšiši ka babedi.
Monna o tla tšala ke pelo go fitiša
ke moka a late mosadi wa gagwe, a
monware a motšē go fitiša, mosadi a
na tšaba.

Mosadi o holofetšē fēla gore batho ba
tšebe motho yo we a molaisšago le ge a

motia bjang le bjang palêlô ela ya gagwe
 a ka sete a elesetšâ, o tla fêla are ma-
 ša mpolaê, ke a gōšitintšha, moheke a
 mpolaisšaa, ke moka batho ba yo lamola,
 gore ke tšona mosadi a ka sete a tloga
 a ya gagabo o tla fodula ka pelo a fêla
 a + e ke moapile. Ke moka batho ba motibi-
 le.

Basadi se bolêla gore bana lelehufa empa
 ga ba na lelehufa la golekana le la monna,
 monna ona lelehufa kudu go fetiša la
 mosadi. Mosadi o a kgona go bitsētšâ
 monna wa gagwe motlabo, monna gago-
 bjale, mosadi motlabo wa gagwe ga gorate
 ge ~~gore~~ monna a motsebe, e šita lege
 a ~~ke~~ mōna ka leitlhō, mosadi o tla di-
 bolêla. Mosadi a botšê monna wa gagwe
 motlabo wa gagwe.

Mosadi yo mongwe le yo mongwe ona le
 monkane wa gagwe we mosadi, monka-
 na yo we wa gagwe ke yêna yo we
 a tsebago diphiri tšâ gagwe yola le yê-
 na o bjale. Mosadi o botšâ motlabo wa
 gagwe, gore mosadi yola wa mōna

motlhang o nyaka go mpôna ele gare
ga batho o romê yêna a tle a mpitšê.
Yola le yêna o tle botšâ motlabe wa ga-
gwe bjale.

Mosadi ge o e kwa a era monna gore
ke nyaka gore o kgethe mokete, o tšeba
ga bothe gore ke monna wa gagwe.
Ye monna wa gagwe a morumile gore
sepela o mpitšêtšâ mokete, pele gagore
a motšê gore a ê, o tle motšâ gore mokgo-
tšê wa gago wa go nyaka, bjale le wena
sepela o mpitšêtšâ mokete, o kgone o e ya
mowe, ke moka a dira bjale ge yola
a lekowa yola le yêna ona le wa gagwe
kowa.

Ke mowe mosadi a ratago gôna mowe.
Ge o ile wa na mogapeletšâ wa re
a yo go a pišêtšâ mokete, mosadi a
zarate, ke kotšê go wena wa monna
ka gobane ka tšatši le lenqwe o ka mo-
tšâ gore sepela o pišêtšâ mokete ke
moka a ya a ya o mitsâ, ure mokete
wa go bitšâ o ile o nkgwetšane gagore,
a ya.

838

K34/82 142

Mosadi a bona gore oile, a tloga a ya ga mogatsa mosadi a re, wa tseba ke bone mosadi wa gago Kowa ana le monna yo mongwe, ke go botša nnete ga na bjale sepele o tlaya o bahwetšana.

Ke moka monna o aya o ba swara, bjale ka mosadi wa Madome oile a kgetha ke monna wa ga Mangale bure ke Matsente. Matsente a roma mosadi wa gagwe gore a yo mmithetša mosadi wa Madome e be go nwewa mabjalwa, mosadi a ya a mmithetša.

Ka morago ga mo mosadi aile, ke moka mosadi a napa a ya ga Madome, a motša, Madome a ya a ya a hwetšana ~~ditšhwenne~~ ditšhwenne disa šušutšē bana. Monna bjale ka ge a eya a tseba, a ya a swere le para. A ka a ba letaba ke mosadi a rakiša diiale a tšama a tia ka lepara, monna ase o tšhabēla lefokeng a kwa monna a moteletšē, ke moka a goma a tšhabēla gae.

Monna a ba o mošetšē nthago a tia

o be a sa moti le lenyana o be eklo-
ga a motia, monna a kitima a libile
gae a fitlha a tlena ka ngwankong, batho
ba bjalwa ga mōgō le papago Nteng ke
moka monna a mogomela.

Batswadi ba Matsente ba romela seba-
ka sa gorapela, bjale Madame a se gana
molato o lifile ka mmele wa gagwe dita-
ba tša fela ditla mowe. Pofelo ya mosadi
wa Matsente go monna, a se, ke a bōna
monna o ile a mpōna ge ke bitsa mosadi
wa gagwe, goba yo mongwe o se bōne
a kwathetša monna. Monna o swanetše go
rata mo goratago mosadi dilo ka moka ditla
molatlala.

Basadi ba bangwe ba nyaka kudu goroba-
la le bana, ke gore ba tlhantlana, ohwe-
tšana mosadi a kwa etše motlhantlana a
monametše godimo, taba e we ke empe
kudu, ka gobane mosadi wa mohuta o we
ke moloi, o nyaka gabolaya ngwana wa
motšo yo we. Basadi ba mohuta o we
ba bapitsa gore ke dimpya ga batšhabe
go bōnela ke bana.

Ge monna a ka hwetšana mosadi wa gagwe a nametše ke ngwana, monna ana taba le ngwana yo we o swanetše go tsa mosadi wa gagwe ka mokgwa o a ka kgonyo, ke moka ditaba difella mowe. A se taba e we e ka bago e bo-
lélwa.

Ngwana a ka seke a kgona go apisa mosadi ke mosadi a fiyogo goga ngwana. Yona taba ya mohuta o we e a boifisa, ngwana a a tlhudišwe ke botlhola. Basadi bakgale e be basadisi taba ya mohuta o we. Motlhankane ga lifišwe ka gobane ga gona zeto, ngwana o fiyo mamarêla mosadi fêla.

Masogana, ba na ke banna, bôna ba hwetšana ke molato ka buka la go-
ve ke banna, ge ba ka swarima, monna mosadi o swanetše go ba diêla molato. Molato o we go lefa papago masogana o dietše bathwadi molato. Ba lefêla morwa wa bôna ka gobane morwa wa bôna e sale ngwana, mowe bathwadi ba lesetšago go kella morwa wa bôna ke

ge ba motšhisitšhe moradi gōna mowe ke monna, ba mofike moradi bjale a tlogela moradi wa gagwe a nyaka wa mongwe. Ge mosogana papagwe ge a sešu a motšhisitšhe molato ke wa papagê.

Basadi ba matšhatšhi a no a bolelano, ga banna ba na yo monyana yo monyana ba modira monna, bakeny sa gore ba thuthe ka bagwera ba bōna ba thutšiša ke basadi, taba e we matšhatšhing ana, banna ga ba sa bōna gore ngwana ke yo monyana, ba tlhugiša taba go batšwadi ba motšhankana, ke moka batšwadi ba motšhankana ba lefa molato.

Ke Kopa^t swasêlo bakeny sa go taboga be bjale ke tlh^o thōna go ngwala yōna, ka kgōna ke tšwela pele le basadi ba gorōbala le mafotwana (batšhanka).

Mohu, ge motho a huile kgale, ebe bailêla dilo ka moka go swara bana le gorobala le moradi wa gagwe, kgale e be bailêla matšhatšhi a phethago menwana e medi goba kesome la matšhatšhi. Ka moraga ga matšhatšhi a we, ke moka motho yo mongwe le yo mongwe ba we bailago ba swasê-

la mohu, ke moka ba tšea ditshokōlo tšea dipudi le mošumkhwane, ba khapa diatla tša bōna ka tšōna, ke gona ba ka kgonago ba kakola bana le go butamela basadi ba bōna.

Motho ge a hwile, e be ba moilêla matšahi a mabedi a sale ka ngwanony, ka letšahi la boraro ke gona ba kgonago ba tšea mohu ba moiša le bitleng, ba kgodile gore motho o hwile. ka lona lebaka le we la kilêlo ya mohu, ga gona motho le ka o tšee yo we a swanetšego gore a yo šoma mošomo wa gagwe.

Ka letšahi la bone ke moka ngana e tlilo tšala ba fifallwa, le lona letšahi le we la ka lafō, ga bašome, ka morwana ke gona batho ba kaya go modirong wa bōna.

Matšahi ano a bolelono, motho a hwa ge boesa, ke moka ba moiša le bitleng le ka lona tšahi le we le gona mohu ba moloka mosegare, kgathe ba yologolo e be ba moloka bošego. le gona e be ba

sare motho o hwile, aawa, ebe bure
mohete o tšere ke phiri. Lehono lentšū
la phiri lehwile le beng bulona, bjule
ka melaō ya bōna ya gailēla motho
ge ahwile.

Batswareedi ba mohu, matsūšing a bo
lehono, batswareedi ba mohu, mola ba
mošago mabitleng, ba boya ka moka ba
kgobakana lapeng la bo mohu, ke moka
baja tšā goja, ke moka ba palakana.
Ba bangwe ba yo boya ka mabunyana
ba tšilo robula kgorong le balamediba
lehu. Ba bangwe ke moka ba napa ba
ile.

Motha ka noši o kga mošunkwana
ke moka o ekalafa ka noši, go fedile
ke gona a ekalafile. Bure tšū bogologo-
lo ke tšā kgale, ke moka motho o rō-
la le mosadi wa gagwe ka lona le
baka lewe. Re makala kudu matsūšing
ano a bolelono ge batho ba sagole,
ke bakeng la gore re tabugile melaō
ya bogologole, pebele le yāna e a rebotsā
empa a re sale ntšhago.

K34/82

Gobjale ka monna yo we mosadi wa gagwe a šehēgo mosadi wa gagwe ele maimana a swanēla go swanēla moho, le motho yo a fialešwego a swanēla go swanēla moho. Dilo tšewe bagologolo kamoka ba goba bare diaila, ba boaweny bjō no, mogologolo ge a bolēla bare, ke tšū kgale difitile le beny ba tšōna.

Motho ge a huile a ba sailela, ba tšwēla pele le golema, o fa bōna ba ilela tšuti le we moho a sale ka ngwakong, ke gore letsatši ka letee fēla ka moswana o tla bōna dipholo dilena maseamong. lehu e šu ba lafe empa balena, go šala go ilešē bōna beny ba lehu fēla.

Le bōna dipelo tšū bōna diafēla, moho o bōto-bulukwile le hono, ele gore o huile le hono, ka moswana ba bitšā ngaka e tšilo a lafa lehu, ka letsatši la boaro ba ekēla medirong ya bōna. Polēlo ya bōna bare motho a hwa o huile a re tla ba re dulešeng, bokao ne ke gopha kiša ga lafa re kēle mešomong ya rena.

838

K34/82

149

Masogana, a duke dumellwa go ya gobolo-
ka mohu, gaba monna yo we a satswago
go tšea mosadi, ka banna la gore e sale ba
banyana. Mohu o bolokwa ke butho ba
bagolo fêla, monna wa bôna a yo bolokwa
ka mohu ke monna o šebê ana le banna
ba bararo, legôna o swanetšê goba a ile a
tlogêla ke yo monnye wa gabo, a thama ka
yêna go moloka.

Matšatšing a no a bolelono ga gobale,
Kgopê, e a tšena polokang gamôgô le mo-
nna yo we a sa tswago gobeka nwe-
tš. Kgane ke ge monna a bolotšê ke ma-
ka bano ke monna.

Ke moadile gore bangale mohu o be a
bolokwa ke butho ba bagolo fêla, Kennetš,
lehu a lena mphathô lesea le ahwa yo
mogolo o ahwa. Yo mogolo o bolokwa ke
banna, lesea le bolokwa ke bangyokolo e
seng le thuri. Mosadi yo a sabêlêgugo ya
tšene mowe lesea le bolokwago, ka gobane mo-
taô wa lesea o swanetšê go bolokwa
ka ntlong, ke gotloga ka nqwana yo a thama-
go go sepela go ya fase.

Bafebi, bafebi a bja dumêletwa go di-
riwa ka nqwamong, mogalo galo ya monqwe o
bolêla gore nqwako ke sefu le gona ke pho-
sô^{v1} gore motso a dire bafebi ka nqwamong
wa monna ya monqwe, wa la magogô agage
a owa motso o swanetšê go dira bafebi
lefoheng. lefoheng le ge mong wa mosadi
a ka tšwella, motso o kgona go tšhaba
bjale ka nqwamong o ka seke wa kgona
go tšhaba.

Ge monna a kare a swere monna ya
monqwe mosadi wa gagwe a seke a
tšea sebo sa lehodu, a molesetšû a
tloga, mong wa mosadi o swanetšê go
napa a fahomola, a seke a se o dira
sethōtšōlo molato. Kabaka la gore mola-
ô se lehodu le seka ka morwalo ga
le sena morwalo a se lehodu o di mo-
thōma.

Bjale ka ge gongwedile ka maphepeng a
ka godimu e le gore ke tšubuyile (nob54) le
bjale ke boêla morago gobala tšhupetšō
ya 642 go fitlhelā go tšhupetšō ya
647.

Kgwêbô, ona ke modirô wa basetšana e sale mathumaisa, ba dira ka mabanyana le moregare ba ka fadisa mowe ba bônago gore ba noîi, ga gona motho yo a ka ba bônago, ke lona lehumô le legolo la basadi. Ge mošetšana a sa nyame go dira kgwêbô, mmagwe a kwa taba e we o tla moroga goba a ba a motia, a motia gore onyaka go nthugisû batho, bare a kene seto kgatke ke nna motho.

Mošetšana yo we a gôgago melengwa ya gagwe ya lekana le diphefêlo tša molenqwa, mmagwe o mošetša kudu ka gobane le ge mmagwe a sena seto ge ba bôna tša nana wa gagwe ba nogopola gore mmagwe ke lehumagadi. Kgwêbo ke thulo e kgolo ya basetšana.

Mošetšana yo mongwe le yo mongwe ona le mathi wa gagwe, ke moka ba dula ba lebana ba nama maoto a bôna ba khurupetê kobo, yola o swara tša yo la ditshinyô ke moka wa gôga yola le yêna o dira tša yola, ba dira ba le bjale ba khurupetê dikobo.

K34/82

Motlhankana ga swanêla gore ge ba dira modirô o we wa bôna a fithe a ba polêkobo e we ya bôna ba e khu-rupetšego. Ge a ka bapola ba swanetšê gobola ka gae, bathwadi ba busetsana ba swanetšê go botšâ mmagwe motlhanka gore o laê ngwana wa gago a seke a fê-la a pola bana barena.

Mmago motlhankana o tla ômanya ngwana wa gagwe, a motšâr le gore ke a bôna o tenwe ke goja dišô le tsatš; ka ketee o seke wa tšoga wa boeletšâ a se taba ya godira ke ngwana wa motho wa mathô le ditšebe. Ke nnete ba ka molaya ga barata.

Bopeta bja basadi bobaba kudu go feta bja banna, ngwana wa ngwanenyana ge baka bôna a sepela a su apara ke gore go tšwara dya ditšwarô, o tla bôna bakgekolo ba swara mmagwe ba motšipa, a ba motšipi-ngana ba motšipa kamaatla gore a seke a tšoga a boeletšâ o re bo-nedišâ banna. Ngwana wa motlhankana a ba na taba naê, le ge ba môna gore

Ke yo magolwanyana a sa apara selo a ba na taba naê, sa mpôkô setla noba se tia kowa le kowa bôna ba lebeleletšê gore ga; kantle le mmagwe ga saka agopola gore ge ba bônêla ngwana ba bônêla monna wa gagwe a motšweša ditšwa tša gagwe a ba na taba naê.

Tšatši la gobôna modirô wa Hgwêbo, ke tšatši la ma bjale mathumaša a bolla.

Tšatši le o Kwago bare bale baya molapong, ke tšatši le ba yo bônago ngwana yo anago le dilo tšê dikgolo, dibôna ke bakgetoko. Yo we ba hwetsanago gore ona le dilo tšê dikgolo ba moleletšêla mphulukwane, batwadi bagagwe ba thaba Kudu, ba kgana ge ele ngwale motšweša ba bogadi bja gagwe o kwa le bôna ba letšê ya bôna bakgana. Mosetšana yo a senago dilo tšê dikgolo o kwa ba sega bare bjarae, batwadi dipelo dibotlhoko le ba bogadi a ba thabe. Ya ba seye ngwana ba sega mmagwe, go le tša mmagwe k^{um} tšona dilekuna le tša ngwana.

Basadi ba tšebana mphathong, mosadi yo a senago le selo, Kabaka la ngwana wa gage.

Le bōna ba bundi ba tsebana ga na mo
we, ba we ba ilego ba letšētšwa mphulu-
kwane le bōna o tla hwetsūna ba tshabile
bala ba feletšwe ke maatla ga mōgō le
batwadi ba bōna.

Ke Kōma ya basadi e fella mphathong,
gaba e bolele ka gae. Ge yo mongwe a
ka kwa yo mongwe a repana a re moredi
wa mōkete ana selo, batla fapani ba ba
balwa, ka gobane o sinya moredi wa gagē,
onyaka gore masogana ba seke ba monyaka
ka gore ana selo.

Leforo, ke miriri ya mathumasa, o hwe-
tšana e le e metelele e tša molaleng ba
e tlole ka letšoku, ka gobane ke molaō
gore mathumasa ba tlole ka letšoku, di-
pilo ditlolwa ke dikgarebe le basadi bōna
bakama mōkumo, wa bōna mothepe a
ka mile mōkumo ke gore o bolotsē leforo ke
le thumasa, meriri ya bōna ga e keriri.
Yo we a senago meriri o dira dinti ke mōka
a dira bjale ka le-bole a letlemella tlhō-
gong wa gagwe. Ge o e bōna o tla bōna
e ka ke meriri.

Ye ba bina dikoa tša bothumaša bakga-
 ntšha ditlhôgô tša bôna. Yu na mowe le
 gona o tla hwetsana mosadi yo mongwe le
 yo mongwe a kganêla ngwana wa gagwe.
 Ngwana yo a ba phelago ka moka o tla
 hwetsana mmagwe a thabile kudu go sega
 gagagwe go sa fele, ba we bana ba bôna
 ba sargonego batwadi ba bôna ba swaba,
 ka gobane ba tla hwetsana ele goie le bo-
 mma bôna e be le bôna ba kbjale. Yowe
 mmagwe a goba a kgona o tla bôna a bina
 aye, ngwanana a wa bêtêga ke nna, nna e
 be kere kere.

Mathatšing ano a bolelono dilo tšewe
 ga digona, mathumaša le ditgarebe o
 ka sepe wa ba tšeba, ba kere meriri
 ya bôna, ba tihapa ka sesepe le thuma-
 ša o ka folelaba fêla ka go se swale ma-
 seka, fêla ba we ba sa e tšišago melao ya
 bagologalo. Ye ele mabapi le kgwêbô yôna ba
 sa dira ka gobane ke lehumô la basadi ga
 gona mosadi yo a^{sa} ratêgo lehumô lewe
 ke mokgwa owe ba sa fochiago, mošetana o ru-
 twa thutô e we.

838

K34/82

156

Dilo tšewe tša bōna a dibabe ge ba gōga, ke gore ge ba gudile e le basadi banna ba bōna ka morago ga modirō wa bōna, ke moka ba ba balukiša tšona. O ka kwa banna ge ba tšwile ba ile gotoma magame a bōna ke a tšona, ba bolēla mosadi yo enago le selo le mosadi yo a senago le selo. Ga ba bolele ka basadi ba bōna ba bolēla ka ba tlabo.

Mosadi yo we ba gamolēla kudugore o humile, a dibōna, ge ba baya monna yo mangwe le yo mangwe a tla leka ka maatla go mopisša, o nyaka go bōna le humō la mosadi. Ge a bōna gore motlabe wa mosadi yo we o gōna wa tšhaba, ka gobane ke yēna monna yo we a goba a batthalōšetša ge bale tšokeng.

Mothēpa yo we a gofagole a ba a bōna tša basadi ka ntle le go tšhekgu, motlhanng monna wa gagwe a motšea la ntle ge a yo rōbala nuē, o tla tšhaba, mo we monna wa gagwe a ka lalago a kata-

na nuê mašego a mabedi, mošetana
 a diri ka kgole a ditsebe. Monna otlo
 ba a botšā batwadi gore mosadi o ga-
 na mōheya malaony a gagwe, bjale
 mōkgekolo o tla bitšā ngwetšī a mōšā di-
 lo ka mōka, gore ge o e kua bare mo-
 tho ke mosadi le monna ba dira ōna mo-
 dirō o we o sethe wa tšhaba, o kgatlella
 nywanatša ke botšhoko bja lebaka la mašhōmō
 ga boeletšā botšhoko bofedile.

Ka bošego bjo we ge monna a matamē-
 la, o tla kua a dudumēla meke ka mo-
 ka, monna base o swanetšē go lwešā go
 tšentšha ga ntšhe ka gobane e sale
 a gola. Monna go fitšhela thula lešoba
 ka nōši, monna o tla bana gore ke tšē-
 se mosadi yo a goba a satšheke. Ge mothepa
 a ile a thutšā ke banna ba bangwe goba
 masagana a tšwenye ka gobane ke matšh-
 matšhwa a dibōna

ke gagole bjale e le matšhwa-a-dibōna o
 swanetšē go dira maanō a gore monna
 wa gagwe a sethe a le moya gore ke ma-
 tšhwa-a-dibōna, ka mōkgwa o o tšea dilo

K34/82

thela tša gagwe ke moka a ditshen̄ha
 ka lešobeng gore ditšibē lesoba, ke moka mo-
 nna wa gagwe a thōme a lweša pele.
 he ge ele mosadi a ditšea a dikatela o
 ka seke wa thentšha, are ge ore wa
 thentšha ke moka a tiša dinoka tša
 gagwe o diela gore lesoba le folekana
 ditshenyō tšagagwe. O ka leka bjang le bjang
 o ka seke wa thentšha, mafelong o tleba
 wa rapela.

Medirō e we kudu e be e dira ke
 bagologolo, ka gobane ge ngwetšī a ka-
 re a sa tšwa go bikiwa manna waga-
 gwe a hwetšana gore mosadi wa gagwe
 ga se kgarebe ke mosadi. Ka morwana
 mosogana o thoga a botša batwadi go-
 re ke mosadi. Batwadi ba mosogana
 ba swemetšē gonyakēla motho, ba tšeme
 pudi ke moka ba phule sešutšha ba fa-
 kēle dimakeng le makeng la pudi, ke moka
 a iše ngwetšī gagabo.

ge ngwana wa bōna a bikiwē, dike-
 tšana ditlugile batwadi ba ngwetšī ba di-
 la ba lebelele tšela, ba bōna matšhī

a masaro a feta, pelo tša bōna dia
wa ngwana wa bōna o be a sataheke
ye a be a tšhega ba tla bōna mōtho a e
tla le pudi, Kemōka monna o swanets'e
go thakgoga a hitimē ka lebelo a magē mo-
tho yola pudi, a phapya tle sešutlha Kemōka
a bolae pudi ka molamo.

Ba bōne gore ngwana wa bōna a se
mothepa ke moadi, molato ke wa batswadi
ba mothepa, morumiwa ke mōka wa goma.
Bōna batswadi ba moadi ba tla tšala ba
dise bjalewa ba yo rapela mōkgonyana ka
bjōna, kemōka molato ofele.

Mmago mothepa o be a tlhokomela ngwana
wa gagwe kudu, a molaya gore wa bōna
ngwana ba-nna ke dinoga ba loma mōtho
o a hwa, o seke wa dumela le tšati ka
letee ge o e kwa monna a se, tla mono
ke nyaka gorobala nayo. laba e we baya
base ge o šetš'e o bikitwe ke mōka banya-
kela ngaka ba goalafa ba dišela gore o se
ke wa bolaya ke monna wa gago bjale ke
mōka gofedile, o ka robala le monna o
ka seke wahwa.

838

K34/82

160

Bana ba-kgale e be ba okwa molai wa ba-
twadi ba bôna. Ngwana yo we a sathwego
ke ngwana yo we erilego ga raloka le ba-
thantkama ba dira sotlha-sotlha a dira le
motlhantkama yo a setšego a lorile, yêna a
seke a dira sotlha-sotlha a dira bjale ka
banna, a rotêla moebana bjale moebana
a kwa bose.

Moebana yo we ka bana la gokwa bose,
ke moka ge moogana goba manna are tla
ke gontê sotlha-sotlha, o wa dumêla o
nyaka go kwa gore yo mogolo o dira hamogwa
mang. Je a okwa gore go tlena manna
mogolo a thôma are o a lla ke moka mo-
nna a go yêna kgotlêlla ngwanaka, motlha-
ka a thôma goroka, ke seema da bathoka,
ka gobane bôna ba thôma gorôbala le
basadi ba bôna e sale bana, bjale ge
ngwana a lla ba bolêla ka ôna mokwa o
we.

Manna gore a morotêlê ke moka o mafile
lebaô, ka moawana ge a mitšä ke moka a
sa kgona gogana, ka gobane o dikwile gore
dilo thä banna le basadi dia tšefa.

Manna wa Kelelo ge a ile a robala le mothepa, o swanetše go tlhokomela gore motlhang a yo gatlhama naê gape a seke a dira bjale ka pele a rotela bonna bja gagwe, ge a o kwa gore bonna bo kgauksi o swanetše go ntšha a rotelê¹ ka ntle, ka gobane a kwa bose a rotela ka teng, o tla moimisa.

Matsatši a no a bolelone sotlha-sotlha a e sale gona, ngwana yo monyana o kwa a re tla re nyobane. Mogangwe o fore ge o sepela wa hwetšana ba-kgobakane beleng yo mangwe a nyobana le yo mangwe. Kemoka ba bungwe ba eme ba lebelele ge ba lapa go dira ba bungwe bjale bjale.

Molato o tšwa ga batwadi, batwadi ba na le maroga le gona ge ba bolêla dilo tša go robalana ga ba lebelele gore gona le ngwana felo fa. Motlhomong mosadi o sepela le ngwana, Kemoka motlato wa gagwe o gatlhama gona naê, Kemoka wa mitša.

Ngwana a ka seke a šala Kemoka oya le monyane, ge ba fitlha ba dula fase Kemoka

ba-thoma modirô ngwana o ba lebeleletšê o lebeleletšê gore ke tla bôna mma a lla ke moka le yêna a lle, o bôna mmagwe a sega, a bile a motšâ, gore o seke wa lla ngwanana se gonyakella moratho. Ge a yo thakana le bagwêra ba gagwe ke moka o thôma gobolêla gore, ke bone mmame ba robetšê le monna yo mongwe, bare ganna ke seke ka lla ba nyakella moratho.

Kgale ^{ka se} ~~monna~~ e be e sa robale le monna, e šita le lesogana lewe ba le bôna go gore ke monna, e be a sa robale nabo. Batlhankana ba banyana ba we ba sešugu ba ba le bonna, ke bôna ba we digarebe e be dirobala nabo, ga bar na selo ba fobanganya fêla, ka gobane diš tšêwe tšê bôna go bônagala gore ditlhôtlhônâ kudu, ka gobane ka lebaka ba tšêa digokgothi ke moka ba se ngwana ka bôna lebaka le ka makgatšêlô.

Mosadi yo mogolo ge o kwa ure ke monna o ra, monna yo aego ge a lenaé, a mofidishu boroko. Mosadi a rate gore monna a dire gatšêi goba gabedi fêla, molao wa bôna

barata gore monna a dirê gafeta gatlhano,
goba gofeta, bjale ka gobane maatla a monna
a phakisa a fela. Le ge mosadi a ile a ga-
tlhano le lesogana a lala a mogogorisa
bošego kamoka, ga go kgathaleye e šu o kgodi
še mosadi, mosadi orata ge motho a ka fo-
dula a faketšē lebaka ka moka le gagolebja
le mosadi a kgolwe.

Mosadi ona le madi bjale ka monna le yena
ona le madi bjale mosadi o wa rota, monna
le yena wa rota, empa le ga golebja le mo-
nna o swanetšē go lapa mosadi a šala. Le
ge mosadi a e kwa gore badimu (pôlô) ba
lapile o tšwela pele le goratlakisa gore
ba tšwela. Le ge e sarate e tšaba ya tšoga
ke monna wa fakela.

Mosogana ga thutša bša basadi o thutša ka
mathari, ba we elego ba gwera ba gagwe.
Mosadi ke mathara, a thutša gagala, ka go-
riale mowe o tla bikiwa wena mogwera
wa gagwe wa šala, e gore o ile a gog-
tha e šale kgarebe, empa a seke a gofa
malaô a gagwe, ge o manyaka malaô a
gobotšā gore ke tša gofa ge monna waka a

pikile.

Ke ile ka kgetha mothepa yo mongwe wa gu
šai, a dira bjale, a re, ke a gorata, bjale nka
seke ka gofa kabaka la gore ke tšhabu gori-
nya le ratō la ku ga monna waku, kumete
a napa a nkōnu, ka go sala gore mothepa o bokē-
la maaka a ntšhate. Monna wa gagwe a meka,
ka morago ga modiketsāna ditlogo, ka gabane
le yēna o swanetše gore ka morwana wa
gōna a tšhabe kbotō.

Mogolo wa gagwe o be a tšere, ke rangwane
ke moka a tšhabēlu lebotō motšeng wa
gešū, o bebe monna wa gagwe e šu a
robale naē, bošego bjawe ba ilego go tloga a
ya a robala le monna wa gagwe ka ngwako-
ng ka otee, a mofa, bjale o tšhabile kbotō
o tšilo hwetsāna melaō ga mogolo wa gagwe
ya ka ngwako ng.

Motšhabi wa lebotō o tšhabu ka meriti a
ya a fitlha mowe a tšhabēlago gona ka
mabanyana, a robala le mogolo wa gagwe mo-
nna wa gagwe a ya a robala le moradi yo
mongwe. Ka ~~mo~~ morwana, ka morago ga di-
jō, mogolo wa gagwe, a ya masēmong ka moka

le ba mōhe ka šala, ke le nūē, ba mofile me-
la, o šala a šila ōna. Ka tšāhilewe ka
kwana naē, a mpha, ke ile ka tšeba mōgōzi
nyana bjale ka ge ebe eke la ntlha ganna
ke kwa mosadi.

O ile a dira phufutšā a rōwala a boēla
monneng wa gagwe. Monna a dula ke mo-
di lebaka mosadi a seke a hwe tšānampa,
monna a dula mengwa e medi a ba a
felwa ke tšhepō, a tloga a ya matšegeng
mosadi a mpitšā gore ke ē ka ngwakong wa
gagwe. E rila ge batho ba robetšē ke mo-
ka kaya, a kaku ka robala boēgo bjo we,
kamoka.

Ge dijago tšā matla gosa dilla aie, ganna
kgantšhe ke wena monna, o wa tšeba gore
o dirile gaka, bjale ka ge nna ebe ke sa
tšhokomele, ka motšā kare a ke tšebe, aie
o dirile ga šupa, bjale tšhupa e aila di-
ra gape. A thōma go e ralukišā kamo-
kgwa o a ka kgonago, ya tšoga gape
ke moka ka dira go phetha menwana meli
ka kwa a leboga aie age tšou mogetšā.
Ka.

A boléla gore manna wa gagwe ke mkgalabje, e sa le ke fitlha mo o fo dira gauru goba game. Khati le we ka tloga melomanya ka e le e mesetlha, eka ke kgogile lebane ke rena maatla, ke le molwetši yo mogolo mowe batho ba bago ba ntseba. Ebe ele baka la bogopê, ge ele wêna manna a wa swanela godira bjale ka baka la gore ka mabanyana mosadi a katla e robala mogoba.

Moeketšō, ke bakgalabje ba we ba feletšwego ke banna, banna ba nyaka ditlhare tša go oketšū banna bja bōna. Empa le ga golebja le ba dira gatee, ke moka ba kgomêla ba lla fêla gofo bipa bapete bja mosadi ka diatla.

Letu la mkgalabje ge a bitile mosadi, ke lebogale kudu kudu, epe ke gore ke moka ke lebitla la gagwe, a nyatlego-re mosadi a fapane naê. Ke mkgalabje sebeka nqwetši pelo tša kgangwa masogana ga nyake go bōna mosadi a segiša masogana, goba masogana a tane mosadi wa gagwe a ka le wêla godimu ga gagwe.

gore a moluê.

Bjale ka mokgalabje yo mabjale, oile a tšea mosadi yo morwa a re, gofiriha bogu-
di mosadi a gana mokgalabje are, a ke nyake
mokwa o šitšwe. Mokwa o šitšwe ke buu-
pi bja matgowa ka gabane re nebana ele
buupi re sa tšebe ba-šidi ba bjôna.

Mabapi le manna ke gore ke manna yo
we a nago le mosadi bjale ba bolêla gore a
sana sedo, le saka la gaywe a lesatlêšê
ke (hufo).

Mokgalabje a nyaka go epolaya, empa
a gapola gore mosadi ana manô ke
tla ~~paraforantšetsä~~. Mosadi a dula
le morwa mokgalabje yo we wa lapa le
šele, a ba le ngwana, ke moka ngwana
a hwa, ka morago a ba le yo mangwe yê-
na a phela.

Mosadi o be a enwa bjakwa, bjale mowe
gonago le bjakwa bja naleng, mokgalabje a
fêla a efa mosadi tšhatête gore a yorê-
ka bjakwa, a eya a rêka ba etla ba e
nwa ka babedi ka ngwathong wa mosadi,
ka tšatši le lenqwe a tšwa ka ngwathong wa

mosadi e mpa ge a phafugile bošego mosadi
a morakha.

Mosadi yo mogolo, ke moka a thāma gaba
le lehufo, a raka manna ka ngwathong wa
gagwe, are wēna manna o tšebe gore go
tloga lehošo, a o sale manna ganna ke
wena morwa waka ka gobane o rōbala
le ngwetšhi wa gago, yo we a rōbalaga le
morwa wa gago. A thāma go āmana le
ngwetšhi, bjale ngwetšhi are lege ke robe
tšhe nūē gagana taba.

Ngwetšhi a gōga mokgalabje a ya naē
ka ngwathong, ke moka a ya a fa mokgala-
bje malaō, bja-za a leka mowe ngwathong
are, motlala ke pelo a tlale. Ke moka mo-
wa mokgalabje yo we a gōgela mōtho
morago, ke moka ngwatho wa šala ele wa
mokgalabje. Mokgalabje a thāma go tlhōya-
na le morwa, morwa a bōna gore a gob-
ke a tla mōthe wa gagwe a ya a oga go-
šele.

Batho ge bale mōtheng ba awunetšhe gabo-
ledišana, ke moka barwa ba bangwe ge ba
bolabola naē, ke molato, a babolabole naē

ba nyaka malaô, a batlhôya le bôna ba tloga mokgalabje a šala motšeng le mosadi gamôgô le mosadi yo magolo yo we a suego malaong a gugwe.

Ye mosadi yo magolo a dirile bjatwa ke motša o bitša ba swae, batla ba nwa, phitšhō ya ntšhe e nweu e sale moequisana gore ba boêle magae, a bôna, letšatši la dikêla a sa nyaka gobôna monna, ore a ba sanyaka bjatwa ba nyaka basadi wa basaka. Bjatwa bja dira ke mosadi yo mosu ga bobone ke motšo, basadi fêlu motšo monwe ba ka fiwa gamôgô le batwadi ba mosadi.

Ye mosadi a e ya dikgoneng, mokyalabje a šite go šala mosadi ka nthago ke ge a e ya nokeng le ge a e ya nageng, a šitwa, empa pelaele yôna elegôna ya gore a wa ya mowe o be oile banneng, mosadi are go yôna, a ke gorakete nkuke o e ya lena goba o tšee lešika o rotte, ke motša mokgalabje a šite go fethola mosadi.

Ba kgalabje ba gobeka ngwetši ba na lelehu

le le golo la gofitisa banna ba ba sutilego. Ba tibela fela ga ba sana maatla ba fobipa ka diatla, tuba e e sa kgodišigo mosadi. Moko a litini mosegare o tla fotloga a dia tšhogo owe ditšhoneneng ke moka o gatlhama le menna yo monwe ke moka a dira masekgoadišigo bjona bjo nobipa ka diatla. Ke thoto ya gugwe ga gona ta ba.

Ga gona moruti tabeng ya malaō, moko a ka fobeka mosadi, e gore e sa lelogana tša basadi a ditšhebe kgarebe le yāna e sa tšhebe sebo, ke moka ba tšena ka nqwakong ka masego wa kwa nqwana a na. Go sena moruti ka gare, bjale ka matšogō ge ba sa tšhebe bōna beng ba tla nobōna ge ba kase badia ka letšogo le eseng la bōna ba kwa modirō o sa šome ga tšhebe ke moka ba robala ka letšhakori le kgwe ba kwa meropa e la kamolaō.

Menna o robala ka letšhakori la tšogō la goja, mosadi ka letšhakori la letšogō la mpha pa. Ge batho mile mōmomō wa bōna ba tla kwa ba kwana. Letšogō la goja base

Ke lethōgō la sesadi la mphapa base ke lethōgō
la senna, ka gobane segele se sengwe le
se sengwe go ēta lōna pele. Le tōna dilo tša
basadi ke lōna lekgonago go dialukisā, la goja
ga lekgone lekgōna fēla ge batho ba dutšige
ba ribetšē a owa.

Banenyana ba kgale e be ba thutisā ke
ba thantšana ba ba senago bonna, ba
bōna gore o na le bonna a owa ke
moka ba mogana. Bjale matšatšing a
no a bolelono, basetšana, mola abō-
nago kgwedi ke moka o kitima le masoga-
na, le monna ga ba tšhabe ba roba-
la naē. Ba bantši ba bikiwa bana
le dimpa, ba bangwe ba ntšha, ba ba-
ngwe ba kgotlella, a seke a dira wa
bōna ele mothepa wa godile a dutšī
lapeng la mmagwe, wa gopala gore ke
mothgekolo, kgantše e sale kgarebe ge
monna a moka a phakisā a imar, ke gore o
be a satšheke.

Ba boledi ba bolēla gore, a duba ona
le monšana, bjale butswadi ba gugwe
ba mo were pētēgo, gore ge monna a

robetšê naê, ka morago ga modirô o we
 kemoka banna bja monna bo tšwe. Tabu
 e ke nnete, ngwanenyana yo mongwe wa
 ga Monyale, oile a gola a dutšê lapeng
 la mmagwe, a e nwa bjalwa a na lemoka-
 na wa mosogana, esale a dula naê batho
 ka moka ba dibôna. Ba banyana ge banwe-
 le ga bakgane go utama, esita le ba bagolo bu-
 fore ba utamile, Kguntše a ba utama ba-
 tšo ba ba bôna.

~~Ke~~ Daba ya go mmatšhâ tšê tšê monna
 wa gagwe a mekugo a ka a diegan. Ge
 a dula naê kgwedi kemoka kgwedi ya
 bobedi a sena a e bôna. Bjale ditšopolo
 tšê batho ba banyane ba šopola gore ma-
 nna yola a goba a dutšê naê ke Kongwe
 Kongwe ke gore ana bonna. Ge go bjale
 ba humuleletšê lehubo lela ba goba ba
 mohunne ka lona.

Moratho wa gagwe le yêna, ba modisa
 bjale, a notitima le banna, go fitlhelâ
 monna wa gagwe a etla a moka a
 sena mpa. A ya a dula le monna wa
 gagwe, o tšebe motho ge e sale kya-

rebe, a o nothawa o robala le yêna
ka matšatš: ka moka a owa, mabhamang ga
tee kgweding, mogongwe ga bedi. Bjale ge a
bikilwe ke mosadi o robalwa khatš: le le-
ngwe le le lengwe.

Mothepe a re gofitlha bogadi, a robalale
monna wa gagwe, kgwedi a e bôna, ke
moka kgwedi ya bobedi a seme a e bôna,
monna a ba le khlofêlo ya gore mosadi
waka o imile, kgathe a ima ke bolwetš.
Ka morago ga kgwedi tšê tlhano a lebella
mosadi a nobôna mpa ya gagwe e foswa-
na le kowa a moka.

Mosadi a bone kgwedi empa mosadi gai-
ma, ka gobane mosadi ge a imile a šiti,
gona le dijô tšê dingwe tšê a su dijigo.
Le gona ke motho wa godula a e tswa
mare, yo we mosadi o fetuyile. Monna
a ya ga boetseba tšê marupô a diphofofô
tšê dihwilego gore a bolabola.

Dingaka tšê motšô gore mosadi o tswere
ke bathwadi e sale kgusebe bjale le hono
ga ba tšêbe mose ba beilego le huto la
gohuna nqwana wa bana, bjale mosadi

o boretsitšwe ke bonna, a ima ke bolwetš^v
fêla. Monna a kwa ngaka ya mathômô,
môtho a ke a kgolwa ka ngaka ka e tee
ke moka a ya ga ngaka ya babedi le yôna
ya fitlha ya motš^v bjale.

Monna a fitlha go batwadi ba mosadi wa
gagwe a fitlha a babotš^v taba e, ke moka
batwadi ba mosadi ba se, ke nnete, bjale
re gokwile boêla wihago se tla sala
ra lukis^v. Ba e bolêla ka lapeng ke ta-
ba ya sephiri, a ba nyuke gore e ke ke
môtho ka gobane ke boloi.

Ka morago ga mo monna a gumile ke
moka ba sala ba nyakêla ba seke ba le bô-
na, bjale ba gopola gore monna o befetšwe
o tla utulla boloi bja rena. Ba loya
monna wa moredi wa bôna ahwa ke
moka taba ya nupa ya bjêlabjêla empa
moredi wa bôna ke motš^vkele a bone kgwe-
di.

Taba e e swana le ya monna wa basadi
ba babedi, mosadi yo we gagabo baloyago
o a kgona go swana monna wa gagwe
gore bonna bja seke bja bayôna, ke gore

ge a robetšé le mosadi ya mongwe pôlô ya seke ya tšoga, ge a e ya ga yola masadi kemoka ya tšoga, moloi ke yêna, o moloi a diêla gore a seke a robala le yêna mosadi a forobala naê fêla, yola kemoka a se mosadi, monna ka pelo wa manyaka empa badimu ga batšoge.

Monna oile a lwa le mosadi wa gagwe a motšâ-gore a moloolle, bjale mosadia gana a-re, a wa loya ke nna, monna are bjale nka ge ketla ka ngwatšong yagago ke ba monna, empa ge ke ya ka ngwatšong wa yola ke fetoga mosadi, mosadi are a ketsebe.

Monna a kwata a tia mosadi, mosadia tšakêla ga batšwadi, bjale monna a romêla sebaka sa gagwe gore sepela oba-tšê ba ga mangolo ke nyatša ditšomo tšaka ngwana wa bôna o ntoile, ketla mpa ka hwa ke lebjale. Batšwadi bure sepela o motšê re dikwile re sa botšana re tla mofetola.

Batšwadi ba mosadi ba bitšâ balelokôla bôna, bakgobukana, kemoka ba ba botšâ

taba e. Base mmitšeng a ile rekwe
 boloi bjowe a moloyago ka bjôna, Kemoka
 ba rona motho, motho a kitima aya, bare,
 tla rekwe boloi bjowe nqwana wa bôna
 a gloyago ka bjôna. Monna are, nkasetle
 keke ke nyaka dikgomo tšaka, ke moka zebaka
 sa boetsa mantšu.

Batswadi ba mosadi ba isa ditaba kgorong
 ya Sekôro^ô ke ge kgoši go sa busa ke-
 pono, nna ke sa šoma modiro^ô wa busune
 ka dihwetšana di sekwa mowe kgorong, ka
 dula ka theletšâ kudu, ebe ke sešû ke
 beke mosadi. Banna ba dibolêla bjale kgo-
 rô yare, e fêla monna o lumile ke mpya
 ya gago molato o tla o fa mang, wêna lla
 gorapêla mosadi wa gago, o tla lokologa a
 kloša lehutô wa ba monna, dikgomo tšona
 oka seke wa dibana ka gobane ke wena
 o tihalago.

Taba yôna ke nnete, ge ore mosadi o
 go fetušitišê mosadi ka mosading yomangwe
 empa ka ngwakang wa gage ke wêna
 monna. Ke basadi ba bantši ba dirago
 bjale, empa re bolêla le mosadi ga botse

gamôgô le batwadi ba gagwe, Kagobane boloi bja mohuta o we gagona ngaka e e ka boalafago. Batwadi botšang nqwana wa lena e bōne gore taba e, ga setaba a humullê monna, ke moka ditaba tša fêla ba palakana. Monna ge a ya le mosadi yo we gae gagagwe, bošego bjowe a ya a rōbala ka nqwamong ga yala, ke moka a kwea ba dimu ba tšoga.

Monna a boēla a ya kgomong a babotšā gore bjale kenna monna, bjale ba motšā gore o moswase ka diatla tšē pedi, ke moka a ya a tšibišā le batwadi ba mosadi base ke tšōna. Ke boloi bja basadi bjo bogologo bana ba bōna.

Ke tšē tšē ke nqwadile ka boripana ditaba tša basadi ba gorobala le ba tšhankana, ka baka la gofeta tšē dingwe ka boēla ntha gobjale ke ditšōma gape motšamaneng ya 656.

Basadi ba kgale ke botšhōla gobōna ba tšhāba kudu gorobala le bana ba bōna le gona go bōnēla ke nqwana o mšetege ba tšwe-tšhāna efe taba e boima kudu gobōna.

Bjale basadi ba metlheng eno, ngwana
yo ba kilego ba ^mmôna ba rathameng bja gagê
ba mokisa monna, gobjale ka bôna banna
~~ngwana~~ ngwana yowe ba kilego ba ^mmôna bo-
rathameng bja gagwe, ke moka a gola ba
bôna letswete ke moka ba mokisa mosadi.
Mosadi a na mphatho, gobjale ka monna
le yêna a na magwêra, ke gore ba rôbala-
na le bana.

Basadi ba metlheng eno bôna ba napile
ba galfile kudu, mosadi ge a duma mo-
thankana, o forêka bjalwa ke moka a
swala a ya najo ka ngwathang wa ga-
gwe, ke moka a fitlha a bopea. Agona
a baêla bjalweng, ka gobane ba ^mthankana
ba matšhi: ba nwa bjalwa, ke moka ke
morago wa ^mmitšhi o re koriê ko go kgêla
mapôho ngwanaka.

Ke moka mosadi o êta pele mo ^mthanka-
na o mošala n̄thago: ge ba fitlha ke
moka mosadi o mošala bjalwa wa nwa,
ka morago ke moka o swara mo ^mthanka-
na, o mo kgêla ka pele gagagwe, ke mo-
ka wa mo rôbala. Ke moka mo ^mthankana

a sa tlhompha ba bagolo ka gobane le yê-
na ke monna. Motlhankana yo mongwe le yo
mongwe wa bôna a na le/molalu ke gore a
~~o~~ robala le mogwêra wa gagwe o robetšê
le mosadi yo mogolo. Motlhankana kgopolohê
gagwe o a beufa gore ga mosadi yo mog-
lo a ka robêla kabaka la gore ba bêtêya
ke bôna. Bjale ka ge mosadi a dirile
gore a robale le motlhankana, motlhankana
o bône gore ga gona selo.

Bjale motlhankana ge a na le bagwêra ba
gagwe, o thôma gobolêla gore a owa le set
ke la tšhaba basadi, a banna selô, ba foba
bjale ka dirgarebe, o sethe wa gopola gore
o ka robêla. Bjale ka mosogana yo mongwe
wa bogologolo, papagwe a motšêêla mosadi ke
moka a robala le mosadi, ke moka mosadi
a inna, bjale a bêtêya ngwana bjale mosoga-
na, a thôma gobôna ngwana, a ngwana o tšha
kae, buse ngwana bu tšô e nola bodibeng
bja manareng.

Bjale ka ge bana ba kgale e be ba kgolwa se
we se bolêlwago ke ba bagolo a kgolwa, bjale
ba bangwe ba motšê gore wena o monna wa

mohluta mang, a wa bōna ge buile yagobê
la mosadi wa robala naê, bjale mosadi wa
gago a eina, mosogana are, ke kwile ge mosadi
are ke fitile ke kwedi. Go bjale ngwana o beke
gile ke mosadi wa gago.

Mosogana a thōma go matšhala gore mosadi
o belegile ngwana ka motšhwa mang, ba ke go
yēna, wēna ga o robala le mosadi o be o rō-
bala ka motšhwa mang, a re mosadi a na le
lešoba le lesese, e be ke robala naê kulona,
bjale ba ke go yēna ngwana o thōa ganuka
mowe lešobeng lewe lesese, monna a lebe-
lla ngwana a hwetšhāna gore ngwana ke
selo se segolo, a sefokane le potō ya ga-
gwe.

Mosogana ofile, a robala le gozane la gagwe
go fitšhela ngwana a gola, bjale ka morago ga
mowe, ba bitšhā ngwana ya tla ya buya thā-
ntšha, ba mōthū gore bjale gofokane o ka gutšhē-
la ngwana. Monna a seke a bapwa gore ge
ba bolēla ka motšhwa o we ba ke 'go e'ng, a
homola, mosadi yēna o dikwile, a lebella
monna wa gagwe, ke mōka a bōna monna
a robala ga tšhagwe ke gagwe.

Mosadi a seke a mbedisa, ka bošego bjo
 bolatêlago a gama a robala ga la gagwe gape,
 bjale mosadi a thôma go matula, empa ke
 ditaba tšû monna le mosadi tšû ka ngwutso-
 ng, a dibutšisi mšho, a fo homola. Mosadi
 a bôna beke e fêla, bjale mosadi a botšâ
 mogwêra wa gagwe gore ke makatšâ ke
 monna waka ba bitšitšê ngaka gore e/le
 e se phatšhaganthê bjale monna a nyakhe
 go tla legogong laka.

Monkana wa gagwe a se, sepela o botšê yo
 mongwe wa bakgethola, yêna o tlaya a botšâ
 matwala wa gago, matwala wa gago o tla
 butšisâ, ge a beufa morwa wa gagwe, o tla
 botšâ papagwe, papagwe o tla butšisâ mo-
 rwa wa gagwe. Mosadi a ya a botšâ
 matwala wa gagwe ka noši, a gopotšê gore a
 botšâ yo mongwe ditaba dikakwa ke batho ka-
 moka.

Matwala wa gagwe, a se, ke gotswile
 ngwanaka, ke moka a gopda ka pelo ma-
 twala wa gagwe a se, ngwana wa mo-
 thantšana ke nywana wa monna. A
 botšâ papagwe, bjale papagwe a mutšisâ,

are go morwa wa gagwe ba le thopeng ke
 kwa mmago are o kwile mosadi wa gagwe
 wena a ana taba nae ngwana, o sa fo
 robala ga lagago legogô, go fedile ngwana e ke
 ga tlhantšhe o swanetše go robala legogô
 ka letee le mosadi wa gagwe. A ke nnete
 tšhe we ba dibolélago, morwa wa gagwe are
 ke nnete, mohato keng, are, ke robetše
 le mosadi bjale mosadi ana le ngwana bare
 o belege ke mosadi wakka ka lesaba kela
 ka goba ke morobala ka lona, bjale nna ke
 tšhaba go robela.

Papagwe a khupêla disegô empa a ka a
 šupa morwa gore o khupetše disegô, a
 botšamiswa wa gagwe, are, ke nnete
 ngwana o belege ke mosadi, ge bare ngwa-
 na ba moenotše bodibeng bja manareng, a
 bafre bodiba bja metsi, bodiba ke kateng
 ga mosadi. Ba gobitšā gore ke bodiba ka
 baka la gore ga gona motho ya a tšebang
 tšā ka keng ga mosadi, ke mowe o kwago
 bafre ke legodimulapele.

Madi a gagwe le a mosadi a dula kateng
 ga mosadi, ke moka a dira motho, motho

ya we a gola a leka teng, are tsebe go-
 re o jang, a ba a mela meriri, bjale ge
 a gotšē, ga gona tšela e we a swametšego
 go tšwa ka yōna, tšela ke enela wa goba o
 robala le mosadi ka yōna, bjale ke moka ngwana
 o godile ka teng wa bēlēgwa. Ke bana ba banya
 na ba we ba kgodišwago ke gore ngwana ba
 motopa bodibeng. O swametšē gorōbala le mosadi
 wa gago, o dišē moratša.

Mozogana a ka a kgodišā ke dipalēlo tšiu
 papagwe, are, ke a kwa papa, bjale nna
 ke a tšhaba nka seke ka robala le mosadi
 yošwe, ka bana la gore nka robela. Papagwe
 are, goriale ke goreng, ngwana are, moleto
 ola ke o mogolo, a wa lemana muntšai
 o wana.

Papage, a dula fase gape, a sefele pelo,
 a bōna ga bohe gore ngwana wa gagwe
 ka nnete o be a sa tšheke, are gomorwa
 wa gagwe, wa bōna ge o safe lešōboro o be
 o le ka mokgwa mang, mozogana a šita go
 a raba putšišo ya papagwe, ke moka papagwe
 are tšeletšā ngwanatša, ke gobotšē, ge ošule
 lešōboro o be ona le mogatša (mozobō) o we

ba gotripilego ge o bolle, bjale ka gare ga mo-
getla gona lefemenyô, ge o nyatta gobôna se-
menyô obe o mênnya, wa hwetsana gore seha
leleka, le we le salexanago go tšwa mowe
malomony wa mosobô, empa ge o mênnya se
a tšwa, wa kesetša sa bôla ka teng, lešobu
a lepale le a tthamile le boêla boemong bja lona
gobjale kamoadi.

Mosogana are, ke a kwa papa, bjale nna
kgopola yaka ebe e gapola ge nne le ka ntšê-
êla yo mongwe mosadi ka ntle le yo, yo pebo
yaka e a tšaba ntšaya ka sobêla. Mokgala-
bje, are naa yêna a ka seme a tla aba ke
ngwana, are o tšaba naê, empa o tla moena
la budibeng.

Papagwe are go tšukile ngwanatša, sepela o
ekgopola ka mantšh a we a ka o tla mpotšh
nnete ka moswana. Papagwe a bitšh banna
ba gabo, ke tšaba bjale a esale tšaba ya
goutama gore le bôna ba tle ba kwe tšaba
e, empa a bitšh le mogwêra wa moewa
wa gagwe yo we ba kwanyago kudu.
A ba botšh gore ka moswana ba bogêle ko-
wa gae gagwe.

Banna bare go tloga ba wêla tela, bahwe-
tšani ba dutšhi Kgorong ba ô-ra mollô, ba fitlha
ba dumediša, ba butšišana madišeng. Kamora
go ga molešiši le Kwalla mmeleng, ke moka motga-
labje a bitšā banna baya thekô ka gobane a
se ditaba tšē diwametšego go Kwina ke ba-
na.

Ke moka a fitlha le banna bala Kantle
le morwae gamôgô le mogwêra wa gagwe.
A fitlha a babotšā taba e, ba nna ba thôma
go makala ba bangwe ba sega, motgalabje a
le seke la sega, ngwana o bolêla pelo
ya gagwe ele etee. Bare diakwala mitšē-
ng ke moka ba mitšā, ba šia mogwêra wa
gagwe.

A fitlha ba mutšiša morogana a bolêla
bjale ka pele, ba motšhalošetšā bjale kage
papagwe a motšhalošetšā, morogana a the-
tšā ke moka a se papa a zanyatšego
ntšela mosadi yo monqwe gōna gagona
taba e ntabago ke esa e bolêla. Papagē
a se mōho yola anago Kowa Kgorong ke
orang, ~~se~~ a se ke motšete, keng ke wēna,
a se ke mogwera waka, ana le bana ba

838

K34/82 1986

ba kae, are ana le bana ba babedi, bjale oke
o mits'e a tle, ke moka a mits'a a tla, baitha-
lošetha mosogana ka motgwana o a ganago mosadi
bjale mosogana yala a butšiša mogwêra wa
gagwe are a kennele monna o gana mosadi
mosogana are gobjale.

Ke kgopela bakgalabje nna kenna ngwana
bjale ka ge le yêna ele ngwana ke beufa
gabolêla pele ga matšho a lena. Bannabja-
le ka ge ele banna, ba dikwa, kemoka ba
ba fa sebaka sa gore ba šale ba bolêla.
Ke moka a šala a butšiša mogwêra wa
gagwe, gore ogana go tšena mosading ka
baka la goreng.

Monna a ekêtla a laudisetha mogwêra
wa gagwe ka motgwana o a tšhabago go
robale le mosadi wa gagwe, a ba aithalo-
ša le gore wa bôna pholo engwe bakgalabje
bala matšhomang bana le dipôlô tšê dikgolo
tšê golekana le a pôkôlô, bjale bare ganna ke
robale le mosadi wa seithôla yo we a belegike
go ngwana ka moleto oia ke robalagšana ka
šana.

Mogwêra wa gagwe are ke a gokwa mankane

ngwana a batope, ngwana ba bêtêga, o k'ile wa
 bôna mang bare šola o tšwa boelibeng o tš
 tšopa ngwana, nna ke fakwa ngwana alla
 ka ngwatšong ke moka wa bôna mmago e tla
 a gobotšä ase ngwana o gona. Kgene wêna
 ä ba gobega, morogana ase, ba mpigile bjale
 ngwana yola papagwe ke mang, ase kenna
 bjale wêna a onyake bana ba bantš, ke
 a ba nyaka.

Manna pholo ga gona selo, wa tšeba lenna
 tšäti la mathômô ke nyakiyo-etsä wêna,
 empa ka gopola, ke ile ke sešü ka tšeamosadi
 ka robala le le tšari le lengwe le pepuše
 ngwana, ka gopola gore ke tla robela kabô
 na ke sa robele lesoba le nošana le la
 dikgale. Sepela o likišä pholo engwe o
 tla tla o mpotšä, lenna le ge ke sa tšebega
 re dipôlo tšä bakgalabje didikae ke bôna
 eka difolekana le tšü rena. Morogana ase
 ke tlaya kelikišä.

Re tla tšhômêla dipôlo tšä bakgalabje ge
 ba nwele mafjalwa, ka gobane ge banwele
 a ba šetšë, mōhio a ka fo ba bônêla ge
 ba rata, ke moka ba tloga ka babedi ba

ya ka lapeng la mosadi ba fitlha ba ja dijô, ke moka mogwêra wa gagwe are ke saya ka ntle, a feta kgorong mowe banna bala badutšigo, a ba botša gore o ile olekisa pelo ya papagwe ya thaba.

Papago mosogana are fêla, o ile o tlogobotša are ee, neng, ka morwana o ile ketle mo, are ke lebugile ngwanaka, ke moka a botša banna gore le bôna ka morwana ba togêle. Ke moka ba palakana.

Ka morwana ba togêla, ke moka, ba hwethano mosogana o sa robetše gona o ganetsa mosadi gotoga, bjale mogwêra wa gagwe a fitlha a dula lapeng, a dumediša letsāhi e be le tlhabile. Are go yêna a o diababja, mosogana are a owa, ke moka a toga, ba dumedišana, are go yêna monna ke lekisitse, monna ga gona seho, o be o rerisa le gina e ke lethari letsefa go phala kgare be.

Mosagana a botša ba kgulabje, gore are o likisitse, a robela, papago mosogana a bitsa morwa wa gagwe, are ngwanaka swara phokô ela, ke moka a e swara

are, bolaëla banna bawe ke mangangathaa
 a bōna. Ke moka ditaba tša fêla ditla
 mowe. Molaudiši wa taba e ke lemugiš
Morei, mphatšo wa gagwe ke Makwa le yēna
 o se a e bōna o nokwa ba kgadabje ge ba
 dutš'i kgorong ba bolëla fêla a sematša
 bare ke nnete.

Bophoofolo, bana bjale ka ge ele batho
 ba go tšhegga, ka sebama se sengwe bātša-
 nkana, o nwešāna ba nyoba pudi, ka gobane
 pudi ke seruiwa se senyana le ditkolobe le
 tšōna ba dinyoba, kolobe ke seruiwa sa
 gangwayangwaiwa. Taba ena ba e dira
 ka sephiring, mowe ba sa boniwigo empa
 ke taba empe kudu gorobala leseto sa go
 sekgone go bolabola.

Ngwana wa mohuta owe a bōniwa,
 a dira tšaba ya ditšhila ya mohuta owe
 o be a bolaiwa, ka gobane a se motho ke
 phoōfōlō, o a tšhōla, ke gore ke ge a ka gola
 a ba monna, a ka seke a lesetš'a kabuka
 la gore o tšwactš'e. Kudu ge esale yo
 monyana kudu a seš'u a ba le banna o
 tš'iwa kudu ka motšwa o we a tš'iwa go

838

K34/82

190

ga bakgathale goba o wa hwa a kampa a hwa, ke moka ba molesetsa. A thoga a boeletsa ke lehu ia gagwe, ga esale motso kempya, o a bolaiwa.

ya se batlhankana fela le banna baba-nywe ba dira botlhola bja mohuta o we, bjale ba dira botlhola bjo ba utamile ba nyaka go thodisa phoofolo ela ya gottloka molomo wa gobalabala, ka yobane ge ele sebo sa gabolala bola seka bolola gore, nna ga remna setlhola, ke dirile ke mofete botlhola bjo. Banna ba dira botlhola go diphoofolo le godikolobe.

Ba leka kudu go utama, empa ge motso wa mohuta o we a ka boniwa a lebana o bolaiwa bjale. Ka mpya, ba ekgatlago ka mafswika gore ehwe e tswenyegile. Legona wa bana ba kgathla mpya ka mafswika ke gore mpya e we a rempya e a utwa. Motso o swanetse gorobala le motso, ~~sa~~ diphoofolo le diphoofolo, esita le bona diphoofolo diile ka mehuta huta empa, eka seke ya lesetsa mohuta wa gabo ya robala le omangwe.

Ke tla akanya ka diruiwa, dipudi, diruku, di-
kgomo le dipōkōlō, dilo tēna kamoka ga tōna
ga dibolabole. Bjale dina le molaō, dipudi
le diruku dirōbala šaka ka letēe, empa nku
oka se bōne e tswala pudi goba pudi o ka
se bōne e tswala nku. Kgapa ya nku e tse-
bu mohuta wa gabo yōna le yōna phōkō ya
pudi e tsebu dipudi tša gabo yōna. Lege
dinamēlana o ka se bōne e ngwe ya mohuta
ošele e pelentwēla.

Dikgomo le dipōkōlō le tōna ka sebaka
se sengwe, ba digapēla šakeny ka letēe.
Pōkōlō e tsebu pōkōlō ya gabo, a ena
taba le dikgomo, dikgomo le tōna dibjale.
Modimo o difile tthaloganyō ya tōna bo-
thōla a dinyatse go bodira.

Bare gokile garaba le kgomo bare ke pentu
eile ya nyata ke ba ga Raganya ga Mo-
klabe, bjale ke yōna kgomo e we eilego
ya thōla, bakeny sa gore enamēle kgomo
ya namēla pōkōlō, kgomo e we eile ya bolai-
wa. Ka bakka la gore e nyatse go fihodiša
pōkōlō.

Dikgomo dibjale ka batho gadina gore kgomo

ena le namane e nyana goba ya bapola,
 o ka dibona Kudu ge ditgabothane fela fa
 barego ketipeng, difolla kgomo e elego tshasidi
 dia enamela. Pôkôlo le dimpya dina le molaô,
 dipôkôlo tša namela ya tshadi matsatši a
 go enamela a feta dia e lesetsa kemoka
 a disa enamela, dimpya tšona molaô wa
 tšona le ôna ke^o mothuta, ka gobane tša
 fetša mpya ya ima kemoka ditsetšitšê go-
 fitlhêla e tlilo tshatša, (bana) dimpyanyana
 tša ba tša gola, ditla goma difetša ge e bone
 kgwedi gape ka ntle le mowe difaya dila-
 tšwa fela ditloga.

Dila tšewe ka moka a dibolabole, disa
 tshokomešê kaêlo ya tshago ya tšona. Bja-
 le motho wa bolabola, o šita gobana gore
 moke phošô, balai ba dutši balegona ba
 golaya, empu le gugole bjale, a balae selo.
 Monna yo mogolo wa lapa base ke monna
 wa ga Raganya, ba ile ba mohwetsana
 anametsê pôkôlo a e dira mosadi, mothuta
 wa gagwe base ke wa lesitla la ga masase-
 di. Ba moswara, ke moka ba mošša mošate,
 ngôši ya laêla gore motho yowe a balaiwe

gagana leina le baka mitšago ka lona leina
la gagwe la gomitšā ke gore belayang sethō-
la sewe. Je baka bolēla gore mpya kema-
aka goba Kolobe.

Mosadi wa gagana monna wa gagwe go
robala naē, ka sesotho a ba mosware ba
morobadišā gore monna wa gagwe a robale
naē. Taba kgolo batwala wa gagwe o tla
butšišā mosadi gore molato keny; ge matšwa-
la a wa gagwe a bōna gore nywetšī a makwe,
o botšā mokgexolo yo monywe gore a yobola-
bola le mosadi. Je aile a šika mokgexolo
yowe gona taba e swanetšēve go fima
batwadi ba mosadi. Taba e e nqwaditwe
ka ~~na~~ tatlaleng a ka godinuu, bjale kenqwala
ka baka la gobitšā basadi gore ba mosware
monna wa gagwe a morōbale.

Je mosadi a ka tšwela pele le gagana gō-
na mowe ba swanetšē, goya dingakeng go
tšama ba o tšwa gore molato keny, motlho-
mong a digagana ba motšire matšape, ke
moka ngaka e lena ka a yōna matšape a gore
a lafe mosadi.

Taba e we ke taba e e felago e tšhugu.

ya gore mosadi a gane monna ele gore ke
kgale a dula nae. Ga dirit diritka kgale ba
modirile mkgwa, ba swanetsê go tšamma ba
kwella dingakeng dingaka ditla ba botšamma-
lato wa mosadi, ke moka ba moalafisê ba
tla bōna a kwana le monna wa gagwe.
Basotho bana le matape e mantši a godi-
tšela batho, ge ele diphofofōlō tšona ga ba
kgone go didirela ka bakka la gore a buxe
nathō mollō.

Bjale ka mosadi ya bare ke Mpelebetšê
ke ngwana Maebane a be a tšere ke
monna wa ga hewe bare ke Mokhuta.
Monna a dula le mosadi, a ba nae, mo-
sadi a ba a ba le bana ba bare bjale
ka morago ga mowe, a tšona go gane
gorōbala le monna wa gagwe. Monna
wa gagwe, a botšā bathwadi ba mosadi
bjale bathwadi bare ka gobane ke kgale
o dutši nae, mosadi o bile o tšofetšê a
sa gane gona le mkgwa.

Batloga le mkgonyana baya ngakeng
e nque, ngaku ya bolēla gore mosadi ba
mothere pelo, le swanetsê go molhōkō-

mêla, goseng bjale mafellô o tla gafa.
 M o ngalabje yo we wa ga le wele e be
 ele ngana ka noši, are ke ditlwile a seke
 a kgopêla ditlhare ga ngana e we kemoka
 a tloga.

Batswadi ba mosadi ba seke ba botêla
 selo, ba gopda gore ka gobame yêna ka
 noši ke ngana, o tlaya a lafa mosadi wa
 gagwe. Monna Kenneth e bê a gapotê gore
 o tla a lafa mosadi wa gagwe, kemoka a
 litlha are o mofa ditlhare, mosadi a phaisa
 difellu kowa. Monna are, ngana e boletê
 mwaaka motho a kare a babja a guma di-
 tlhase.

M o tshetlo ga e tshetlo, bjale o lebetê
 seena se, ke moka monna a nguletšua
 mosadi, empa ge are o ya mabong a
 mosadi, mosadi o raka monna are a ke
 nyake mpelebetlê, mpelebetlê o ra potô ya
 monna wa gagwe.

Ka morago ga ditgwedi dise ditkae ke moka
 mosadi a thôma go gafa, moedi wa ga-
 gwe ge a motšolita bušišwa kemoka
 o marolla bušišwa, a bobêê fase le

morogo, ke moka a be jê bolefase, bu mofa
motšho o soba motšho ke moka a fala-
tša fase, a re ka lesobô la bobedi a kgo-
na a kgôga.

Manna, a tsibisa bathwadi ba moradi ta-
ba e, bjale bathwadi ba moradi bare, a
o be o diêlang, ngwana eile ya gobotsa
bjale wa se nape wa kgopela ditlhare
go yena. Are ke be here ketlanya ke mo-
alafa ka tsaka, bjale hare ke a mofa agana
ke moka ka lesetša.

Bare ga o sena selo, go kaone gore o
re begê, rena re a lafise ngwana ya we
wa rena. Kanthe ke gore o nyakêle nwa-
ka e nwa wêna ka noši o ka sena wa
mkgala, ge o bina, ba bile ba bena
ka mōheng wa gago ke gore ba gotšere
masenê.

Manna are, ke lekwiile ba ga makgala, are
boeleng gona kowa ga ngwana eile. Ke
moka ba boela, ngwana ya ya ya bu botšhi
gore, manna o be a ile ko moalafa, bjale
o palešwe, ka baka la gore bu moetile pele
se hare sōna ke setlhare, e kabe o thimê

o hupê pele, o be o tla bōna a enwa se-
tthare. Sepela o dira bjale o tla bōna a
enwa. Monna a re, motšheho a e tšhemole
ntšhalafêlê molwetšai ya wana, nyama yare
bjale go thathafile, e ka be o bolêle matlhong
wa mathōmō, lehošo, ke gonyama nku le
pudi ge ho tšwaele mosadi wa gagwe, ka
morago ga mo a fadile ke tla gonyama
kgomo. Molato a šōwana ke ile ka
gobotšā.

Monna a dumêla, ke moka nyama ya
dira ditthare, ya balaeletšā ka motšgwa
o ba swanetšego go dira ka ōna. Ke
moka ba xwala ditthare, ba fitšha ba dira
ka motšgwa o se nyama e balaeletšego
ka ōna. Motšhōlō, e ke mosadi o ile ke
nyama e la, ke moka mosadi a fōla ke pele
ya gagwe ya setšholoaga, a nyama mo-
nna wa gagwe bjale ka pele. Monna a
ntšha kgomo a fa nyama.

Matšhepal le yēn o ka fō bōna a dira bjale
ke moka ba morwana butia, ka motšgwa o ba
kgonago ba mogapeletšā ke moka a foga.
Ga se yēna, ba motšere pelo, ba swanetšā

go moalafisā, ba tla bōna pelo ya gagwe e lotloga, kantle le mowe baka tla baba bakgalwa na gobolaya. Kganthe ge are wa gapola ke moka pelo ya gagwe e ya tšhaba.

Matšunutšele oile a loša Kgasa ngwana Mohlabe, bjale baratana, bōna balebababedi; batwadi ba kwa ka bōna, mowe ba apiša nego gōna ba sa ba bōna. Batwadi ba a mogēla moogana ya we wa ga Masete. Bjale ke moka ba tšha ditšomo banyala moadi wa bōna.

Manna atloga, a ya mukgaweng, Humoaga a boya a e tšha tšhisitšhe, moogana a fitšha, mōtšhepa le ditšhāna bayu gorwala mapotšisi a leogana. Moogana a fitšha a ya bogweng, kemoka a kgopela segō sa metši, ba modumella. E ka ba rugile moetšana, kemoka moetšana, a thōma go tšhaba.

Batwadi ba moetšung, ba monyamela ba mohwetšana, ba mutšisā gre molato keng, moetšana are a ke manyane, bjany, ka gobane, menna oatile ke wēna.

Mosekana a tla tlhōgō lefase, batla moeta-
na ka mkgwa o šoro, mosekana a tšwela
pele le go gana.

Monna wa gagwe, are, le seke la bolaya
mōtho ka baka laka baka matšhōlo, ge a ga-
na molesetšeng lena le mphe tšaka ditšimo.
Ngwana wa lena ke ratame nāe, ele yo
mogolo, a se wa go kwatamisa, a karego
le mogapetšitšē. Bare, go mkgonyana go
kaone gore re sepele nago re tšame re e
kwa gore molato keng, baya, ke mōku ba
fitha ga ngaka, ngaka ya ba botšū gore
a dii, ka kgōle, ba mōtere pelo, bjale ge a bō-
na monna wa gagwe o mōna bjale ka
tau.

Ngaka ya dira ditlhare tša yōna ya ba
fu, ya ba botšū gore le sepele le modirē ka
mkgwa o le o, letla bōna ngwana wa
lena a e ya bogadi. Ke mōku baya ba
dira ka mkgwa o ngaka e balactšegoka
ōna. Ba bōna ba kwana le ngwana
wa bōna a ya bogadi a ya a peu, a
kwana le monna wa gagwe bjale ka ba-
sadi ba bangwe.

Badimuni le bōna ba swara mōtho, empa mōthe-
pa wa go swara, ke badimuni, a tšhaba a tšha-
bele mōtheng wa mōtho, o foya le lefoka, ke
mōka a forōbala lefokeng. Ge a bōna batho
ke mōka wa utama, ge a bōna gore ba mō-
na wa tšhaba.

Mōthepa yo mongwe wa ga Sengona bare
ke Ntsāna, o ile a tšena ke mōya wa budi-
ni, badimuni ba belaēla, gore a babigiwa di-
kgomo tša go mōtho. Bjale tšatši le we
barego go yēna, o swanetšē gore kamabanya-
na, o ya bogadi, ke mōka ge letšatši le dikēla
ba faga tšai goja, ke mōka a napa a bjela-
bjela.

Bangonyana ba tšala ba gakilwe, ba robala bja-
asa, tšatši la dikēla ba sa mone, bangonyana
balaēla ba tloga. Batswadi ba tšala ba lemo-
šomong wa go monyakhēla, empa ba sa mone.
A dira matšatši a mane ba sa bone, exile
ka letšatši la botšung, a bōna ke badiši ba
dikgomo, ke mōka mediši yo mongwe a kitima
a ya gae, a fitšha a ba bōtšā gore re
bone Ntsāna bjale o ile gore bōna o uti-
mile.

Papagwe a bitšū masogana, a re ka gobane
 utametšē badišū re na a re bōna o tla tšhaba:
 Ba sepela le modišū, ke mōka ba re go modiši
 o re šupé moalego gōna re sale kgōle ka
 gobane wa re šupa re šetšē re le kgaufri
 a ka utuluga a tšhaba, re nyama go motšuta,
 modiši a dumêla.

Batšwadi e be ba šetšē ba ile ngakeng go
 nyama go tšeba go re ngwana a ile ka, bjale
 nyama ya re, lena babagolo le ka seme lamô-
 na, o tla bōna ke badišū, lena le dirile phô-
 šô, ngwana yo we dikgomo tša gagwe dibe-
 laêla ke badimū ba mangolo wa gagwe o re ke
 moleletšē le hono le reny le ntebala la seme la
 mpega.

E ile mola balebane le mowe a utumile,
 ke mōka modiši a ba šupa, ba tuta felofa
 we, baya ba nyamêla ba seme ba mōna, ba
 butšū batšhankana ba bagobu ba šetšē bare
 re nebōna a utuma ga namowe, bjale ge
 a tloga gona ara mōna. Kgantše ba mofitike
 ka moago yo mongwe ge a re wa lebella ntho-
 go o bōna a thakgoga, ke mōka a re šola, ba
 morakišū ba mowara.

838

K34/82 202

O be a sethe a atile kudu, ke moka mo-
sethana alla kudu, are, ke a le rapela
ga kenyahe goya kagae, pelo yaka ya gona.
A monna yola o sale gona, baye a owa o
tlugile, are gona golumile ntheseteng re
sepele, arete le mphora a e gona, balatoka
A sepele nabo go fitlha ka gae, ke moka ba-
dira mphakolo a kyapola.

Batwadi ba mothepa ba bitau ba ledoka
moka, ba tlu ba ntsha kyomo baya libitlengla
mangolo wa gagwe gamogô le yena, ba fitlha
ba mega, ba phasa, ke moka ba bolaya kyomo.
Yaba gona mo sethana a lokoloya a e ya
bogadi.

Ntsha ya monna le moadi e kangwakkong,
ga gona mothe le ka otee, yo a ka fitlha-
go a bula ngwakkong ge ba okwa moadi alla
ka ngwakkong, ke matwala wa gagwe yo
a katlaga a ema ka lapeng, are motete
o disang oeng anyaka gabalaya mothe
wa batho ba we. Ke tlhogo ya batho wa
bolaya, beng ba yona, ba tlilo go twara.
Ke ya gorapela ngwana o sethe wa bolaya
mothe wa batho ba we.

838

K34/82 203

Ya gona ntwa e ba e lwelago balwela mala-
 ô, fêla, mosadi o gana le malaô gemonna
 a nyaka malaô, bjale monna o retelehikê
 bjale o bone gore, go retella go sitile pitso
 kemoka wa motia, Mosadi ge a be a gana
 le malaô, ka phôô, kemoka ke ba bôna
 ba lebababedi, a ka seke a tloga a be fela,
 gae nna monna o be a ntiela sagre,
 monna yêna ke nku o tla fohomola.
 Ya gona motso go a ka basetšago, ka
 ditaba tša kangwathong, ge bôna ba fiyoha-
 mola.

Ge mosetšama a ka foga le malaô go
 tšwela pele, monna a motia, ka matla
 mosadi a o kwa botšhoko a tšhabêla ga
 gabô batšwadi ba mosetšisi, ka gobane
 e ka seke e ba botšh nnete, o tla ba
 botšh maaka. Ke moka batšwadi ba
 swanetšê gwamêla mosadi morago ka
 sebaka gae sepele ore tšêla dita-
 ba gore, e ka ba molato wa mosadi ke-
 ng.

Ke moka sebaka sehla tloga le mosadi,
 so o kwa phapanô ya bôna. Butlaba

Ke moka morwa wa gagwe a fitlha, bjale
a mothe gore re bona motho ke ya, ore o
rumile ke baga matgolo wa gago, gore e tle
a kwe gore wena le mosadi wa gago le
lwêlang. Morwa wa gagwe o tla re ke
a dikwa, fêla nonyana golla e e thubjago
a ka nobolêla.

Ke moka mosadi a bolêla ka motgwa o mo-
nna wa gagwe a motwenyago ka ona. Ka
morago ke moka gobolêla monna wa gagwe
ka motgwa o a fapanago le mosadi wa ga-
gwe. Ye ba hwetšana gore ntwa ya bona
ga e bone ke motho ke ntwa ya Kangwa-
kong, ke moka sebaka setlaba sekewa monna
ka gobane batho baka seke ba folwa ba
le bababedi ka ngwakkong, ntwa ya ka
ngwakkong ke ya malaô.

Bjale ka Teka Sekgaka, o ile a nyala mo-
sadi ga malome wa gagwe, bare ke Ma-
tlae ngwana Moeng. A fitlha a dula
le mosadi, ke moka monna ge are ba
mosadi, mosadi a gana, e sa tle yomo-
swe o sa tšwa go moka. Morogana a
bolêla le mosadi wa gagwe, matšatši a

a lekunago beke, mosadi a tšwela pele
le gogana, bjale monna a seke a tia moa-
di, a tšea mosadi le sebaka gore a moise
ga batwadi gore ba yo molaya. Kemoka
sebaka sa ya le mosadi.

Ba fitlha ba tšena, bjale batwadi ba mo-
sadi ba makala gore molato e ka bakeng,
ge ba dio tšogela mo e sale bošego, ba homo-
ta. Ke moka sebaka sa thōma gore keru-
mile ke ba ga sengoka ba itšhe ke tšise ngwa-
na yo wa lena, o fapana le monna bakeng
sa matšo, monna ge a era mosadi gore
e ba mosadi mosadi o e gana. Ditaba ke
tšhe tšhewe kemoka.

Batwadi ba bethisa moredi wa bona,
gore ~~ta~~ e we ke tšhešo nna, more-
di wa bona are ke matlha taba kgolo me-
nna ke tšoge, lena le mofe dingomo tšhe
gagwe, a nyame, yēna o robala ga lagagwe
le gogo nna ke robala ga laka, nna ke re
mohlhomong ke o na molaō wa banna le
basadi

Batwadi ba mosadi bare go sebaka sepele
o botšhe ba ga sengoka le wēna o mokilwe

838

K34/82

207

ngwana ka motgwana o a bolêlago ka ôna.
 Rena re ka seke ra dira šibiri, ge monna a ganêla ke mosadi wa gagwe mabôgoba monna o tšhaba go robala le mosadi wa gagwe, o ile re mekêle re mekêšê, a rerana Faba nabo.

Sebana a selape go sepela, sa goma le mosadi, ba boêla ga sekgoma. Sa fitlha sa bolêla muntšû a mosadi, gore monna o alala gagwe le gogô, bjale mosadi le yêna la gagwe. Monna ke yêna yo we a sa nyatlego mosadi ore mosadi a tloge ba ga mangolo wa gagwe ba mofe dingomo. Batswadi ba mosadi lentšû la bôna bare, mosadi re lefile, rena reka seke ra ngôna go dira šibiri ge bona ba sa fane dila tšû banna le basadi.

lentšû le šibiri, ke lentšû la gošumiša ke ba tlhantšana madisoang ge badišitšê dipudi. Ge diphôkwana dinamêla pudu, bjale pudu e tšhaba, ba rakisa pudu ya tšhadi ba e tšwara, ke moka ba êpêla kôša bare šibiri yo matlankane, šibiri yo matlankane, ke moka phôkwana e ngwê le e ngwê e tla e gwêla sekwaêla kowa, bjale bjale

go fitlhêla difelêla bakgone ba e lesetsâ, ke gore ka moka dienetšê.

Batlwadi ba morogana bare, dikwa ke wêna ka gobane rena a re robale nabeng ka ngwakkong ka otee. Morogana a butšišâ mosadi wa gagwe gore, ke nnete, nna ke robala ga laka legogô, mosadi a dumêla, morogana a se le a kwa gana bjale mosadi a re tsene ka ngwakkong sebaka se sale mo, mosadi a se a senna mpja di robalanago mosegare, monna a re re tla tswalla ngwako, ka ngwako e tla ba ketšufi basadi a gana.

Batlwadi ba morogana bare molesetsê le šetsê le diketšê. Morogana a homola, letšâ tšhi la dikêla le baka la gorobala la fitlha ke moka mosadi a la legogô, monna a fitlha a robala. Mosadi a nodira bjale ka mešha a robala a ngatetsê ditšwara tšha gagwe, monna a se gomoadi sekologela ka mono, mosadi mosadi a fohomola, bjale monna a leka gore o wa mosokološa, mosadi a gana, a hunyana.

Monna, a gopola lentšhi la batlwadi ba mosadi la šibiri, a thôma gotia mosadi ka

mokgwa o a ka kgina, mosadi a kwa melegobaba a thoma golla, ba motse ka moka gagwe ka gwaba le motho yo a bogago, ka gobane mosadi o boletse madika.

Mosadi a kwa mmele gobaba, ke moka a bhabela ga batswadi, a fitlha a botšhü batswadi go ke le butšitšhe kare monna wa nthata o nyaka dikgomo tša gagwe ore a sa nthathe. Mosadi o be a nungelane, ke moka batswadi ba romela, sebata ga sekgoa, bjale monna are, mosadi ga se lwele selo, re lwela malaô. E sale ke mmeke a ke zikethe ke robala naô.

Mosadi ~~em~~ yêna a êma ka lentšu lagore, nna ke hwela gore ke tloge le mofe dikgomo tša gagwe, ore a nthathe. Batswadi ba mosadi le ba monna ba se sa tšeba gore tšaba ke e fe ka baka la gore bona ka babedi ba rarana. Monna are le a kwa buge matšole ge mosadi a ka mpha malaô ke moka gofe dile leka seke lakwa ke motšile le ge gofapana ga mosadi le monna go naba gona letla kwa le fapane ka mokgwa o mongwe e zeny ka mokgwa o.

Mosadi are o lebōna matlhong ge re le bababedi; ore tloga o boele gageno ba mphe ditgomo tsāka, ka goriale mowe nna batleng sa gore ke hwēle ditgomo nna seke ka kyana efang ma- nna ditgomo tša gagwe, ke tla mpa ka dula le busuwana bjaku bja gotlhoka monna, a ke sa boela.

Batswadi ba morogana base, le seke la gapeletša ngwana wa lena, ngwana wa lena a rate monna, bjale ka goriale mowe, gokaone le re fe dilo tša rena. Batswadi ba mosadi base diakwala bjale ngwana wa lena o raku ngwana wa rena. Mosadi are batswadi ba ka le seke la gana le ditgomo tša monna yo mafeng, nna a ke sa ya. Ke moka batswadi ba tšha ditgomo ba fa baga Sekgoka molato wa fela.

Sibiri mabapi le basadi ba gogana banna ba bōna, e be ba bula ngwako, ke moka monna le mosadi ba tšena ka ngwanong, ke moka monna a robala le mosadi, ba butšise monna ba te kantle base, nna o tšentšhitše a re ee, ke moka bakgolwa gore ke moka go fedile, ke gore le rato la mosadi ke

gorobala naé.

Bjale ka monna yo monqwe bure, ke maphe-
wene, monna yo oile e betla mosadi wa
gagwe, a manyetsō, bjale monna ge ure o ya
malaony a mosadi, mosadi e gana. Gwatsi-
biswa batwadi ba mosadi baleka Kudu go
laya ngwana wa bōna, empa e sethe a
balkwa.

Monna ka tsātsi le lengwe a tia mosadi,
mosadi a kwa mmele gobaba a tšhabē-
la go batwadi, papago mosadi bjale kage
a šebē a kwile ditaba tša moredi wa
gagwe. A swara moredi wa gagwe a mo-
tia a mōtsab gore rena re lle ditgomo
kabana lagago, ore, o nyaka monna yo we
bjale ~~monna~~, ore jša tšhatšhamiri ka
baka lang, a getia, nkabe a bolaya. Sepe-
la monnenq wagago.

Ba moromēla a ya gomonna wa gagwe, a
ya a gana go alla monna, bjale papago mo-
sadi a bōna gore taba e ke e kgolo, ana-
pa, a thōma, go tsibisa kgōsi, Gore ke
tšhaba go falatsā madi le faseng lagago
morena, ngwana waka okwane le motho

bjale re meketšhe o gana gofa monna wa gagwe malaô.

Kgoši e ile ya tloga lepapago mosadi, ba fittha bare go Maphewane a tene ka ntlong le mosadi wa gagwe, kemoka ba tene, ntwa ya sebe gona mosadi a fa monna wa gagwe, ke moka ba muthisa gore o tshetshetše, monna a dumela are e tene. Ka morago ga mo ba feditše ke moka ba bula ngwako gofe dile kemoka ba tloga.

Ka mabanyama ge ba e ya garobala, monna are go mosadi, ke nyaka malaô o kologela ka mona, mosadi a gana, ba lala ba elwa mosadi a napa agana. Ditaba tša goma tša tene ga batwadi ba tshisa Kgoši Mohlabe a tla gofe, ba dira gore ba tene ka ngwako, ba tene, mosadi a fa monna wa gagwe malaô.

Bošego a ya a kōna monna malaô, bjale ba kōna gore taba e e buima, ka gobane ke tšahi le lengwe re tla dira šibiri yaba mosadi a loka a bolaya motho wa batho ba. Batwadi ba mosadi go kuone gore lefe monna dilo tša gagwe, efela ngwana

wa lena o lejisa^htē mōthaku, Kemoka bant^hha
ditgomo ba fa motgonyana.

Mosebana yewe o be ana le morat^hho bjale
bare morat^hho, o swanet^he go tla go apena mo
we ga manna yawe, bjale morat^hho a gana
are, nka seke kaya bubulant^hlu bja mogolo
wa ele gore a saphela.

Sebaka nywet^hi, o swanet^he go dula le mo-
sadi wa gagwe, a robale nae, go fi^hthela
a fetoga. Ge a bona gore mosadi wa gage
a fetoge, o swanet^he gaya ga nyat^hka, Kemo-
ka nyat^hka e fe mosadi wa gagwe di^hthare.

Di^hthare t^he we t^ha le bōfētō, manna o dija
ga t^he, Kemoka lebaka ka moka dija. Kemo-
sadi ka mmanyanana le ka mabanyana, nyat^hka e balaya
melaō.

Melaō, ge mosadi a bofedis^hwa, nyat^hka e
laya mosadi gore wa dibona di^hthare t^he t^ha-
ka, ga didumele gore ge mōtho a kare a
ija t^hona wa bu le motlabo le ge ana le
motlabo o moleset^he o lebella monna wa
gago fela, le yena monna go bjale, o swanet^h-
t^he go lebella mosadi wa gago. La t^hhoka go-
dise bjale le ka nga kant^hsha go alafa.

Se gô'kgô se, ge a senwele matsatši a gore
o swanetšê go setlemella, ka tenti a setle-
mele le batong selekelle. Ge modimo o ile wa
maarea, moithang o we mosadi a kwago a
šokwa, ba setgaole se felle le batong le tla
bôna ngwana a bêtêgwa. Ke yôna melasô
ya ngaka.

Bjale monna a dumelwa gore ge a file
mosadi wa gagwe ditlhare tša le bôtêlo, ke
moka a motlogêle a ê matgaweng, o swane-
tšê galebella gore ditla fella ka e. A kuttô-
ga ge a bôna matsatši a napa a fofetša
gona mowe kgopolo ya gagwe e tla ba e tapile
ge a tloga.

Monna base ke Medibeng Magomane, o ile
a bera mosadi wa gagwe, a dula nuê, bjale
a bôna gore mosadi wa gagwe, a fetoge
a ya go ngaka ya Moithoka base ke Matho-
po. Ya mofa ditlhare, ke moka mosadi a
ja ditlhare, monna a robala le mosadi wa
gagwe kgwedi ya fêla, mosadi a bôna kgwe-
di.

Monna a goma a boêla go ngaka, ngaka ya
goma ya mofa ditlhare. E rile magareng

838

K34/82

215

a kgwedi e we, mosadi a sesu a fitlhelle
 ke matšatši a gagwe a jobōna kgwedi, monna
 a tloga a ya matšweng. Ka morago ga kgwe-
 di e we mosadi a nqwalle monna lengolo a
 mōhā gore, kgwedi ela a ka e bōna, monna a
 boloka matšatši a kgwedi. Monna a dula
 matšweng selemō le kgwedi tše tlhano, a boya
 gae.

Monna, ge a fitlha gae, a hwetsāna gore
 lengolo le mosadi a mongwalebēgo kena le le-
 some la dikgwedi le kgwedi tše pedi, bjale
 ka goriale ngwana o belegile ka kgwedi ya
 montšō o tee. Mmago morogana le yēna o be
 a humamahutō le ōna a bjale, ke lesome la dikwe-
 di le kgwedi ka etee.

Monna are go mosadi wa mpotšā gore mpa
 e tšwa kae, mpa ga se aka, mosadi are
 mpa ke ya gago, monna a gana. Ngwana
 o ile gobêlēga o feditšē kgwedi ka etee a le
 ka kgakala, bjale a hwa, monna o butšiša
 selo se se seng gōna. Mosadi a botšā mo-
 nna gore ke inisitšē ke Mararang Mohlabe,
 monna are bjale ditaba ke dikwile moga-
 tšaka.

Monna a romêla sebaka, go Mohlabe are ke
 fapana le mosadi, ka baka la mpa, o ile a bu le
 mpa bjale nywana a bêtêga, a goma a hwa.
 Mosadi ore mowalo o we o be a file ke
 wêna. Sebaka sa ya sa bolêla bjale ka
 mantšh a a ka godim, bjale Mohlabe
 are taba e we a ke tšebe, mosadi o bola
 maaka. Ke moka sebaka sa laêla Mohlabe
 sutloga.

Sa fitlha ga Magomane, sare, ke fitlhile
 ga Mohlabe, ore mosadi wa gago a mo-
 tšebe o bola maaka. Ke moka monna a bo-
 tšh mosadi are, mosadi wa dikwa monna
 yola wa gana, ore a go tšebe, mosadi are
 o foga wa ntšeba. Monna are go se-
 baka sepela o botšh sebaka, Mohlabe ke
 a moka bjale le nna ga senna yo we
 ke bolêlago ke mosadi yo we arego ke yê-
 na, atle balebane le mosadi.

Sebaka sa fitlha sa botšh Mohlabe ma-
 ntšh a we, bjale, a dumêla are sepela
 o ba botšh ke tlatla ka mowana, ke moka
 sebaka sa go goma sa ya sa bolêla
 gore o ile o tla fitlha ka mowana.

Moso ga ona lesidi, bja sa, ba tloga bayaba
 fitlha ga Magomane ba galihana le mosadi bja-
 le, Magomane are, go Mohlabe a o bita ke
 ana o bita ke yena mosadi yo kubana lape-
 laelo yaka. Mosadi monna yola wa ga Mohla-
 be o motlotšago ditshila se, bjale o swanetse
 gobolêla.

Mosadi a bolêla are, monna o ile a roma
 kgaisedi ya gagwe, are a tle a mpothe gore
 wa nthata, bjale nna ka gana, monna a
 goma a tla ka noši, bošego ka ngwatlong wa-
 ka, a swere mašelenq a mararo le seke a
 fitlha a bolêla kenna bjale nna ka modumê-
 la, a mpha mašelenq a mararo, are ke mofe
 diphele bjale nna ka gana. Ke moka nna ke
 feditš.

Mohlabe, a éna are, thobêla, ditaba di-
 a kwala, mosadi o bolêla nnete, ke ile ka
 roma kgaisedi yaka gore a yo nkapisetha
 mosadi, a ya bjale mosadi a gana, bjale e sale
 yotloga ga na mowe nkešu ke boêle goma-
 sadi. Mosadi a ke mothebe, ke moka ke fe-
 ditš.

Banna bare, mosadi ke ngaka a ka seke a

bolêla maaka, gogana ga gago go wa Kwala
 bjale go Kwala ka motgwaga o, ke gore o ile mosadi-
 ng le tšhā^v ka letee, bjale ga o Kgolwe ka lona. Taba
 ya bobedi mosadi mo tlhomong o bone gore a na mo-
 gwerā, o sepela kudu, o ka nobolêla monna
 wa ga Mohlabe go nke o tšeba monna yo
 mongwe.

Mohlabe are, a ke tšeba selo, fêla mosadi a³
 ke motšebe, empa ke matšhā^v ke ile ka kwa mo-
 sadi yo o ile a dira bjalewa bjale, a rwala bja-
 lwa ka legapa a isa mo tlhabong wa gagwe eke-
 go nna. Kare ke tšwa modirong wa ka kwa
 nna ba mpotšā taba ya bjalewa, bare ba ukwile
 matšwala wa gagwe a omuna, are ngwetšā^v wa
 gagwe a wele bjalewa o tšile o file wēna, bjale
 ka tšhā^v gomakala, bare bjalewa borwele ke Ma-
 kgomo.

Mmathari ke yēna matšwala wa mosadi are,
 ke nnete, mosadi o ile a dira bjalewa bjale mo-
 sadi a fo robala, nna ka tšoga ka hwetšā^v
 gore bjalewa bobetšē, ke ge ke ya ke tšōšā mo-
 sadi, mosadi a fohomola, ka matšā^v gore bjalewa
 bobetšē botlaba bja segiwa ke moroko, ka
 boêla ka ya ka robala.

Ka morago ga lebatanyana ke kwa mosadi a o kwala ka ngwatlong, ka-re o nkwide, ka morago ga mahube a banna ke mota mosadi o twalla le bati. Ka theletā gore ke tla kwa mosadi a thōlla bjalwa, ka fokwa go fipore tuu go fithele dingogo difolaga. Ye ke bogu ke e ya ka ngwako ke hwetāna gore pitā e šehē ele fase bjalwa borwelwe. Ye lepatā lentāha nkō ke gona mosadi a baya, ke mathisa a sete a mpatā selo a thōma golla, ka mohomolēla.

Mosadi bolēla gore bjalwa oile wa isa ka ge oile wa isa go yēna Mohlabe o bolēle re motleme, mosadi tuu, bolēla are ke tōna tēwe diangankhago tēwe. Digoga-ka-ntā bjang, bolēla thešo mosadi bjale go bontā-gala gore o phara monna yawa ga Mohlabe ditšhila tā maaka. Mosadi are diangankhā tēwe.

Banna bare, monna wa ga Mohlabe ditaba diakwala, bjale e pōne molato, molato a o ke ke mong wa ona, o utamong wa molato utulubē wēna, ya madi e notwa dingweng. Ke mota monna wa ga Mohlabe

a lefa molato, ka kgomo tšê pedi le pu di dituba
tša fêla ditla mowe. Ke modirô wa basadi a ba
bole motho yo ba moratyo go ba bôna gore ba
imile ba phumula ka motho yo ba sa moratyo.
Monna o na lephôšô o be a sa swanêla go
lifiša bjale kage a ile a fa mosadi wa gagwe
ditlhare.

Ye monna a file mosadi wa gagwe ditlhare
tša lebôfêlô a swanêla go tlogêla mosadi
wa gagwe, o swanetšê go kebella, bjale ka
morago ga mo a bôna gore mosadi wa pala
a motlogêle a le bjale a ê makgwenq, o tla-
re ge a baya a kgona a mofa tšê dingwe
ditlhare.

Monna ga efa mosadi wa gagwe ditlhare
tša lebôfêlô, o bjale ka monna ga satšwa
gobeka mosadi, a swanêla go tlogêla
mosadi wa gagwe. Empa ge ele mosadi yo
anago le bana ke moka mosadi wa gagwe a
goma a êma, o leka ka maatla gore a
mofe ditlhare, fêla ge ele nthweng a kae,
ka gobane mowe o isa ke molaû, ge ele
makgwenq, monna o swanetšê go kebella pele
tšô ya ditlhare.

838

K34/82

220

Ge monna a ka fothoga aya makgoweng, e le gore mosadi wa gagwe o moñile a sumisa ditlhare tša le bōfēlō, monna o tloga a bone gore mosadi wa gagwe o bone kgwe di, mowe monna o tlogile ana lennete ya gore mosadi wa gagwe ana mpa. Mosadi ge a ka šala a sepela lenyatsi ya gagwe, mosadi a ina.

Monna wa gagwe ana le maatla a gomutšā, ka gobane o tlogile mosadi wa gagwe a setlemile. Ka goriale mowe ke gore o tlogile a tswaletšē mosadi wa gagwe. Mosadi ana boekarabēlo o swanetšē gobotšā monna wa gagwe motho yo a šetšego a bula le pokisi. Ge monna a nyaka go molifišā o a molifišā.

Mosadi a imiši ke go robala naē matsūtšī a mabedi, goba a mantšī, le robalo la mathomo ke meka le dirile motho, matsūtšī a mantšī ana taba, bjale ka dimpya, mpja a e fete ke mpya ka e tee, e fete ke ditšōtšō tšē ditšī. Gore e fete, ke moka ge e fetšā dirile mpyanyana e ngwe le yōna ke moka e fete le yōna e dirile mpyanyana.

Kgôthô e nqwe le e nqwe e we e ilego ya feka mpya o tla bôna ge mmago tšôna e tla tšâ go e tšwa mohuta wa Kgôthô e nqwe le e nqwe e we ilego ya feka mmago yôna. Batho ba gotswea matgaweng, ge motho a ile a robala le mosadi tšaki ka le tee, ke mota mosadi are ke mšitšê ke yêna, ke mota monna a gana are nna ke ile tšaki ka le tee.

Ba fêla ba a kanya taba e, ka bakeng la pôô ya matgowa gore matgowa ba ruwa pôô, ke mota ba tšea pôô ba e fa kgomo ya tšadi ya e namêla gatee, ke mota mong wa pôô a tšea pôô ya gagwe a tloga nayo. Kgomo e la o tla bôna e ba pola. Ka goriale mowe kgomo ke motho bjale motho ke yêna o bjale.

Taba ya mafatša ke taba ya botthôla, ke madi a lelôho lewe, madi a bôna a bogale, bjale, ka goriale mowe, ana letswalo tšepedi, ele gore ga gabjale tswalo e tee. Basadi ba mohuta o we ke dinoga, bjale ka ge tšago ya motho ba tšeba ga botse gore mosadi o bêtêga ngwana ka o tee, bjale ka kgomo, ge a ile a diru bana ba babedi ke botthôla, motho a sepudi, ngwana ya mongwe o a wane tšê gore

a bolaiwe.

Moradi wa gokgōtella, ge manna wa gagwe a ile a motlogēla, esale ya moswa gaba ana le ngwana ya a momamēšago. Manna o tlogēla moradi wa gagwe a ya matgweny, ašia moradi wa gagwe ana le ngwana, ngwana a ba agoba a ba a kitima, mmagwe a sena taba le manna ya mangwe.

Bjale ka moradi ya Pharase ke ngwana Matō-kōrāpō o tšere ke ba ga Masete ke manna ya barego ke Seseso. Moradi yowe a se se abura bu. Manna wa gagwe a moimisa ^{moradi wa gagwe} bjale manna a tloga a ya matgweny a ya matgweny, a šala a bēlēga ngwana, ngwana a seke a ba le madum. Ka baka la go etšwara ga mmagwe. A gola ~~mo~~ wa gagwe o lekanešē.

Manna a ya a dula matgweny, menqwaga e me ne, ka ngwaga wa boithano o we a goba agopotšē goboya ka ōna gae, a tihagēla ke Kobe. Ba ile ba moswara, ba ripile manna tša pele, ba moiša kgolegony menqwaga e medi. A owa moradi wa manna yowe ngwana wa gagwe o godile, o bile o latlhile le tswela ka noši, kugobane ana le thalogumyo.

Baño balebelehē mosadi gore o tla ima, ba fo bōna mosadi a sa imi, bjale ba gopala gore ke mōka a ka sesa ima. Ba bōna fēla ge e thaba le mōtho yo monqwe le yo monqwe. Manna yo a robalago naē a ba mone, ba fo mogopelēla. Manna wa gagwe a tšwa Kgolegong, ke mōka a boya gae, bjale mōlhōlo ge manna a fitlha a batagana le mosadi wa gagwe ke mōka mosadi a ima. Ya ba gōna batgolwaga gore mosadi o be a sasepele le banna, ge ba mutšišā bagwēra ba gagwe, gore Kganthe o be o fiyo pōpōtēla, are, ee, ga e bole e bolla mong wa yōna. Yo we ke mosadi wa basadi a nyake go zinya le rato lagagwe go manna wa gagwe.

Kgarebe ba ka fo ebeka, ke mōka a tla bogadi ele gore manna wa gagwe o matgaweng ge ele ngwana yo a tswalegilego, o fongotlolla, a le tēla manna wa gagwe a boya, empa ba bangwe basadi ba šitā ke taba e we ya go kgotlolla. Mosadi wa gošita go kgotlolla gore a letele manna wa gagwe, mosadi yo we a se msa di, ke seraburabu.

Ya e bole e bolla mong wa yōna, manna ge a ka tlogēla mosadi a ya a dula matgo-

weng le banna le letelele, mosadi a sala a te-
nwa ke mota a sepela le monna yo mongwe a
moimisa, monna yo we o swanetse golefa, baka
ka seke ba bona gore mong wa mosadi ona lepho-
so. Ke thoto ya gagwe, e swanetse go mofetela
ge e bola e balla yena.

Ye mosadi a gana monna wa gagwe ana le
lebanna, monna ana malaô wa go tsa mosadi.
Ka gobane mosadi ana molato, ka gore o gana
ka lebanna. Bjale ka ge mosadi a bona gore o bo-
ne kgwedi a swanela gofa monna wa gagwe
malaô, ka gobane a ka gobana monna wa gagwe.
Ye monna a ka lwa le mosadi wa gagwe ele gore
o mota bobo bjo anago nabjo, molato ke wa mo-
nna mosadi ana molato. Gobjale ka malwetši a
bjale ka letšofela, mosadi ge a botša monna
wa gagwe, o swanetse go tshokamela, a nyathela
ngaka e mofe setlhase sa go tshela bolwetši gore
ba seke bja motena.

Ye monna a sa robale le mosadi wa gagwe,
mosadi o swanetse go dira ka motšwa o we a
ratago, ka goiale mowe mosadi ore oupa monna
wa gagwe. Taba ya mohuta o we e fela e tšhe-
ga ga monna wa basadi, ke mota mosadi yo mo-

ngwe a seke a mōna bjale ka mosadi; bjale mosadi a thōma gogetha monna yo monqwe. Ge mosadi a ile a imišā ke monna yowe ele gore monna wa gagwe o gōna ga na mo gae, mowe ~~monna~~ mosadi o swanetšē goromēla mothe go monna wa gagwe go se sepelang le motšē, nna ke rinyane. Ke motša monna a butšišē gore naa o rinyane le mang, ke motša mosadi a bolēle.

Monna ge a nyaka golifišā setlhātšlō a ka fomlifišā epya o molifišā a le bjale monna una le phōšō ka baka la gore ka nqwattong wa mosadi a e. Monna o swanetšē golifišā monna mosadi wa gagwe ele gore ka nqwattong ga mosadi o aya. Bjale ka ge ele mosadi wa gagwe a monyetšē le gōna a rēša monna yowe gore a tle a robale le mosadi wa gagwe.

Mosadi yēna o tla leka ka maatla gore monna yo waka, o lifišā monna yo ka phōšō, ka gobame monna waka a tle ka nqwattong waka, bjale khona oia gore nna ke fadula, ke tla tloga ka feletšā ka goeng. Le gagote bjale ga gona thušō ka gobame ke mosadi. Gona le banna ba bangwe ba we ba bōnago gore mosadi a ke monyathe are ge a sepetšē le monna yo monqwe ke motša

a fo homola, gobutšišā gōna ke molaō, ka go-
bane, moithang mosadi a šokwa a kyone go
mofa ditšhila tšā lekyeswa la gagwe kemoka
ba maglape ka lona, mosadi a kyone a bēle-
ga. hentšū la gore o seke wa tšoga wa
boeletšā le lona ke molaō.

Monna wa mohuta o we, o lukile gomosadi
wa gagwe, mosadi o tla thaba le go pelaōlo
ele gone ya monneny wa gagwe. O tla leka
ka maatla go ithompha monna wa gagwe. Ge
monna a ka thibela mosadi ele gore, monna
a e ka ngwakkong wa mosadi, mowe ke phōō
ntšwa ya monna le mosadi e ku seke ya fē-
la. Tšūki le lenqwe le le lenqwe ge mosadi
a nwele bjalewa, o tla roga mosadi monna
wa gagwe ka mokya o a ka kgonago, o dirē-
la gore monna a kavatē a tle a mōiē, a
tla kgona go anēgēla batho ge bamutšā
gore e be lelwelang.

Ka baka la go senyake mosadi, bjale mosadi
a kyetha monna yo monqwe, mosadi a re goima
ke moka monna a lifiša monna yowe a moimi-
šihēgo, ke taba e boima ka maatla, ka
gobane, monna a nobōna ge batwadi ba mo-

segiša, ba fo moregiša fêla pelo tša bōna
dibotlhotlo ka gobane a nyuthe moredi wa bona.
Ge a ka fo tšwela pele le golapisa mosadi mo-
nna o rapa lehu la gagwe. Ba tla molaya, ba
molaya buse, bakganya mu moratwe, gore ngwana
wa bōna a swane a swana le madibekwane (mu-
moratwe).

Tama ya 8: goima.

s. 1. Tiêgo ya goima.

Monna mola a betlaga mosadi, o swanetšê
go dula le mosadi, a lebelletse motšwa wa monna
di, kgwedi ya mathomô monna ana pelaêlo
na, gemoadi a ile a e bōna. Ka kgwedi
ya bobedi, bjale monna o swanetšê goba le
maseba gore mosadi e kaba o dira bjany.
Empa ke yōna a na taba nayo, o tla fo
homola, ka kgwedi ya boraro, a owa monna
o tla tlêla ke pelaêlo. Ge monna e sale
le rogana gu go pole zelo, a kaba a fetšê
kgwedi tšê nne goba tšê tlhano a se na tsa
ba.

Ke letšê e tla tšwa go batswadi ba gagwe,
ba motšê gore naa molato keng, bjale ge
mosadi a sa imi, ba tšama ba nyakêla ditšha

838

K34/82

228⁹

re tšā go bōfēla mosadi, a ba fontšha me-
thō ba lebella. Ga go thame gonyakela pa-
pago mosogana, yēna mosogana ka noši swa-
netšē go thama a nyakella mosadi wa ga-
gwe ditlhare.

Ke gore melaō e we ngaka e molaya
go yōna, a e keve ka noši, ka gobane
goya papagwe, ge a matsā a ka sethe a
kwa. Ngaka e tlu tšholla ditšhola tšā
yōna ke moka, e dilebelle, ka morago hemo-
ka ere, molaolwa gore a ditkgope, ka goba-
ne tšā pele e be eke tšā matsā sešiko.
Ke moka molaolwa o belēla se we a sebe-
laēlago a ditšhele fase.

Bjala ngaka e lebelle ditšhola tšā yōna,
a thame gobotšā molaolwa, molato o we
o swesego mosadi wa gagwe gore a sethe
a ima. Motšo ge a swimi, ke ge ana
le bolweki, goba ba moloi, ka lebaka le
lenqwe badimma ba belāēla, goba motšo yo
manqwe wa le loto la bo mosadi a belāēla
yo a phelago. Dilo tšēwe ka moka ditla bo-
la ke ngaka. Ngaka tšē dingwe dimyaka gore
monna ge a eya golaola, a tle le mosadi

K34/82

gore mosadi le yêna ka nôi a kwe melaô e we ya ngaka.

Ngaka e bolêla melaô, ya goba luya bedi ga bôna, a ba botšû gore ge leka taboga melaô e, letebe gore letla ngakantšha, nka seke ka kgona go alafa. le swanetsê go ilela le na ka babedi le seke la sepele, gobane ditlhare tša ka a didumele gore motša a sepele le basadi ba bangwe goba mosadi a sepele le banna a owa. Mesepele ya mehuta e we ga didumele.

Ge ele gore mosadi o šitwa go ima kabata lagoloiwa, ngaka e tla leka ka maatla goloo la mosadi, ge a bôna gore mosadi o fochile ke motša e mofa ditlhare tša le bôfêlô, o tla bôna mosadi a ima. le bôfêlô le lefiwa ka kgomo, ge ele gore, mosadi o belege ngwana wa motlhankana, ba swanetsê go fa ngwana ka kgomo ya phole, ge ele mosetšana ke kgomo ya tšadi.

Ge ele badimu, ba swanetsê gobotšû ke ngwaka gore badimu ba mosadi ba belaela, a bee a ba botšê le zelo seweba swanetsê gaphasa ka zona, ge ele kgomogoba

838

K34/82

230

nku. Ke moka ba tšee rebo se we ba yo re-
bolaya badimung, le bitteng la melaedi, ke moka
ba phase ba bega mosadi. Ke moka baja dinamama,
nama ya badimu ga ba tšhele letswai lego-
na ga ya Kagae, ge e ba šitile ba e tlogela
gona. Ba seta masala ba gohella yomo-
ngwe le yo mongwe wa leloko la bo mosadi ka
letšogong la mphapa ge ele modimu wa se-
tshadi ge ele modimu wa setona ka letšo-
gong la setona.

Ke moka monna o boela gae, le mosadi wa ga-
gê, ge a robala le mosadi ke moka mosadi o
a ima, ka ntle ke gofiwa se tlhase. Ge ele
gore, ditsoala di ile tša bola gore, le swane-
tšê go bega badimu ka kgomo, kgomo ya tlhoka,
ele gore kgomo ke tshadi goba pholo, ba swa-
netšê go nyakêla kgogo e ntšo, ya go tlhoka
mmala, ke moka ba e lapeng la moredi wa
bana, ke moka ba fitlhe ba phase ka lapeng
la mosadi, ba bolêle gore re tšhaba gotla
pele gagayo, ka gobane re di tshwane bjale
ka yona kgogo e re re, e tla ba e mofutêla.
Ke moka ba lesetšê kgogo, ga e bolaiwi, ge ba bane
gore e godile ba botšâ batswadi ba mosadi ke

838

K34/82

231²

ba tšwa ba tšwe e nqwe kgogo ya go tšwa eba
ba bolaya e nqwe le.

Go loya mošetana gore a seke a ima, motho
o diša mowe mothepa a rotago gona le bana
la moa bone, kgwedi, ke moka a mōna a tšhapolo-
ga, o a mošetša a tloga, a ya a ntšha
mabu ala a goba a rota go ōna, ke moka o pho-
tšhaganya le ditšhare tša gawe, ke moka o hum-
tšwalo ya mosadi. Tabu e we ke boloi, e se-
ge ba bitšhā ngaka e tšilo maalafa, ka ntle le
mowe mosadi a ka seke a ima.

Go ntšha mpa le yōna ke tabu e nqwe ya
godisa gore mosadi a seke a ima, e na
ke tabu e thata kudu. fa gona ngaka e e
ka a tšhago gore mosadi a gome a ime, fē
la ba a tšhaga, ge baile ge bantšha mpa
e we; bare, mowe ba bolokago madi a we
ba ntšha mabu a gona ba a boloka, ka-
ntle le mowe a owa gago kgonege, le
ge ba satta ba boloka madi a we ka mola-
ō.

Madi a we ba swanetsē go a boloka ka
molao, ke gore a ba swanela gore ba rim-
mišē, ba rimamišā ke moka ba bolaišē tšwalo

K34/82

ya mosadi, le ge baile ba boloka mobu, ga go-
thuis̄e selo, ka gobane npsuna a ba moloka
ka molaō.

Bjale ka Maruping Mogofe oile a ts̄ea mo-
sadi ga Moeng, mosetana yo we botgarehenḡ bja
gagwe a na le mmele. le ge a sepela a t̄wa-
nelwa. Mosetana a ima, basadi ba bangwe o
nobōna ge ele basadi melaō ga ba etebe, bja
le mosadi yo we monago mothepa a fa moredi
wagagwe, gore mpa e phumêgō. Ke moka
mpa ya phumêga, bjale ka ge tuba e we
ele bolai, ga ba nyake gore ba boniwe ke mo-
tho.

Poloko ya madi, motgetkolo yo we ke moka a
rima^{isa} madi a moredi wa gagwe, kgopo-
lo ya ~~gutha~~ mobu ya ba gōna, ke moka a
utshu a boloka. Ka morago ga lebaka le
letelele, ke moka monna a ya a ts̄ea mo-
sadi wa gagwe, a makhala ge a hwets̄ana
mosadi wa gagwe a stile. Mosadi kgathe o
swele a bakka base go utshu mpa ba maba-
fis̄a.

Monna a ya a dula le mosadi wa gagwe,
a leka ka maatla gore ke a lafis̄a mosadi wa

gagwe, mosadi a napa a ôta go tšwela pele, a kitima le dingaka, dingaka dimotšā gore mosadi o zwele a sale gagwe, o ka seke wa motšona, o tla ba wa utšha matšho wa mosabelella. Mmagwe utšha a seke a rimamisa madi, ngwana wa gagwe e kabe a lafêga, bjale khono diapala.

Manna a dula le mosadi wa gagwe mengwaga e meraro, mosadi a fetugile mmala e noba yo moetšha, ka ngwaga wa bone ke moka mosadi a hwa. Mogofe o lobile ditšomo tša gagwe a lobitšā ke baga matšho wa gagwe. A leka gore ba ga matšho a rieng dingakeng re tšame se ekwa khu la moredi wa lena, ~~le~~ nana. Mogofe a homola, a seke a nyakha ditšomo tša gagwe, a se e fêla ke lobile.

Medirō le mengwa ya batho ke e me golo, ya go nyakha kudu go loyana. Yona le mosadi yo mongwe ke ngwana Magomane, o tšere ke mosadi, bjale mosadi o hwetšē ke manna, mowa manna wa gagwe wa lupa le tšele o dutš dutš le mosadi, ke gore o mošetšē tšē tšē ke gore manna ona le wa gagwe mosadi,

bjale mosadi a tlhopha ditšhomo a tšea mosadi, ngwana Magomane. Manna a letka gore o swaneke go dula le ngwetši, bjale motlhōlogadi agana. Mosadi o ile aima e sale kgarebe gagabo, bjale ba ntšha mpa.

E rile ge ba beka mosadi, mosadi a ba ana le mpa ya babedi. Ge a le bogadi ba mutšišā, gore le rumu letšwa ka e, bjale mosadi a bolēla motho yowe a maimišitšego. Ba romela motho go batwadi ba mosadi gore re fapana le ngwana wa lena, ona le mpa bjale ge re mutšišā, mosadi o bolēla gore o imišitšē ke mosogana wa ga na mowe, batwadi ba mosadi bare, ditaba diakwela, bjale le seke la botšū sena, sena re lefile mosadi, ka goriale mowe a re nyake go tšena botšho tlolong bja moredi wa sena, le na ditšhomo.

Mosadi yowe wa go tšea ngwetši ke Mabore, bjale manna wa gagwe bare e be e ke Makalala Mangale, a na morwa yowe wa godula le mosadi ke Matlala Mangale ke wa lapa le lengwe. Mabore e be e le mosadi.

di wa morwa Makalela, bjale morwa waga-
gwe a ya uhwa ntweng ya Matshipi, maga-
labje, a sala a beka mosadi, ke moka a modira
mosadi, bjale mosadi uba le bana ba baseta-
na. Ka baka la gore mosadi e sale ya morwa
a Kgetha morwa Makalela wa pele wa
lapa le lengwe.

Ka morago ga lehu, mosadi a bona gore bare-
di ba gagwe, banyetšwe, ke moka a tthopha di-
kgomo a ya a tšea mosadi yo we ngwana
Magomane. Mosadi o na le mpa, Mattala a
nyaka gore a ka robala le mosadi, bjale m-
sadi yola wa yona papagê, a gena, a re go
ka seke gwa dirêga.

lebaka ke gore dikgomo ditšwa buredi ba
mosadi, bjale lehono, Mattala o bene
ka ngwetšwa wa mosadi, bjale mosadi o
gena ka gore o diile ka gore wa
tla wa mpanêla, lehono ware o roba-
la le ngwetšwa wa. Ga go dirêga, mo-
na a kwe mantšhi a mosadi a seke
a ya go ngwetšhi. Bjale ngwetšhi o bitšwe
ana le mpa, ga gena motho yo we a kare
mpa ya ngwetšhi.

Monna ge a rēra napa ya mosadi, monna o swanetšhe gore a be a robala le mosadi ka ntle le mowe a go kgonege. Bjale ge bazu-
 sebakka, batwadi ba mosadi ba bolešhe gore bakka seke ba kyana go benela dituba tša moredi wa bōna.

Ke mang yo we a tlogo rēra molato, Matlala a tšene ka ngwako wa mosadi, bjale mosadi a na mang, ke wa monna yo we yēna ka nōši a tlogo e kgethela, goba moimiši a ka napa a dulca le mosadi. A bakka ba mo-
 fa molato, ba ile ba napa ba homola. Mo-
 sadi, lešoko la gagwe le ile la fetša ba-
 tho dipelo, a dulca ka ngwakang a šoka beke ka moka.

Mosadi o swere keny gobelēga, ga ba tie-
 be, ba ya ngakang, bjale nyaka ya re, mo-
 sadi o swere ke gophōphana ga lena.
 Matlala o nyaka go tšena ka ngwakang
 bjale wena mosadi o a gana, pelo ya
 monna e a belaela, e-re, kgomo tša bo-
 pape, dija ke batho ba šele batheng sa-
 ka. Sepelang lo dira matlhatšwa le tšhe-
 lo, monna a phase letla bōna ngwana a

838

K34/82

237⁸

bêlêga. Ke moka ba boêla gae, baya ba di-
ra bjale ke moka ba o kwa ngwana e lla ka
ngwakong. Pelaelo ya motho e a tswara
pêlêgô ya mosadi.

Bolwetši bja lenong, bolwetši bjo, bo agakana
ntšha, ka gobane motho, o bêlêga ngwana bja-
le ngwana a re, kowa a sepele, ke moka a
fore seê, ka ntle le bolwetši. Bjale ka ngwana
wa mathomo a ba thokomele, e thore ka
ngwana wa bobedi, ge a ka hwa bjale ka
yala wa pele ya ba gona, ba thomago go ma-
kala.

Bolwetši bjo we a bona moloi, ka gae, e
foba bolwetši, ke moka ba swanetšê gonyar-
kêla ngaka ya go tšha bolwetši bjo we e
tle e a lafe monna le mosadi. Bo alafêga
kudu, ge monna, a kare go hwêla ke ngwa-
na, a seke a robala le mmogo ngwana.
Ngaka etle e ba fe ditšhane, ba diji, mo-
sadi a gofe tšhila ka moka, ke moka monna
a kgone a tšena malamong a mosadi wa
gagwe.

Ge ngaka e kare, etla ya hwetšhina gore
monna le mosadi ba seke ba ba tšhane a

838

K34/82

238

e bokgone, bokhaone ke ge mosadi a ka seke
a feta ke kgwedi, a goma a bona kgwedi gina
e a lafa, mosadi a folu, ke moka a bèlega
ngwana a phela.

Boloi ke bja gore ge mosadi a bèlega ke
moka ngwana a tšwa popelong ya mmagwe
a hwile, bjowe ke boloi, mowe ba swanetše
go phakisa ka pela ba nyahela ngaka gore
etle e a lafe mosadi. Bjale ka busedi ba
mosadi yo ke Motšati, moredi wa gagwe wa
pele, a tšea ke monna wa ya Mabakane
leina la gagwe ke Maisi.

Mosadi a dula le monna wa gagwe, ke
moka a seke a lapiša go ima, a ima, bjale
e rite ge a bèlega, a bèlega ngwana a
hwile, ke moka ya ba mafella ntlong. A
goma a robala le monna wa gagwe a ima
gape, a goma a bèlega ngwana a hwile.
Bjale monna wa mosadi a fella ke ma-
etla, a thoma goya ngakeng, go kwa gore
molato keng.

Ngaka ya motša gore go belaele papagwe,
papago mosadi o hwile, bjale se baja dikgo-
mo tša bana baka bu ntebetše. Monna

a goma a ya a botšā mangolo wa gugwe, bjale mangolo wa gugwe a tloga le mongonyana go tšama ba okwa ka ba bedi, a hwetšana gore mowe mongonyana a bolêlago ke nnete. A ntšha ngomo mangolo wa gugwe ke moka ba bolaya ngomo, ba phasa.

Mosadi a goma a ba le mpa, bjale ke mpa ya boaro, mosadi a goma a bêtêga ngwana a hwile. Ba goma baya ngateng, bjale ngaka yare, monna o dirile ka go kitimela go robala le mosadi wa gugwe, e ka be le re go phasa, ke moka monna a ê, ngateng gobutšiša gore lehumô ke gona mosading. Ba le leho le tebe gore badimo ba dile dia-tla base lehumô ke gona.

Mosadi ona ke bolwetš, le swanetšê gonyakêla ngaka ya go teba bolwetš bjowe e tle e balafe, monna a rene a kitimela goya mosading, ngaka e swanetšê go balafa pele. Ba goma baya ngateng ya go teba malwetš a mohuta o we, ke ngaka ya mosadi ya ga Rasgwale, ya baluella gore ba nyakêle pudi ya go twala e fo-lotsa.

Monna a leka ka matla go nyakêla pudi,
 a ba a e bôna, ke moka a ya a bitrû ngaka,
 ngwana ya fitlha le ditlhare tša yôna.
 Ke moka a bolaya pudi, a tšea tšwalo ya
 pudi a phatlhaganya le ditlhare tša gugê,
 a tafa mosadi le monna. Pudi e we e le-
 we ke masogana le bana le basadi baba
 sa bêtêgugo. E ja ke butgekolo le bangab-
 bje, ka morago ga mowe mosadi agoma
 a robala le mosadi, mosadi aima, bjale a bêtêga
 ngwana a phela.

Morathe wa mosadi yo we a tšea ke
 baga Mashake, le yêna a se gobatagane
 le monna wa gagwe ke moka a ima. Mo-
 tlhelo, bana ba mosadi yo Motšiki bana le
 bolwetši ka moka ga bôna, mosadi a bêtê-
 lêga ngwana a hwile. ke yêna buile
 ba maalafa bjale ka magolwane. le kgotwa-
 ne la bôna la tšea ke baga Mashumi, le yêna
 a ba bjale ka bagolwane, ba elio maalafa
 bjale ka bagolo.

Boloji bja kgule e be bolekaone, ka gobone
 mōho a ka fore kowa a babja le mōnago-
 re, mōho o tlu se tlogêla, ke moka mong wa

838

K34/82 241²

motse a kgowela, basadi ba motse, ka motse
 a ba botšw gore mōho wa batho ba a fole
 ka ntle le gore a fole mōho yo a modiviteng
 o tla mōšala nthago, ke motse wa bōna molwe
 tšhi a fola. Matšhātšhi ano a bolemona ga
 go direge, ka gobane ba loya le ka tlhase tšh
 ekgo wa.

Mosadi wa Mothakgati, o ile a ima mpa,
 ke motse aye, ka matšhātšhi a gagwe a gore
 ngwana a bēlēgē, ngwana a phetšhaguna ka
 teng ga mosadi. Mosadi o ile a kwa botšhoko
 Kudu, bjale papayo mosadi a bitšw basadiba
 motse, ka motse ba kgobakana, a ba botšw gore
 mpang, le bolaya^ē ngwana wa lena baya Ma-
 Tlhakwana, ge ele ngwana waka yēna, a
 phele, ge leka bolaya le ngwana waka ke
 tla kwisšana nabeng botšhoko.

Ka morago a puō ya motšhagabje, ngwana a
 tšwa ka popelony ya mngwe e mpa o ile
 a tšwa a hwile. Mmago ngwana a phela
 Moyabā mosadi a kwa botšhoko bakeng sa ma-
 di a gagwe, baya dingakeng, ke motse ditšhala
 tšh ya tšh tšh kgadi e kgolo ya motse owe.
 Ba motšw gore ge o ka tšoga wa boele-

838

K34/82

242³

tša o tla balaiwa. Mosadi a tšhaga a se sa boeletša, Kemoka mosadi a bèlegu bana bagagê baphela.

Molaô wa pudi ya goalafa, mola ngaka e fitlhago o swanetše go klotša pudi ka ditlhase, a kgone a balaya pudi. Motswi wa pudi o swanetše go tšwisa, ke moka ere mola e fedile, ke moka motswi o bega ngaka gore e fedile, bjale ke moka ngaka e batumela kguufi, ere tšhula, ke moka wa tšhula. Ge antšhi tše tša ka teng ga yôna, ke moka ngaka ya tšena.

Motswi o éma kowa a kbelletša, bjale ke moka, o šena boteng bja pudi ka moka ga bjôna le ditšhō tša yôna, bjale modirô wa ngaka a fedile, motswi wa boêla o phakolla pudi. Ga gona motho yo a swanetšego gojana na ya pudi e we, pele ga gore e jê ke moalafwa.

Ngaka e tšea dina manyana tšela e dišenege ke moka o dipea ka pitšumu ya ditlhase, o tšhela tšhidi ya gagwe e ntha, ke moka diabutšwa, bjale kowa dibudule, o fa molwetši o a dija. Molaô o fedile, motswi a ka šega

838

K34/82

4
248

rebeta a ja.

Ba apea dibera ba šeba maišwa ka tšona,
eseng banna le basadi aowa ba-kgokolo fêla
le bana. Ka morago ga mowe ke moka ba ri-
pella pudi, ka pitšeng e kgolo, ya butšwa, ka
morago ga mo e budule, ke moka ngaka e tšea
mphapha o mouwe le mokgopa wa pudi e tloga
naô.

Ye pudi e sa butšwa, ngaka e tihabela mo-
lwehi dieta noko, ke moka a mošithela ka
tšhidi. O setu mokgopa wa pudi, o tšea le
naka la pudi o katela ditšhase ka gase, bjale
ke moka le naka o le tšhula mašobana o folê-
la le naka, o a moapeša, ke modiši wa
gagwe wa gore motho a seke a molo ya.
Balo ka moka ba maekologe, ba molebule le
ge ebe ba sa moyopola, ke moka ba phutšiše ba
molebale.

Ngaka e ngwe le e ngwe ana le molaô
wa yôna, ke dingwe dingaka tša bolaya
pudi e we ya le bofêlô, ba rwala kamo-
ka ba ya nayô gae ga bôna. Balafiwane
bakwa fêla ka mala le dibera le mošwa-
ne ke moka.

Mosogana a ka loāa mosadi a se, o nyaka go motšea, ke moka mothepe a dumela, ba fana manyamesano, mosogana a fa moethana setgolomotho, moethana a fa mosogana le setka. Ka morago moethana a thamo-ga a tšea ke yo mongwe. Mosogana o swetšee go kwa botšoko ka baka la gore o mo-furile.

Masogana a mangwe, a ba diri sebo, ba lla fêla ge ditš tšā bōna ditš boya kamoka. Ba bangwe ke moka o sepela le dingaka gore ba simye le setka la moethana gore moethana a pherekane. Kudu batho bawe ba dirago bjale ke bawe ditš tšā bōna disakago tšā boya kamoka, bjale ba dirā bjale ele gore ba belaela ditš tšā bōna.

Motlhomong monna ge a tšeba tludi o tia mosadi ka yōna, gore a gobosē moogana yola a goba a nyaka go motšea, a na melato ka baka la gore obelaēla seto sagagwe, fêla ge ba kanya dingakeng tšā belaela gore monna yola a goba a motšea ke yēna a dirilego taba e we, ka baka

838

K34/82

24⁶
B

la gore o belaela dilo tša gagwe, bjale batwadi le bōna ba swanetše go lwa kamolwa o duti.

Bjale ka mosetšana yo Mammati nywana Maile, o be a swanetše go tšea ke raxgadi ya gagwe, bjale batwadi ba gagwe ba diu gore mosetšana a tshanogetle raxgadi wa gagwe, ba bōna le sogana la ga Masete ba se ke tshanga. Mōthepe a kwana le mosogana yowe, kemoka a ba a fa mosetšana mpa a sale gagabo.

Raxgadi a mōthepe a kwa taba e ya gore ngwetši wa gagwe o imile, bjale a theletšā lentšu la gore o tla kwa ba bolēla gore mosadi wa gogo o imile, a seke a hwetšana lentšu, kemoka a kwa gore bokerebare bare mosadi yola o tšea kemonna yo la wa gamaimišā.

Mosadi a ya lebenkeleng a rēka dikobo tša mosadi o tshotla ditaba gore kenne te naa. A roma rebaka sa gagwe saya kemoka saya sa fitlha, ba seke ba magogela morwalo, a ba a tlakametšā ke mmago mōthepe.

Mothepa a re gobona sebaka sewe Kemoka a tšwa a ya a dula ka Kgakala, Kemoka morago mothepa a ya a la legogô hangwa-hang. Sebaka sa tšena, sa bitšā sebaka sa moteng, a motšā gore a iše maduma, kemoka a iša maduma. Ka morago gameduma a bolêla gore ke rumile kemokete o itšē ke tlišē dikobo tšū mosadi wa gagwe. Sebaka sa iša mantšū a we gobatšwadi ba mothepa.

Batšwadi ba mothepa ba bitšā moredi wa bōna. Ba mošupa dikobo tšū gagwe, bjale mothepa a re, a dinyake, a nyake go tšē a ke mosadi, mosadi a tšē yo mangwe mosadi. Diaile sebaka a sa swanêla gaboêla le dikobo morago, go rešū gaba le monna yo we a swanetšego go raka yola wa pele, batšwadi ba mothepa bare, go mosadi yo la wa sebaka o swanetšē go šia dikobo ke ngwana a bolele seto, o tla šala a para, kemoka a dišia.

Monna wa ga Masete, a tšhaba le mosadi, rakgadi wa mothepa a kwa tabu e, a tšeletšā mantšū a batšwadi ba mothepa

838

K34/82

29⁸7

gore o tla kwa ba gana tabu e, bjale
batwadi ba mothepe ba thabela tabu e
we.

Kgadi ya bona ga bothe gore ditaba di
twa le batwadi ba mothepe, a thome go
beluêla, a sepele le bunu ba mofu ditlhare
ke moka a huna mosadi muto, a seke a
kgona go sepele, mutsogô le ôna yaba di-
gôle, a seke a kgona go tona selo ka
ôna.

Ye monna a sepele le dinguma dinguma di
motsa gore, molato o twa go rategadi wa
mothepe, ka gobane mosadi o be a swametô
go bea ke rategadi wa gagwe, bjale leono
o tlhadile, ke yona rategadi wa gagwe go
a chilego tabu e. Ja gona nyaka e e ka
moalafago kuntle le gore le boêle, ga ratega-
di wa gagwe a tle a phuse le kgone le mo-
fa ditlhare.

Batwadi ba mosadi baile ba litwa goya
ga kgadi, bjale ka ge ba bone gore ba dirile
phosô. Mosadi a seke a fôla, ke moka a foba
segôle, monna a se gobona gore ana modiro a
moetsa ga batwadi, ke moka a ya a dulagôna

Monna a seke a tšera dingomo tša gagwe
a fohomola.

Moradi yo Madimabe ke ngwana tšai a tšea
a ke sekwai Mohlabe. Moradi o ile a tšema
le baka le letelele a scimi, go kwagala gore
o ile a tšea menywaga e metlhamo, mowe ba-
thwadi ba gagwe ba ilego ba fela maatla ba
se sa kgolwa gore ngwana wa bona o tle bona
ngwana.

Moradi o be a tšere ke monna wa ngaka le
gona, monna e be ele monna wa busudi. Mo-
nna a leka moradi wa gagwe ka tša gagwe di-
tlhase, bjale a palwa, a se, mogologolo yo
monwe o se motšheko a e tšhekole. A fe-
tela dingakeng tše dingwe, tša lekisa le
tšona tša tšitwa. Monna o be a sa robale
bošego le mosegwe, pele ya gagwe ele botlha
ko Kudu. O ile a kitima le dingaka tša le-
fase le kamoka tša tšitwa.

Ka morago a kwa basegona le ngaka e nwe
ga Molalatladi, o kgona Kudu, go elafa bu-
tšo. Monna a tloga le moradi a ya a fitlha
le moradi wa gagwe. Ngaka ya fitlha ya tšhe-
la marapô, ke moka ya thoma gobala molato

838

K34/82

50
249

wa mosadi ge a sa imi.

A motšha gore mosadi o tshaditšhe, o be a tšhe ke monna yo mongwe, monna are seafoma, bjale are, monna yo we a goba a motšha o a belaëla, batšwadi ba mosadi wa gago a ba mofa dilo tšha gagwe ka moka, are mowe nka seke ka tšeba, nna ke nyetšhe bjale ke fo hwetšana ele gore ba mafite dilo ka moka. Ngaka yare, ditšola dimpotšha gore a ba mofa ka moka, ka goriale mo we monna o etšhe mosadi wa gago manom, ke lebaka lewe o bōnago e sa imi. Tabu ya bobedi mmago mosadi o ile a ba lebolwetšhi bja tšhofela, monna are, se a foma, bjale mosadi wa gago o na le malwetšhi a mubedi mmeleng wa gagwe.

Ngaka e we, e be e laola motšho ka mueleng a matšhano, monna a ntšha mueleng a we, bjale ge a molaotšhe a mutšitšhe molato wa mosadi wa gagwe, ke moka yare go monna sepela o nyutša ngaka e e tšebogo bolwetšhi bja mohuta o we o a lafišhe mosadi wa gago, o tla bōna a ima, gore kenneke, o tla bēlēga ngwana wa msetšana.

838

K34/82

250¹

Monna o lapile, o kitimile le dingaka kamo-
ka o lapile. A re go ngaka gobjanng morena
ge o ka napa wa ntehêla yêna, dingaka ka
moka tša kowa gagêšu ehitikile dipaletšwe.

Ngaka yare, ke gonyaka pudi, monna bjale ka
ge a e tšwa kgole a ntšha lesome, ke moka
yare, ke go bone, nyakêla khunulla moraba, mo-
raba waka o hunullwa ka lesome, ke moka monna
a ntšha a fa ngaka.

Ngaka e ka sene ya kgona go alafa mosadi ka-
ntle le pudi, ke moka, a ntšha pudi ya
gagwe, ka šateng. A fitlha a Ilošha pudi
ya gagwe ka ditlhare, ara, mosadi gore a
hwešê pudi ka môya ka ganong a pudi
mosadi a disa bjale. Ke moka ba bolaya
pudi, ba e tšwisa, ge ba e phula ba botšha
ngaka, ngaka ya fitlha, ya bitšha mong
wa mosadi gore a batamêle le yêna a
tle a bône ka matlhò malwetš: a mosadi
wagagwe.

Monna a batamêla, ke moka ngaka yalaê-
la gore pudi e phudiwe, motšwi wa pudi
a e phula, ke moka a ntšha tša ka teng, ba
hwešana gore tšwalo ya pudi ena le dišō

838

K34/82

2
25X

ya mošupa gore ke bjōna bolwetši bja mosadi wa gago. Bakeng sa mongwa o o dirileng ke monna yo a goba a swanetše gore a motšee, twalo e sukulugile e lebelešē morago mowe monna a swanetšego gore ge a robešē naē, bonna bja reke bja tšena ka twaloring, a mošupa.

Bjale a ke-e o bōne, malwetši a mosadi wa gago, monna a-re e, o a teba gore ke swanetše go alafa ōna malwetši a o a bonego pele ke kgone, ke e fa mosadi wa gago di-thare tša le bōfēlō, monna a-re, mowe go teba wena morena. Naga a diētela-ne go ētēlana batho, molaō wa mono, ge ngaka e pila ~~ya~~ bōfēlō mosadi, bjale mosadi a bēleja ngwana wa mošetšana, ke kgomo ya tšadije ele mōthantšana ke kgomo ya pholo, monna a-re, mowe legagēša gobjale.

Ke moka ngaka ya rupa twalo ya pudu ka moka, ke moka ya tšena pudu ka moka dibēra tša yōna gamōgō le mele wa yōna, ge e feditšē go dira bjale ya laēla gore, dibēra diapeiwe, ke moka ba a pea dibēra tša pudu. Mong pudu ba e kgapheša mafuteng.

A tšea lebea, a letlhatlela sebešong, a ripella diripana tša tswalo ya puḽi, ke motša ga diba di eswa kowa, yēna o dira ditšhetla tša ditlhare. Bjale ge diōmile, ke motša a bōna gore ditla ba ngauḽi le go tupa moši, a tšhela ditshetla tšela. E rile kowa ka motša ditupa moši, ke motša a bitšā monna le mosadi, bu apola ditkobo tša bōna ba fitlha ba dula ba lebana, a tšea lebea la ditlhare a lebea gare ga bōna a tšea kobo ya bošego a ba khurupetšā ka yōna.

Ba o rēla ditshetla tšela, ke motša bu o rēla, a fēla a phaya kobo a huduwanya ditshetla gore moši wa tšōna o tupe ka maatla. Mosadi a kwa gore o fereḽla ke moši, ke motša a phaya kobo, ngaka yare, ke puḽi, molaš a o dumele gore, kobo e phaiwe, letla bōna yōna ngaka e le khurupulla, a joma a khurupēla.

Ba gōtlhōla kudu ka bana la gore ba fereḽla ke moši, ngaka ya fodula ya kguagala. Ka morago, ge e phaya kobo gore a huduwanye ditshetla, a hwetšana gore diwele difeletšē, ke motša a ba khurupulla kobo. Mo-

una wa ngaka, a re go magabā mosadi mosadi wa gago ona le molato, o hitimehē go khurupulla kabo, ka utle letaêlô yaka, molato o we ke molato wa pudi, monna a ntšha lesome a lefa molato.

Ditloki (dintlhopolokana) tšhe dingwe tšhe tšha go šeniwa pudi diapeilwe, ka pitsāna ya ditlhare, nama ya pudi a ya swanelwa gale wa ke motšo ya mongwe pale gagore elewe ke ba lafiwa. Ke moka nyaka e tšhe ditshetša tšela o dišila, o diphatšhagunya le ditlhare tšhugwe mowe gōna ga go tšhiji ka gobane o ile a ditšea a ya a dišila ka tšheko.

Bjale ke moka o bitšha monna le mosadi, ba ya ka sephiring, ba fiwa tšhidi le segoŋgō, bja-ke a ganna a ba fa segoŋgō sa bobedi, are go bōna, se ke a se bōna, ba dumêla, are se apeiwa ka mabunyana le ka moswanyana a fêla a soba tšhidi e a enwa, wēna monna o se nwa gatee, ke moka wa lesetšha.

Ke sa goalafa bolwetšhi bja mosadi, mosadi humora go ga matšhiti a tšhelago o tla bōna dišō tšhugwe ditšhwela ka ngamala ke moka o motšheteke e tšhidi.

O reke wa robala le mosadi, ge a sa šumišša setlhare rewe. Ka morago ga mo o bōna gore dišō tša mosadi difodile, bjale, o ka kgoma o mofa tšē ditshēlla, ke gore bolwetšī bja mosadi bo fodile. Ditshēlla tšē o swanetšē go diōrēla ka mokgwa o, mosadi o tšēa matšhēgō a mubedi ke moka a bea, a tšēa lebea lewe a tšhūdilego ditshēlla ka lona, ke moka a lebea gore ga mātšhēgō, a bee khuru go leba letšhēgō e ngwe go lela, ke gore a hanelēle ditshēlla, mošī o tšupēle ka pele ga mosadi a khurupetšē Kobo.

Ka morago ga mowe, ke moka, a šile ditshēlla a gobagunye le tšhidi e. O motlhabēle matšhuma a mane a godikulušša motlhubu wa gagwe, ka morago, o tlabēle a mangwe a gomodikulušša dinokā tšū gagwe, le lengwe le tlhaka ka fase ga letšwēle la gagwe le lengwe ka godimu ga lona le ga lela letšwēle le gona gobjale.

O mošitlhelē ka tšhidi e we, ka mahuru a nku goba a kgomo.

Ka morago ga tšewe bjale o mofa se sešōkō o a sea pea a enwa, ka mabunyuna le ka moswanyana, a fēla a soba tšhidi e la a tšhēla. Motlha a bōna gore o ya gonwa

bjalwa a reke a senwa, otle senwa kamawana. Kgwedi e reka reke ra e bala, e tla reka Kgwedi e e tloga, wa baya tla tla wa mpothā gore, mosadi o bjang, ge dišita re tlabā re nyaka metantane e mengwe.

Monna a re, ke a laela gore wa tloga, ngaka yare letšiti leile robalang la tla tloga le tloga ka morwana. Mosā a ana lešidi, bjasa, ke moka ba a pea tšā goja ba ja, ele gore pudi e letšise e a peilwe ka mahanyana. Ke moka ba tloga ba ya ga e.

Ba fiitla ba dira ka mokgwa o ngaka e bala-etsogo ka ōna. Ka ōna matšiti a la a gore mosadi o tla tšwa dišō, ka or nnete, mosadi a tšwa dišō, monna a dira ka mokgwa o ngaka e molaetsogo ka ōna. Ka morago dišō tšū mosadi tšā fiitla, ke moka a šumisa sela segōngō.

Monna a robala le mosadi wa gagwe, Kgwedi ela a gobalwa yōna, ke moka mosadi a reke a bōna.

Monna bjale a goma a le noši a ba ele ngakeng a fiitla a botšū ngaka gore, mosadi Kgwedi e a e bōna. Ngaka a e Kgodisi ke dipokō tšū maithe e nyaka go kgolwa ka marapō a gagwe, ke moka

a tšhêla ~~o~~ marapô a gagwe fase, le butšiša
ôna gore, ke nnete ke lona lehumô, marapô a
dumêla, ke moka a tšhu motšuntane o mongwe a
fa monna aie otlare gofitlha wa mofa a pea,
fêla mosadi wa gago o imile, o tla bêtêga ngwa-
na wa ngwanenyana. Ye o ka kwa aie o lona ke
mala o mofe sona sewe setlhare.

Monna a gona a boêla gae, ke moka, a fi-
tlha a fa mosadi wa gagwe setlhare zela.
Ye mosadi a e kwa gore o lona ke mala ke
moka o a pea setlhare zela a enwa, mula a
homola. Mosadi a bêtêga ngwana wa mose-
tšana, ke moka monna a kitima ka lebelo a libi-
le ngakeng, a fitlha a botšhu ngwana gore ngwana
o belegile, ngwana ya butšiša gore ke ngwana
wa mahuta mang, ke moka aie ke ngwana wa
mosešana.

Mothušo wa ngwana, ngwana ya nyakêla mo-
thušo wa ngwana. Ke moka ya fitlha ya fapa-
pago ngwana gore sepela o fe papago mmago
ngwana, a diê moritô, ke moka go jê yêna
mmago ngwana, moritô o we, mmago ngwana o tso-
ja e sale bošego, a sešu a tlhape, ke moka o
tšhama a bula menqwako ya basadi ba motse a

ngata molotsā wa mosadi yo mangwe le yo mangwe,
ge a hwetane metšhi o kga o na goba ke mapotlo
o o tšha, ke moka o tšhile dira moritō ka tšhōna dilo
tšhewe.

Ngwana esu a mamē letšwêlê la mmagwe o
re litile mothušō, ngwana a tšhwa le tšhala a
ba a tšha a robala nayō. Ka moswana mmagwe
a tšoga a dira modirō o we ke moka a rita
moritō, a tšhwa tšhidi eha ya mothušō a tšhela
ka moritong, ke moka a roba e ngwe, a tšhōna
matšwêlê ke gore ditšhōna tšhōna, bjale ka ge
ngwana wa mothušōna bathōma go tšhōna le
tšhwele la sesadi, wa mosadi ba tšhōna letšwêlê
la sesama, go mamisā gōna ba yo mamisā
lagagwe la sesadi.

ge a tšhile bjale ke moka mmago ngwana a
fa ngwana wa gagwe letšwêlê la gagwe. Goile
gwaba letšhabō le legolo go batšhadi ba mosadi
ge ba tšhile bōna ngwana ba tšhwa ba swere di
kgogo tšhōna gobōna mothōgolo wa bōna. Ngwana
a gola ba mothšha ka ngwatšong, papago ngwa-
na, a kutšhā ba duleli gore ke ina la ngwana
ke mang, ba duleli base, ke tšhakadu, are awa
leina la gagwe ke mothšwa-kgole, ke moka ya

838
(67)

nape ya ba leina la ngwana, Hennete o
tšwa kgole.

Mothušō wa ngwana ngwako, Ke gore, mma-
go ngwana o bêtêga ngwana, bjale ngwana a
hwa, bjale mmago a goma a ima yo moqwe.

Mothušō wa gagwe o fapana le mothušō wa
ba bana ba we ba fō bêtêjago, mmabōna a zuka
a hwela ke ngwana. Muthōmō gona ba fodi-
rala bjale ka moqwa o ke iThalushitšêgo ka
magedimu. Bjale yêna mmago ngwana wa
ngwana ngwako ka morago o tšwêla ka ntle
o kwatama leTlaleng, o gamolêla moqato
wa gagwe leTlaleng.

Ge ngwana yo we wa gohwa e be ele ngwana
wa mothankana, ~~o~~ bjale ngwana wa bo-
bedi ele ngwana wa morehana. O thōma
o gamola letwêlê la setona, ka bana la gore
ngwana yo we letwêlê a se la gagwe mong
wa lona o leTlogetšê, ka morago o gamala
la sesadi, bjale a buta tšhidi a Tlošā letwê-
lê la setona, ka morago la sesadi, bjale a fa
ngwana letwêlê la setona, ge ele mothankane
le yêna ba mafa letwêlê la sesadi a
thōma ka lona gomama.

838

K34/82

Bergologolo base moithankana e eke eba ngaka, bo-
ngaka bo swara ke banna ba bagolo. Matšatši ano
a bolelano o no hwēhāna moithankana ore ke yēna
ngaka, ka nnete lefase lesinyegile, baithankana ba
we ba dingaka, a se dingaka ba tšama bu iēka
basadi ka ditlhase tša bōna, tšā gobolaya batho.
Ka goriale mo we a se bongaka, ke boloi, bjale, gore
a kgatša ke mosadi wa monna-ya mongwe
ke moka okwana le mosadi wa gagwe ke moka o
fa mosadi se tlhase, ore ke moratšō wa gore
monna wa gago a gorate, Kgantše ga gobjale ke
sa gomolaya.

Go ile wa ba le moithankana yo mongwe base,
ke Mphikō, bjale a sepela le nyama base ke matem.
O be a sa monna bo ngaka, bjale ana letšebō-
nyana, ka gore ge motšho a babja, ke moka a
moroma ore, sepela o moalafa, o be a fiitša
a lafa matwešvi a fola.

Ka tšatši le lengwe moithankana, a swale
ditlhase tšagagwe le dikgagara a ya magakala
a tšama a laola, a ija dipudi. Batho ba kwa
gore gona le ngaka ya mošemanzana a cluola
e ntšha ka ga tšhwene. Batho ba morphatšela,
bokgalabje yo mongwe a fiitša go yēna ke moka

838

K34/82

261
260

a kgopela ditaola, a se kelaola ka lefakorong.
Mokgalabje a ntšha a mofa. Golaola gōna o be
a laola, a botšā mokgalabje gore a tšilo laola
wena, o kwa botšhoko ka bana la moredi wa
gago moredi wa gago, ga na ngwana kemoapa
bjale o nyaka lehumō, mokgalabje a se se a foma.
Moredi wa gago ba moloile, o loile kemoadiyo
manqwe wa go bina sa gore gana moa mōheng wa
gago, a se se a foma, ke mōka ke gobuthitšē
sepela o tšame o moalafišā.

Mokgalabje a se go yēna, morena ke sepetšē k
dingaka ka mōka dipaletšē, bjale ke kgopela wēna
morena gore o kašla wa ntšhūšā. Ngaka ya ya
le mokgalabje, ke mōka a fišha a mošupa mo-
radi. A se, phutulla moraba ke lesome, monna
a ntšha a mofa, ka morago a se go nyakēga
pudi ya gobōna bolwetšī, ke mōka monna a ya
a swara phikō e kgolo atlu a mofa yōna
a se, golukilo ga e bolaiwe.

Ba swara pudi ba e bolaya ka tačlo ya ngwa-
ka, bašho ba we ba tšhampa ngaka ka mōka.
Ba moaletšē magogō o dutšī ka ngwathong, kamo-
sa go ga mo ba e tšwile ba feditšē, ke mōka ba
ya gobega ngwana gore e fedile, ngaka ya tšwa.

838

K34/82

262
261

Ka ngwatlong, yare e phuleng, ke moka motswi
a Thoma gopula pudi, ngwana e eme e lebelotšhe.
E nile ge ba phula pudi, ba hwetšana go-
re, pudi a ena tšha ka teng, e fobalewa
fela.

Ngwana a yaka ya bolabola ya diobona
gore ke bone lehu ka mahlō, ya goma ya
boela ka ngwatlong wa yona, ke moka
ya fitlha ga tšha ditšhapa tšha yona ya
tšha ka sa mafuri, a tšhaba. A kitima
ka lebelo letšhatšhe leile ga lere le a dišela
a fitlha mabulung a robalagona a se-
ke a bubotšha.

Ka mawana e sale gosasa, ge bašumi
ba ija tšha goja ba boela mo e ya moš-
mong ke moka a fapana nabe, a kitima
ka lebelo a fitlha a tšela lepetle. Ba
bōna a fitlha ka gae, a lapile, ba mutš-
ša gore o be o etetšhe kae, ke moka atho-
ma gaba botšha ka mokwano o a gobōna
motšholo ka ōna.

Manna yo we a gagodisela motšholo o we
o lukile, ge ebe ele yo mongwe o be a tšha
gobolaya. Ngwana wa bōna e tšha ka di-

838

K34/82

263
262

fate, ke marwerwe ke mathwa a dibone,
le gona a sepele a letee, o sepele le yo mo-
ngwe.

O seke wa bona ge batho ba tšama bu-
ija matho a dipudi, ware beng ba tšona
ba sega, ba nore fela ka gobane ba mo mabo-
thate bare, re ka diang. Ke nnete yomanya-
na a se ngaka, pudi e be ena le mala, mo-
phudi yena o bone ena le mala, bjale e be
ba fioloya matho a ngaka fela, gore ba
bone gore na ke nnete ke ngaka. Bjale
ga se ngaka.

Ba sala ba butšiša ngaka gore, ekae, pu-
di e fedile go phudisa, mong wa mothe
are galukile a peang dibona, ngaka ya
mošemanyana a se ngaka o tšabile. Ka
gobane bona a ba bona selo bathoma go
makala gore o tšabileng, ba seke ba
theba, bjale mong wa mothe a butlhalo-
tša se ngaka e tšabilego sōna, bathoma
go-sega.

Monna a se phuti ya bokone mathale,
ke latlhile, a boela go mong wa gagwe
yola a morutago bo ngaka, bjale ngaka ya-

838

K34/82

264
263

re, go yêna dinama diafiwa, ke mōka wa
laêlwa molehēhē ya tšōna, lehono wêna ore
ke a tšeka, ka goriāle mowe ke a šitwa go
šōma nago, ka gobane go banagala gore le go
mpolaya o ka mpolaya, sepela o tšame o utafa
bjale ka mōkgwe o o dišileng. Manna oile a
šita gobolabola, ke mōka ngaka ya mōtlogēlu
a le bjale, manna a šitwa a etla mowe ke mōka
bo ngaka bja fēla go yêna.

Batho ba baso bana le dišhase tšē dišitšī
tšū boloi, bjale ka ge manna a utata mosadi
wa manna yo mōkgwe, empa onyathā gore mo-
sadi a tšhale manna a tle gagugwe, bjale o liki-
le ka mōkgwe e mitšī ya yobitšū mosadi goba
ya gabalaya manna gore mosadi a tle go yêna.
Manna o tla leka ka mantšha go kitima le
dingaka.

Bjale manna o fiwa naka ke ngaka ya gore
ge aletšā naka e ferole mosadi pōlo, ke
mōka mosadi a tlogē, a gopole molitšī wa
naka, ka gobane molitšī wa naka o tla le-
tšā naka ya gagwe a bitšū mosadi kaleima
la gagwe. Manna wa mosadi ge a bōna
gore a kwame le mosadi le yêna ozwanche

go tihalefa a sepele le dingwana tše dingwe
gore letšona dimotus'e ka gomafu ditlhare tša
gore mosadi a 'lebule monna. Setlhare se se-
golo ke bolebutšū, ditlhare tše dingwe bu difu-
kêlago, ke ditlhare tša golebuthū batho gore
ba seke bu tšeba.

Mosadi yo Matebele, o be a tšere ke monna
bure ke Mekwa bjale monna yo o be a tšihale-
lefu ka maatla, o be a pere letlabo, ke gore o
be a tlaetšē. Bjale motho o bolaya. Ke ngwa-
nabo. Ngwanabo monna yo we ka mulapa
ke Mokale, bjale a nyêtha Matebele, a se
go mosadi, bōna monna yo wa gago wa ntšhi-
tšitšha.

Mosadi ke ngwana ana maano, a dumela,
bjale monna a se, bōna le yōna ke phula mo-
gopo le makgaweng a se, bjale ke tšhabe go
gofa dilo moke tšwa makgawe, ka banna
la motšhēbala yo wa gago. Mosadi a se
ke a go kwa magatsāka, bjale ora gore motho
a ka dira bjang, monna a se ke a beufa,
ka gobane kare molau o ka seke wa dumela,
mosadi a se nka dumela ke tšhokušane
setlhare.

838

K34/82

265⁶

Manna o šupa mosadi lefa ka moka le a
 tšwago nalo makgaweng, gone dilo tše ka moka
 dilebane weina, ga gone mōho yo utavego
 ge ke dutšhi nago a belaêla. Ka gobane onte-
 bane, mosadi a kgodisa ke dipolelo tša mo-
 nna ke moka a bolaya monna wa gagwe,
 mosadi a ba mothologadi.

Ka morago ga meriri ya mafelo, kemoka
 mosogana ba mpekela mosadi, a dula le ma-
 radi wa gagwe, mosadi are, ka gobane ka
 meriri ya mafelo a swanetšhe go šupa
 monna yo e tla go dula nae, wa bole-
 loko la monna wa gagwe, kemoka a šu-
 pa yena, monna yola ba godira boloi bu
 le bu babedi, monna a dumêla a kêra
 mosadi meriri ka pudi.

Monna a dula le mosadi wa gagwe yo
 moswa go fitlhelâ e ima, kemoka a tse-
 na ka ngwako wa mothologadi. Mosadi
 o lebelotšhe lehamo le we monna a goma-
 tšâ lona, a bōna ngwaga o fêla a sa
 bone sela. Monna a ka iete a kgona go
 fa mothologadi, ka ntle le tumella ya
 mosadi wa gagwe, bjafa monna o bōba mosadi.

mosadi wa gagwe gore se, re swanetše go-
fa mosadi yola, bjale mosadi wa gagwe o a
gana.

Monna o tšiekiny a sa tšeba le gore a
ka dira bjang, bjale mosadi wa molthōlogadi
ka tšūti le lenywe, a se ana le monna a se
mofurwa ana maano, monna a kwa gore nye-
pō e libile yēna, bjale a thāma gore, o raga-
reny, mosadi a se, ke ile ka ka ka fora ka mona-
di yo mangwe ka tšūti le lenywe, a se, ke ke-
le metri a gobotšwa ngwako bjale ka kgella me-
tri, kuba ka dira le mapoto, a ka gore ge re
bota a se a nwa metri.

Monna a ka a fetola, a fo homala, bja-
le mosadi a se, ntšabe ke kgona galeya e be ke
Ila maloya, o ntšintšitšē mabēle, a ka bjale
a ke kgone a ke tšebe gore ngwana wa
molho yo we a ka bōna keny. Monna a
ka a robala bošego bjowe ulula a lebulaba
go fitšhela boesa.

Monna ke mona a se a boela ka ngwako-
ng wa molthōlogadi, yaba ke mona o nupile
a tšaba. Mosadi a bitšwa monna, ka tšū-
ti le lenywe a se go monna, a ke o mpotšē

gore nna ke nna wa mang, monna are a wa-
 ka, bjale lehono goreng ka faga mašwa le ma-
 šwa ke sa bone o tlu go a ja, monna a
 šita go araba mosadi, mosadi are go yêna
 wa bôna ngwana a sešha o tlu naka ya
 mokhusa ba sešha ba mofa ke mofa a letšā,
 ge a bôna gore naka ya mošita are naka
 ke e kgolo ba mošū gore letšā o dia e tlu le-
 hano wêna areng o tšhaba ele gore ke wêna
 wa gore, naka a ya swanêla mong wa yôna
 e swanetšê wêna, bjale wa tšhaba go letšā
 naka.

Mosadi o be a bolêla mašho a gagwe ele
 a mahubedu, bjale monna are ke dikwile a
 thakgoga a tloga. Monna anapa a tšhaba
 a sešha gaba le ka lapeng la mosadi. Mosadi
 a popota, are mapê bu ke tlu bu bôna, ke mo-
 ka a ya e botšā batwadi bu gagwe. Taba
 e.

Batwadi ba thôma gomakala, gore kgantšhe
 o bolaila ka noši monna wa gagwe. Mosadi
 a dumela are fêla ga sebaka laka ke bu-
 ka la Mohale lehono o ntšhansgetšê, ge
 monna waka a suphela e be ke sa apuse

masaka, bjale lehono ke a para masaka.
 Base go yêna a e kuba dijz tã gago o sa-
 dja, ase a owa, bjale tsela e o ka mohwe-
 tsanago ka yôna keefe, ase mosadi wa ga-
 gwe ge a dirile bjatwa motlhothli le moput-
 ndi wa bjatwa ke nna. Go lukile tsêa se tla-
 se ke se, ke bolebatã gu bobolae, o tla fi-
 tla wa tshêla ka pitšimeng ya mosomô, ya
 gosoma monna gore bjatwa bofedile go tlotli-
 wa.

Mosadi ase, ebe ke nyama gore a latlele monna
 wa ka kubuka la gore o mphurite, bjale o tla-
 nogetšê, batwadi base, tuba e we e buina,
 o seke wa dira bjale o ka phakisa o ekwa,
 mosadi ase ge kehwile gu gona tuba. Mon-
 go mosadi a kwana le moredi wa gugwe,
 ase, sepela o sumise bolebatã bjo, o tla le-
 bala, ke moka wa kgona o soma modiro
 o we.

Mmago a mofa le setlhase se sengwe sa motšwa-
 rêlo, ase ge a bôna a tagile o fo tshêla ka
 segong ke moka wa kgela monna bjatwa, o
 seke wa setshêla mowe o tla re go ge o
 ekga bjatwa ke moka sa tšwa a owa o

se isa ka Kgoting ya sego, ke mota wa kgae wa
nwa, wa seke wa tlatša bjalewa ka mantla le
ge o kgêla yo mangwe; bjale ge o kgêla yêna o
tlatše sego, bjalewa bo sobelle ka Kgoting bo tloya
boboya le dira gadibanwe.

Mosadi a tlhokamela dituelo hê we, ke mota
a tloga a fitlha gae, a dula, a dira mapo-
to a phufutša ke mota a bitša monna gore
a tle a nwê ga mōgō le mosadi le mmagwe
le basadi ba motse. Monna a ka a gana ke
mota a ya a nwa, ka mabanyana, monna are
a wa sia selo, mosadi are e be e fobama-
poto.

Mosadi o bone gore, o tla hwetšana monna
ka gobane ge a mofa tša goja gagane. A
dira bjalewa bjo bontši, ke mota a tshela
tshela motlhase o la, ka Kgoting ya se-
gō, a tshela butho ka sona. Mosadi a
swanêla go tshela bjalewa, ke monna yo
we a swanetšego go tshela bjalewa. Bja-
le mosadi a tshela bjalewa a re, ke ma-
bêlê aka a kena monna yo a tla go le
tshela. E rile ge a yo kgêla monna a
sobetša sego ke mota bjalewa bja ya ka kgo-

838

K34/82

king ya segô, bja boya le banyonyo, a fa monna a nwa.

Ge letšatš' le dikêla monna a Ithabôga, batho ba Ithoma go mukala gore molato keng ka gobane, bjalwa re nwele kumoka ga rena ka segô ka setee. Monna are ke Ithabile ke bjalwa bjola ga goba go tšêla mosadi, batho ba reke ba kgolwa bjale ka ge le bôna e be ba enwa ka sôna. Monna o botlhokang o Kiyore ka ya kaya a ba a lopa ka Ithôgô, molthôlogadi a sala a swana le mosadi wa monna yola. Mo we re ithuta seema re seego, wa rapa dimu le ja wêna.

Molthogo, ge motho a loilwe ba mohentš' tšê dilo ka meleng wa gagwe, ba swane tšê go molomêga ka ôna, ka goriale mowe gore ba ntšhe madi a we mabe a we goba dilo tšê we ba mofakethêgo tšôna, ka gobane ba Ithoka godira bjale go botluta go mosadi gore a imê.

Gonyala ga gofele, kabuka la malwetš'i, Magotli sebasê oile a tšêa mosadi wa gagwe, bjale mosadi a êma a reke a bêlêya

Ka baka la bolweti, moadi ba mofakete
 maboya a dingomo tša gomanyala mag-
 leng a gagwe. Bjale, monna a leka ka
 maatla gore ke a lafisa moadi wa gagwe
 dingana dipallwa, dipallwa ditebjale, ba tša
 ditš tša gagwe. Ngana e ngwe le e ngwe
 o tšama a šia pudi, monna yo we gokwa-
 gala gore o be ana le dipudi. Tše dintši
 tša fêla ka moka ka lešuka, bjale a tšō-
 ma goekiša dingomo.

Monna a ka seke a kgona gorabula le
 moadi wa gagwe, ka baka la gore moadi
 o boithokong bjo bogolo kudu. Monna a
 kwella dingana tše dingwe bare, ke tša
 Mantau, a ya gona, a fitšha ba malola
 ba matšā gore moadi wa gago o a ba-
 bja, o bolaya ke mabōya a dingomo, ka-
 ntle le gore go tšwe ōna moadi wa gago a-
 ka seke a ima.

Monna a kgopela ngana gore o ni seke
 wa napa wa tšusū wa nkalafêla yēna
 naa, ngana yare, golukile, fêla sepele
 o mošee o tle nae, o tšwe le pudi, monna
 a dumêla. A goma a boêla gae, ke mo-

838

K34/82

272³

Ka a fitlha a bitšā mosadi wa gagwe
a ya naē ngakeng, a tlēmile pudi ka
lerala.

Dingaka a dialafe ka go swana, ge a fi-
tlha le pudi e we, ke moka ba modira gore
a huwetšē pudi ka mōya wa gagwe ka
dinkong tšā pudi, ke moka a llobā pudi di-
tlhase, a robadišā pudi kgogony le molwetšī a pešā
kobo, pudi ya robala ya nama nako. O lebele-
tšē gore gotlā tšoga mang pele, ke gore molwe-
tšī le pudi di kgomela.

Go phafoga le gotšoga, malaō go swanetšē go
phafoga molwetšī pele ke moka a tšogē, a
šīē pudi e sa robetšē, gwa tšoga pudi pele
a owa bolwetšī boka zere tja fōla, bozale
mmelō wa molwetšī. Ge molwetšī a ile a
tšoga pele, bolwetšī bo šetšē le pudi. Pudi
ela ga e tšoga ke moka ba e swasa ba ebola-
ya. Bjale ka molwetšī yo we goile gwa tšoga
molwetšī pele.

Ge a bolcile pudi e we, ke moka, ge ba
fedibē go tšwia, ba e phula, a šena pudi
dibera tšā yōna ga mōgō le nama ya yōna.
Bjale a dipea a fa molwetšī a dja ke

ba-tswi ba kgona ba ija. Bjale ngaka ya
tshela dituola tša yōna gobōna gore molwe-
tši o tla fōla, dituola tša dumēla gore mo-
lwetši o tla fōla ge a ka lomēgwa ka mo-
tlhogo.

Ke moka nyaka ya tšea motlhogo wa yōna,
ya bitša molwetši ya ya le molwetši ka ma-
fusi, ya fitha ya matlhabu letlhaka mago-
tlenq, ke moka ya lomēge motlhogo. Mo-
tlhogo ke naka la kgomo bjale ka ntlhony
ya ōna o thibiwa ka motu wa nosi. Bja-
le a tšea ~~le~~ motlhogo a o fōtla ka setlha-
re.

Ge a o lomogile magotlenq a molwetši ke
moka o muma motlhogo a o gōga ka
mōya o magolo ke moka wa mamarēla.
A o lesetša sebaka yama, ka morago o
lomolla motlhogo, ka go thula lešoba kowa
motung, gore mōya o tšwe ke moka mo-
tlhogo o lomologē. Lebea le kgauifi, ke moka
o tshela madi ka gare ga lebea, a goma
a gopa madi gore a tle a bōne letlhaka,
a gome a tlhabe gape, a gome a molamē-
gē gape.

Ge a feditšē golomēga lela le tihakori,
ke moka o lomēga legetla la lela le tihakori.
O dira bjale ka pele, bjale ka morago gamo
we o bitšā monna wa gagwe gore a tle a
bōne dito tšē ditšwilego mmeleny wa mosadi
wa gagwe. Nnete ba hwetšuma mabōya a dikgo-
mo.

Ngaka yare gamanna molwetš; e šu a fōle,
o swanetšē goboletšā go lomēga gape, kago-
bane oile wa swarella mosadi wa gagwe, bjale
bolwetš; bo motapetšē, bo metšē mmeleny wa
gagwe. Mosadi bošēgo bjawe a robala bo-
roko, mašhoko ala a goba a motwenya
a seka a kwa. A baka ba boēla gae, ka goba-
ne mabōya wa ngaka e we ge e alafa molwe-
tš; o swanetšē godula muwe nyukeny go fitšhē-
la a fōla.

Monna o fiwa mošomō, o we a swanetšēgo
go šoma, ge ele lebaka la golema o swanetšē
goba a limišā diphole, ge ele marega matlho
mong o sekēla bjany, magongwe o ripa dipha-
le tšā geaga ngwako. Ngaka yōna e ala-
fa molwetš.

A goma a tthaba mosadi gape a molomēga

Ka letšhāi lewe a owa, a tšwa e seng ka bo-
ntšai bjale ka pele. Bjale ngaka ya tšhela di-
tšwala tšā yōna go nyatta gobina gore nua di-
kaba disa setšē, a owa ditšwala tšā bolēla gore
difedile. A botšā monna wa gagwe gore ditšw-
ala dibolēla gore dilo difedile mmeleng wa mosu-
di wa gago.

Le seke la tloga le tla lokolla ke nna ka
gobane kare, bočlang gae, ba ka ntšhitintšha
go alafa ba kaya ba bochā dilo mmeleng wa
mosudi. Bjale kemoka a morona diēta no-
ko, a moitšhela ka setšhare, a tšea lenaka
la pudi a kitēla setšhare ka ntšhe are, go
monna wa gagwe, o wa e bōna phetso e,
ke phetso ya gagwe o swamešē go e apara, a
seke a pola, le ge a robala a robale le
yōna.

Le hono ke tla lelokolla la yagae, bjale a
o mong wa motše, monna are, a owa ke
na le magalo waka, bjale are, gina gotlu
thathafa, gela ebe eka ona le tšāša
la gago, ebe ke nyaka gagofa setšhare ke
moka o fitšhe o gašē motše wa gago o diku-
luga lelegora la gago.

838

Ngatša yare bjale nka seke ka kgona go gofa. Monna are, morena go ka one gore o mpe, ke tla se go fitlha ka tloga ka ya ka goga laka lešūšā, a oka sefitlhē wa roba la mowe moteng monna are aowa, ge ke fitlha kemoka kodisa lekuba mowe ketlago a ga motse waka. Ngatša yare go lukile ketla napa ka gofa tšhidi ya goga motse, monna are thobela.

Ngatša yare gomanna o tšebe gore mosudi wa gago o fodile, bjale ke gomana kgomo bakeng sa bolwetšhi bja gagwe. Kgomo ya bobedi ke ya goga motse wa gago, monna are go lukile morena kgomo a e swame le motho. Bjale ke motša ngatša ya tšenu ka ngwaka, ya tšea setlhare, yare go yēna wa se bōna se tlhase se, ore go fitlha gae, o dirē mašūšā a dikulugē motse wa gago.

Ge o dirile ka motšwa o we, bjale, anyakēle magakabiye, ka moteng e kgolo le tšibugang le legolo, o ntšhe le lešukedi, magakabiye o a epēle ka ntšhe ga legona. Ka tšhidi e ore mosudi wa gago a go tšhabēle diētā

noka tša gago, a elewe, ge a go tshabetsō o motšē a tshape.

Ke moka o robale, e tshane bošego, o tšogē o sa tšwana, o tšē tšhidi ela a go tshabetsōgo ka yōna, o tšape e nyana o phatshaganye le makhura a nku, we phikgithhe e dirē le kōta, bjale o sepele ka ntle ga motšē o tšame o tšōtšā magakabje a we. Ge o feditšē godira bjale ke moka o boēle o tšē le tšukedi, o utšhe tšhidi o e tšhele le tšukedi, o gabagantšhe. O tšwe o sepele le ka ntle ga lego-ru o gašētšē motšhe wa gago o dikuluga le motšhe wa gago, ge o fiitšha mola o tšhomilego ka gona o pyatle senyērō ka leoto o boēle maluong ke moka o feditšē, tšhidi ya go tšukedi o e boloke.

Tšhidi ya go tšukedi e e bulukiswa, ge ngwaga o moswa o tšōma, ke moka, o tšōtšā motšhe ka makgwa a nola wa pele. Tšhidi ya motšhe monna a swanēla go tshabēla mosadi, ka gobane wa mo tshabēla, e ka tšentšhu ba-loi. Monna a ya gae le mosadi wa gagwe, e fiitšha, ba bōna a tšē sepele, a botšū bōtšū di gore ke sape tšhidi.

Babwadi ba gagwe bare golutile monna wa ga sebaše, ke moka aaga leuba, babwadi kobo tša bōna. Monna a dira ka mokgwa o ngwana e molaešego ka ōna. Ka morago a bōna mosadi wa gagwe a boya madi a momele, ke moka mosadi o fodile. Ka morago ga kgwedi tše pedi a bōna gore mosadi wa gagwe o rafo tšwela pele le gabōna kgwedi.

Monna a gona a boela ngakeng ya gagwe, a fitlha a botša ngaka gore ke bōna mosadi e ka o fodile, bjale lehumō a le bōnule. Ngaka e tšhepile ditšhako, ga gona seithare se a ka faga motho ka utle le ditsoala, kemo ka a tšhela ditsoala tša gagwe go butšiša lehumō mosading. Ditsoala tša bolēla gore lehumō le gona, bjale a laolēla seithare tša dumēla.

A mofa seithare se we barego ke mabokune, seithare se se wala dilo, bjale ga se swanēla gore ge mosadi a pea zana, a sekebele, a ka seke a nwa, ka gobane zana le dibi. Ka mowe gare ga segōkgō se we, go tšena digagabi ka mehutuma ya tšōna le matlapakgerere.

Manna a ya a fa moradi wa gagwe regô-
kgô se wa. Moradi a pea a enwa, gabedi
molešaking ka moswanyana leka mabanyana
bjale bjale. Ke mota moradi wa gagwe a fa
ka ke kgwedi, ke mota a boela a botša
ngaka gore kgwedi e moradi ore e mofiti-
le. Ngaka a e kgodisi. Ke molomo wa motho
kgalo ya ngaka e ditaoleng, ke mota ngaka ya
khôma ga tšholla ditšhako.

E tšholla ditšhako gore e tle e kgolwe ka
tšona, mabthomane moradi a ima mpa o imi-
le matape. Ditaola tša boela gore moradi
o imile mpa. Ngaka ya botša manna gore
le seke la bola le fo homola, letla bola
ka morago ga kgedi tše tharo, ka gobane ka
morago ga tšewe ke motho, a e sale madi.
Moradi a bèlega ngwana wa gagwe yaba
ke mota moradi o bulegile tšwala a bèlega
a tšwela pele.

2. Go tšwara pelegô ke medimu ya bomatšho-

lo.

Medimu ya bomatšho ke yona e we e tšwe-
nyago kudu dipelogo tša bušogolo ba bôna.
Ka buka la dipšho tšê batšwadi ba moradi.

Batswadi ba mosadi, ba ya balebala ba-
dimu ke moka ge motgonyana a bafa dilo
tša gonyala moredi wa bōna a ba sa bega
badimū. Ka goriāle mowe mōya ya badimū
e ka seke ya robala.

Buwane Mohlabe a tšea mosadi bure ke
Pulane, mosadi yo oile a ēma menywa e
medi, monna a sepela le dingaka dingaka di
motšū gore, modimo wa matgolo wa gagwe
o a beluēla ore nka bōna lang, ba sampege
ge motgolo waka a nyala le gore tjale o ya
bogadi.

Sepela o ē ga matgolo wa gago, a ntšhe nyo-
mo e ntšhe ya tshadi a iše badimōng a phuse.
Go seke gwa phasa matgolo wa gago, gophuse
kgadi e kgolo ya motše owe, o tla bōna mosu-
di wa gago a tla ke phefo. Le ge dingaka
limofa ditlhare o tla bōna mosadi a ima
kantle le mowe goka seke gwa diēga zelo.
Ditlhare tšōna ba tla fo mofa empa ke
goraloka.

Monna a tloga a ya a botšū matgolo
wa gagwe taba e, matgolo wa gagwe a
na kgomo, dikgomo ka moka ga tšōna dife-

dile ka golefa molato. Papago Pellane bare
 e be ele manna wa go seloke, ge motha a ka
 tsošu phuti. Ke moka mja ya gaga ya e tswana
 ge a fitlha bare o be a sagobediši Ke moka
 o atia, o a moga phuti. Ka moswana ke
 molato, o nthha kgomo o a lefa, ge batwia,
 kgomo ela, ba e phakolanya, ke moka o a batia
 ba tshaba, o tšea serope sa kgomo o Tloga
 nase.

Ka moswana ke moka ba molifisa, ke moka a
 gome a diē bjale, le bōna ba no molifisa.
 Ditgomo ka moka ka lešaka tša fela. A
 kgona a keshā gotica batho, bjale mokgalafje
 yo we o be a sadiri ka kgole, ke mōya wa
 badimu o tšene, ka bakka la diphošo tša gagē.
 Bjale badimu ba mošupa gore ba belaēla
 ka moledi wa gagwe.

Mokgomana a nthha kgomo a fa baga makgato
 wa gagwe, ke moka ba tšea kgomo ba iša
 moledi wa bōna gore a yo bigiwa. Ba bitšha
 kgadi ke moka ba fitlha badimu ga lebišala
 meluedi, ke moka kgadi ya fitlha ya phusa
 e dutši e bega moledi yo we badimu bu mowe-
 reyo pēpō.

838

K34/82

292³

Ka morago ga mowe ba feditšē gophane monna a boēla ga nguku e we e molikišetšā mosadi wa gagwe, go mōfōla. Ngaka ya tšhēla ditaola ya bolēla gore, bjale lekhō le gona mosadi wa gago. Ya tšea metantane ya tšea ya mofa, mosadi a seke a lupišā ke moka aima a bēlēga ngwana wa gagwe.

Ye motšonyana le baga matšolo wa gagwe ba se-
na sebo, aowa gōna ba swanetšē go pepetšhā
go phasa badimu ka matšhatšwa teselo. Ke gore
matšolo wa motšonyana o swanetšē go tšea
disea bjalewa, ke moka a botšē baleloko lagabo
kamoka gore ka tšhē la gore ba tšogēga
mōgō le ditšadi, ditšadi ke tšōna tšewe di-
bolēlaga le badimu.

Ke moka ka lona le tšhē lewe, ba tšogēla
e sale bošego, ba yo kgobakana ka iapeng.
Ba ka seke baya badimung ka gobane a ba
na kgomo, fēla mola e be ba na lekgomo
gona e be ba swanetšē go ya badimung.
Bjalewa bjo we mōtho a swanēla go bō-
nwapela ga gore ba fe badimu le ge bjalewa
bo ka bela bošego, ba swanetšē go boithōla empa
ba tšheba ka setšhepa badibee.

K34182

Badimu ba bigiwa ka ditheba e seng bjatwa bja tlhotla. Ba gologolo bjatwa bja bōna e be ba sa tlhotle, bjale kemoka ge ba kgobakane, mmi-giwa o dula gare ga bōna, kemoka kgadi ya tšea setšepa sa ditheba, a dimuma, gona le solwala Ihekō galapa, ba epetšē Ihabiyā morula, kemoka, a tšwēla mmigiwa ka bjatwa a bolabola a gopola maina a ba kgale kamoka ba ba hwilego.

Pele gagae a motwele ka ditheba tšewe ke gore o swanetšē go be tšhēla māsefa a sema ka e godimu ga seolwana. Ge ditšola di ile tšā bolēla gore go phase mokete le mokete mokete a feletšē, ba swanetšē godira ka mo-kgwa o we ditšola diboletsēgo ka ōna. Bjale ge ba feletšē kemoka ba tšea sethepa ba se-ribēga godimu ga mosopalo (seolwana) kemoka go fedile, ba diopelletšā, bathwadi ba swanetšē go šala ba nyakēla kgomo ya goya badimung.

Badimu ba Ithompya Kudu, ge ba phasa ba kwatama ka dikhuru le gōna ga gonyake-ge gore batho ba be ba bolabola. Kamorago ga modirō o we wa gophasa, ge bathoga yo

monqwe le yo monqwe a swanêla go lebella
 nthago. Ke moka oïla bôna mosadi a ima,
 badimu ba tswara pêtêgô ya mosadi, e senq
 badimu ba bomonna, mosadi kudu o swara keba-
 dimu bagabo. ke ba bomonna le bôna badira
 ge baka seke ba bigiwa ge ngwetî a tona le
 ge ditgomo diehwa.

Matlhatawa leselo, ke ôna ba phasa ka ôna,
 ôna ke gore mosadi o swanetê go šila moga-
 bonyana o semokae, ke moka a tšea busipi
 a bo tšhela keselong, ke moka a e metî a mola-
 tšâ a tšhela. goba e ke gobelaêla molimu wa
 setona ke moka ba yo nyakêla thabi ya morula
 wa setona. ke moka ba e kgatšâ ba e tšhela ka
 kowa keselong, ge eke wa sesadi ke thabi wa
 ya sesadi. ke moka ba phasa mowe reohwa-
 nenq, ge ba feditšê go phasa ba tšea leselo
 ba leibêga gona.

Mophasi o swanetê gobalabala, gore tlhawa-
 a, lena bo mokete le bomokete, re tlisitšê se
 klogolo sa lena ke se, le belaelang, re mafile
 ba ga mokete, ka goriale mowe re lle ditgomo tšâ
 gagwe, e ke le moleballe, le humô le begona,
 e be tšwana ya rena, badimu lalang ka moka

K34/82

nywana a be lennete.

Peluelo ya mmago mosudi, mmago mosudi ge a beluêla gore mōngonyana a mafe selo bjale ka ge monna a ile a tshabisā mosudi wa gugwe, ka ntle le tumellō ya bathwadi ba mosudi.

Bjale ka Kokobethā, oile a tšea mosadiga Ruyanya, a seke a meka ka molaō a motshabisā. Ke gore ge a motshabisitšē o tšile dipudi tšē we a swanetšego gore a diboluē lapeng la matšolo wa gugwe, bjale ka pudi ya lešoku, pudi ya lephokō le pudi ya matšoko.

Bjale monna le ka setee sa dilo tšē we o be a sešū a ntšha, a sa ntšhitšē fēla pudi ya kgata lapa. Mmago nywana a beluêla gore nywanana a dio tšēiwa ka ntle le gofatšā letule, tšē ntle go kenwana wa nnya, madima ntšabe o ntšwa o be a swanetšē gore ba foya balebane, ba tšaba ba boya.

Monna a ya a dula le mosadi wa gugwe. Dingamo o be a nyetšē a feditšē go tšētšē tšōna dilo tšē dingwaditšego ka mogodimō

le Kobo ya mmago ngwana le patšai ya pupago ngwana. O ile go motšhabisa a motšhabisetsa ga Kgaitšedi ya gagwe, Ke moka a roma sebaka sa gagwe gore nyukellang mono, mmago ngwana a ya go phupha matlala, Ke moka ba utšhu Kgomo ba moraka ka yona.

Bjale monna a duta le mosadi wa gagwe yo we leina la gagwe elega Matlale, Kgwedithē ditšelēlago, mosadi a imi, bjale monna a bona gore go folebella ka matšho ga go thefe, go kano ne gore motšo a tšame a ekwa gore molato Keng ge mosadi a sa swane le busadi ba bangwe.

A ya ga ngaka e Rakgobadi Moeng, Ke moka a tšholla ditšola tša gagwe, ngaka yare ditšola di bolēla gore batšwadi ke sare batšwadi ka moka ke ra matšolo wa gago wa mosadi o a belaela ka baka la gore o tšhabisitse mosadi u wa moka ka mola. Monna a dumela, ba belaela ka kobo ya bošego le pudi ya lepheko, bure o tabugile bjang le pheko.

Ngaka yare go monna ga ele gore o natsō dišše, ošla bona mosadi wa gago ge a fina di tšhare, ošla bona a ima, ka utšhe le mo

we yōna, a ka seke a ima. Monna are, ga ke natsō, ge kebile ke motšhabišā ke bakalagore a ke natsō. Bjale o tla dira bjany, monna are a ke tebe.

Ngaka ya ōla ditaola tša yōna, ya laolēla setlhare sa gore se lebatšē dipelo tša batwadi ditaola tša goma, a goma a dišhēla gape a laolēla bolebatšā le lerole la phešhi, ditaola tša dumēla ka leseneka, bjale ngaka yare wa bōna re gapeletšā ditaola, ke tla fokka. Ke motša a tlēma segōkgō a fa monna, are ka bolebatšā o tla fa mosadi ge a ka dumēla ke motša a ē a tšhele ka mupōtong a batwadi buyugwe mo-Ithomong ba kalebula.

Monna are mosadi a ka seke a dumēla, ngaka yare, sepela o mitšē o tle naē. Monna a goma a boēla gae, ka moswana e sula bōšego monna a ya le mosadi wa yugwe. Ngaka ya goma a tšhēla ditaola, ya baithalōšetšā ka motšgwā o we a bonego lehumō. Bjale ke monna ya laolēla setlhare sa go lebatšā dipeluelo tša batwadi.

Ngaka yare go mosadi wa rebōna setlhare re ga rebolae, a o bone a relatšwa, are re dio

l'ikisa are tsebe gore gotla loka. Mosadi a sethea ke moka ngaka ya fa monna mabana yare wa bona nna ke leka motho kgwedi tse tharo, ka pallwa ke tla gofa tela ya gore o fetilega tse dingwe dingaka.

Mosadi a ya a pea sethane a enwa, ka bolebathe a ya a dira ka mokgwa o ngaka e molaetse go. Kgwedi ya tla mosadi a loma nkateng ke moka a bona kgwedi, monna a goma a boela go nna ngaka, ngaka ya goma ya tshela ditavla tsa yona, gobona gore batwadi ba lebetse, a hwetšana gore dipelo tsa batwadi disa fobela.

Ngaka yare gomona, o tla ngakuntsho go alafa bolwetši bja mosadi wa gago wena sepe la o batwadi sewe ba sebelatso, ke tla ngona ke e fa mosadi wa gago ditlhare ka ntle le mowe, nkathe ka ngona go gofa sethane gape. Ka baka la dipelaelo tsa batwadi ba dimu ba kwana nako, ka go ntle mowe nkathe ka ngona sepe.

Monna are go ngaka go kaone o kampha sebaka ke fete, ngaka ya modumela, ka gobane ke molaetse wa gore o laele ngaka.

Le mōho a ka fo feta kantle le golaē-
la ngaka ke phōō, ka gobane ngaka e e a
lafilego o ka seke wa e tēba. Ka goiale
mowe o swanetšē go balefa kamoka ga bō-
na.

Monna a feta a tēna ga ngaka e nqwe
ya ga Moeng gape yēna leina la gagwe ba-
re ke Putlana. Le yēna a tšhela dituola
tšā gagwe, a mōhā gore o be o le nyakenq
e nqwe ya mina nku, monna a se se a foma,
bjale dituola tšā gagwe tšā bolēla gore o
swanetšē gofa batwadi ba mosadi wa gago
ba belaela, a dumela, bjale wēna a o kgok
ke nnete go bjale.

Kantle le gore o dirile bjale le humō go
mosadi wa gago o ka seke wa le bōna. Le
pela o dirile bjale o tla bōna mosadi wa
gago a bōna le humō. Monna a tšhele tšā
a hwetsāna gore dingaka a difapane mowe
dibolēlago.

Monna a bōna gore ana seke ke moka a tlo-
ga a ya makgwenq, gore a kgone go nyakē-
la batwadi ba mosadi seke ba sebelaela-
go. Pele gagore monna a tlogē a botšā mo-

838

sadi wa gagwe, gore bjale ka ge ke sepela le dingaka bjale dingaka dibolêla gore ditšola dire o ka seke wa ima kuntle le gore ke fe bo makgolo se we bu sebeluêlago, bjale ke agōš-a konyamêla dilo tšewe. Mosadi are nna o ya makgoweng ka bukha la dipelaçlo tša butswadi bukha, a o e ka gorata gapelo ya gagwe, monna are bjale are nna ke diseng, ka bukha la gore a kena selo.

Taba e we a yaka ya robudisa mosadi, kugobane makgoweng, motho a nyame gore a e, ka bukha la taba, gorata gore yena ku noši' pelo ya gagwe e tšhologe, a kugone a e ya makgoweng. Mosadi are gomona wa gagwe ke a gokwa fêla êma, nna ke e gobatswadi bakka ka bolabola nabo, ka gobane ditšola a dintšha motho yo a hwilego, dintšha yo a phelago.

Monna are, o seke wa ya wa bolabola mantšu a bokgopō, mosadi are sa kapelone ga thwaledi se tšeba ke yena monq thwaledi. Mosadi a tšoga e sale bošego, a fitha go batswadi, are, le ampōna se sepela le dingaka bjale dingaka dibol-

838

K34/82

291²

lêla gore nna nka sethe ka hwetšana
mpa ka baka la gore lena mma le a bela-
êla, mma gwe are ~~ngwanaka~~ ngwanaka pelaêlo
yôna e gôna.

Morediê are le a bôna, go tloga le hona nna
a ke sa boêla kowa ga monna yola wa ga
Tselane, lena leka tihopha di'kgomo tšū
gagwe la mofa. Mma gwe are molato ke-
ny, are molato o tšeba ke lena ka goba-
ne leile ke ê ga Tselane bjale le hono le
a belaêla, monna waka onyaka yoya ma-
kgoweng, ka baka lapelaêlo ya lena, nna a
ke nyake le êpana.

Monna o bôna ke tšê dimônago, ka mona-
go batho ba ba ba bolêla gore se di mona
ka. Nna ke tša dula mo lapeng, lena e
fang monna wa ga Tselane dilo tšagagê.
Mosadi o be a bolêla a le mo botšhokong,
mma go ngwana a thôma go tšentšha ma-
ntšū a moredi wa gagwe ka pelo ya ga-
gwe, are go moredi wa gagwe sepele o
botšê monna wa gago, ka tšatšhi la gore
o tle naê. Ya ba gona moredi wa gagwe a
goma.

838

K34/82

292³

A filtha a botša monna wa gagwe gore baile ka tsātsi la gore letle. Mmago ngwana a tloga a ya ngakeng, go kwa gore Kenneke moradi o swere ke nna. Ditaola tsā motša gore ke yēna a swerego moredi wa gagwe ka goriale le badimu ba tsene, ka bama lapelaêlo ya gago. A laolêla dipheko, ditaola tsā-re, o swa netōe go swasa kgogo e ntšo ya thadi, bjale o ê o begê ngwana ka yōna, ka matshatshwa le tshêlo, a seke a bolaya kgogo o mofe a tlogê nayo.

letsātsi la filtha la gore monna le moradi ba ê, bjale ba tsoga e sale bošego, baya, ba ya ba filtha. Matgolo wa mokgonyana a napa a dira matshatshwa le tshêlo, aia moredi wa gagwe gore a dulê kgaufo, le seolwana ke moka a dula, a mophasa, ure pelaêlo yaka ke belaele dilo tsāka tsōna kere a dinyakêle ditse, ke bega lena bo mokete le bo mokete, ngwana wa lena ōo, ke lle ditshoto tsā ga tselane, bjale ke le bega ka kgogo, gore e be kgogo ya lena e le fatōle, le be nā, a be le lehumō, ga ele pelaêlo yaka, a ke belaele gore ngwana a seke a ba lelehumō, kere ~~...~~

838

K34/82

293^L

badimur ba lokollê ngwana a swane le basadi
ba bangwe. Macêpana a batho a ka seke a e-
pa rena re phelago fêla le lena ba leêpa
ka baka la setlogotwana sa lena, e yang naê
gae gagagwe le mothušê a be lelehumô ge ele
nna pelaêlo a ke nayô.

Ke moka gwa fêla, matgolo wa morogana o be
a dirile mapoto a phufutšã, bu nwa, ge letšã-
tšã le dikêla ke moka ba tloga, ba boêla gae
ga bôna, mosadi a swere kgogo ka ditšãla.
Monna a fitlha a fetêla kowa ga ngaka e-
la ya gagwe esale ka moswanyana. Ngaka
ya tšholla ditšhola tšã yôna, ya botšã monna
gore tjale go lutile mosadi wa gogo o tla hwe-
tšãna lehumô.

Ngaka ya nyakêla ditšhare ya tšema segôkgô
ya fa monna, yare o ê o mothê a pee kuma-
wanyana leka mabunyana, yôna kgwedi e o
tla tla o mpotšã dišele, ba ya ba dira ka
tšêlo ya ngaka. Matšhã a mosadi a gore a
e pône a fitlha, mosadi a seke a bôna kgwe-
di, ke moka monna a ya a botšã ngaka,
ngaka ya bolêla gore sepele o lebele e etla-
go, fêla setšhare nka seke ka gofa saela

838

K34/82

294⁵

selukile. Ke moka ya napa ya ba mpa, msadi a bêtêga ngwana wa gagwe. Monna a tloga ka gorata gagagwe a ya matgaweng a fitlha a sōma, ka morago a boya a fu matgolo wa gagwe dilo tšela.

Ge ngwana a belege, ba morêla kina lagare ke Mafolosane, ke leina la leloto la gu loelame bjale ngwana a gana leina, ebe eke ngwana wa mosetsana, ngwana a gana leina ka motgwa o, a lala a lla bōēgo, mosegare o a robala, bōēgo a robala o lala a lla bōēgo ka moka.

Papago ngwana a tloga a ya howa gungaka ela ya gagwe, ngaka ya fitlha ya se ngwana o gana leina. Matgolo wa gagwe yo a hwi lego a bêtêla o nyaka gore ngwana le morêlê leina la gagwe. Ke matgolo wa gagwe wa sesadi, sepelang lo morêla leina ke we le tle bōna ngwana a robala. Be ya ba morêla leina la mamogane, ke moka ngwana a robala.

Ngaka modirō wa gagwe ka moka o tšusana ke badimu, ge badimu ba sulate, di tšharo tšā ngaka dikasere tšā sōma selo, bjale ka

838

K34/82

295⁶

ditaba hē ditlhalušitšwego ka mo matlalateng
a ka godimn.

Dingaka dia šitwa, motho ke moka a ēma ya
napa yaba moopa. Bjale ka mosadi wa Ma-
fotša bare, ke Madirē, mosadi yo e sale a
bikiwa, a fišha bogadi, a ēma, monna a
leka ka matla go kitima le dingaka, empa di-
ngaka dibokela gore mosadi oile e sale mothepe
a ntšha mpa, bjale ka gorale mowe kantle le
phupu e we ba goboloka madi, ditlhare di-
kasene hā šoma. Nnete go ile gwaba bjale, mo-
nna a kitima le dingaka go fišhela a fe-
llwa ke mogopolo.

Mosadi a napa a ba moopa bophelong
bja gagwe bja go phela gagwe, a ba a tla a
hwa kantle le ngwana le kotmeny tšā ba-
sadi a sa tsene, ka gobane a se mosadi ke
monna. Bjale ka mosadi wa Semanumē Mo-
eng, o ēme le yēna ke wa go ntšha mpa a sa
le gagabo. Ke basadi ba bantšhi ba we bafi-
yo ēmago, banna ba bōna ba lekile kama-
atla go kitima le dingaka, ba seboele ke selo
bjale bantšha matšhō ba kella.

Gona le basadi ba bangwe ba go bêtêga ngwana

838

K34/82

2516⁷

Ka olee a éma, ke moka a sesa bèlega, monna
 a letka ka maatla gohitima le dingaka ke moka a
 napa a zitwa, go fitlhelu mowe monna a bego
 a nthha maitho a lebella. Ke moka badimma ba
 mofite yéna ngwana yowe, gantši o loitwe ka
 disala nthago tša gagwe.

Bjale disala nthago gantši a ba disetše, mola di-
 tšwago ke moka ba diepela, ga gona motho yo a
 ka tšebogo gore mmago ngwana o tlilo palwa
 goima gape, e bego ba ka ditšea ba diboloka.
 Ngwana o tšea ngwaga le ditšwedi gore a
 gole, bjale ka morago ga mmengwa e medi ke
 gona pupagwe a ka gopolago go montšha kthw-
 ele, bjale dilo tšela tša disala nthago gadi-
 gopolwe.

Be tlilo gopotša ke ge mosadi a eme bjale ba
 hitima le dingaka yaba gona ba gopolago genga-
 ka e ba bōhā gore mosadi a ka seke aima
 kantle le gore letsēe disala nthago tša mosadi
 le phatšhaganye le ditšhase le tla bōna aima.
 Bjale ba yo dibōna kae, dibōdile le mowe di-
 nago uthe ga disa tšibiwa, ke moka mosadi o ši-
 tile. Bjale ka basadi ba Kwatša, Mapholo le
 ngwetši wa Mapholo Masentšele, bana le bana ka

K34/82

o tee ka o tee.

Kwatsā ngwana wa gagwe ke moithankana, bjale Mapholo ke wa ngwanenyana, bjale are gagola a nyadiwa, mosadi a tšea ditgomo tša gonyala moredi wa gagwe, a tšea mosadi ka tšona yowe elego Masenkete ngwana Raganya, Mapholoke ngwana lewele. Masenkete le yēna a tla a fowana le matwala wa gagwe a bèlega ngwana ka o tee, ngwana wa mosetšana tšaba ya bu makatšo.

3. go serwasē ngwana.

gona le bolwetši ba kgomo bjo we ba bubitšayo gore ke Ngope, bolwetši bjowe bja tšena mosadi mosadi a imi. Bolwetši bjo ngwana o bèlega nabjō bja le ka ge esale yo monyana, a ba bolwogwe. Ge gona le temogō, mosadi o a lafēga a seišu a dula le monna wa gagwe, ge a ka batāgama le monna ka ntle le go alafiwa, ke moka bolwetši boka seke bja kgona ke motho, monna o tla ene tša dingaka kamoka go fitšhela a dula fose antšha masihō a lebella.

Bjale ka mosadi wa Thoto, yowe elego lešoboro ba mmithū ka gore ke kōma a difele. Mosadi wa gagwe ona le bolwetši bja mohuta o we, monna

o likile gokitima le dingaka o patetšwe bjale le hono
o nonthwa matlhō o lebeletšō. Bolwetš'i byo we bja
kgomo a bja loka.

Ngopê, mōtho wa ngopê ge a bōna kgwedi o
Thoma ka gobabja, ka morago a kgona a bōna
kgwedi. Bjale madi a gagwe ke matlhōle a bjalo ka
a kgomo e e Tlhabitšwe, ke gore ke madi a mosadi
le monna, bolwetš'i bja mahuta o we ga gona moloi
goba mōya wa badimu ka gure e foba bolwetš'i. Ge
esale mōthepa a ba botemoge, ka banna la gore madi
a gagwe a phatšhagana le a monna, ke madi a gu-
gwe fêla, o foloma ke mala mowe, a nonwago ke
yêna, ba fobona a satšhaba ge ba matšiša ure ke
loma ke mala, ke moka ka morago ya sebatšhanyana
ba bōna a saloka.

Mamunni, ke bolwetš'i bja basadi, mosadi o e go robala
le monna, ke moka ka morago ga modirō wa bona, ma-
di a monna a fulla, bjale bolwetš'i bjowe botipê-
la gore mosadi a seke a ima. Bjāna dingaka dia
boalafa mosadi a swara ngwana, ga bona boloi
goba mōya wa badimu e foba bolwetš'i fêla.

Na Motuntane ke ile ka tšea mosadi wa kangwa-
na Pōpêla a êma menqwaga e medi kante le
goima.

Ngwaga wa mathômô wa fêla ke le ngakeng ya ga moeny bare ke Rakgobadi, bjale a bolêla gore ke swanetšê go kebella kgwedi tšê tšhuro, gwa fêta tšôhu ke gore bolwetš' bo mpulekšê o fetele ga tšê dingwe dingaka, bjale dikgwedi tšê we tšô fêta, monna ye a tšhêla ditšola kemoka dimotšâ gore lehumô le gôna.

Ka bôna gore lebaka le a fêta, bagwêra bamosadi bjale ba na le bana, ka fêta, ka ya go nyaka e nywe, e sale leloko ka letee le yêna e sale wa ga Moeny fêla yêna leina lagugwe ke Patlana ka fitha a tšholla ditšola tšâ gaywe, bjale a bolêla bjale ka nyaka ela ya pele, are ga gona moloi, ka gare le badimuni ba dile ditšola, mosadi o bolaya ke bolwetš' fêla.

Ke motša a êpa medi ya gagwe a tlema regôkgô a mpha, tšedingwe a dira ditšhetla are tšôna swanetšê go ôrêla, kemoka tšhidi ya tšôna a sîla a dira dipilo e be tšhidi e wšo, bjale a pee regôkgô se, a fele a tšhêla tšhidi a enwa nayô o tla bôna mosadi a fetoga. Ka nnete go ile gwaba bjalo, mosadi a ima a bêtšêya nywana wa motšhankana, ke gore bolwetš' bofodile. Ditšhure tšâ malwetš' dinyuka dia tšeba.

Se tshete le bjôna ke bolwetši bja basadi, ke gore mosadi o feta ke kgwedi gaba kgwedi tšê pedi, ke moka ka kgwedi ya boraro, u bôna kgwedi, le bjôna ke bolwetši. Bolwetši bjo we le bjôna bo alafiwa ke moka mosadi a fola, gore ke nnete mosadi o fadile bu tla bôna ge a ima, ke moka a bêtê-gu ngwana.

52. Tebellô ya kimô.

Mosadi la tšha ge a feta ke kgwedi o swanetšê go botšâ, monna wa yagwe, gore ke amukalu kgwedi e e mphitile, bjale ka ge e zule buna bedi gabana, mosadi o swanetšê gaba le monkana wa yagwe wa mosadi yo bakwanago, ke moka o tla botšâ mosadi yo we, mosadi yo we bjale ka ge ele yo mogolo o tla motšâ gore sepela o botšê matšwala wa yago ke yêna yo we a swanetšê gore u tšebe pele gabathoba tšeba.

Mosadi ge nke o a beufa go botšâ matšwala wa gagwe, ke moka o u nupa a roma mosadi yo we gore sepela o motšê. Ke moka mosadi u ya abotšâ matšwala wa mosadi, matšwala wa mosadi o tla motšâ gore ke dikwile le wêna ke wena mosadi, tuba ya mohutla o ya e tšame e botšwa ka gobane ke moka apolla.

888

K34/82

Matwala wa mosadi o tlare ka tšhāi le lemgwe a dutšai le ngwetšai wa gagwe ba tšhabile, ke moka are go ngwetšai wa tšeba ke kwile mmago mōhele a bolēla gore, mosadi ke moka a dumēla are gobjale.

Bjale wa nkwā ngwanana, taba e gu babolele le yēna monna wa gugo o mōhe a seke a tšame a bolēla.

Ke maana a palla, fēla o seke wa mañola ngwana wa motho, ka gobane wa moñola o tla kgoma ku morwana ba bolēla gore ke wēna moloi. Gore ke nnete ke mpa o tla bōna go feta kgwedi tše tšaromowe ke moka ke mpa. Ye eke bana ba mo mōheng o swanetšē go tšoga e sale gosusa ke moka o tšame o muma metšai a bōna o goma o boetšā ka segoang o tšhēla gape ku pitšeng. Ka goriale mowe o a lafa gore bana ba seke ba kgoma. Ke moka mosadi o tla tšira ka tšēlo ya matwala wa gagwe.

Basadi a ba yuñantšhe ke seke, bōna ba tšala fo bōna gore mosadi o a tšhelwa, ka go tšwa mare goba ka go tšhala dijō, tše dingwe a seke a diñyuka. Ka yōna kgwedi ye we ya mañomō, matwala wa gagwe o swanetšē go tšibisā batšwadi ba mosadi gore ngwana wa rena o tšhubišetšē

ngwana wa lena, mollô, empa e sale mauka u
polla.

Dipelo tša bathwadi ditla dula diThabile, empa
ba rakšibê matšiki a we u kgwedi tše tharo. Ka
morago ya kgwedi tše tharo, He monna ba swanetšê
gobolêla nnete. Ye mosadi u ile u ima ka baka
la ditlhare yona kgwedi e we ya mathômô, ba
swanetšê gobotsâ ngaka He monna ngaka e ba fe
ditlhare tša mošegeletšô. Ye ele gore o filo ima
fêla ya yona taba. Ba ka monyanêla ditlhare
tša mošegeletšô ye ba o kwa mosadi are o lo-
ma nkateng.

Go tshela He kgwedi, He taba e kgolo ka gobane
mosadi u tlhoka go se tlhokômêla u ka bolaya
bana ba batho. Kgale mosadi wa go tshela He
kgwedi o be u sepela u swere segô ru yugwe
gore u seke u swarêla digô tša gonwa He
batho, ka baka la go tšhaba go khumiša
bana ba batho.

Ka morago ga kgwedi tšê tharo He monna matšoma
u sale gona, ka gobane motho o fedile u e sale
madi, mowe le monna o šele a ka robala nuê
a ka seke u gobala. Ka kgwedi ya mathômô le ya
bo bedi, monna o šele u swanêla gorôbala le ma-

838

K34/82

L
30B

sadi ka gobane a ka gobala, monna go a fo robala-
go le mosadi ke monna wa gagwe le yena ge nke nnete
madi ke a dugwe.

Moima, molaô wa gagwe, motheo a swanela gore a moe-
meletse, ka baka la gore a ka moubetsa (gogotsa) ke gore ma-
na a ka tla a swana na e. le go motikela ka moriti ga
gonyanege, a ka gotsa ngwana a swana le mang wa mo-
riti. Yu swanela goja dijô le zofing, ka baka la gore
a ka bèlega ngwana go moutso, ga swanela goja
mala ka gobane a ka bèlega ngwana wa setlaela.
Mula le ge esale bane nyana go fithelela bueba di-
kgarebe a ba swanela goja mala, a kgamo, a puli
a phoofolo enwa le enwe ga buji buita ka baka
la gore bu ka bèlega bina bu ditlaela.

Mosadi wa nqweti le yena ka mpa ya mathomo a
swanela godija, le xete a swanela goja kuba-
ka la gore a ka bèlega ngwana wa gonyane kudu.
O Hare ge a bèlega ngwana wa bobedi a kgona
a ija dilo tsewe, goitlwa fela ka ngwana wa
pete. Mosadi wa goima mpa ya mathomo o swa-
netse go tlhokomela dilo tsewe.

Letlhogo la mosadi wa moima bane, bane ge matho
a ka tlhokomela kudu, motheo a ka tseba gore mo-
sadi o tlilo bèlega ngwana wa mohuta mang.

838

K34/82

Ka gobane ge gona le bana ba buithankana leba-
sethana, o tlu bona a tlhoya ngwa moethana, ke
gore wa bona a motlhoile, ke gore otlilo bèlega
ngwana wa moethana, le ge o ka bona a tlhoilewa
motlhankana otlilo bèlega motlhankana. Ke beta e mo-
tho a ka tsebago ka yona, ka ntle le ditlaola tša
dingaka.

Moradi wa moima ge a swere leeto, ge a fi-
tlu nokeng a swunela, gore ge a e nwa meti
a inamela, o swunetše yoya meti, ke moka a dule
fase, a nwe. Gobule ka ge a ka fitlha mowe
a ètélago o swunetše gore pele ya gore a jê re
xengwe sa mowe mobeng, u robê molôra kemo-
ka a latwe.

Moradi a reke ure gobana mpa ya gagwe e na
le kgwedi tše nne, ke moka ure, ke lukhulugile,
a robala le banna, gorobala nabo u ka robala
nabo banna baka reke ba gobala, ka gobane
madi a moradi u rana bogale. Madi a monna
a le noši ana bogale, bjule madi u bogale ke a
moradi ge a tshela ke kgwedi. Bjule monna yowe
a yago u robala le moradi wa mpa ya matšatši ele
gore moradi wa gagwe o fitile ke kgwedi, madi u monna
a yo tšhuba nywana, ke moka u bèlega matšatši a

gagwe a sešu a ba Kgaufzi, He moka ba bentšha ba-
loi Kganžhe ba loi ga bagona.

Bjale ka mankitipana, oile are, una le Kgwedi tšē
dišupago, u robala le monna yo mosadi wa gagwe
u salwago le Kgwedi ya bobedi. Mosadi ya bena
gae, He moka u napa u bena He lešoto, ye bukiti-
ma bueya dinganeng, ye ba boya ba hwetsana gore
ngwana o belegile.

Meriri meriri ya ngwana tlhoyom e be e sešu
e gatlhane, He moka bu šma tse, ba gopola gore
ngwana wa bona o loitwe. Ye baeya ya ngaka go
akwa gore molato Heng, He moka ngaka yare He boloi
bja mmagwe yena wa tšeba, sepetang le mutšiše
a loiwa He moka. Ye ba bušiša mosadi He moka mo-
di are tenna He maketšhe ye He le ka mokgwa o.
Ba tšhaba go diša ditšhele, ba homola, mosadi
a dula le ngwana wa gagwe ka ngwukung go fitlhelā
matšatšhi a pēlēgō ya ngwana, He moka ba kgona ba
montšha ka ngwukung. Mola ba kikhimēle go mo-
ntšha ngwana ukabe u hwile.

§ 3. Gorobalana le mosadi wa moima.

Mosadi wa moima, o forobala le monna wa gagwe
ka ngwukung ka otee, monna o ya malaony a mosadi
wa gagwe, go fitlhelā Kgwedi tšē tlhano goba tšē

ditshelago, ka morago a kgwedi ya botshelata monna o swanetše go lesetsa moradi wa gagwe, kgwedi ya busupa e a ita. ke gona monna ge a robala le mot moima a swanela godira bjule ka ge a lefela, a ka dira ka mogywa o a ka kgona kgwediny tse tharo, kgwedi ya bone o swanetše go fothosa kgutso gotee goba ya bedi go lukile.

Kgwediny ya busupa, monna o swanetše go ala la gagwe le-gogō. ke gore ba tshaba gore ba kgethola ba ka swara ditshile, ka gobane ngwana o tlu tšwa e le yo mošweu ka bakula bonna bja monna. Ngwana ye a leka mogywa o we o a ššimisa, bjale ba yo tšwara modirō wa go phumula bonna bja monna, ke lebaka le we ba itelago ka kgwedi ya busupa.

Bana ba ba bêtêga ba leka mogywa o we ke bana ba dingope, ke gore monna yo a sutšua go go tšea moradi, ke gore yêna una moatla tšhabêtago. O forobala le moradi wa gagwe le ge dikgwedi tša gagwe dibatumešê, bjule moradi le yêna a tšebe gore ge ngwana a tšile bêtêga o tlu ba a lebjung. Ka ngwana wa bobedi a ka se su dumêla gore monna a robala naê, ka

gobane o dibone.

Monna o tšwa ka nywako wa mosadi ye a bōna mosadi a šoka, gona o swanetšhe go tšwa metho yo we a swanetšhego gorobala le mosadi ke matwala wa gagwe, ye mmago mosadi a letgaurfi le yēna o a bitšwa, batla ba robala le mosadi go tla gobontšhana se we se swanetšhego go tthagela moima. Ye mmago mosadi a letgole, gōna matwala wa mosadi o bitšwa mosadi yo monqwe yo mogolo wa motse go tla go molebendisā.

Mosadi o bēlēga bogadi, wa bōna mosadi utloga a yo bēlēga ga gabo ke gore matwala wa gagwe o se bēlēga, gona mosadi a swanēla go bēlēgela bogadi. Ye a ka bēlēgela bogadi mothang matwala wa gagwe a bēlēgago ke moka o fenola ngwana wa ngwetšhi o a hwa go šala ngwana wa matwala wa gagwe. Ba gologolo e be ba kguola tswalo ya matwala wa gagwe, bare o godile, mola morwa wa gagwe a tšhago mosadi ke gore yēna ke yo mogolo ke moka ba thibela gore a se abēlēga.

54. Thibelō le goila ga moima

Mosadi wa moima ye a tšhe a le molapina, medirō ka moka ya boima ga dumelwa gore

a e šome, bjale ka go setla le dikgone, a kaya
empa a swanêla gorwala le ngata le legolo, o swa
netšê gorwala le ngata la golekana le la bana. ke
ge a yo kga metši a swanêla gorwala pitšä ya
golekana le eta a goba a twala pele, o swalapi-
tšana e nyana.

Modirô wa gošila a swanêla gošila fêla ge
e letšhswana o fo šila, ga bohe yêna monq
a setheletšä. Go bêtêga ya basadi ba bangwe
ga gotwenye, o fo tloga a šila ke moka a
tšhatlea pitšä ya bela, ka morago a fêtla
ke moka wa bôna a tloga a tšena ka ngwako-
ng ke moka wa kwa ngwana a lla. Bjale ka
moradi yo tšhwenyana ngwana lo tšweng, mo-
tšo ga a okwa bare, ona le ngwana ke
moka o thôma go makala, ka gobane o mone
ka ntleng a e kga metši.

Basadi ba bangwe mašoko a bôna a tšwenya,
a ka fêtšä beke ka moka a leka ngwako-
ng, a le molevetši a babje, ka gobane monna
a tšene ke dikôma tša bôna basadi fêlas
Monna yêna o bolaya ke lebelo la go kitima
le dingaka tša yone dišokolê tšwalô ya moradi.
Ka beke ya bobedi a kgona a bêtêga.

Lešokô le boŋhoko Kudung, o ka bôna ka base-
tšana ba matšatši ano a bolehošo, ba we ba ima-
go ba sale malapeng a batwadi ba bôna ba
sešu ba lošwe. Ke moka batwadi ba mutšise
gore o imišitšê ke mang, ke moka a gane gobu-
botšû. A baka ba mafella pelo ba fomohomo-
lêla, lebaka le a fiŋlha lewe a tšago bolêla a e
kwa boŋhoko.

Ka letšatši la mo ašokwa, ke moka baŋgekolo
ba motšâ gore ge o sa bolele o tla hwa le
mpu, bolêla monna yo a go imišitšêgo, re
kgone go nyakêla mongatêlô wa gagwe o tla bôna
ngwana a e wa fase. O tla ba a bola yago
ka mokgwa o mongwe, lešoko ke leinô, ngwana
a wa fase ke moka matšhoko a fedile. Bjale
ka Matšale, o ile a ima bjale a gane gobotšâ
batwadi thešô.

Mothepe yo we o ile a ba lelešoko la go tšea
le baka, batwadi ba motšâ gore ge o sa bo-
le o a hwa le yôna mpu e. Ke moka moe-
tšana a ba botšâ gore ke Ntapa Thobetšane.
Ke moka ba ya ba tšea mongatêlô wa gagwe ba
tla ba mošetšâ ke moka a bêtêga ngwana
wa gagwe matšhoko a fêla.

Molapiwa, a swanêlwa gore a teiwê, Kagobane, matšatš' a gagwe a Kgaufsi, motho yo mongwe le yo mongwe o motlhoile, ge a kare o tloya monna wa gagwe, monna o a ba a tšhaba ka lapeng, empa a swanêla go moiša se a tla. Le medirô ya mošata a sa ešoma, ge a gatlhana le banna goba a bahwetšana o forôba fêla khuru a ba dumediša, a kwatume. Dilo ka moka o a epliša, ke kgōši yêna ka noši, se we a senyakago ba swanetšê go mofa ka gobane ga bachebe gore ka mpa e ya gagwe go tla tšhaganq.

Motlhomong ke lehu la gagwe, ka gobane basadi ba bangwe ba hwa le dimpa. Ke baka le we a swanetšêgo go e puša ka lona batho ba matlhompha kudu, dikgopolo tša bōna dire badimu e ke baka tšusša motho a bêtêga.

Motho gohwa a tuele morwalô go buima kudu, go kabe ge a ile a hwa a imulugile. Ba swanetšê go mophula mpa ka lerumu gore môya o tšwe.

Ya gona motho yo we a swanetšêgo go p^hula mohu, monna wa gagwe o swanetšê go dira taba e we, bjale monna le yêna o swanetšê

go baTlhodiéong e Kgolo.

Ye mathāhī a gagwe a leKgaufai Kudu, a dume-
lwa, go sepela goba a Kgaola ditšela tšē diKgolo
o swanešē godula ka gae. Ke molaō wa mot-
moima o we. Mosadi yo Mumokgudi a tšere ke
Kalatšane Mokgatšha, bjale mosadi a rene a kwa
molaō, are ke molaō wa ba Kgale ba hwile
naō.

Mosadi e be e lebašhī la gagwe la gobetšega,
ke mota a tšoga esale bošego, a tšea serotwa-
na sa gagwe a tšea tšela ya goya molapong
a yo kga morogō. O Kguotšē matšo a baloi
ke gore e be go rešū gobe le ka otee, motšo
yo a sepetšego ke yēna motšo wa mathēmō.
O ile ge ale tšele ke mota a kwa a tšhaba ke
madi dima, a thōma go makala, ya ba motše
o monqwe o Kguufi naē, ke mota a rogela
gona.

Mosadi o ile ge a fitšha a le molwetšī
ba motše bathona go makala gore molatšo
kenq, are ke ile koga morogō bjale ke tšhabi-
le ke madi. Ya ba ba mōna gore mosadi o la-
pile. Ba motšentšha ka nywakong, ba roma
motšo gore a yibotšā matšwala wa gagwe,

morumiwa a ya.

Morumiwa ge ure o a swbella ke moka ngwana a wa, mōtha a kitima gobotsā morumiwa gore o ba botšē gore ona le ngwana. Ba kowa ba lebelethē ge mosadi ailo morogong, ke moka ka morago gwa fitlha morumiwa gore, baitšē ke kle ke le botšē mosadi wa geno ona le ngwana.

Mosadi o belegetšē motšeng wa ga Marūmu bjale baga Mokgattha bathōma go mātala, ke many mosadi wa ntse, ure ke Mamokgadi. Ke moka le bōna ba kitima ba roma mōtho gore a yo botšā mmagwe, ba kitima ba tibile mowe ba hwetšana nnete ngwana a legōna, banyan kēla mōthuso ba thusā ngwana, ngwana a gola a le motšeng wa ga Marūmu, ba montšha ka ngwathong a kgona a e ya gae.

Ngwana yo we a ka a phela ge ba fitlha ga Mokgattha ke moka a thabēga a kwa. Mowe e e thutha seema se, ngwana e a sa kwego molaō o wetšē dikomeng ure dikoma ke Tšerū, le hono ure tšebe mola ngwana a bēlēgē mo ebe rella bōna mōsitēle, bjale re mokgundisitšē ditšela e sale yo monyana.

Tema ya 7: Tamô ya mosadi gobabalêla bana le modirô wa bana.

Mmago bana, ge mosadi ana le bana ba babedi goba bararo, o swanetšê go batlhokômêla, gore a ba apeêle tšâ goja bajê. Kgomo ya tšwetšhi e tšeba ge letšatšhi le a mudikêlô ke moka e tšha molthapeng wa tšê dingwe dikgomo e gopotšê namane gae. Bjale mosadi le yêna o bjale a swanêla godimella ke letšatšhi nageny, o tšeba ge ke tšatšhi le dikêla ke moka atlogê u ê gae gofa bana tšâ goja, melatšâ ya bôna, a bagotšêšê mollô.

Mosadi ge ana le bana ke moka a sene a ritêla bana ba gagwe tšâ goja, ele gore tšâ gojudi-gôna, bana ba lla ka baka latlala muna o swanetšê go tia mosadi wa gagwe, gagona molho yo a ka mošalago nthago. Ku gobane mosadi o swanetšê go fêpa bana ba gagwe, bana ba kalla ka baka latlu ge dithôrô disegona o we ke motato wa papago bôna.

Ngwana o utthodia ge a lla ka baka latlala, le ge molho a e tšwa a nwele bjulwa ware ge o filtha motšeng wa hwetšana gore ngwana o alla, le bjulwa bo unapa bja tloga ka sebakuna,

Go ele gore ke lebana latlala, papago ngwana o swanetše go bōna maano, le yēna mmago ngwana a kaseke a fodula a lebella papago ngwana fēla. Ke yēna o swanetše go kitima le mašakga a gagwe go tsāma a kgopela ditshoro-nyana.

Mmago ngwana o swanetše go lthōkōmela ngwana wa gagwe, go motlhapisa, le go mošetša bošego ge a robetše. Ngwana ya e sale yo monyana a na maano, letswete le a bolaya ngwana, ge motsweti a tšeba gore ke yēna motsweti a nyaka gonwa mabjalwa ka maatla a tagwa ka motšwa o letšantle a sa dikwigo.

Motsweti o swanetše gonwa mabjalwa ka molaō, gore a kgone go sepele le tla utle a kgone go ditšwa, ka go riale mowe lenqwana ge e lla bošego o tla motšwa. Ge monna a kase a fitšha a hwetšana gore ngwana o alla, mmagwe o tšha tagilwe, monna a ka tšha moradi wa gagwe molato wa sebegōna, ka batla la gore a lthokomele ngwana wa gagwe o lthōkōmela mpa fēla.

Ngwana wa Kobjane ngwana le bōne o

be a tšere ke madome seerane, bjale, mosadi ele setagwa sa masetla pelo, ge a tagilwe, ngwana a ka folla a ba a kgapya ke boroko mmago ngwana a sa dikwi. Bjale ka tšatš' le lengwe, monna a hwetšana ngwana a lla mmagwe a tagilwe.

Monna oile a fêla pelo, ka taba e, bjale a tia mosadi wa gagwe, bjale mosadi akwa mmele gobaba, a tšhabêla gagabo, bjale batwadi ba mosadi ba solo monna, monna a se ke a dikwa, fêla ngwana wa lena ge a nwele a tšhokomele bana. Ka goriale mowe ke lekwi, nka se sa mkgalema letšatš' ka letše.

Mosadi a ba lengwana yo monyana, bjale batwadi ba gagwe ba dira bjalewa moredi wa bôna a ya. A fitlha a nwa bjalewa a tagwa a robala mowe, monna a leka go mitš' gore a tlogê² naê, mosadi a pala, ka baka la bo tagwa. Monna a tloga a e nš' a ya gae.

Taba ya gomakabâ, ka mowanyana, a bôna motho a fitlha gae gagabo esale gosa monna, a tšhoma go mukala, a se, oeng

Ke same ke gobona mo, motho yo we are
 ke nnete, le nna ke rumilwe ke baga ma-
 kgolo wa gago, bare tla o re bantshe, ngwana
 wa gago we re gantshe. Monna a thoma
 go makala, are molato keng, mruniwa are
 le nna a ke tebe, ke no o kwa ge babolele
 bjale, monna a gopola gore ba mitseta phi-
 zho.

Ke moka monna a napa a tloga lesebata,
 ba ya ba fitlha, bjale, matgolo wa gagwe
 wa monna a mitseta ka ngwathong are
 go yena, ke matseta ke ngwana wa gago
 ke yona, re bona mmagwe e sale bošego
 are tšoa, bjale are, go mmagwe, ke gantshe
 ke ngwana, bjale mmagwe a e ya, kape-
 le ka bona a boya a boléla gore ke tleke
 bone, ge ke ya ke hwetšana gore ngwana o
 ka mokgwa o.

Monna a ka a taba selo, oile are ke dibo-
 ne, nna ke sa boela gae, ke tla phakisa ke
 boya ke sa yo botša beng ba motho. Ke
 moka a goma a boela gae, a fitlha a
 tšisa ba gabo. Ba gabo ba butšisa gore mo-
 lato keng, monna are a ke tebe, lenna a

Kaka ka butišā,

Ke moka a tloga le bawe, ba gabo, ba ya ba fitlha bogweng, bjale matwala wa mosadi le wa monna ba tšena ka ngwathong wa moku. Matwala wa mosadi are ngwana o bolaitle ke mokgato. Ba-kgokolo ba mothe ba bangwe bare ke tšerešo, rena e be re tšhaba gabolēla ele gore mmago mosadi ogōna.

Molala ga lélwē o e polaitle ka moši, kemo-ka monna are, maloba keile ka tša mosadi waka mubapi le botagwa, bjale ba ga matgolo bare, ke nule lephōšō lehono kenye ne. Ba ga matgolo wa gagwe a baka ba ba le kara-bo. Banna ba sola бага matgolo wa mosogame gore, ke phōšō mosadi o swanetšē go tšeba gore ~~ke~~ na le namane ya batho, bjale anwe bjalewa ka tšhōkōmēlō.

Monna, a befēlwa go fitišā, are molthare o gola ka ditšhaba, bjale ka goriale mowe, mosadi ge a sa nyame go kwa mowe ke bolēlago go kaone, бага matgolo le dudē le moredi wa lena. Ba gabo monna bare, gomonna re e di-bōna gore бага matgolo wa gaga, ba na lephōšō, bjale lesetšā, tšhaga ge e swe legothong.

838

K34/82

Batwadi ba mosadi ba swanetš'e go laya ngwana wa bōna, ditaba tša fela, ke moka ba boloka ngwana yowe.

Mosadi a goma aima, gape, a bēlēga ngwana, bjale ka lebaka lewe monna aya matšogweng. Mosadi a ka a gomela bohemē bja gonwa bjalewa, batwadi ba dula ba moimanya ga-mogō le matwala wa gagwe. Mosadi a ka a kwa mantšū a tšwela pele le gonwa bjalewa.

Ka matšogwa o a goba a enwa ka ōna o be a sa nwele gore, ke motswetši; tšhiti le lenqwe le le lenqwe, ge a nwele bjalewa ngwana o folala a lla bošego, matwala wa gagwe a eya a kōkōta ngwako, a tšōa ngwetši wa gagwe, ele gore o hwetsāna ngwana a phikuluga kowa a letše, mmagwe le yēna a robotš'e kowa.

Ka tšhiti le lenqwe, matwala wa gagwe a kwa ngwana a lla, bjale, a tšeletšā gore o tšakwa mmagwe a bolabola a fokwa mmago ngwana a sakkwale, a ba a kwa lentšū la ngwana le šetš'e le ekwala ganyana, bjale matwala wa mosadi a tšoga, aya, a kōkōta le bati, a

sekwe ke mōho a ba a bula le bati a hwetšana
ngwana a leka gae, ga sebešo, mōlō o timilwē
bjale magala a gona gamōgō le molora wa fiša,
e hwetšana gore ngwana o gobetšē o swele mmele
ka mōka. Ke mōka a tšōša ngwetši wa gagwe,
a goma a ya a botša monna wa gagwe, gore ngwet-
ši wa gago o tšhubile ngwana, ngwana o be
a lla a le gae ga sebešo bjale o swele kudu
go fitiša gozwa.

Matswala wa monna a tloga aya, a hwetša-
na gore ke nnete, ngwana o kwile, boithoko.
Mōithokomedi wa ngwana ke mmago ngwana
le matswala wa gagwe, matswala wa gagwe
a lala a kakotšē ngwana, e ile ge ditšogo
difole ke mōka ngwana a ba šia. Ke mōka
matswala wa gagwe a ya a botša monna, gore
ngwana o re tlogetšē.

Matswala wa gagwe, a re diakwala, ke mōka
a roma mōho go tšibiša batwadi ba mosadi.
Batwadi ba mosadi ba ile ba swaba kudu,
bjale papago mosogana a re, papago ngwana ga
gōna o ile matšogeng, bjale taba ke ya ba-
kgekolo, ke mafelba ntlong, ke mōka ba boloka
ngwana.

838

320

K34/82

Papago, ngwana a kwa taba e we, ke moka
a boya gae, a hwetana gore ngwana waga-
gwe ohwile ka lehu la malle, mmago ngwana a
Tagilwe. Monna are, batwadi ba mosadi wanne
a ba mphê dikgomo tša ka, ba tšee moredi wa
bōna ba dulê naê. Maloba keile ke bolêla la
la mpotšê gore tšhaga ga eswe le gokong, bjale
nka seke ka kgatlêlla taba e.

Batwadi ba mosadi ba ntšha kgomo tšê pedi
tša gorapêla mokgonyana, bjale mokgonyana are
kere ke nyaka dikgomo tša ka ka moka. Baga
bo monna ga ba bolele seto, bjale ge sebaka
za gotla gorapêla, se êma se nyaka gogama.
Papago mosogana are, le seng banna la fo homo-
la, mona ntšo a ekgamole.

Monna yo mongwe wa ga seerane are taba
re a e bōna, bjale e re ka mile di tšha ka
baka la mokgwa wa mosadi. Mogolagolo yo
mongwe, oile are, aluya morwa wa gagwe ka
go sekwane le mosadi wa gagwe, bjale morwa
a nyaka goraka mosadi, a tšhaba seema se,
mowe kgwatla ya pele e gatšego gona le ya
morago e tla gata gona.

Papago mosogana are lenna e be ke nyaka

838

K34/82

321²

gona mowe, are go morwa wa gagwe, wa bôna
ere gune baga mangolo wa gago ba ka gofa dinggo-
mo, bjale ke moka ke letšogô la gago, le ge o ka
fo tšea yo mongwe mosadi, o tšilo foba bjale.
Go bjale ka ge o ka utla mpya, mpya ya utšwa,
wa bolaya mpya ka baka la go utšwa ga yôna.
Wa gona wa ruwa e ngwe, le yôna e tla noba
bjale ka ela ya pele.

Lesetšä mosadi ke mosadi wa gago, taba kgolo
ge mosadi o ka bôna a e nwa bjalewa go fi-
tisä tekanyo, o mitšê, batwadi ba mosadi ba
seke ba tenêla taba e we. Morwa o be a sa
nyake go taboga molaô wa papagê, are ke
kwile, fêla mosadi a tšoga a boeletšä ke
tla malaya.

Gotloga mowe, ke moka ba botšä sebaka gore
sepela o botšê baga mangolo ba dutê le dinggo-
mo tšä bôna. Fêla ba tšušê ka maatla golaya
ngwana wa bôna, ka gobane nna ga here ke
a laya bare ke na lephôšô. Mosadi o ile a kwa
a ba le ngwana yo mongwe, a mōlthōkōmēla,
yaba ke moka mosadi o e tšä basadi ba bu-
ngwe, bjalewa o nwa a botšhaba, bjale a
godišä bana bagagwe.

(Mafri) a mofato a fepa ngwana, a lukile kudu go fepeng ga ngwana. Ngwana mola a wago, a ba mofe letswete la mmagwe, ba swanetše go nyakela mothušō ke moka batle ba thutše ngwana ba kgone ba mofa letswete la mmagwe. Ge ele gore mosadi ga tla hwetšana ngwana o ile a lafiwa ke ngaka, ba swanetše go ya mowe ga ngaka e we ya goalafa mmagwe ngwana a ba fe mothušō wa ngwana, ke moka ba kgone ba taminā ngwana.

Lebaka le we ka moka ge ngwana ba monyu kella mothušō, ngwana ba moleša motapa (bempye). Ke molaō wa busotho mola ngwana a wago fase, o kwa ngwana a na hangwa-kong, o tla bōna ba modivela buiswa, ke moka ba balaša ngwana, bare o tšwa kgole o lapile ke moka ba mokatela buiswa ka ganoq, le ge a na, ba fomofa.

Bjale kgantše, molaō o motše ke gore ngwana la fo mama letswete la mmagwe fela, go fitlhelā a gošo. Ge a eja dijō ba bone yēni mong, ka noši a topa za goja diša ka ganong. Lebaka ka moka a fepa ke letswete la mmagwe.

Ngwana wa gofepa ke letswete la mmagwe
fêla a swane le ngwana wa gore gowa fase
ba mofa bušwa, wa gofiwa bušwa o hwetša
na mpa e ke ke moropana, mpa ya gagwe e feta
mmele wa gagwe, ge gona mmago ngwana a
ka leka a sepele le banna madi a banna
a tšhuba ngwana, gona o hwetšana, mmago
a se gona, tšhōgō e ronana le mmele. Mpa
enapile e le sethatala, ge a fegêlwa e ka
o kwa boithoko.

Ngwana wa gozola ka mokgato wa mmagwe
fêla, mmele wa gagwe o foya ka golekana,
wa hwetšana ana le mmele o motse hudu, le
ge mmagwe a ka kithana le banna, a o fapa
ne, o no ôta fêla mmele wa gagwe o leka
na.

A gona lele ioko le lakgoro ya ga Mamote
twa Mašumu, le gona ke motšo o tee fêla
yo we leina la gagwe e lego Mašōšō Mašumu
bana ba gagwe ba gola fêla ka letswete
la mmago bōna, yēna ka nōši ba bōne a
topa sa goja a lōa ka ganong. Bana lemme
le o motše, dišhakeri tša bona ga dibonale
ba phediša ke mokgato wa mmago bōna fêla. Ba

bjale ka Bathoka, bana ba bōna a ba molešē
 bušwa gofithela ngwana a gola a nyaka tša
 goja yēna ka noši. Bjale buntši bja batho le
 ge ba bōna gore ngwana o lekane ke go fepa
 ke mokgato wa mmagwe fela kantle le bušwa
 a ba rate, bare mōho oja bušwa, a ka seme a
 phela ka mafsi bjale ka kgomo le pudi, le nku le
 mpya le kolobe.

Mokgato o tšwa dijong, le gona mōho goba yōna
 kgomo ge e ratšwa go tšwala, mafsi a kgomo re
 a bitšwa gore ke kate, bjale ka mokgwa o we ke
 a makoto, ge batlhankana ba ka guma kgomo
 e sa tšwa go tšwala, ba ka seme ba hutšhā
 mašwa a bōna ka kgatšō e we, baapea
 ke moka a loya wa hwetšana a tiile, ba diomga-
 tha ba ~~ija~~ ija. Bjale a mōho le ōna, ana le
 mokgwa wa ōna, mmago ngwana ge a saja tša
 goja mokgato a obe gōna.

Dijō tša matšwetši, motšwetši oja kudu, ba ma-
 apeela ka mabanyana le ka mošwanyana, mošegare
 oja molatšā, nka bakalang, ke gore aji a
 e noši, oja le ngwana, dijō tšē dingwe dia mo-
 kgatong wa ngwana, tšē dingwe difepa madi a
 mmagwe. Motšwetši wa lebaka la tlala dijō

tsā ntshe ba diobotetsāgo, a hwetsāna a setle-
 mile mpa ka lelapi, a hore, ngwana le yēna
 o ja ka mōte mo. Kgathe molaō wa motswetši
 ke goja, a tšoka goja ka matla a ka setle a
 ba le mokgato wa gofepa ngwana wa gagwe.
 Mowe motswetši a nyelego gōna gošele, gagoswa-
 ne le masēpa a batho ka mōka, o nya lesepa
 le legolo la mampyere. Motswetši wa mōkuta owe
 o a hora le ngwana o a hora.

Go lišwa ga ngwana, m magwe o swanetšē go tšea
 buušwa ke mōka a bo tšhahune, e se kwa bu-
 budule, ele metsi (matšhatšā) ke mōka a tšwēle
 ka ganong ga ngwana, ka morago ga mo a bōna
 gore ngwana a sa metsā, ke mōka bjola bja
 gošala ka ganong ga m magwe, m magwe o a
 metsā, bjale o latšwa molomo wa ngwana ka
 morago a fa ngwana letšwēle, wa mama o fitiša
 buušwa.

Ge m mago ngwana a šoma goba mašemonong go-
 ba modirō wa gae, ngwana a na le moleci bja-
 le a kwa ngwana a lla, moleci a hore ke a
 mohomotšā bjale ngwana a fo tšwēla pele le
 golla, m mago ngwana o swanetšē go ksetšā
 modirō wa gagwe, ngwana o swere ke tšala

Ke moka o dula fase, o fa ngwana tša goja,
ka morago o mofa letswêlê. Ge e se ngwana wa
letepa ke moka wa robala.

Moledi wa ngwana a swanêla go tlogêla ngwa-
na, o dula naê. Motthomong o mopepudiša
moledi wa gagwe, ke moka o tšama a taloka naê
ge a kgometšê o muisa ga mmagwe, ke moka
mmagwe wa morobudiša. Ge a kare a moroba-
diša ngwana a tšoga, mmago ngwana o swa-
netšê go robala ke ngwana, ke moka a fe ngwana
letswêlê. Seutla se fêla se fagôthetšâ ngwa-
na gore ngwana a kgomêlê, ge a o kua ngwana
a e tšwa letswêlê ke gore ngwana o kgometšê,
mmago ngwana o swanetšê go tšoga ga botše
a seke a moitšinya, ke moka le yêna moledi o
swanetšê go se diê lešata ka gšbane a ka
tšôša ngwana.

Ngwana wa letepa, a dumela gore mmagwe
a motlogêle, o forata mmagwe a ka fadula
fase, ke moka a mofe tša goja, a momamiši
ka morago ga mowe, a be a taloka, ge mmagwe
a mofa moledi wa gagwe, ke moka o thoma go-
lla, ka goriale mowe mmago ngwana o tla se
moledi wa ngwana, gore sepela o tšame o moho-

motša a le madi o lla mogôkgô, o tlabo a kgapa
ke golla, ke motša a muisša gommagwe, o kgapile o
kgometsê ke motša mmago ngwana a morobadiša .
Ge a kase a morobadiša a phafoga a tšwele
pete legolla, mmago ngwana bjale o swanetšê go kku-
tšiša moleledi a mêtêgê. Ngwana wa matepa o fo
nyatša go kgomêla ka nthago ga mmagwe go ba mole-
ledi wa gagwe.

Modirô wa ngwana ke o mogolo ge esale yomo-
nyana, o a sefapogêla ke motša mmago a molthakola,
bošego le mosegane go fo swana. Mafapoga
ke mafapoga moroto ke moroto, mmagwe o modirong
wa gagwe le bana ka motša. Ge bošele o swanetšê
go alola legogô ke motša a le anegê ka ntle ke omê
moroto wa le batong ke motša a o kole magala
a bee godimu gôna.

Ge mmago ngwana a ka seke a tlhokomêla
go dira bjale, nywako o tla nka mošeto ke ge
bare mošeto wa ngwana a o ntge, dintši ditšila
nyela diboko, le legogo le phakisa le thulega
ka pela ga kowa a rotelago gôna. Ngwana ke
tšie le bošego o aja, le bošego o a fapoga, ka
motša ke modirô wa mmago ngwana, ngwana o gole
butswadi ba tlhakile.

Bolwetsi bja ngwana, ga botsebe hematho ka
bana lagre a kgone gobola bola. Mam Mmago
ngwana o swanetše go tihokomela ngwana wa
gagwe ge a babja, pupago ngwana o ya ngakeng,
ngwana go fitlha e tšolla marapô a yone ke
moka e babotšä bolwetsi bja ngwana, hemoka
ba laolela ditšhare tšä bolwetsi, ge ditšola di-
dumêia, o fa pupago ngwana ditšhare, o fi-
tšha, o fa mmago ngwana yêna o motšä fêla
yore ngwana e itše o dišumise ka mokgwa o. Ke
moka mmago ngwana o a pea seithare, a fêla
a muna ka lejano a e fa ngwana wagaue
ke moka ngwana wa fêla.

Molao wa ngwana ge a babja, mmago ngwana
o swanetše go tšhwa a dutšä le ngwana wa gagwe
gae, a swanêla go mokgaudisä ditšela, o bna
ngwana wa gagwe a dutšä gae, go fitšhêla
ngwana a fôla. Le motho yowe a tšago go
môna a swanêla go ka kôla ngwana o swanetše
go butšišä mmago ngwana gore ngwana o ro-
betše bjany, motho yowe a swanetšego go ka-
kôla ngwana ke mmago mosadi le matšwala
wa mosadi, ka gobane ke bôna ba ôki ba
bolwetsi bja ngwana.

Temaya 8: bogadikane.

S1. Basadi bagonyana bogadikane.

Mogadibô, ga lena boêmô bja nnete, bjale kage mosogana a ka hëa mosadi bjale mosadi yola ge a bôna kgaitšedi ya monna wa gagwe ore go yêna mogadibô, bjale kgaitšedi ya bolesogana le yêna ore mogadibô. Goba monna ona le basadi ba bantši le barwa le baredi, bjale ka moka ke bana ba monna ka otee, bathwading ba bôna ke bana ba basadi, bjale ngwetši go mongwe wa morwa mosogana yowe, ge a bôna baredi ba matwala wa gagwe wa monna ore ke bogadibô, ka otee mogadibô bjale le bôna baredi bare mogadibô.

Bjale ngwetši ge a bôna barwa mogalabje yowe, ešego bongwanabo monna wa gagwe ore bôna goba lena, ke polelô ya gabolêla ka bantši empu a bolêla le motho ka otee. Monna le bongwanabo le bo morwa ragê bôna ge ba era ngwetši bare wêna.

Bana ba ngwetši ge ba bôna bana ba kgaitšedi ya mosogana bare bathwala, bjale bana ba kgaitšedi ya monna ge ba bôna baredi bagagê le bôna bare bathwala. Ge ba era kgaitšedi ya

mmago bōna bare malome, mosadi wa malome wa bōna bare matgolo goba mogatšā malome, bana ba mogatšā malome, ge ba bōna kguitšedi ya papago bōna bare rakgadi.

Mabapi le batsēelane, mokgonyana ge a bōna mmago mosadi wa gagwe ore, matgolo, bjale batwadi ba mosogana bare bakgotse goba buyōgadi, buyōgadi bare bakgonyana. Ke yōna tlhompamo ya batho e we.

Basadi onyaka go tšea ke monna wa basadi, ka buka la gore ga gona boima, modirong wa go dira tšā goja, ba ekelana, mosadi yo mongwe a ka tšwafa godira tšā goja, bjale yo mongwe a faga, bjale yola lema yēna ka ba banyana a ka a faga. Mowe a ka setego a tšwafa ke ge ema le bana, le gona wa bōna a tšwafa ke gore o bōna gore melatšā e gōna bana ba tlaja yōna.

Basadi a bae, ka golekana gona le mosadi wa pele, yowe elega mmago bōna, yēna a ka ka a feta fêla ke ge monna a kaya a tšea setima-mollō. Mosadi yo mongwe ke yo mongwe o swanetšē go tlhompamo yo mongwe ka go mitšā ka leina la ngwana wa gagwe are

838

K34/82

~~Tema ya 8. Mogadittane.~~~~5. Basadi ba gongatha bogadittane.~~

mmago mohele, bjale bjale, bjale mosadi wa
gotlhoaka ngwana ona lele leina ba gagwe
lewe ailego gofitlha bogadi ba mitsä ka lo-
na, ke leina la gagwe lewe ba swanetsägo
go mitsä ka lona.

Bana, ba mosadi wa pele ge ba era mosadi wa
morago, bare mmame, bjale ba mmame ge ba
era mosadi wa pele bare mmamogolo, monna
a goma a beka mosadi wa boraro, bala ba mma-
molo ba safoe mmame, bjale bala ba mosadi wa
bobedi bala ba yola wa boraro bare mmame, ga
mosadi wa bobedi le yëna bare mmamogolo bjale
bjale. Bana bôna ba fobitsäna ka go e morwa-
rre, baetkana bare ngwana wa papa, ke Thompsons
ya bôna e we.

Ramogolo le rangwane, ba ke banna ba mosadi
ka otee, bjale bana ba mogolo ge ba era
bana ba moratho wa papago yëna, bare ^{ngwana wa} rangwa-
ne goba ^{ngwaneä} papa, ba ra-ngwane bana ge ba era
bana ba mogolo wa papago bôna, bare bana ba
mogolo goba bongwaneä, ge ba era papago bana
bare ramogolo, bara-mogolo bare rangwane,

bjale bjale.

Monna a swamêla go tšea basadi ba babedi fêla, yokaba haone ge aile a tšea mosadi ka otee, ge a tšea mosadi wa bobedi o swametšê gonapa a tšee le wa boraro, goba gonapa go isa pele. Basadi ba babedi ba tšwenya, ka gobane matšhō a tšwenya le ōna, le lengwe leitho le lebeletšê mosopele wa yola mosadi le lengwe la yola mosadi bjale bona ba go galšana ba dira selo ka setee, gwa fitlha mowe ba diraga leithō ka letee, bjale go fitlhile le baka la go tšwenya.

Ka baka lewe le ge oka bona, bedi ga bona ba ile ba tšwapa go faga mauswa, o seke wa ba boledisa, bona beng ba kwane gore lehono re se ke ra faga, re tla bona gore ozia dirang matšhankana go. Ge monna a ka kwata a lia mosadi yo mongwe, yo mongwe a seke a motia, dipolêlo ditla bolêla gore yola wa go tšewa ga ratiwi ke potolo ya bona ya goba fagêla buswa. Ge a ka seke a faga, o a tšewa, yola ka gobane ke mamratwê a tšewi.

Dipolêlo tšewe dibolêlwa fêla ke batwadi ba mosadi wa go tšewa, batwadi ba mosadi wa go setšewê ba bolêla gore ngwana wa rena ke

mamonyadiwe, le gela a fagê, monna o be aka seke
a ja dijô tšú gagwe. Bjale mowe wa seke wa
teba nnete ya taba, empa basadi bare nnete ya
taba ke gore mosadi wa goteiwa ke yêna mamora-
twe.

Ge mosadi a sa teiwi, ke mamonyadiwê, o ka
bôna re tšwa bjatweng ka babedi ra fihlha
gore letšutši le ditšhê, ke moka wa bôna monna
a e ya ka lapeng lela, a fihlha, a buhisa mosadi
yola gore lebaka leka moka e be lekae, gobo-
ntšhagala gore e be lena le banna ba lena mo-
lefokeng, ka gobane pele ya gagwe e a mowê-
la ke moka a motia. Ka morago a ya ga yola mosadi
a fihlha a ômana, o tšôa lešano fela a
ômane lepele ya gagwe.

Monna wa basadi ba bararo goba ba bane
e na taba, le bôna batla seke ba ratana ka
moka, monna le yêna o tla ba le mamoratwe
wa gagwe ke moka bala ba kwana, ba bitšhâ-
na battlaba. Ke moka yola wa mamoratwe a
bana taba naê, yêna o tla noba a e swa ka
goteiwa.

Mosadi yo mongwe ngwana Moraba a tšere ke
Morasane Mosei, bjale mosadi yo we ebe e le

mosadi wa pele, ke moka ka morago monna a tšea
 a mosadi wa bobedi, ba moka gore o dirabjang o
 kitimela go tšea mosadi wa bobedi, o bona gore
 dikgomo tšo fella mowe go mosadi wa bobedi, di-
 lesethe ditwale pele o gone o dintšha o tšea
 mosadi wa bobedi, ka morago o tla tšea wa bo-
 raro.

Monna a ka akwa, ke moka a wšha dikgomo
 a ya a tšea mosadi ga manokoropō, ke moka a
 betša mosadi yola, a dula ka lapeng la mosadi wa
 pele a tšea mediro ya bogadi a iena mowe
 ka morago a ba lenqwana ba mšhakišela tša
 gagwe dipitšha. Monna aratša mosadi wa bobedi
 go feta mosadi wa pele, mosadi wa pele a ešha
 a o mana le mogadikane, bjale ba botšana ba
 tlabo.

Ka letšati le lengwe monna a swara mosadi wa
 pele, ana le monna yo mongwe ka ntlong, ke
 moka a lifiša monna yola, mosadi a fela a
 eya a emeletšha monna ge a leka ngwatlong
 yola mosadi a fela a se, moša tšwa ka mowe
 o tle o nkēšele. Monna a fohomola, mosadi
 a tšala ke pelo, ka tšati le lengwe a tšhuba
 wšho ya mogadikane ba robetše ka ngwatlong.

838

K34/82

6
335

A goma a boela ka ngwanong wa gagwe a robala ge baetswa ka ngwanong, ba hwetsana gore mosadi o tswalethē ngwako wa gagwe o robetšē, ke moka batho ba phalla ba libile mowe ngwako o swago, ba lwa le mollō, mosadi le gotoga a rene a toga a fo robala.

Ka morago ga gotimisa go mollō, ke moka monna a bula lebati, a tšā mosadi, mosadi are, molato keng, monna are a motšhe ge o e swa a okwe, mosadi are go monna wa gagwe o tla ditšwa motšopi. Bjale dilo tšā mosadi yola di swelaga mōgō le mabêlê, molato o, o tla o kgona, mosadi are ditšwa kwa ke wēna le mosadi wa gago, nna e ke na molato.

Monna are go mosadi o tlaya ga bathwadi bago go ba lefe molato o, nna nka rene ka lefa.

Mosadi aka e mofetšola ka lewe lebata, ba robala, monna yola le mosadi, ba robala kgakala ka batla la gore e be e le ngwako ka o tee, Moso a ona lesilli, bjasa.

Mosadi e botšā monna wa gagwe, gore bolabola le mosadi wa gago, ke nyama dilo tšā tšā ga mōgō le mabêlê aka, monna a botšā mosadi bjale mosadi are ditšeba ke wēna, nna a ke tšebe

selo.

Mamundi a tloga a ya a botšā, Mpepi morakho wa monna wa gagwe, are, mosadi wa monna wa-ka o tšhubile ngwako waka, bjale ke butitšē monna wa gagwe gore ba lišē dilo tšāka gumōgō le mabēlē aka, bjale a ba mpošē selo, bjale ka goia- le mowe ke a le botšā ke molato tuba e. Monna are wa kwala, wēna ka nōi sepela o nyakēle mōkho o šele o moromēle, a go go tšēla dītaba, nna ge ele tuba ke tla kwa mogolowaka ke kyone ketla.

Ka goiale mowe o tšhaba gore mogolo wa gagwe a ka mokwēla botlako, le gona a kaba a mogopolēla gore o robala le mosadi wa gagwe. Mosadi a ka a nyatšā mantšū a monna, o ile a mokwa, ke mokwa a ya e roma monna yomangwe bjale monna yowe a ya, a filletšā mantšū a mosadi.

Monna are go mosadi wa gagwe, wa mokwa se monna a sebolēlago, mong wa ngwako o alla ka baka la thoto ya gagwe, bjale mosadi are, ora gore nna ke reng, monna are, ke ra gore ke molato o swametšē gofetla sebaka se. Mosadi are aka tšwana le kgeswa, monna are go mosadi wēna

o swanetšō go tšibišā batwadi ba gago ba bone
taba e, lehuja a batwe ka boloi, bulwa ka molo-
mo.

Mosudi a seša bolēla, bjale sebaka sa se go mo-
di, a ekaba ba fo gogapeletšā nywato gagwa
tšhuba wēna, mosudi a se go tšhubile nna, bjale
ke moka sebaka sa homola. Monna a se go seba-
ka go kaone gore mosudi a boē, ka gae, ketta
bitšā ba nna ba gešū, ka moswana gore batle
ba nkwišē taba ya mokuta o, le wēna o begō-
na.

Monna a tloga a ya a botšā mosadi gore mo-
nna wa gago oile boya ka gae, le yēna o ratšā-
ma a bitšā banna ba gabo, gore bakwe taba
ya gago ka moswana, fēla oile lenna ke begōna.
Mosadi a goma a boēla gae. Monna a ya a
robala le mamundi lapeng.

Ka moswana bjasa, mošo ga ona lešidi, tala e
a peilwe ga elewe ka mphaka, ke moka banna
ba fiilha gumōgō le sebaka sela. Batwadi
ba basadi ka ditšebe ba dikwa, empa a baka
ba ba gōna, ka baka la gore nama ya beta e a
begwa.

Monna wa basadi ba babedi goba basadi ba

838

bantši mahlhong a tlape, o tlhapa diatla fela,
wa bōna a tlhapa mahlhong o bolubola ditaba
tša monna yo mongwe. Monna ure, le bitša ke
nna ba bina noko, ke gankantšha ke ditaba tša
basadi banna, bjale nywana Moraba o tšhubile
nywako wa nywana Makokoropō, bjale ye ke
bolēla nuē gore a bōne gore tabu e ke molato.
o swanetšē go bega butwadi bu gagwe bamole-
fellē molato o, a bolele seto o fo homola,
ke yōna tabu e ke lebitšēšago yōna, ke inoka ke
feditšē.

Banna ba butšiša mosadi, gore ke nnete nywa-
ko go tšhubile wēna, mosadi a dumēla, bjale mo-
lato eleeng, ke beluēla yēna monna yo, ke ma-
tšatši a mantši ke motšā gore nna ke nna wa
manq, bjale monna o fotibu ditšebē. Ke ge ke
tšhuba nywako gore ba robulē ntle, le bōna le
ge balebububedi phefo butla e kwa bjale kanna
ke lalago ke bolaya ke phefo.

Bjale a o bōne gore o dirile molato, mosadi ure
molato, ke wa gagwe, ka banna la go setle ka
nywakhong waka. Mosadi ona le phōšō, ekubcwa
se tšhubē nywako, ntšube o mpē o bulē nywako
ka gobane wēna a o tšhabe le ye ēpana

838

K34/82

40
359

o fihlhi o gôgê monna wa gago, bjale lewe ke
le êpana le kaone, goena le le êpana la go tšhuba
ngwako wa mogadikane wa gago. Monna le wêna
mosadi e yang Ihopeng le bone gore tuba e ke
molato, le rapête mosadiyo.

Monna a se, le a nkuwa mosadi yêna, o swanetšê
gobotšâ batwadi ba gagwe ba lefe molato o kuntle
le nna. Banna bare tuba e we a eke e dirêga,
ke mosadi wa gago o dirile phôšô fêla molato go
swanetšê go lefa wêna. Ye aile boeti a boya le mowa-
lo, a e a rola lapeng la batwadi o rola mo, ke mo-
ka wa sokoloya wa ja kuntle le gore a išê ga bu-
twadi ba gagwe.

Monna a seke a kua a gona a se mosadi o swanetšê
goya ga batwadi ba lefe molato, bjale banna bare
go yêna, go kaone mola wa seke wa re bitšâ, o
no dira tuba e we kuntle le rena. le mošha di-
tuba di'eya kgorong, rena o seke wa re bitšâ,
ka gobane kgôrô yo êna ga nana re boletšêgo mo,
ge ele batwadi ba mosadi baka seke ba lefa
molato wa mosadi wa gago.

Monna o be a tšhakane tšhōgō, anapu a gona,
ke mo ka banna bare, mosadi o zinya se baka o tšo-
ka go išê ditaba tšâ gago mošate, mo tšhomong

o gopola gore re a mofusa, mosadi a napa a tloga a nā ditaba tšā gagwe Kgorong. Kgōrō ya amogela ditaba tšā mosadi ba motšū letšūtšī lewe a wa netšego gotla kalona.

Letšūtšī la fixha, bjale monna a botšā banna ba gabo, ku baka la tswalanō, ba seke bu dula baya. Go ile gwaaba ditšhong kudu, ge bušetšē bu laudišitšē ku motšū o ba golaudišē ge batšōu gae. Banna buse, ke mpya ya gago, o thabēla fēla ge e bolaya diphošōlō o ija, lehono wase go bona e bolailo kyomo wa re, mpya e tlogē e ē go mōtho yo wa go wīla go yēna, ga golisēge, monna kefa kemolato wa mosadi wa gago bathwadi ba mosadi wa gago ga bama ba na molato.

Monna a gona goya thopeny le mosadi wa gagwe a re bathwadi ba gagwe ba lefē, bjale ka goriale mawe mosadi a o sa morata, monna a se ke a morata, lehono bathwadi ba mosadi, ba swunetšē go lefa wēna o boēlē o dule le mosadi monna a dumēla. Ke moka buse monna ona le molato. Baisū ditaba go Kgōrō, bjale Kgōrō yase sepelany le motšē monna a lefē molato o we ka kyomo tšē thuro, ba buiša mantšū ba botšā monna, monna a seke a dumēla.

838

K34/82

341²

Ba boetsä mantä go morena, morena, are, sepele
 le motlemé. Ka lebaka lewe nna ke mo esale nna
 lešoboro, bjale go thalefanyana, ke thalifite, kama-
 tlhō, ra bona empa ra seke a ra bebu gore mola-
 to wa gagwe Keny. Ge monna a fitlha use o a motlè-
 ma, monna a thōma golwa, bjale banna bu mothegela,
 monna a phonyōga motlemi, ke mota a thaba ka
 lebelo.

Ba morakisa, baya bu moswara a fologela nokeng
 ya mola, le sena bu thutana e be se setse ka
 nthuga. Mowe ba go moswara gona ditlhare di le
 tša fela, ka goditomola, ge bu magoya, u mamasela
 setlhare o mamasela, mufello ke gore setomogé.

Ba leleko la gabo e be ba ka seke ba lebella, a kwi-
 sa bathoko kudu.

Ge e fitlha Kgorong bu motlèma le kotu, Kgōzi ya
 tšwa ka lapeng, e swere kubu, ya motia mowe
 monna wa batho a goba a rotu le moreto dibi tša
 ba tša tšwa. Monna are morena mpole, ompole-
 ela molato wa mota yo mongwe.

Ba gabo ba tloga, ba thaba, monna wa batho o
 be a gana le pelo, ka mokgwa owe a bu a robala
 a hemilwe Kgorong, ka moswana base bokela nnete,
 monna are, morena lehu le utebune ka banna la

838

K34/82

342³

mosudi, nka sena ka kgona gofafa molato wa monywe,
ke mota kgodi ya mota gape, le gagole bjale monna a se-
ke a kwa.

Moratho wa gagwe, ga mogô le mosudi yola a go tshu-
ba ngwako, moratho a ~~wa~~ wshu kgomo, ke mota mosudi
a kwela monna wa gagwe botlhoko, a ya go butswadi
go kgopela kgomo tse pedi; ke mota ba dira dikgomo
tse tharo le pudi ya go tlemolla ditshipi. Ba fi-
hha ba zupa kgoro dilo tsewe, ke mota bu ilemolla
se bofiso, ba tseu kgomo tse pedi bu fu muni
ya boraro gwa bu ya kgoro. Ditaba tse fela di tse
mowe.

Monna o be ana le pelo ya bodiba, a fithe gae,
e le molwetši, a babja a ba a fola, mosudi yola
a go tshuba ngwako wa mogadikane, a saji di
mo tshogela ga botse, a gopola gae, monna o tla
molaya, a nobona monna a sena taba. Mosudi
a napa a latlha le hufa lewe la boloi. Gela monna
a motie motlo mony o be a tla napa a bakga goba
goiaya.

Monna wa dikgomo tse dintsi, o swanetse go tse
basadi ka tšona, le humo la motlo le legolo ke la
basadi gore motse wa gagwe o gole ebe o mogolo
kudu, o bone eka ke motse wa moate. Ke lona

lehumô la monna, He moka basadi batlilo bèlega bana-
 bazihankana le basetana, He moka basetana banyallisa
 dikgaisedi tša bona ba tšea basadi ka tšona ke
 moka lehumô la monna legodile. E senq monna wagore
 ana le dikgomo tše dintši He moka a senne a tšea bu-
 radi, monna yowe bu mitšhū gore He mpya Kagobane
 o fonyatša gojū dikgomo ka legano.

Monna gore o humile o hwetšane ana le basadi ba
 bankši le bana, ka mabunyana o kwē bana ba raloka.
 Ge o tšena ka motse wa mohumi o tla hwetšane ma-
 hura a ieka go tše. Mahura ke musepa a bana,
 motse wa mohuta owe ke ôna owe barego ke
 motse wa mohumi. Basadi banyatša kudu ke go-
 tšea ke monna wa dikgomo, kudu bjale ka ge basu-
 di banyale e be basa lōšwi, motswadi ge a bōna
 gore manna ana le dikgomo tše dintši. He moka
 o mofa moredi wa gagwe, moradi ga bagame He moka
 o ntšha dikgomo o a nyala.

Motseng wa mohumi oile wa êtela go ôna, borego o
 tla kwa dillō tša bana, le yēna moeti, o tla beufu
 le go tšwa borego goya gorota. Mong wa motse a tš-
 bji mo a lego teng. Ke motse wa monna wa mohu-
 mi o we, monna o ja se a seratago, mapoto a
 diphefuthū ke mapoto.

838

Motse o mogolo ke lehumō wa basadi ba bantšhi, empa baloi boletšhe Kudu, thuri ya ntšhe ella le mosegare, ka goriale mowe monna o swanetšhe gore agē motse wa gagwe o tiē, ge a ka seke a dira bjale lehumō la gagwe le a falla ka motšwa o, ba tla bēlēga bana ke motšwa ba na ba e hwa.

Bjale ka motšalabye yo wa ga Mohlabe Sekwai o be ana le lesobe la basadi, moratšho wa gagwe basadi ba babedi, yo mongwe moratšho ana le mosadi yo mongwe gape ana le mosadi, bjale basadi ka motšwa mowe motšeng ebe ele lesome la basadi le basadi ba bararo. Motse ele motse ka otee fēla, gobile gona le monna yo mongwe wa ga Museke Mampadi a dula ka gare ga motse yēna le basadi ba babedi.

Ebe ele motse o mogolo kudu, wa mafōrō, bana ba bēlēgwa ka buntšhi empa bana ba saphela, bontšhi bja ba tšhantšana ba e hwa kowa ele babagolo. Ka gare ga motse ebe go sepela tšhwene, ka lebaka bana bu fōre kowa ba raloka ke motšwa e fiitšhe e ba tšhošhe ba tšhabē, a e ba tšhošhe fēla yo mongwe ngwana e tšhe.

Basadi wa mamoratwe ka mešha ke moloji,
 ka gobane o tšea pelo ya monna, are ge a
 le bella basadi ba bangwe a bona e ka ase
 basadi, kgantšhe ke basadi o ba tšere a bura-
 ta. Ka tšhōi le lengwe a loya mosadi yomongwe
 le yōna e be e le mamoratwana, monna a tšala
 ke pelo a ya ngakeng, ngaka ya tšha ya zinya le
 tšwa, bjale letšwa la swara mamoratwe, monna
 a sokologa a babu ke pelo, ke moka a alafa
 mosadi wa gagwe.

Lehono, motse wa motšgalabje yowe e ke e be
 e se motse o mogolo. A o na buna ba ba tšhan-
 kana, bokadone ke basetšana, ba tšhanšana
 ba mong sekwai ba babedi, ba moratho ba babedi,
 ba yo mongwe moratho ba babedi ba yomongwe nka
 otee, ba yo mongwe le ngwana ga na e, bu monna
 wa ga Masete nka bararo. Basadi e be bu-
 bēlēga bjale bana ba banki ba hwile. Gela
 e ke e be baphela gobe go se motse o mongwe
 wa golekana ke motse owe. Ka morago gale-
 hu la gagwe, ge bafeditšē go tšōa meriri, ke
 moka motse wa phumēga.

Motho wa mosadi ka otee, ge a bona mo-
 tho wa basadi ba banki, o re monna o a e-

peprina, mollô o fiša yo a o otago, a e
 psini o modilony lebaka ka moka, go eprina wê-
 na wa mosadi ka stee. ② Kabôna ka lebaka
 la tlala, monna o šita gore a ka tšhabêla
 ka e, ka bana la gore lešaba ka moka matthô a
 bôna a lebelešê yêna. Bo kaone ke ge basadi
 bana le basedi, bjale basedi ba bôna ba nyetšwe
 gona le dikgomo gôna ga gona boima, ka gabone
 mosadi yo monqwe le yo monqwe o tla rekisê kgomo
 ke moka a sele tlala.

S2. Basadi ba apisetšê monna basadi.

Taba e ya gore mosadi a pišetšê monna wa
 gagwe mosadi a setaba e e makatšêgo, ke
 taba e e utilego kudu. Mosadi o apitšê mo-
 sadi ka bana la lehumô la gagwe, o nyaka gore
 la pai la gagwe ke gole. Motšhomongwe mosadi
 yo we o na le bana ba basetšana ka goriale
 mowe dikgomo tšê basedi ba gagwe o swane-
 tšê gotšêu basadi goba mosadi a kgone aija
 tšê dingwe.

Mokgalabje yowe wa ga Mohlabe obe
 ana le basadi ka ba belli, ba we bago-
 bu bana le bana ba basetšana, Mokgatli le
 Mapholo. Mokgatli a bôna gore moedi wa

gagwe o nyetšwe, Hemotla a napa a bolēla le monna wa gagwe gore ka ditšomo tše ke nyaka go tšea mosadi, Hemotla monna a dumēla, mosadi a tšoma go tšama a piša mosadi ge a mohwetšane ke motla o botšha monna wa gagwe gore ke mone.

Ke motla bantšha ditšomo tšo tšea mosadi, mosadi ana monna, ka gobane mosadi a na morwa e bjale ke motla monna o dulca le mosadi. Le yēna Mapholo oile a dira bjale, ka go tlhoka ngwana wa moithankana ke motla monna a dulca le mosadi. ~~Mona~~ Monq basadi ba go tšea ke yēna e be ele basadi ba go phētha menwana medi, ba babedi ke ba go tšea ke basadi ba gagwe, bjale ke ba gagwe a gobane o dulca nabo.

Mosadi a ka tšea basadi ba bantšhi Kabaka la ditšomo tša basadi, bjale molaō wa bōna, a tšea mosadi ka otee go fedile, ore ke tla fo kgobakanya bana ba batho ba ke le mosadi ke tla ba fang. Mosadi ge aile a tla ke tšeri a ba le bana ba baithankana le basethama gōna lapa la gagwe le a gola, ka gobane ba wa ba tla tšea ditšomo tša ditšadi ba tšea basadi.

Mosadi ge a ka tšea mosadi a tšela monna wa gagwe, ka gobane mosadi o tšela monna ka gobane ana ngwana wa molihankana bjale ngwetšhi a tla a ba le maithabe a bèlega ngwana wa molihankana, ngwana yowe ke moka ke yêna mojalefa la matgolo wa gagwe. Ga gona taba le ge pupagwe e le monna wa mosadi yola a gontšha ditgomo a nyala mngwe, a ka seke are go yêna mma, o le matgolo, empa ya monna o re papa, mowe le gona a be a kase matgolo bjale a ka seke a dira ka gobane o tšwetšhe ke yêna ke molaš yore are papa. Mosadi ge a eia, mamumi wa ditgomo o le matwale, ke matwale waga gwe kabaka la gore ditgomo ditšwa yêna ka theko ke mogadikane.

S.3. Kabuganyo ya dijō.

Ye mosadi a fugile tšea goja, ke moka bawšwa bo budile, ke moka o tšea se jêlō sa monna wa gagwe, le sa matwala wa gagwe yowe ekego mamumi wa ditgomo, bjale o tšela monna wa gagwe, bjo bongwe o tšela matwala wa gagwe, bjo bongwe ke bja gagwe. O tšea telo ya monna o a mofa, ya matwala wa gagwe le yōna o a mofa.

838

K34/82

50
349

Ke moka go fedile, baja, yomongwe le yomongwe o epeela molatsa wa gagwe. Ga rebetse ba bantši ba oka hwetsana go ba ija le matlwala wa bona felo gotee. Le gona ke butšišitšhe kudu a na e hwetsana, ke gore matlwala wa gagwe o swanetše go jela gagwe, ka gobane ge moredi e a tlele le ngwana wa gagwe, o tla tšea bušwa a fe mošoyolo. Go kwagala gore thato ena le ba matlwala ba nqwetši.

Monna a ka reke a tšenela tabeng ya gore ntu baka lung le saji felo gotee, a wa o fokomola. Kigame ke ge mosadi a tšela matlwala sagwe, mowe a ka tšenelago ke ge nqwetši a ija a kōna matlwala wa gagwe, mowe ke taba. A swanela go kōna mamuwi wa dikgomo tša goja. Ke a kgona taba e e tšatšitšwe ka matlakaleng a ka godim. Bana le bona o ba tšela go wa bona mošopo,

Batšhankana ba phatšhanyana, basetšana le bona ba bjale. Ge gona le ngwana wa thato ba tla mōna alla, a gana goja, tša goja, bjale ngwana wa mohuta o we, a ba na taba na e, ba botša bala gore kenu jang, yēna o tla ja golla. Ge ba feditše goja ke moka ba bea di-

Tswana ka ngwaxong, mmago bana o tswalla
 ngwato wa gagwe o atloga oya masemong.
 Ngwana otlhwa lellala, ke tayo ya ngwana e
 we, motho a ka seke a hwa katlala tšiti ka
 letee. Ka mabanyana gape ba tšea molutsu ke
 moka ba mitšā gore tla ri jē, o tla bōna a e ya
 a e ja nabo.

Ngwana wa golêlwa ka dipalê, a se ngwana,
 ke moka o tla foga a lepella, le ge a godile
 o tla folepella, bjale phōō e tšwa ga mmagwe
 elego mofepi wa bana, a bōna ngwana yo mo-
 ngwe a dira matepa ke moka a moenla. O
 swanehē go mōkgala e sale yo monyane a
 gole a tseba gore mo goaila, ke phōō ga ke
 dira ka mōkgwa o.

Ge a sa kwe mmago ngwana o swanehē go-
 lwa ke ngwana wa gagwe. Papago ngwana
 ge a bōna gore mmago ngwana o lwa le nwa-
 na ka molaō, a ka seke a bolêla selo, ngwa-
 na o laya ke maswena-pale, ba more kaōna
 pi, ke moka a mōšipa, maswena-pale a bolê-
 e motho, motho o bolaya ke bolwehī. Ngwana
 wa mōšemaanyana o laya ke papagwe ke kgati
 le yōna a e bolae motho.

Ngwana wa lekgatla, ~~mom~~ magwe o swanetš'e go tlhokomela kudu, gore ngwana a seke a bale dipelo. Ge a bona mōho a ija selo a lēla a re molaō, mōho me esale yo monyana a sa thōma go a bula, ge o kare o ija selo a lēla mokone o seke wa mofa. Ngwana o kgopela ka matlhō. Ngwana wa golēla o a swabisa ge e gare ga baḥho, ge baija selo wa hwetšana a lla are, ke nyama seke. Bjale mowe baḥho ba tla tšeba gwe mago ngwana a na molaō.

Dijo tša monna wa basadi, mosadi yo mongwe le yo mongwe o swanetš'e go tšela monna wa gagwe. Bjale ka ge banna bakgale e be bajela Kgorong, megopo ya monna ga etla Kgorong e be e ke ke magolo. Ke mōka ba ešetša ya kgobakana, bjale ge e feletš'e ke mōka baja. Monna wa moeng goba busipidi baja le beng ba mōke Kgorong. Mosadi wa moeti, yēna o ja ka lapeng le a le etetš'ego.

Go apea ga basadi a balade ke monna, mosadi yo a tšwafilego go apea, anna taba ke taba ya gagwe. Goba ka mabanyana o apea tšewe ditšeba ke yēna. Monna a belaele selo tša goja ollē,

a ka belaela fêla ge a tšeba gore ke ngwaga wa tlala.

Selemo, moradi yo mongwe le yo mongwe ona le serapa sa gagwe le tšhemo ya gagwe, yomongwe le yo mongwe o lema tšhemo le serapa sa gagwe. Le go tšhagola le gona gobjale, bjale monna le yêna o na le tšhemo ya gagwe, serapa sa monna ke sa gogaša mothoko. Basadi ge ba feditšê go tšhagola mašemo a bôna ke moka ba yo e kêla monna wa bona, ka moka ga bona tšhê: kaletêe.

Go buna, basadi ba thôma ba buna a bôna mašemo, ge ba feditšê ke moka ba yo buma tšhemo ya monna. Monna ona le gagwe se sego, mabêlê a monna a fodula, ge a bona ~~gore~~ basadi ba feletšwe, ke moka o bu bitša ka moka ga bôna o tšhagolla sa gagwe o tšhella basadi ba gagwe mabêlê, o batšhe-ka ka golekana. Le ge ana le mamoratšwe o swanetšê go fo molekantšha nabo, ka gobane tšhemo a tšhagola a enoši.

S4. Lehufa le go sekwanete mamumi.

Basadi ba monna ga bakwane ka moka ga bona, ka bakka la mahufa, a gohufela monna.

Mosadi wa mamoratwe yêna a rebolele ka yêna, ga gona le mosadi ka otee yo a ka matanago naê, ba tšhabung, ba tšhabu gore a ka go tšea tša ganong, ke monna aya a botša monna wa gagwe bošego ge a robetše naê. Basadi ba bangwe bōna o tla hwetsāna gore mosadi a kwana le yo mongwe, ka ba bedi ka ba bedi ba kwana.

Basadi bawe ba gokwana, yo mongwe le yo mongwe o tšeba sephiri sa yo mongwe, nnete nnete gore ba kwana yola a faga buišwa o rwala buišwa bja gagwe o ja ka lapeng la yo mongwe mosadi bja ka ba bedi. Ka moswana yola le yêna o dira bjalwa, le go etiša ka mabanyana, ka tšatši le lengwe yola o etiša ka lapeng la yola, yola le yêna ka tšatši le lengwe go yola.

Mosadi yo mongwe le yo mongwe o etiša le yo a kwana go naê. Ge ele mosadi wa mamoratwe o fo etiša le bana, ge monna wa gagwe a etiša kgorong le bana ba bangwe. Ge mosadi yo mongwe a ka dira bjalwa, basadi ka mona ga mōyō le yêna mamoratwe, monna bjalwa wa ba bitša ka mona go ga mo ballē

838

K34/82

354⁵

Tha goja, gore batle ba gôrê magorišô, banna ka lewe kebaka ba nwa legatha Kgorong. Magorišô a we ba Kgêlana ka segô sa golekana le yêna mamoratwe.

Mosegare ba tlhwa ba e nwa bjalwa, mosadi mowe o Kgêla fêla basadi ba ba mokgêlago, ba ba sa mokgelego ke moka ba ukwile ka ôna magorišô, batla ka nwa fêla ge bjalwa bu ka tšwêla ka kyakala. Mowe bjalo ka gobane bo-laola ke banna. Ka mabanyana a we basadi ka moka ga mōgô le mamoratwe, ba yo etiša ka lapeng la bobjalwa, ba etiša ba e nwa phitlhô.

Taba ya lehuja e dirile gore gohêlana ga mollô gobe malaô. Ge mosadi a yo tšea mollô ka lapeng la mosadi yo mongwe, o ya a swere sagagwe seša, ge mosadi yowe a kwana le mosadi yo we, o fitlha o bea seša sa gagwe mollong, ke moka a tšea seša se sengwe sa golekana lesela a tšwago nasô. Ge ba sa kwane mosadi o tšwa a swere seša sa gagwe ke moka a se bea sebešong, a goma a boêla ka lapeng la gagwe, seša sôna sešala se rumašetha, ke moka kamolago o tšea seša sagagê.

838

K34/82

Go dumedišana gona ba dumedišana, mosadi o a tšea mollô ka lapeng la yo mongwe mosadi empa o swanetšê gorumaša ka dipône. Wa bôna mosadi a nodula a sekêla mollô eke gore ka lapeng le lengwe moši wa tupa, basadi bawe balwêlwa ekgolo, ke gore bawe lege baka ga thana ga ba dumedišana. Ke we a sekhufa, gona leselo se balwêlago.

Lehufa a lerutli motse ke aga motse, ka gobane mosadi a ka seke a tloga monneng ka baka la lehufa, e se bôna basadi ba matsâti uno a bolelono bôna lehufa le rutla motse. Magolagolo yo mongwe o se mosadi ke ngwako, ye monna a sa gorate a go agêla ngwako golumile, banna ga ba fele o tla notšama o utšwa, ke mota o boya ngwako wa gago. O kabakwa ge basila basadi ba monna, base lehufa ielwa la monna la molabo le kaba kgone.

Eke gore ba bolêla balebjule, le la molabo bulwêla, fêla ba bolêla ka gore lege ba ka folwa baka seke ba bolêla kaba e balwêlago yôna, ba tla fobolêla dilu tšû go sekwalê, tšêwe dišitišago banna gobolêla, wa kwa base ga gona taba ke dišhelê.

838

K34/82

356⁷

Ge monna a Kaya a robala ka nqwakong wa mosadi yo mongwe e seng ka nqwakong wa mamoratiwa, o tla kwa mosadi yola a robets'ego ka nqwakong wa gagwe, ka moswana ge a šila, monnana wa gagwe o tla moependiša a leka lapeny la gagwe. O tla kwa are mamoratiwē wa sehwišiwisana o tšea motlabo a dira seala, lehono mutlho u gagwe ke a mahubedu, a hubaditšē ke gotlala a tla, a tšea monnana wa le tsara nkwanu.

Go šiala, ge mosadi a sa kwane le mosadi yo mongwe a ka seke a modumella gore a šilē lwanyeng la gagwe, empa ge go tšwella mosadi yola a kašunago nae, o tla kwa are, a seke šilany monnana, ke moka a šila. Go bjale ka dijana a ka seke a dima, le ge mosadi a ile are o faga bušwa a seke a loša a ka seke a ya ga mosadi yola ba sa kwane go are a moloišetšē a dumela o ya ga mosadi yo ba gošunago mōya ke moka a moloišetšū, ge ebe (madibekwane) mamoratiwē ya gona mosadi yo a ka moloišetšago, basadi ba duma kudu gore a ka dira pōpa ke moka monna a ē a jē tšea bōna dijō.

Monna wa basadi ba banki o duma kudu gore banna ba ka fodula, ba tletšē mokgosing ya gagwe

gore ba mothušé goja maušwa, mosadi yo mongwe le yo mongwe o leka ka maatla gore a fagê pele monna a ê a jê tsá gagwe dijô. Monna o tšeba megopo ya basadi ba gagwe, ga mōgô le bāme ba tlhankana. Molaô wa bakgale e be ba saji ba lesetšá megopo ku moka ya kgobakana nemoka ba kgona ba ija.

Ge megopo wa mamoratwê ole ka gare, o tla bōna monna a iša seathla a tšea ôna, le ge buušwa bja ôna ele moguba buušwa a mabotse a le gona ana taba naô. Buntšî bja maušwa goja banna ba ba lego mowe kgorong. Banna a baswanêla go thikêla megopo ka otee, ba swanetšê goja oia le oia, ge ba ka šia o mongwe ba sethe ba uja, o tla kwa mong wa kgôrô are, banna tlošang leša, ngatšang le oia megopo, mong wa ôna a ka tloga are ana bjaka buušwa gaba ji nemoka ba diriva byalo.

Ge banna ba regōna kgorong, monna o mo thiching, bjale o tšašû ke ba tlhankana, ka gobane ba tlhankana ba kgale e be ba ija kgorong, nemoka a marolla, le kgagô le lengwe le le ^{ngwe} ~~le~~ megopo a lefa bašemanyana, a mangwe a fa dimpya ke moka a ja bja mamoratwê.

Melaô ya basadi ge balaya bana ba bôna, ba balaya gore wa bôna ngwanana mmago mokete ke molo, o seke wa ja sejo sa gagwe, a ka gobolaya. Le ge o bôna ele nama o seke wa ja, ka gobanete baloi, a baji nama ya diphoôfôlo baja dinamama ts'a batho, wa nka ngwanana goba bana bana. Ga seke molaô wa ts'atši ka letee, ke molaô wa ts'atši le lengwe le le lengwe.

Ngwana ya sa kwego molaô o we, ga se moko ke mpa, ge mmago ka ts'atši le lengwe a ka bôna moradi a mofa selo, ke moka ngwana a mogêla, a bôna a isa ka ganony, o tla mits'a ka motywa o ngwana a tla tšhogago a motš'a gore ga bjale bjale tlamo ~~ma~~ mase a a sešu a omê, a ôma ke tšilo gobolaya. Mosadi yola le yêna o tla šala a maretšê. Ngwana o swanetšê go kitima ka kbelô, molthomany o be a sešu a ja.

Le a fitlha o mits'a gore nwa e be ba gofang, ke moka ngwana we, ke seke, bjale sekae, a se, sese, o šetšê o ile, a wa, ke moka wa moa moga wa latlha, a ka gobots'a gore ge mmago mokete' a gofa selo o seke wa mogêla, le mputitšê' bjale lechono oeng o a mogêla, ke moka o thoma gatia ngwana, a motš'a gore o swanetšê go kwa sewe

838

K34/82

60
359

Ke gobotšago, a o kwe ke wêna mpja. Kamoswana
na ngwana a ka sesa a mogêla. Ke molaô o mogolowa
golaya bana ke batwadi.

Ye monna a ka etee ke baeti; baeti; ba banna
ga bana tubu ba tla ja dijô le mong wa motse
kgorong. Ye eke baeti; ba basadi; mosadi yo mo-
ngwe le yo mongwe o swanetšê go faga bušwa
ke moka a tšee telô e ngwe a išê ka kowa lape-
ny la baeti; ba mothusa ka gobane a kaseke a
ba hoša. Mowe tabeng e we basadi a banna
lehufa, ka gobane le yêna ka moswana a ka no-
tlêla ke bagwê.

Ye baeny ba etetšê monna wa mosadi, mosadi
a dula a letee, moteny gona le basadi ba banna
ba bangwe, o swanetšê go babega gore nna ke na
le baene, bjale ka goriale mowe a tla mothusa
yo mongwe le yo mongwe o tla faga bušwa ke
moka a tšee telô e ngwe a išê ka lapeny la baene.
Le batho ba baggilego kaufi le yêna wa batsibišw.
E šita le yêna mosadi yo we monna wa gagwe a
nago le basadi ba bathi o swanetšê go tšama a ba
botšw gore ke na le baene, gore batšone go mothusa ka
dijô.

Monna wa basadi, ona le lehumô, empa o tswel

838

K34/82

360

morwalo wa boima ka magetla a gagwe, o
ka bina, bare ka ga moketê ba yo bolaya kgomo,
ke moka aya, ba bolaya kgomo, ba ka seke ba gofa se-
rope sa kgomo, ba itla gofa sekhêla, bjale sekhêla
ke namanyana e nyana kudu. Monna o swanetšê
gobeša ga namole a jê, goba a tšhane le mo-
tšo yo mongwe, ke moka o moše, ka morwano
otla go kgêla bjale.

Ge a ka swala a ya a fitšha payô gae, a bô-
na gore ke e nyana kudu, nna seke a ba ngatš-
ganya ba ênêla, a fa mosadi yo mongwe gore a
pee, ke moka basadi ba tšare bônang ke yêna
mamotšwe. Ga se matšomo dulo ka moka go ja
yêna. Taba ya go kgala ditšhêle tšâ mohuta owe
monna o swanetšê go tšea pitšana a pee kgorong,
ke moka a bitšê bana, a tle a jê nabo. Ba ka seke
bare ke lekhudi, ka gobane ollê le bana, ba kamitšâ
lekhudi ge a kja a letee.

Mosadi wa sehwi-rikwiri, ke gore ke mosadi wa
maaka, mosadi wa mohuta owe o dira gore basadi
ba monna ba fapane, ge ana le yola mosadi o bo-
lêla gore wa tšeba, bo mmago moketê ke kwile
bare, bare, a bolêla maaka, ka tšhâi ke lemgwe
o ya go yola ore ke kwile bo mmago moketê bare.

838

K34/82

36²X

la makhômô batla mokgola, fêla batlaba ba
mohwetšana gore mosadi ona le maaka ka gobane
mosadi yola le yêna ona le montana wagagwe o tla
moanêgêla, bjale ka tšatš' le lengwe yola mosadi le
yêna o tla ya a matana nê, a mōhēa tš' ganong.
Kemoka wa lebala orêpa yola mmati wa gagwe
gore ke ile ka hwetšuma mokête le mokête bagorepa
bive bare.

Motlhany ba mohwetšanago ga botse, mosadi yo we
batla motlhōya empa batla seke ba modira selo.
Empa leina lona ba swametš' go mofa lona gore
yo mongwe le yo mongwe ge a mōhā taba a fodu-
mêla fêla empa a tšeba ga botse gore ona le
maaka. Bjale ka mosadi yo Masefako ngwana Makō-
kō-rōpō o tšere ke baga Mohlabe, bjale mosadi yo
a na le maaka a gōšišā, a ba a nyaka go fapa-
ntšha basadi ba motse.

Mafellō ba hwetšana gore ona le maaka, kemoka
ba motlhōbōga dipolelong tš' gagwe ka moka ga
tšōna. Mosadi yo we obe o ka seke wa tšebale-
ina la gagwe gore ke Masefako, ba morela leina
la gore ke lore. Lore ke koloi ya mangowa e swala
diphatšho e a e bea kowa, ya tšea tš' kowa
ya iša kowa.

Mosadi wa sebedu, ge monna a bolêla gore basadi ke nyaka ge ledira mošomô wa gore, ke moka basadi ba bangwe ba dira yêna a sethe a dira, mosadi yo we monna o swanetšê golwa naê, bjale gore ditaba dibolêlwê, gore batho ka moka batle ba tšebe gore mosadi o gana ge monna a bolêla gore o swanetšê go soma le basadi ba bangwe. Ka goialo mowe basete ba makala ka moswana ge monna a efa basadi ba la ba gošoma. Bjale ka goithago tšhemo ya monna, a sethe a ya monna a swanêla go mofu ka bêlô moithang a bêla basadi ba bangwe.

Taba e nywe le e nywe e we monna a e bolêlago gore taba ya mohuta o, ga ke rate, mosadi o swanetšê goithokômêla sewe monna wa gagwe a sebolêlago. Motšhaba tlala o tšhaba a inamile, mosadi ge a tšwafa empa basadi ba bangwe ba šoma ka mokgwa o we monna a bolêlago ka ôna, monna a swanêla goba o swanetšê go motia go fadirêla fêla gore batho ba tšebe gore mosadi yo ke sebedu, ka morago ga mowe a molesetšê a lebjale o tla ja bobôdu bja gagwe.

Mokyalahje yo we wa ga Mohlabe bagoba bare ke Sekwai, o be ana le mosadi yo mongwe bure ke Mokyalli, mosadi yo o be a sa tšwafe go šoma, empa o be ana

le boloi, bjale basadi ka moka ge badutōi mmotse-
 ny ba dula ba rēpa yēna, ngwana yo monqwe le
 yo monqwe wa motse o be a laima gore a zekke a ya
 a ja dijō ka lapeng la gagwe. Ba bile ba bolēla
 gore ngwana yo monqwe wa mosadi yo barego ke
 Mangatlako oile a mofu namu ya motso kemoka
 nama e we ya bolaya ngwana yo we, ke bana ba
 ba-ntsi ba baloilego ke yēna, bjale ge ba e ya dingane
 ny dingane disa motsi, o be ana lephaya basema-
 ne.

Mosadi yo ba bonago a kwana le mosadi yowe
 ke moka le yēna ba swanetšē go motšhaba, ka
 gobane o tla roma yēna gore, ka gobane yēna
 ba motšhalifile, yēna a ka ngona go dira, bana ba
 laima gore basethe ba ja dijō tša mosadi yowe.
 Tšhanyano, ke yēna e bakago gore, motswadina
 ngwana a botšē ngwana wa gagwe gore a zekke
 a ja dijō tša motso yola a motšhoilego ka gobane
 a ka motšhella tšhare.

Monna yo monqwe le yo mōwe ge a tšea mosadi
 o tšea gabotse gore o tšea lebitla la gagwe, go-
 bane ke yēna moapei, ka goriale mowe tšati lefe
 le lefe ge a nyaka go go tšhella a ka fagotšhella
 monna o swanetšē go ja bušwa bja mosadi a

838

K34/82

5
364

gagwe.

Mosadi ge a bōna gore o na le bana ba baithunkana, bjale monna ase o nyaka go tšea mosadi yo mongwewe, mosadi a gana a bōna dingomo tša monna wa gagwe gore ke tšē dintši, bjale a bona gore ge a kaya a tšea mosadi yo mongwewe e ka tla a molaya ke moka a šala a ija lefa la monna wa gagwe, Mosadi wa gana ase, a ke rate o tšea mosadi yo mongwewe. Mosadi o gana fêla a dirêla gore ge monna wa gagwe a hwile yêna o tla šala a ija lefa la monna a letše.

Go tšea mosadi wa bobedi ke gokwana le mosadi wa gago, ge mosadi wa gago a gana o ka seke wa motšea mosadi wa bobedi, ka go bane mosadi o tla faya a sinya mowe o bolêlago le mosadi yowe o nyakago go motšea ke moka a tšamoga. Bathwadi ba mothepa le bana ba thaba kudu ge ba ka hwetšana mosadi wa pele a thabêla ngwana wa bōna ge a tšea ke monna wa gagwe.

Ga mogamele ka maatla, o mogamêla kamaano a go tšhōša monna wa gagwe gore, ge o kaya wa tšea mothepa yowe bathwadi ba gagwe ba ka mokgwa o, baile ba tšwaranêga mphaathong

ge bale ba bolla, rena re tšhaba gobolabola wēna
 sepele o motšea o tla tla o dibōna ka nozi, ka gobane
 o kase ke a gofara. Ke motša o ya ga mošetsani o
 motšā ka mokgwa o monna wa gagwe a tšwenya-
 go ka ōna. A bu a bolēla gore e kabe e be tšā-
 mathebō u kabe ke saya. Fēla o dumēle o tla tla
 o bōna ka nozi, mo tšhomong o tla tla o nke kela
 bo ima bjo ke borwelega. Ke motša monna a sitwa
 go tšea mosadi.

Dikgomo tšā monna ke motša di a tla tla, bjale a bō-
 na gore monna a kaba a bōna gore dikgomo ditšē-
 tšē a tšē a mosadi yo mongwē, ke motša mosadi a
 fa monna moratišō wa gore a sethe e nyaka yo
 mongwē a nyakē yēna fēla. Ke motša mosadi o
 fe ile monna wa gagwe pelo, ga go ana polētō e
 a ka e bolēlago, mosadi o mo wese ka mogala mo-
 nna o tšē ka wšhago.

5. Go tšebalēga ga monna wa basadi ba bantšā:

Monna wa basadi o swanetšē go robala le basa-
 di ba gagwe ka motša. Bjale ka ge go tšē tšē yo
 tšhalušitšē gore basadi ba monna ba ka sethe ba
 bēlōga letšatšā ka letšē. Ke nnete, basadi ba fa-
 pana, ~~mo~~ empa o ka hwetšāna gore mo tšeng ba-
 imana e le ba bantšā, empa batla fa pana ma bēlōgo

a bōna. O ka hwetsāna ba fapana ka beke hē
khuro goba kgwedi

É šita le thōna dimpja, o ka bōna difixiwa beke
ka etee empa dikha seke tša thabā hāki ka letee.

O ka nobōna difetana ka matšāki a mabedi goba
a mararo, bjale mōtho le yēna o bjale, monna a
ka seke a robala le yola mosadi, ke motša a lloga
a ya a robala le yola lebaka ka letee, o swane-
tšē go fetšā matšāki a we yēna mong a tšebago
ka kowa ga yola mosadi, ka morago ke motša a kyo-
ne a e ya ga yola mosadi.

Motšwetši: Ke wa mpja, monna o foya le kangwa-
kong wa motšwetši. Ba bolēla gore motšwetši: ke
wa mpja, ka gobane elēla bana ba yōna go fitšhela
dimpja-nyana digola. Ka morago ga mo e bone kgwe-
di, ke gana dimpja ditša e fetšago, bjale batho gago-
bjale, mola ngwana a borogago ke motša ngwana e
swanetšē go tla gore e bagatšhanthhe, ke motša mo-
nna o tšena ka ngwathong wa mosadi, ge a ka seke
a ya ke gore anyake mosadi.

Monna wa makgontho yo we a nyakago ke basadi,
monna o swanetšē go tšeba matšāki a gaywe a go-
sepela menqwathong ya basadi ba gaywe. Mosadi
yowe a ka tšēago le baka ke mosadi yowe elego

838

K34/82 367. ⁸

nywetš'i, mowe ga gona molato, ge monna a tsoga e sale gosasa, a tsāma a tsōšetšā basadi; o tla hwetšāna gore ga gona mosadi yo a gokwatšēlagō. Ka gobane ba teba gore hošā e ntwa e biniwa le mosegare, le gōna e sale molho yo moswa o swanetšē go mofokatsā.

Ka morago ga kywedi tšē pedi goba hē tharo bo-nywetš'i bo fedile, ge e le gore a imi ke banneng la bolwetš'i bja gagwe. Ka goriale mowe monna o tla megile gorobala le basadi ba gagwe, ka molaō o we yēna mong a o tšebago.

Mosadi ge a bōna monna wa gagwe a sa robe le naē, mosadi le yēna ke mōka o thōma bofebi.

O e tšišā monna wa gagwe, fēla ge mosadi a ka swetiwa ke monna wa gagwe ana le monna yo mongwe, molato wa tsena banneng, monna yo we wa se tšhōtlōlō o swanetšē go lifiwa he ge mosadi a ka botšela bjung le bjung, are ke diile ka lebaka le we ka baka la monna wa-ka, a robe le nna o futiwa ke mosadi yo mongwe.

Monna bare ke lekalakala Moeng, o ile a tšea mosadi wa gagwe wa pele, bare ke ngwana Rakgwale. Ka morago a tšea mosadi yo mo-

838

K34/82

368⁹

ngwê, ke ngwana sengobêla. Adula nabo, mmago monna o be a saphela, ngwetsi a thena ka lapeng la matwala wa gagwe, monna a dula le mosadi, mosadi a ima, a ba lenqwana, a goma a galêla ngwana. Mosadi a ima la bobedi, ka lebaka lewe la kimô ya mosadi yowe wa bobedi mola mosadi matsati a gagwe a batametsê a gore a thene kangwathong, monna are gommagwe, ke nyaka go tloga mo koaga moraka, mmagwe are, go ka seke gwa kgonêga, ka baka la moima yo.

Moima a swanêla gobêlêgêla morakeng go aila, monna are goila ka mokgwa mang, mokgemo a are, ke nore ke bêtêga ka kwa ba bolêla gore go aila. Modirô wa moraka ngwanaka o buima o nyaka ke ge molho a sa etwala, gona golumkile, lehošo wêna orega o nyaka go aga moraka lehošo o nyaka go aga ka ngwana wa molho yo.

Bagalogolo wa o kwa bare go aila, ke nnete go aila, o bêtêgêlwa ka e, disala nthagô tšö beiwa ka e, ka gobane la bea mowe ngwathong o moswa, molihang ba êpa mo fase ba lukisa lebatô ba tla phusulla. Taba e ngwengwa-

na a ka seke a phela.

Monna le rato e be lefeditse go mosadi a samo-
rate, ke moka aye, go mma gwe, mosadi yo we
ke gofile ke wa gago, nna a ke sana kuba nae,
mosadi waka ke yo, ke tloga nae. Mma gwe aye
a ke gorakela ngwanaka, o ka nomotšea wa tlo-
ga nae, monna aye, a ke re, motlhomony ke a
le ngalešā a owa, ke lefile yēna pelo yaka
a ebelaele ka yēna.

Monna a tla nqwato wa mosadi yo mogolo ke
moka a tloga le mosadi yo mogolo, a šia mma-
gwe le mosadi yo monyana. Mosadi yo monya-
na bare ke sešala maruping, ke moka mosadi a
šala a belēga ngwana. Ke moka mokgokolo a ya
a bega morwae, aye go lukile. Monna a seke
a tla gabōna ngwana, ge ngwana a buja-
ba kitima ba e ya ba motšā, monna ke moka aye
di boneng mmane.

Mokgokolo ke moka o tšama a ngorella ngwa-
na di tšhase. Monna o bolabotšē a tšitšē,
le dikobo a se rusēkela mosana mosadi, mosadi
a lēla ngwana wa gagwe, go fitšhela
ngwana a gola, a bile a kitima, monna a se-
na kuba. Bjale lebaka la fitšha la gore mo-

838

K34/82

370¹

sadi a eponēle, mosadi a kgetha monna yo mongwe, ke moka mosadi a ima, bjale matwala wagagwe are, e kuba mpa e o file ke mang, bjale mosadi are, ke hwetsāne ga mokētē. Matwala wa mosadi are, ka pelo ke tla kwa gore morwa wa ka o tla teng.

Matwala wa mosadi a tloga aya a botšā morwa wa gagwe taba e, bjale morwa wa gagwe, are, inna nna a ke ne taba le mosadi yo we, taba tšewe ditseba ke lena. M kgemolo are, go morwa wa gagwe, nna wa mpōna ke mosadi, wēna tlua, o bitšē monna yo we o motšē gore a seke a tšhaba selo. O tla fēla a tšhā gorulēla ge ngwako o rutlugile. Monna aya a bolēla mantšū are go monna yola wa setlho tlōlō, ke moka ditaba tšū fēla ditlamowe, molatowa tšhoka.

Monna o tlogetšē mosadi wa gagwe, kgantšhe basadi ba bangwe o a barata, a hwetsāna mosadi wa motšholōgadi wa ga Matšhaba, a kwana naē. Aya a dula le mosadi, ka morago a tšea mosadi a motšentsšha ka motšeng wa gagwe. Ngwana Rakgwale a lebella, are motšhankana yo nna motšgona kang, aya a

838

K34/82

37²

hwetsāna ngwana yo monyana, a modira gore e bē monna. Ka tūki le lengwe, a hwetsāna ngwana yo we a pharametiē mosadi wa gagwe, monna a ka a bolēla selo, ka pelo a se dintiholetie, gobolēla taba ya mohuta o ke gosinya mosadi wana, gela a hwetsāne e le monna u kabe a ile a dira monna molato.

Monna a Iloga a tya mangweng, borathana ke bogole, ngwana yola a napa a dula ka lapeng la mosadi, le ge batho ba lefa, se fogoga mosadi, mosadi le yēna a sagane a e ya ba tene ka ngwathong ke moka bathalē le bati. Motlhankana a inisa mosadi, bjale monna ge a boya mangweng a hwetsāna gore mosadi wa gagwe ona le mpa.

Monna a setisa mosadi wa gagwe gore lerumu le o tlhabile ke mang, mosadi a ka a seta, a batsa monna wa gagwe, gore ke yo nola wa go hwetsāna ke le nūe bohētē.

Monna a napa a homola, a seke a nyata gore ditaba dikwalē. Ngwana a bēlēga a swana le yēna motlhankana yola. Monna a napa a gōgēla ka ga motlholōgadi, mosadi wa monna le yēna a swap tšwēla pele le motlhankana.

Tema ya 9: Go a pešwa busadi dikobo.

51. Tše we mosadi a swanetšhe go a pešwa ka tšona.
 Mosadi o swanetšhe go a pešwa ke monna wa gagwe, dikobo tša mosegare le dikobo tša bošego ka motšha o swanetšhe go fiwa ke monna wa gagwe. Mosadi a ka tšhagalwa bjany le bjany, monna wa gagwe a phela ele gore o na le bongwanabo, ba ka sethe ba mo a pešwa, ka gobane monna wa gagwe a kare ke gore ke mosadi wa bōna. Sakalala ya dina-
 te, ke rōkō, e tumile kudu, mosadi ge a hlare monna o tšheketešhe dikobō o swanetšhe go tšela mosadi wa gagwe yōna.

Ditšwarō tša mosadi, thethō, ke motšhapa wa wa pudi bjale gona le basila ba gokgona go tšona, monna o swanetšhe go iša ge basila ba we ešego ditšhanga ba yo tšela mosadi wa gagwe thethō. Motšhaki o tla tšhapišha ke mosadi diatla eseng monna, mosadi o tla diatla bjaluwa ke motšha a tšwala a ya a fa motšhaki o a moleboga. Thethō ya pudi e e nyatšegago kudu ke ya naswana, e tšwariwa ka pele ka morago ke ntepa.

Ntepa, le yōna e na le ditšhanga tša gošoga, ba we barego ge bašugile, ya tšwa letšhang le

legolo, kemoka, moila wa gosêga a fiil'hê a seyê,
a ntšhe marêpu a yôna ga botse. Ditšwarô tšê
we pedi tšewe ke tšôna ditšwarô tšê dikgolo ga
bagologolo. Monna o swanetšê gorêkêla mosadi
museka le diphefa.

Mothepe, mola a lošiwago, kemoka monna a swa-
netšê go apêša mosadi wa gagwe, batšwadi a ba sa-
na tabu naê, ba na le tabu le yo a sešugu a lo-
šwa, ngwana motšêwa o a bonagala. Kgarebe
e tšwara lebole le ntepa e nyana ya gogoma ka
godimu ga dikhusu, dikobo tšê mosegare le dikobo
tšê botego bjale gore motšo yo o a tšêwa bamô-
na ka go tšwara museka.

S 2. Monywa wa⁹⁰ fa mosadi diaparô le ditšamô.

Monna wa basadi, monna ge arêkêla basadi ba
gagwe dikobo, o swanetšê go barêkêla dikobo tšê
go swana ka lebaka ka le tee. Basadi ba
monna ba swanetšê go apara kôbô tšê mmala
ka o tee, ge gorekile yêna monna ka noši, wa
bôna ba na apara dikobo tšê go se swanê, o
tla hwetšana gore monna o ba file tšhelete ya
golekana gore yo monywe le yo monywe a yo e the-
kêla, kobo e yêna a enyaka go.

Ge monna a kare a rêkêla basadi ba gagwe di-

Kobo a seke a reka dikobo tša goswana, babu-
nywe butla belaêla, bare rena ka gobane a re-
tiwi, re reketswe dikobo tša go sebe botsa, boma-
moratwê ba vêkêlwa dikobo tšê dibotsa, mothomony
mosadi yo mongwe o na le setlhagatšâ kemoka kobo-
ya gagwe e phatšiša e tlhagala, kemoka ore o
be a ntshetšê kobo ya go setiê.

Monna orekile dikobo ka tšhalete ya golekana,
bjale kabuka lagore mmala wa tšona go swane
ke baka lewe mosadi a botšago ka ôna. Gela e be
eke diaswana, o be a ka seke a botšela fêla pe-
laêlo yôna e be eka foba gona ya gore yaka
orekile ka tšhelete ya ka fuse. Yaba pelaêloya
mohuta owe ke lefêla. Mosadi yowe wa go tlhaga-
tšâ dikobo ka pela, monna a ka seke a re gobona
gore o tlhagaletswe a msvêkêla dikobo a owa o swa-
netsê gore a gomê a barêkêle ka motša gabôna le
baka ka letêe.

Gobjale ka dijô, monna o ba a bêla tšutšî ka
letêe, bjale gona le mosadi yo a nago le bana,
a phatšiša a fetšâ kabêlô ya gagwe, ka go via-
le mowe monna a ka seke a nyona gore a
motshelle, o swanetsê gogoma a bitšê basadi
ke motša a ba tšhellê ka motša gabôna ka go lei-

838

K34/82

375⁶

Kana, a ka seke a re yola ona le bana babantšhi.
Ke motša a mofa a mantšhi a owa taba ya mohutša
o we a ya loka.

Diintepa le dithehō le tšona mosegi wa tšona
e swanetšhe goba mosegi ka otee. Ge a ka tšea
e nqwe a ya a fa yo mongwe a sega o tšoa di-
phapano, ka gobane ba-segi le ge bare gona le
ditšaka, ba ka seke ba swana bjale yo mongwe
o kgona gošega ophala yo mongwe, bjale yola mosadi o
tša belaêla. Ke maseka o swanetšhe go Haisa
ga motho ka otee, a be le mmala ka otee gumogō
le a matšogō. Dilo Hamotša ge monna a dirêla
basadi bagagwe ka motša ga tšona di swanetšhe go ya
ka go swana.

Le tšona dijana tša lapa, monna ge anyaka
lehudu, motho yowe wa gobêtla mahudu o swa-
netšhe gore monna a motšhe a napê a bêtlêla
basadi bagagwe ka motša a seke a re le kgwe
go bêtla yo mongwe mowe ke phošō basadi
ba belaêla.

Basadi a bana bo tšakga, o ka seka di kobo
tša basadi bagago ka go swana, bjale wa kwa
bare, di kobo a di ile go swana, ya motšhetšhe kobo
le e bone ke e kgolo. Ke gore mosadi yowe

Ke mamoratuwê. Selo sa go kyodisa mosadi boka-
one, ke gore monna o swanetše go fa basadi tšhê-
lêkê ya gulekana, ke moka ba e ba e lêkêlê ka
noši.

Monna wa lebentšêle o tla ripa ditobo ka gulekana,
ka baka la phate e we a êlago ka yona. E šitua
le gagwe bjale, o tlanokwa dingônyôregô, bare monna
yola wa lebentšêle le mune, monago mokete o mose-
getšê le letetele, mokthomong ke gore ke molabo
wa gagwe. Ga gona molato mowe ba ka fobola-
bola ka mokgwana owe o ka sethušê selo, ka gobane a
se monna wa bona.

S3. Go lešetša go apesha mosadi.

Monna wa go seapešê mosadi wa gagwe, ba tlo
ga mōgô le babwadi ba mosadi bare, monna anyake
mosadi. Kudu, monna ge a anyake mosadi, o dira
ka mokgwana owe gore mosadi a tšhalê a kgone go gapa
dikgomo tša gagwe. Taba ya mokuta o e tšhaga
kudu ge mosadi e sale mothepa.

Mosetsana ga esale mothepa monna a šetšê anyetšê
bjale a bona gore le rato le fedile, makupi le mothepa.
Mosogana goba monna o fongulešâ mosadi gore
mosadi a tenwê a tšhabê le monna yo manqwe a
kgone go gapa dikgomo tša gagwe. Bjale ge elenywa-

na wa mōkho o fadula, a molehela gofihela monna a bona gore ga gona tsela e a ka tšhabago ka yōna. Bathwadi ba tšaba ba motšā gore o nyaka golo-bišā dikgomo tša rena, wēna o swanetše goya o tšea mosadi yola.

Ka banna la kgōtletšō ya mosadi ga gona ka tsela e mo-rogana goba monna a ka phonyogago ka yōna o swanetše go tšea mosadi. E šita le ge a ka ima, bjale monna, are, mosadi obe a sa ntlhate, ka gobane o imile, ka goiale mowe monna yo a moimišitšego o swanetše go mpha dikgomo tšaka a fete le mosadi wa gagwe. Ge moimiši a bolēla gore ke moimišitšē fēla a ka gopola gore ketla motšea, menna o swanetše golefa molato fēla, ke motša monna wagagē a motšee.

Go a dišega ge monna yo a moimišitšego are o nyaka go motšea, mowe bathwadi ba moimi ba tla botšā moimiši gore a tšene a nyale, ka gobane mogatšā mosadi ore, a sa nyaka mosadi. Mowe moimiši o swanetše go tšena a nyale, ke motša ba bitšē bala, batle ba gapē dikgomo tša bona a we ke manō a goihala mosadi.

Mosadi wa mmikiwa, monna a ka mongaletšā ka go-apa, mosadi ana tšaba, ke gore ke mamunyadiwē allē

fêla ge monna a moagetšê nqwako, yêna a natuba
ke senyopa molôra. A ka šitwa go dira mokgwae ka
baka la gore nqwako o gôna, empa ge a ka senke a moa-
gêla nqwako mowe, monna ona lephôšô, batwadi ba
mosadi ba ka bitšû nqwana wa bôna ba duta naê.
Monna le ge a kaleka gore o nyatla gore batwadi ba
mofê dikgomo, batwadi ba tla motšû gore mosadi wa
gago šo, bjale a na nqwako, mosadi ke nqwako, le
ge o ka senke wa morêhêla dikobo, o swanetšê go mo-
agêla nqwako.

Monna le ge a kase o ya kgorong, ga gona selo se
a ka sedirago, ruri mosadi ke nqwako, ge monna
agile nqwako, mosadi ana phôthôkgo. A ka nosere-
la le bana ka tšeko, a goma a boya gae, mowe
ke molaô. Nqwako o we o tlemile ke molaô wa
nqwako.

Mosadi yêna o a thhala, ka gobane, ge o sa more-
kele dikobo yaba o ya ka nqwakong wa mosadi, mosadi
a ka senke a belatšêla, le ge ba apara lesaka gagona
taba ka gobane monna o robala ka nqwakong. Ko-
boš ya mosadi ke monna. Monna a ka rêna dikob-
o ka mokgwae o a ka kgonago, empa ge monna
a satle ka nqwakong ga go thuišê selo. Mosadi a
ka fothhala a šia dikobole mebetê.

828

K34/82

80
379

Bjale ka monna yo Ramaja Moeng, ke monna wa gošoma modiro wa mabentšê, bjale ana le mosadi wa pele base, ke Madireng, leina lewe ke la dikwêrô, mong leina lagagwe legona, bjale ga le tšibiwi, ka banna la gore leina go gotsê lona la dikwêrô ke yêna mosadi wa pele.

Mosadi wa bobedi, ke lepono, o tšwa naê ponong leina lagagwe base ke Onetša, bjale mosadi yo o ile anyaka, mosadi wa pele, bjale monna, a tšêla basadi ba gagwe dikobo. Menqwato a noba agêla ya gošwana ga môgô le ditšiba. Bjale monna a sethe aya ka ngwattong wa mosadi wa pele. Mosadi o ile a šitwa go kgotšella, ke mokša a tloga, aya le dikompo, bjale ka ge e sale kgale, mosadi ge a ile a tlogêla monna a mikile, a tloga ga e ya bo monna, monna a kgolego nyatša ditšomo ga batšwadi. Monna ke mokša o šitile go gapa ditšomo ke mokša o lobile ditšomo.

Monna le ge a gile ngwato o swanetsê go tšêka kobo ya bošego, mosadi ampe a tšhokê ya moregare, ge a ka sethe a dira bjale, monna, anyake le bana ba gagwe, goba ke tšaba ya botšhoko ge mosadi le bana, ba ka forôbala ka ntšle le kobo. Morago ngwana o tšha tšhodiêga kudu, a bu a gošola gore go ka one mo ke be ke hwile ke sabô-

838

K34/82

380¹

ne taba ya mohuta o.

Monna yo seerane, o be ana le mosadi ka o tee, go sena ngwato o mongwe owe a ka rō-balago gōna. Bjale monna o be a sa dulegae a dula matkhoweng, a bēšeka, bjale monna ge a e tla mono gae, a fotsiwa a sepela a zeme tšhelete goba kobo. Mosadi a leka ku maatla go tšama a kgopela masaka a gotla guapešā bana, bjale dilo tšā go kgopela diatlhagala, ke moka a leke go kgopela a hwetšane gore le bōna a busa na masaka.

Mosadi a dula fase a gopola, a butšiša monna wa gagwe gore tšhelete o gōla o šā ka e, monna ke moka a šita go araba monna mosadi. Mosadi a lebella a bōna gore ke tlhame le bana ka moko-gwa a papagē a phela, ga go direge. Mosadi a tloga, fela a ka a šia bana ba gagwe oile a tloga le bana bagagwe.

Monna a leka gore o nyatša dikgomo tšā gagwe go batwadi ba mosadi, batwadi bare mosadi re go file, ge nke molthomang o bolai le ngwana wa rena ore o tlatla o gapa dikgomo rena re nyatša gore ore šupē mowe o beilego ngwana wa rena, re kgone re zofa dikgomo.

838

K34/82

387²

monna o mōna kae, mosadi a tšebe gore mosadi
o go kae.

Sexo sebaba mongwai, monna a nyakela mosadi:
wa gagwe, a mhwetšana, ke moka a bitša mosadi
mosadi a sethe q gona a dumela, ke moka a filika
nae gae. Monna a se go mosadi, e ba mosadi ke moka
mosadi a gona. Monna a bitša bathwadi ba mosadi:
tabu e, bathwadi ba bitša ba gaba, ke moka ba
ya bakgobakana ba bolela tabu e we ya monna
le mosadi.

Monna a bolela gore nywana wa ten tena
o a ntšana, bjale ka go tšale mowe, kere na a
ke tla phela bjany nae. Bjale mosadi a thoma
gobdabala a se, monna ke a manyaka, bjale yena
monna ka noši, a ntšatš, ke tli hoka le kobo lena
mōtšha pula ena, ke tšea kegogo ka kōtšupetsu
bana ga mōgo le nna, bjale ke bona bophelo bja
mohuta o se bontšha.

Banna baile base go mosadi phōšō ya gyanu
ete e, o dirile ka go tloga le bana, le gona tabu ya
bobedi ntšabe o se botšē. Mosadi a se gona bjale le
ge le kae, kowa mōheng le tla hwetšana gore mwa-
ko ga o gona kobo ga e gōna, empa monna woka a
dula gae o a šoma. Banna baile ba sola monna

base go mosadi boêla gae, o tla tloga a boeletšā,
 mosadi are gobōna taba e we ke a e kwa bjale
 a ke rate, go kaone ge a ka hēa bana bagagwe
 le batwadi bama ba mofē ditgomo tša gagwe, ba-
 na bama ba tswenyegē ke sa ba bone, ge e lenna
 nka see.

Taba tša kwala pele gubanna, bjale banna ba
 fa batwadi ba mosadi ditaba, batwadi base
 re na gagona se re ka se balēlago. Ge yēna
 monna ka nosi a nyatta ditgomo tša gagwe a ka
 fo balēla, fēla monna ke lešuedi, bjale lebono o
 bone basadi ba gophala ngwana yo wa rena o
 tlanogēla ngwana wa rena ka mokgwa wa
 phošō, Monna are bjale ka ge ngwana wa
 le na a santhate goka one ba ga makgolo le
 mphē ditgomo tšuka. Baga makgolo wagagwe
 ba ntšha ditgomo ba mofa kemoka ditaba tša
 fēla ditla mowe.

Iema ya 10: Boboti ya monna.

Basadi ba monna, le ge basadi banyana go
 tšea ke monna wa basadi, mahufa e basadi
 a fele, bakeng sa gafiwa dilo ke monna wa
 bona, gonyarešā lehufa, mamoratwē le gona
 ke lehufa, ke melato ya mahufa e we.

Basadi ba bantši ke mathefa le gobaba, ke kgababe molihatawa wa ga Molihabe, makonkwanane ke molihatawa wa matšopi, monna o thaba Kuduge a le nagenq, ge a fitlha ka gae, o hwetsāna mētlwa e moleletšē.

Goba mamoratlwē a sebana la ditšhane tšā moratisō fēla, a owa ke bana la goka monna wa gago sewe a sebotelago, Kudu go mofēpa mpa ya gagwe. Ka goriale mowe o tla bona monna a tiēla ka kowa a bonago gore ke a hora, ke mona ke mamoratlwē.

Molamoso obe ana le basadi ba babedi, moradi wa pele ke Magabollē, ke ngwana wa malome wa gagwe. Ka morago a tšea moradi wa babedi bare ke Marulēla ngwana Maphoru. Magabollē e be elešāedi, lego thapa a sa thape, a bile ana le lefētla, bjale dijo tšā gagwe, e ke go fragile ngwana, a sa setle o hwetsāne e foba matšhufanana. Le ge o ditšhisa thabišī pelo.

Mogwa wa tšhwene oja sewe ditšhwene di sejago, ge a sale naē, ba sale babedi monna obe a foja, ke swanētō monna oja ditšhila tšā moradi wa gagwe. A ba a ba le bana ba

838

K34/82

5
389

ba-raro. Ka morago ga mowe kege a tšea
ngwana Maphôru.

Magabollê e be ele mosadi yo matše yo mošweu,
bjale modirô wa gagwe ga olatšelane le bobotše
bja mosadi. Mowe re e thuta seema se se-
go legolehubedi ga le thoke seboka. Ngwana
Maphôru o be a sebote, a bifile, bjale monna
otšere mosadi a tšeba ga botše, gore mosadi wa
gobefa banna a ba motšwenye, ka baka la gore
o bifile.

Sena ke seema, bobotše ga baji, bobotše bja mo-
tho botšwa diatleng. Sesengwe se se, motho ge a
phela ga befe, motho o fefa a hwile. Kenneth,
Marulêla atla a phumula gobefa gagagwe
ka diatla tša gagwe. A fêpa monna wa
gagwe go fitiša mosadi wa ze le, monna ke
motša a napa a gôgêla ka lapeng la ngwana Ma-
phôru, ke motša ngwana Maphôru ke mamoratlwe
ka baka la diatla tša gagwe.

Monna e be ele monna, a seke a nyaka go tšha
a tšwenya mosadi yo we ngwana malome wa
gagwe. Mosadi a fo sepela ka motšwa o a ka ngo-
nago, ele kgomo kaku o e kgotšê, mosadi le yêna
a seke a ba le taba, ka baka la gore monna

wa 'gagwe a na taba le yēna.

Monna a swanēla go šala mahufa a basadi
nthago, mosadi ke mosadi empa o thalifile a
ka dira gore monna a hwé a tsa mamonyadiwe,
ka gobane bare kowa ba robetše bošego ke mo-
ka thoma gobotša monna wa gagwe ditaba tša
yola mosadi, ge monna a sena tšhaloganyo ke
moka ge boesa o tša mosadi yola, a motša gore
mabuna ke gobone o le ka motšwa o le, wēna a wa
mpona nna ke gobone.

Ge a teile mosadi ka motšwa o we ke moka
monna, o a tloga o chuta ka lapeng la mamora-
twe. Taba ya mohuta o we ga e ratege, monna
a tsa mosadi a swanēla go motšogela, ka maba-
nyana a etiša ka lapeng la mosadi, a bee a
yo robala ka ngwathong wa mosadi, goiale mo-
we ke gore olala a gatšiša mababedi a goteiša.
Monna a tšhoka go dira bjale, mosadi o tšare
mpja e e rumile ke mosadi wa gagwe gore
a tle a mpolaé.

Bjale ka Monna yo tšalatsala, o be ana le
basadi ba babedi wa pele mosadi ke ke Maitse
wa bobedi Kalatšane, bjale monna a rata Mai-
te, ke moka mosadi yo wa mamoratwē arego

monna bošego kowa ba robetšē, mosadi yola a loka le gare ga batho o foba a gogona le bana, a motšā ka motšwa o a ka kgonago.

Ke moka monna sele, gosasa goba ka morago ga dijō o tea mosadi wa gagwe. Ka mabunyana monna ga e gorobala ka ngwatšong wa mosadi. Monna a tšoga a boeletšā a tšia, mosadi, mosadi a bōna gore felo monkaba ka hwa, ke moka mosadi a tšhabēla motšeny wa ga Masūmu mowe mogotwane a tšēlwego gona, monna a tšala mosadi ka ntšhago, ge mosadi a fitlha monna le yēna a fitlha.

Monna wa motse are golutšile dulang fa se ke sa bitšā motšete setle rekwe phapanō ya lena. Ke moka a ya a bitšā banna ba babedi, batšwa ba swere marala, ba fitlha ba swara monna ba motšema ka marala, ke moka ba tšia monna ba khutšā monna are, ke dikwile gore mmele wa baba nna setle ka tšoga ka boeletšā. Basolatšhisā gore motšho a sephōōfōlō a tšhaba wa motšetšā.

Monna a tšwela pele le modirō owe, mosadi wa pele o file monna wa gagwe moratšō, ka morago monna a tšena ke rehuba sešegolo. Empa a fōtšwēla pele le gotšia, mosadi, ke moka batšwadi ba kwēla ngwana wa bōna botšhoko ba motšā, babotšā monna gore re sa gonyamella ditšomo tšā gago. E rite basešuba bōne ditšomo tšā goga.

monna kemoka monna a hwa, mosadi aya selong sa monna wagagwe.

Basadi ba monna ge babaka monna, mamoratlwê yêna a-rebolele ka yêna, motšeng a ka sete a ba le mosadi yo mongwe wa mmati. Ge mosadi a ka dira bjatwa bjale mosadi yo mongwe aye a tšeba gore bjatwa bonwewa le hono kemoka a tloga, kemoka molthang yola mosadi le yêna a dira yola le yêna o tla tloga ba šala ba enwa a segoa.

Basadi ba bantši ba ka one, ka gobane o tla hwetšh ba we elego bo mamonyadiwe ba kwana, bjale mamoratlwê a noba gagagwe gošele. Ge ele wêna mosipidi o ka fotla wa tloga o sa tšebe seto. Basadi bababedi, ke morwalo, ge ba ile ba fapana, yo mongwe a tšee mollô ka lapeng la yo mongwe. Ge ge ba enwa bjatwa yola mosadi o kare anwe, o tla fodulaka lapeng la gagwe, yola le yêna ge o ômetšh bjatwa e e.

Taba ya go tšhellana mathwai ka bjatweng, ke boloi, fêla ka lehufa la basadi ba ka dira, ba dirêla gore ba monyapollê. Empa ge mosadi a bônagwe a ke kwane nabo, ge aya nošeng o twalla ngwako wa gagwe. Ge ana le bana ba sala badutšhi lapeng, ka goiale mowe gagona mosadi yo a ka tloga a bulangwako mon bana ba legôna mowe lapeng.

Ge monna a tla mosadi wa mamoratiwa, o tla kwa basadi ba ba monyadiwe, ga bar na Taba

le gore bakaya golamola sa bona ke lesego fêla.
Ba bolêla gore a motii ke lerato, go tlabagwa
dioya monna yo monywe ke mota a fitlhe a lamolê,
legona o tla kwa, bare monna yo o diohosany rago.
hova leka nthago, a hare a e kwa gore batho ba
keana ke mota are wa lamola.

Basadi ba monna ka bana la mahufa, boloi bo a tene,
ke mota baloyana, baloêlana monna gore yola mosadi
ge a hwile ke tla sala ke ratwa. Ga golo baloya
monna, ba upa mamoratwê gore monna yo ge a hwile
re tla sala re tswana. Basadi bôna ka noši ba
tšhaba gore go moya re tla moya ke mota monna
le bathwadi ba mosadi ba tla nyaka goya dingakeng
gore ba yoka leha la ngwana wa bôna ke
mota dingana tšo re tla goba bathwadi ba mosadi ba
sinya letšwa. Monna ge a hwile ana molato ka
gobane o bolailo ke motse wa gagwe.

Monna wa basadi goba wa mosadi ge a hwile
ya segantši mowe ba swametsê goya dingakeng
ka gobane ba tšhaba gore bakatla ba rutlulla
motse. Le yêna pele ga gore a hwê o a bolêla
gore le seke lašala laya dingakeng ke bolailo ke
motse waka. Go gona tšhō ge monna a hwile ke
mota bare ba ya dingakeng, ka bana la gore, ke ge di-
ngaka dikaya tša tša mosadi yo monywe wa gagwe
ga gona molato, ka gobane monna o lumile ke
mpja ya gagwe. Ge oka ruwa mpya ya golama
molato o tla ofa mang,

Mahufa a monywe balwa ka bana, ke moka mosadi yo monywe bana ba gagwe ba fohwa, le yena mosadi o tla ba a botša monna gore bjale bana baka ba fohwa, ke swanetše gore ke tšame ke ekwa kehu la bana baka. Monna o swanetše go bitša basadi ba motse ka moka ba ngoba kane kgorong bjale a tšhagise taba e.

Bjale ka basadi ba Sekwai, baile ba bolaya monna wa bona, ba nganya mosadi yo makoše, ha gobane ke matoratwē. Tele gagore monna a hwē, mosadi o ile a nohwela ke bana, ka ngwana wa boraro ke moka basadi ka moka ba motse ba tšwa baya dingakeng. Dingaka tša ya tša tša Mokgatli, ngaka ya pele yare go motša, mosadi a phetga ba fetša baya yo e ngwe ngaka ke moka le yona ya ya ya motša a ke moka mosadi a wa.

Mosadi a tla a tšama a kwatamisa ngwana wa gagwe Maithato gore monna yo monywe a mofe dikgomo a tšee mosadi. Makatane sekgotha a tšha dikgomo a tšea mosadi, ke moka matgolo wagagē a tšea dikgomo a kafa bōloi. Ge e be ele kgale e ka-be ba bolaitle. Ke moka ka morago ke ge baloyamona a ehwa ba šala ba swona.

Mongalabje yo monywe bare ke tswaledi Moeng, mosadi yo monywe o ile a hwela ke bana, bjale ba tšwa ka selapa sa bōna, ba ya ngakeng, ngaka ya ya yatša mosadi yo monywe wa gagwe ya bolēla gore mosadi yo we o nyaka gore bana ba gagwe

ebe baja lefa.

Mokgowa ba šetše ba ntšitše molaō wa gore a re sa nyaka go kwa taba ya nyaka. Mokgalabje yo we a tšea mosadi wa gagwe yo we wa moloi, bare ke Madintši, ke moka a moiša ga batwadi ba gagwe, e fitlha are go batwadi tšea nywama wa lena le dulè nae, kowa ke tšhaba gore ba kamolaya, nna ka noši ke tla tla ke moagela ngwako. Batwadi bagana.

Moeng a tlogela mosadi, mowe, ke moka batwadi ba mosadi ba iša ditaba kgorong, bjale kgōrō ya bitšā Moeng, Moeng a tibiša bagabo o dirik bjale goiša mosadi go batwadi ka ntle ke go tibiša bagabo. Ditaba ge ditšene kgorong mokgalabje a sene a bolèla nnete ya gagwe, bjale mosadi are, teile raya dingatheng bjale nyaka e tšore ke nna moloi, ke mokgowa owe a ntšakago ka ina. Ba butšiša mokgalabje mokgalabje are taba e we a ke tšebe, nna here a fodula mowe gagabo, ka gobane banyaka goloya bana ba.

Ka morago ga okatle go nyaka dikgomo, mokgalabje are ke bana banna nna ke tlaya ke ega nywako. Baga moeng, bare, ya godirege mokgalabje, mosadi gore a yo dula gagabo, o swanetše go boela a yo dula ngwathong wa gagwe. Ke moka moene a ntšha kgomo ya go tšwella kgōrō a boela le basadi mosadi wa gagwe gae. Molaō a o du-mele gore o rate mosadi gobu o tšee mosadi o

moisê bathwadi ka baka la gobona gore mosadi o na le metgwaga e mebe, go kaone ge okare a ke sumonyaka gona bathwadi ba swanetšê go a mogêla ngwana wa bôna wena monna a wa swanêla gohwetšana dingomo ka baka laone o thudile ka noši, Kgorong ba tlaiša goba bo thabhe.

Go thibêla mahufa a basadi, monna a reke a eponthi gore o rata yo mosadi, ka moka ga bôna a ba rate, ge a reka ditkobo a ba rêkêle ditkobo tša goswana. Taba kgolo ke gobafa tšheketšetšona ka noši ba eponêle. Go robala ka menqwakong ya bôna a robalê matšhê a golekana, a reke are ka yo mongwe mosadi a fitiša matšhê a we bôna beng ba tšebayo.

Menqwako mosadi yo mongwe le yo mongwe o na lenqwako wa gagwe mowe a robalayo gona le motšhapa, ka moka ga bona o swanetšê godira bjale, selo se senywe le se senywe monna o swanetšê go bafa ka golekana. Ge mosadi yo mongwe a na fiwa selo ke ngwanabo mowe gagona molato, molato ke wa monna. Ba bete Mabêlê le ôna a dirê ka mokgwa owe, mowe o tla hwetšana basadi ba monna ba kwana ka moka ba sepela ga moyô ke ge baeya bjaleweng.

Motšhang monna a yo bule sešego sa gagwe a babitšê ka moka ga bona, ba e kowa ba kgobakane ke moka a bulê a ba a bêtê ka golekana. mowe o tlakwa e le mmalena mmalena bathabile. Lege

838

K34/82

392^{3*}

mosadi yo mongwe a ka fetša ke bêtô ya gagwe ka
pela, a seke a mofa a lenôzi, a gome a babitšê
kamoka a babêlê bjala Kapela.

Ye monna a etšwa go tšoma, a e tšwa a na le
nama o swanetšê go baabêla ka golekana, geete
sekovêla sa kgomo a bôna gore a ka seke a ba e
netšâ yêna ka nôzi o swanetšê go beša a je a
seke ara mosadi yo mongwe gore a mešêšê. Ye
a bôna gore bana ke ba bantši a ka seke a ba se-
gêla a ba enetšâ a noja. Ye a bôna gore ke
nama nyana e kgolonnyana, o foapea kgorong ke
moka ye ba tšobê mauswa a bôna a babitšê yo
mongwe le yo mongwe a tlišê se tswana sa
gagwe, a batšolêlê. O we ke molaô o kaonewa
gore basadi ba gogame môya ya bôna ka bana
la bo etšwaro bja monna wa bôna.

ends

S 838